

Protokoll

KYRKJEMØTET

2012

Tønsberg, 12.- 17. april

Kirkemøtet på internett.

Taler og vedtak fra Kirkemøtet er tilgjengelig på <http://www.kirken.no>.

Der finnes også taler og vedtak fra kirkemøtene i perioden 1997-2012.

Protokoll Kirkemøtet 2012

© Kirkerådet, Den norske kirke 2012

**Det 29. kirkemøtet i Den norske kirke
ble holdt i Tønsberg
fra torsdag 12. april til tirsdag 17. april 2012.
Møtets forhandlinger fant sted på Quality Hotell Tønsberg.**

Innhold

Åpning av Kirkemøtet	6
Hovedtema: I opphavet var ordet	7
Konstituering	8
Saksliste	10
Komit�innstillinger og vedtak	11
KM 01/12 Innstilling fra protokollkomiteen	11
KM 02/12 Valg og oppnevninger	12
KM 03/12 Orienteringssaker	24
KM 04/12 Skaperverk og bærekraft. Revidert prosjektplan	26
KM 05/12 Ny salmebok	40
KM 06/12 Revisjon av retningslinjer for disponering av tilskudd fra Opplysningsvesenets fond (OVF) til kirkelige formål	57
KM 07/12 Misjon til forandring – Utfordringene fra Edinburgh 2010	69
KM 08/12 Kirkelig medvirkning ved gravferd n�r den ønskes avsluttet med kremasjon og askespredning. Endring i alminnelige bestemmelser for gravferd.	84
KM 09/12 Likeverd, inkludering og tilrettelegging. Mennesker med utviklingshemning i Den norske kirke	93
KM 10/12 Ordning for nominasjon og tilsetting av biskoper	100
KM 11/12 Ordning for tilsetting av proster	118
KM 12/12 Evaluering av demokratireforma 2008-2011	123
Deltakere på Kirkemøtet 2012	134
Gjester på Kirkemøtet 2012	141
Øvrige programinnslag	143

Taler, foredrag og hilsener	144
Biskop Atle Sommerfeldts preken under åpningsgudstjenesten	144
Kirkerådsleder Svein Arne Lindøs tale	147
Statsråd Rigmor Aasruds tale	152
Preses Helga Haugland Byfugliens hilsen	155
Sametingspresident Egil Ollis hilsen	157
Generalsekretær Martin Junges hilsen	158
Biskop Olav Skjeveslands preken under søndagsgudstjenesten	160
Direktør Jens-Petter Johnsens foredrag «Kirkeordning 1998-2012»	163
Biskop Solveig Fiskes innlegg om hovedtema	171
Biskop Ingeborg Midttømmes innlegg om hovedtema	174
Presentasjon av årsmelding for de sentralkirkelige råd 2011	176

Åpning av Kirkemøtet

Åpningsgudstjenesten

Kirkemøtet åpnet med gudstjeneste i Tønsberg domkirke torsdag 12.04.2012 kl. 13.00. Biskop Atle Sommerfeldt holdt preken, biskop Laila Riksaasen Dahl og domprost David Gjerp var liturger. Medliturger var Egil Vad Nilsen, Lene Sjelberg, Johannes Leirgul, Peter Olsen Heien, Peter Olsen Heien, Ingjerd Sørhaug Bratsberg, Martin Junge, Lisa Lind, Bertil Jønsson, Lajla Kollerud, Øystein Eilertsen, Yngve Sagedal. Musikere og sangere var domkantor Arne Rodvelt Olsen, Svein Tore Ringøen, Solveig Slettahjell, Reidar Sommerseth Akselsen, Erik Eilertsen, Marius Hesby, Clare Farr. Øvrige medvirkende var Linda Berentzen, Siw Knutstad, Eva Bülow Berntsen, representanter for «Tro&Lys» og Tunsberg bispedømmeråd.

Åpningsmøtet

Torsdag 12.04.2012 kl. 15.30 ble åpningsmøtet avholdt i Oseberg kulturhus, plenumssalen. Hans Majestet Kong Harald var tilstede ved møtet. Direktør i Kirkerådet, Jens-Petter Johnsen ønsket velkommen og presenterte talerne. Første taler var leder i Kirkerådet, Svein Arne Lindø. Deretter var det hilsener/taler ved statsråd Rigmor Aasrud, sametingspresident Egil Olli, preses Helga Haugland Byfuglien og generalsekretær i Det lutherske verdensforbund Martin Junge. Musikalske innslag var ved Solveig Slettahjell og Øystein Weiders Ensemble

Åpningsmiddagen

Kl.19.30 var Kirkemøtets delegater og gjester samlet til middag i restaurant Lindahl på Quality Hotell Tønsberg. Det ble brakt hilsen fra leder og nestleder i KUF komiteen, Marianne Aasen og Dagrun Eriksen. Videre var det hilsener fra John Lindsay fra Scottish Episcopal Church, Stephanie Dietrich, visepresident i CPCE og Berit Westad fra Metodistkirken. Musikalsk innslag var ved Øystein Weiders ensemble.

Plenumssamtale

Plenumssamtalen ble avholdt torsdag 12. april kl.17.30. Dirigent: Jan Olav Olsen.

Disse hadde ordet:

Knut Lundby, Bjørn Solberg, Marit Hermstad, Oddhild Klevberg, Jan Olav Olsen, Erling Birkedal, Arne Tveit, Kristine Sandmæl, Helge Nilsen, Anne Berit Evang, Kari Synnøve Muri, Ivar Braut, Marius Berge Eide, Bertil Jønsson, Eleanor Brenna, Modulf Aukan, Terje Fjeldheim, Anne Dalheim, Jan-Erik Sundby, Ingvild Kaslegaard, Kjellfred Dekko, Knut Rune Saltnes, Kristin Gunleiksrud, Erling J. Pettersen, Gyrid Espeland, Ingjerd Breian Hedberg, Harald Hegstad, Svein Arne Lindø, Ole Chr. Kvarme, Atle Sommerfeldt, Harald Askeland, Tor B. Jørgensen, Kjartan Bergslid, May Elisabeth H. Aurdal, Eldar Husøy, Agnes Sofie Gjeset, Trygve Wyller, Egil Morland, Halvor Nordhaug, Gunnhild N. Hermstad, Ingeborg Holberg, Ingrun Jule, Håkon Øvrebø, Lars Lauvvik Ørland, Solveig Fiske, Roald Braathen, Nils Mathias Eira, Dag Landmark, Ingeborg Midttømme, Laila Riksaasen Dahl, Kjetil Aano, Rigmor Aasrud.

Hovedtema – I opphavet var ordet

Søndag 15.04.2012 var det satt av tid til Kirkemøtets hovedtema: «I opphavet var ordet». Kristine Aksøy hadde hovedansvar for økten. Temaet ble presentert gjennom Hans-Olav Mørks forestilling om profeten Jona, samt en temasamtale om Bibel, samfunn og kirke, ledet av Ingeborg Mongstad-Kvammen, begge fra Bibelselskapet.

Bidragstere i forestillingen var Hans-Olav Mørk, Nils Ole Oftebro, Ingrid Aarsland og Carl-Andreas Næss med korggruppe. I temasamtalen deltok preses Helga Haugland Byfuglien, leder i Samisk kirkeråd Anne Dalheim og skuespiller Nils Ole Oftebro.

Konstituering

Saksdokument:

KM 2.1/12	Valg av dirigentskap for Kirkemøtet 2012
KM 2.2/12	Valg av tellekorps for Kirkemøtet 2012
KM 2.3/12	Fordeling av KMs medlemmer på komiteer for perioden 2012 - 2015
KM 2.4/12	Valg av komitéledere for Kirkemøtet 2012
KM 2.5/12	Valg av protokollkomité for perioden 2012 – 2015
KM 2.6/12	Valg av valgkomité for perioden 2012 – 2015

Kirkemøtet ble konstituert med valg av dirigentskap og tellekorps kl. 17.30 torsdag 12. april. Konstitueringen ble fullført i første plenumssamling fredag 13.04. Kirkerådets leder, Svein Arne Lindø, ledet møte frem til dirigentskapet var valgt. Da overtok hoveddirigent Jan Olav Olsen.

Dirigent: Jan Olav Olsen

Valg av dirigentskap

Dirigentskapet ble valgt ved akklamasjon og overtok deretter ledelsen av møtet.

Dirigent

Jan Olav Olsen (hoveddir), Agder og Telemark
Dag Landmark, Hamar
Anne-Lise Brenna Ording, Hamar

Vara

Oddhild Klevberg, Nord-Hålogaland
Helge Nilsen, Nidaros
Cathrine W. Halstensen, Bjørgvin

Godkjenning av innkalling

Innkalling til Kirkemøtet 2012 med vedlagte saksdokumenter var sendt til delegatene i forskriftsmessig stand.

Godkjenning av saksliste

Kirkemøtet slutter seg til Kirkerådets forslag til saksliste bestående av tolv saker. Møtet ble satt.

Valg av tellekorps

Kirkemøtet ga sin tilslutning til følgende forslag til tellekorps:

Paul Erik Wirgenes (leder)
Berit Hagen Agøy
Øivind Tobiassen
Karen Marie Engeseth
Sigrunn Egeland

Fordeling av medlemmer på Kirkemøtets komiteer for perioden 2012-2015

Kirkemøtet ga sin tilslutning til det fremlagte forslag til komiteenes sammensetning, jf. KM 2.3/12.

Valg av komitéledere for Kirkemøtet 2012

Kirkemøtet ga sin tilslutning til følgende forslag til komitéledere:

Komité A – Gudstjeneste og evangelisering – Karin-Elin Berg, Oslo

Komité B – Undervisning – Ole Kristian Bonden, Hamar

Komité C – Diakoni og samfunnsspørsmål – Jan-Erik Sundby, Borg

Komité D – Kirkeordningsspørsmål – Karen Junker, Agder og Telemark

Komité E – Personal og utdanning – Andreas Henriksen Aarflot, Borg

Komité F – Informasjon og mellomkirkelige spørsmål - Berit Nøst Dale, Bjørgvin

Valg av protokollkomité for perioden 2012-2015

Kirkemøtet ga sin tilslutning til følgende forslag til protokollkomité:

Medlem

Modulf Aukan, Møre

Grete Folden, Nidaros

Fredrik Arstad, Oslo

Varamedlem

Trude S. Kaspersen, Sør-Hålogaland

Terje Fjeldheim, Stavanger

Toril Kristiansen, Hamar

Valg av valgkomité for perioden 2012-2015

Kirkemøtet ga sin tilslutning til følgende forslag til valgkomité:

Medlem

Berit Espeseth, Stavanger

Geir Ivar Bjerkestrand, Agder og Telemark

Ola T. Lånke, Nidaros

Aud Kvalbein, Oslo

Hilde Solveig T. Johnsen, Tunsberg

Varamedlem

Sigurd Skollevoll, Nord-Hålogaland

Kari Vatne, Møre

Sigmund Rye Berg, Hamar

Bjørn Solberg, Borg

Julie-Ane Ødegaard, Bjørgvin

Saksliste

- KM 01/12 Innstilling frå protokollkomiteen
- KM 02/12 Valg og oppnevninger
1. Valg av dirigentskap for møtet
  2. Valg av tellekorps
  3. Valg av protokollkomité for perioden 2012 – 2016
  4. Valg av valgkomité for perioden 2012 – 2016
  5. Fordeling av medlemmer på Kirkemøtets komiteer
  6. Valg av komitéledere for møtet
  7. Valg av Kirkeråd og Kirkerådets leder
  8. Valg av Mellomkirkelig råd og Mellomkirkelig råds leder
  9. Valg av Samisk kirkeråd og Samisk kirkeråds leder
- KM 03/12 Orienteringssaker
1. Protokoll fra Ungdommens kirkemøte 2012
  2. Årsmelding fra de sentralkirkelige råd 2011
  3. Årsmelding 2011 og protokoll 2011/12 fra Bispemøtet
  4. Årsmelding fra Sjømannskirken/Norsk kirke i utlandet 2011
  5. Årsmelding fra Døvekirkenes fellelråd 2011
  6. Mindre endringer i tjenesteordning for diakoner
  7. Tilstandsrapport for Den norske kirke 2011
  8. Evalueringen av ByMenigheten-Sandnes
  9. Oppnevning til økumeniske organisasjoner
  10. Regler for valg av Kirkeråd
- KM 04/12 Skaperverk og bærekraft. Revidert prosjektplan.
- KM 05/12 Ny salmebok
- KM 06/12 Revisjon av retningslinjer for disponering av tilskudd fra Opplysningsvesenets fond (OVF) til kirkelige formål.
- KM 07/12 Misjon til forandring – Utfordringene fra Edinburgh 2010
- KM 08/12 Kirkelig medvirkning ved gravferd når den ønskes avsluttet med kremasjon og askespredning. Endring i alminnelige bestemmelser for gravferd.
- KM 09/12 Likeverd, inkludering og tilrettelegging.
Mennesker med utviklingshemning i Den norske kirke
- KM 10/12 Ordning for nominasjon og tilsetting av biskoper
- KM 11/12 Ordning for tilsetting av proster
- KM 12/12 Evaluering av demokratireforma 2008-2011

Komit innstillingar og vedtak

KM 1/12 Innstilling fr  protokollkomiteen

Saksdokument:

KM 1/12

KM 1.1/12 Innstilling fr  protokollkomiteen

Innstilling fr  protokollkomiteen

Protokollkomiteen har hatt to m te sidan Kyrkjemøtet 2011.

Medlemmene i protokollkomiteen har gått gjennom vedtaksprotokollen fr  Kyrkjemøtet 2011 f r han vart sendt ut.

Protokollkomiteen har f r Kyrkjemøtet 2012 kontrollert oppfølginga av vedtaka fr  Kyrkjemøtet 2011. Komiteen har teke utgangspunkt i protokollane fr  Kyrkjerådet, Mellomkyrkjeleg r d og Samisk kyrkjeråd og opplysningar frå sekretariatet.

Ut frå § 5.2 i regelverket for protokollkomiteen kan komiteen på eige initiativ ta opp saker dersom det er tvil om vedtaket og sakshandsaminga er skjedd på ein tilfredsstillande m te. Protokollkomiteen meiner at sakshandsaminga og vedtaka er fylgt opp på ein god måte.

På dette grunnlaget finn Protokollkomiteen at dei tre r da har fylgt opp vedtaka fr  Kyrkjemøtet på ein tilfredsstillande m te.

Sekretariatet har gjennom arbeidsrutinane sine gitt Protokollkomiteen gode arbeidsvilkår.

Underskrive av Ingmar Ljones, Kjellfred Dekko og Astrid Ulvestad  ygard.

Plenumsbehandling

Dirigent: Jan Olav Olsen

Desse hadde ordet:

Kjellfred Dekko

Kyrkjemøtet sitt vedtak

Kyrkjemøtet tar protokollkomiteens innstilling til etterretning

Samrøystes vedteke.

KM 2/12 Valg og oppnevninger

Saksdokument:

KM 2.7/12	Valg av Kirkeråd og Kirkerådets leder
KM 2.7.1/12	Kandidatoversikt
KM 2.8/12	Val av Mellomkyrkjeleg råd og Mellomkyrkjeleg råd sin leiar
KM 2.8.1/12	Kandidatoversyn
KM 2.9/12	Valg av Samisk kirkeråd og Samisk kirkeråds leder
KM 2.9.1/12	Kandidatoversikt

KM 2.7/12 Valg av Kirkerådet og Kirkerådets leder

Dirigent: Dag Landmark

Presentasjon av lederkandidatene ble foretatt lørdag 14.04.12 og valg søndag 15.04.12.

1. Valgomgang

Valgkomiteens forslag til kandidater som leder av Kirkerådet (alfabetisk rekkefølge):

Svein Arne Lindø, Stavanger

Knut Lundby, Oslo

Disse hadde ordet:

Svein Arne Lindø, Knut Lundby, Einar Bovim, Øivind Benestad, Eldar Husøy.

Valgtaler:

For Svein Arne Lindø: Stein Reinertsen, Jofrid Trandem Myhre.

For Knut Lundby: Marit Hermstad, Ole Christian Kvarme.

Valgresultat

Svein Arne Lindø: 58 stemmer

Knut Lundby: 57 stemmer

115 stemmeberettigede.

2. Valgomgang

Dirigent: Anne-Lise Brenna Ording
Saksordfører fra valgkomiteen: Ola T. Lånke

Valgkomiteen fremmer følgende kandidater til valg av Kirkeråd:

Kandidater – leke (alfabetisk pr bispedømme):

Marius Berge Eide, Oslo
Kristin Gunleiksrud, Oslo

Erling Birkedal, Borg
Anne Gangnes Kleiven, Borg

Roald Braathen, Hamar
Ingrun Jule, Hamar

Hilde-Solveig Trogstad Johnsen, Tunsberg
Ingjerd S. Bratsberg, Tunsberg

Martin Jakobsen, Agder og Telemark
Jan Olav Olsen, Agder og Telemark

Leif Christian Andersen, Stavanger
Svein Arne Lindø, Stavanger

Egil Morland, Bjørgvin
Kari Synnøve Muri, Bjørgvin

May Lisbeth H. Aurdal, Møre
Eldar Husøy, Møre

Solveig K. Bratseth, Nidaros
Agnes Sofie Gjeset, Nidaros

Dag Jostein Fjærvoll, Sør-Hålogaland
Mareno Mikkelsen, Sør-Hålogaland

Gunnhild Andreassen, Nord-Hålogaland
Anne Marie Bakken, Nord-Hålogaland

Kandidater – geistlig (alfabetisk):

Kjartan Bergslid, Nidaros
Berit Bjørnerud, Agder og Telemark
Ivar Braut, Bjørgvin
Anne Berit Evang, Oslo
Sølvi Lewin, Tunsberg
Per Eilert Orten, Møre
Arne-Leon Risholm, Borg
Sigurd Skollevoll, Nord-Hålogaland

Valg av ti representanter til Kirkerådet

Disse hadde ordet:

Ola T. Lånke, Marianne H. Brekken, Knut Lundby, Jarle Andreassen.

Marianne Brekken fremmet forslag om Marit Hermstad, Sør-Hålogaland, som lek kandidat til Kirkerådet.

Valgtaler:

For Kristin Gunleiksrud, Oslo: Anne Dalheim

For Per Eilert Orten, Møre: Modulf Aukan

For Kjartan Bergslid, Nidaros: May Lisbeth Hovlid Aurdal

For Erling Birkedal, Borg: Harald Askeland

For Arne Leon Risholm, Borg: Bjørn Solberg

For Hilde-Solveig Trogstad Johnsen, Tunsberg: Kjell Rune Wirgenes

For May Lisbeth Hovlid Aurdal, Møre: Kjetil Aano

For Jan Olav Olsen, Agder og Telemark: Karen Junker

For Dag Jostein Fjærvoll, Sør-Hålogaland: Dag Jostein Fjærvoll

For Anne Berit Evang, Oslo: Trygve Wyller

For Ingrun Jule, Hamar: Ole Kristian Bonden

For Sølvi Kristin Lewin, Tunsberg: Erling Birkedal

For Marit Hermstad, Sør-Hålogaland: Marianne Brekken

For Morland og Steinkopf, Bjørgvin: Kari Synnøve Muri

For Ivar Braut, Bjørgvin: Ivar Braut

For Anne Sofie Gjeset, Nidaros: Tor Singsaas

For Ingjerd S. Bratsberg, Tunsberg: Ingjerd S. Bratsberg

For Roald Braathen, Hamar: Roald Braathen

For Berit Bjørnerud, Agder og Telemark: Berit Bjørnerud

For Egil Morland, Bjørgvin: Halvor Nordhaug

For Marius Berge Eide, Oslo: Marius Berge Eide

For Anne Marie Bakken, Nord-Hålogaland: Jarle Andreassen

Valgresultat

Ti leke/geistlige representanter til Kirkerådet:

OSLO	BJØRGVIN
Marius Berge Eide, (L): 11 stemmer. Anne Berit Evang, (G): 9 stemmer. Kristin Gunleiksrud, (L) 91 stemmer.	Ivar Braut, (G): 48 stemmer. Egil Morland, (L): 54 stemmer. Kari Synnøve Muri, (L): 3 stemmer.
BORG	MØRE
Erling Birkedal, (L): 76 stemmer. Anne Gangnes Kleiven, (L): 4 stemmer. Arne-Leon Risholm, (G): 28 stemmer.	May Lisbeth H. Aurdal, (L): 60 stemmer. Eldar Husøy, (L): 8 stemmer. Per Eilert Orten, (G): 41 stemmer.
HAMAR	NIDAROS
Roald Braathen, (L): 43 stemmer. Ingrun Jule, (L): 62 stemmer.	Kjartan Bergslid, (G): 49 stemmer. Solveig K. Bratseth, (L): 6 stemmer. Agnes Sofie Gjeset, (L): 56 stemmer.
TUNSBERG	SØR-HÅLOGALAND
Ingjerd S. Bratsberg, (L): 48 stemmer. Hilde-Solveig Trogstad Johnsen, (L): 48 stemmer Sølvi Lewin, (G): 15 stemmer.	Dag Jostein Fjærvoll, (L): 61 stemmer. Mareno Mikkelsen, (L): 4 stemmer. Marit Hermstad (L) – benkeforslag: 44 stemmer.
AGDER OG TELEMAR	NORD-HÅLOGALAND
Berit Bjørnerud, (G): 26 stemmer. Martin Jakobsen, (L): 4 stemmer. Jan Olav Olsen, (L): 81 stemmer.	Gunnhild Andreassen, (L): 5 stemmer. Anne Marie Bakken, (L): 33 stemmer. Sigurd Skollevoll, (G): 70 stemmer.
STAVANGER	

Ved stemmelikhet i Tunsberg bispedømme ble det foretatt loddtrekning der Ingjerd S. Bratsberg vant.

114 stemmeberettigede, 3 stemmer ble forkastet.

3. Valgomgang

Valg av to geistlige og en lek kirkelig tilsatt representant til Kirkerådet

Valgkomiteen fremmer følgende kandidater som lek kirkelig tilsatte til Kirkerådet:

Kandidater lek kirkelig tilsatt (alfabetisk):

Dag Landmark, Hamar

Tone Synnøve Øygard Steinkopf, Bjørgvin

Jan-Erik Sundby, Borg

Dirigent: Anne-Lise Brenna Ording
Saksordfører: Ola T. Lånke

Disse hadde ordet:

Ola T. Lånke, Gunnhild N. Hermstad, Harald Hegstad, Atle Sommerfeldt, Andreas H. Aarflot, Ingeborg Midttømme, Jens-Petter Johnsen, Svein Arne Lindø.

Valgtaler:

For Jan-Erik Sundby (LK): Tor Soppeland
For Tone Synnøve Øygard Steinkopf (LK): Karin-Elin Berg
For Berit Bjørnerud (G): Karen Junker
For Per Eilert Orten (G): Modulf Aukan
For Sølvi Kristin Lewin (G): Erling Birkedal
For Anne Berit Evang (G): Frøydis Indgjerdningen
For Dag Landmark (LK): Harald Hegstad
For Ivar Braut (G): Halvor Nordhaug

Valgresultat

OSLO	BJØRGVIN
Anne Berit Evang, 36 (G) 52	Ivar Braut, 56 (G) Tone Synnøve Øygard Steinkopf, 39 (LKT)
BORG	MØRE
Arne-Leon Risholm, 48 (G) 9 Jan-Erik Sundby, 56 (LKT) 51	Per Eilert Orten, 57 (G) 20
HAMAR	NIDAROS
Dag Landmark, 63 (LKT) 33	
TUNSBERG	SØR-HÅLOGALAND
Sølvi Lewin, 41 (G) 47	
AGDER OG TELEMAR	NORD-HÅLOGALAND
Berit Bjørnerud, 47 (G) 36	
STAVANGER	

Følgende personer ble valgt som geistlige representanter:

Anne Berit Evang
Sølvi Lewin

Følgende person ble valgt som lek kirkelig tilsatt-representant til Kirkerådet:

Jan-Erik Sundby

114 stemmeberettigede.
En stemme forkastet.

Nytt valgoppgjør

Valgkomiteens leder anbefalte for KM at godkjenningen av valgresultatet fra 2. valgomgang burde oppheves. Dette fordi valgreglene kunne tolkes annerledes enn den forståelse valgkomiteen opprinnelig hadde lagt til grunn. Dette ville få som konsekvens at 3. valgomgang også måtte tas på nytt. **Kirkemøtet vedtok enstemmig nytt valgoppgjør.**

Ny tellemåte trer inn og resultatet endres deretter. Konsekvens: Ny 3. valgomgang.

OSLO	BJØRGVIN
Marius Berge Eide, (L) – 11 STEMMER Anne Berit Evang, (G) – 9 STEMMER Kristin Gunleiksrud, (L) – 91 STEMMER	Ivar Braut, (G) – 48 STEMMER Egil Morland, (L) – 54 STEMMER Kari Synnøve Muri, (L) – 3 STEMMER
BORG	MØRE
Erling Birkedal, (L) – 76 STEMMER Anne Gangnes Kleiven, (L) – 4 STEMMER Arne-Leon Risholm, (G) – 28 STEMMER	May Lisbeth H. Aurdal, (L) – 60 STEMMER Eldar Husøy, (L) – 8 STEMMER Per Eilert Orten, (G) – 41 STEMMER
HAMAR	NIDAROS
Roald Braathen, (L) – 43 STEMMER Ingrun Jule, (L) – 62 STEMMER	Kjartan Bergslid, (G) – 49 STEMMER Solveig K. Bratseth, (L) – 6 STEMMER Agnis Sofie Gjeset, (L) – 56 STEMMER
TUNSBERG	SØR-HÅLOGALAND
Ingjerd S. Bratsberg, (L) – 48 STEMMER Hilde-Solveig T. Johnsen, (L) – 48 STEMMER Sølvi Lewin, (G) – 15 STEMMER	Dag Jostein Fjærvoll, (L) – 61 STEMMER Mareno Mikkelsen, (L) – 4 STEMMER Marit Hermstad, (L) – 44 STEMMER
AGDER OG TELEMARK	NORD-HÅLOGALAND
Berit Bjørnerud, (G) – 26 STEMMER Martin Jakobsen, (L) – 4 STEMMER Jan Olav Olsen, (L) – 81 STEMMER	Gunnhild Andreassen, (L) – 5 STEMMER Anne Marie Bakken, (L) – 33 STEMMER Sigurd Skollevoll, (G) – 70 STEMMER

Ny 3. Valgomgang - Valg av to geistlige og en lek kirkelig tilsatt representant til Kirkerådet

Valgresultat:

OSLO	BJØRGVIN
Anne Berit Evang (G) (49 stemmer)	Ivar Braut (G) (49 stemmer) Tone Synnøve Øygard Steinkopf (LKT) – 27 stemmer
BORG	MØRE

Arne-Leon Risholm (G) (11 stemmer Jan-Erik Sundby (LKT) (56 stemmer))	Per Eilert Orten (G) – 22 stemmer
HAMAR	NIDAROS
Dag Landmark (LKT) – 28 stemmer	Kjartan Bergslid (G) (60 stemmer)
TUNSBERG	SØR-HÅLOGALAND
AGDER OG TELEMAR	NORD-HÅLOGALAND
Berit Bjørnerud (G) - 23 stemmer	
STAVANGER	

114 stemmeberettigede.

Kirkemøtets vedtak

Kirkerådet fikk følgende sammensetning:

Medlem

Leder:

Svein Arne Lindø, Stavanger

Lek kirkelig tilsatt:

Jan-Erik Sundby, Borg

Geistlige:

Kjartan Bergslid, Nidaros

Ivar Braut, Bjørgvin

Sigurd Skollevoll, Nord-Hålogaland

Sølvi Lewin, Tunsberg

Leke:

May Lisbeth H. Aurdal, Møre

Erling Birkedal, Borg

Dag Jostein Fjærvoll, Sør-Hålogaland

Agnes Sofie Gjeset, Nidaros

Kristin Gunleiksrud, Oslo

Ingrun Jule, Hamar

Egil Morland, Bjørgvin

Jan Olav Olsen, Agder og Telemark

Biskop:

Helga Haugland Byfuglien, preses
(oppnevnt av Bispemøte)

Varamedlem

Utpekes av bispedømmerådet, jf § 5-7.

Runar Godø

Siv Rindal

Thor Asbjørn Sommerseth

Kjersti Marie Lægdene

Jan Petter Terkelsen

Eldar Husøy

Anne Gangnes Kleiven

Marit Hermstad

Solveig K. Bratseth

Marius Berge Eide

Roald Braathen

Kari Synnøve Muri

Martin Jakobsen

Visepreses

KM 2.8/12 Val av Mellomkyrkjeleg råd og Mellomkyrkjeleg råd sin leiar

1. Valomgang – Val av Mellomkyrkjeleg råd sin leiar

Dirigent: Dag Landmark.

Leiarkandidatane vert presentert laurdag 14.04.12 og valt søndag 14.04.12.

Valkomiteens framlegg til kandidat:

Kjetil Aano, Stavanger

Valresultat

115 røyster for Kjetil Aano.

115 røysteføre. Samrøystes vedteken.

2. Valomgang – Val av Mellomkyrkjeleg råd

Valet vert heldt 16.04.2012.

Dirigent: Dag Landmark

Saksordfører: Ola T. Lånke

Valkomiteens framlegg til kandidatar (prioritert pr. bispedøme):

Kjell Nordstokke, Oslo

Harald Nyeggen Sommer, Oslo

Andreas H. Aarflot, Borg

Bjørn Solberg, Borg

Eleanor Brenna, Hamar

Aslag Lajord, Hamar

Hilde N. Ihle, Tunsberg

Ingjerd Hedberg, Tunsberg

Kjetil Drangsholt, Agder og Telemark

Inger Kjersti Lindvig, Agder og Telemark

Kjetil Aano, Stavanger

Ingvill H. Foss, Stavanger

Cathrine Halstensen, Bjørgvin

Berit Nøst Dale, Bjørgvin

Marianne H. Brekken, Møre
Karen Andrine Flatø, Møre

Ann Mari Aas, Nidaros
Hans Roger Selnes, Nidaros

Kristine Sandmæl, Sør-Hålogaland
Unny N. Sivertsen, Sør-Hålogaland

Ivar Jarle Eliassen, Nord-Hålogaland
Oddhild Klevberg, Nord-Hålogaland

Valtale:

For Ann Mari Aas: Kjartan Bergslid
For Andreas H. Aarflot: Knut Lundby
For Kjell Nordstokke: Harald Askeland
For Oddhild Klevberg: Mette-Marit S. Granerud
For Kjetil Drangsholt: Jan Olav Olsen
For Cathrine Halstensen: Anne Berit Evang
For Marianne Brekken: Atle Sommerfeldt
For Eleanor Brenna: Ingrun Jule
For Kristine Sandmæl: Solveig Fiske
For Leif Christian Andersen: Silje Barkved
For Berit Nøst Dale: Berit Nøst Dale
For Ingjerd Reian Hedberg: Ingjerd Breian Hedberg
For Hilde N. Ihle: Ingjerd Sørhaug Bratsberg

Valresultat

OSLO	BJØRGVIN
Kjell Nordstokke (89 stemmer) Harald Nyeggen Sommer (22 stemmer)	Cathrine Halstensen (66 stemmer) Berit Nøst Dale (46 stemmer)
BORG	MØRE
Andreas H. Aarflot (89 stemmer) Bjørn Solberg (23 stemmer)	Marianne H. Brekken (86 stemmer) Karen Andrine Flatø (24 stemmer)
HAMAR	NIDAROS
Eleanor Brenna (67 stemmer) Aslag Lajord (42 stemmer)	Ann Mari Aas (79 stemmer) Hans Roger Selnes (32 stemmer)
TUNSBERG	SØR-HÅLOGALAND
Hilde N. Ihle (72 stemmer) Ingjerd Hedberg (39 stemmer)	Kristine Sandmæl (69 stemmer) Unny N. Sivertsen (41 stemmer)
AGDER OG TELEMARK	NORD-HÅLOGALAND
Kjetil Drangsholt (96 stemmer) Inger Kjersti Lindvig (13 stemmer)	Ivar Jarle Eliassen (47 stemmer) Oddhild Klevberg (62 stemmer)

STAVANGER	
Leif Christian Andersen (78 stemmer) Ingvill H. Foss, 45 år (33 stemmer)	

Kirkemøtets vedtak

Disse ble valgt til medlemmer og varamedlemmer til Mellomkirkeleg råd:

Medlem:

Oslo:

Kjell Nordstokke

Borg:

Andreas H. Aarflot

Hamar:

Eleanor Brenna

Tunsberg:

Hilde N. Ihle

Agder og Telemark:

Kjetil Drangsholt

Stavanger:

Leif Christian Andersen

Bjørgvin:

Cathrine Halstensen

Møre:

Marianne H. Brekken

Nidaros:

Ann Mari Aas

Sør-Hålogaland:

Kristine Sandmæl

Varamedlem:

Harald Nyeggen Sommer

Bjørn Solberg

Aslag Lajord

Ingjerd Hedberg

Inger Kjersti Lindvig

Ingvill H. Foss

Berit Nøst Dale

Karen Andrine Flatø

Hans Roger Selnes

Unny N. Sivertsen

KM 2.9/12 Valg av Samisk kirkeråd og Samisk kirkeråds leder

1. Valgomgang – valg av Samisk kirkeråds leder

Dirigent: Dag Landmark.

Presentasjon av lederkandidatene ble foretatt lørdag 14.04.12 og valg søndag 15.04.12.

Valgkomiteens forslag til kandidat:

Anne Dalheim, Nord-Hålogaland

Valgresultat

115 stemmer for Anne Dalheim.

115 stemmeberettigede. Enstemmig vedtatt.

Valg av vara for Anne Dalheim i Samisk kirkeråd

Valgkomiteens forslag til kandidat:

Rolf Johansen, Nord-Hålogaland

Valgresultat

113 stemmer for Rolf Johansen.

113 stemmeberettigede. Enstemmig vedtatt.

2. Valgomgang - Valg av Samisk kirkeråd

Valget ble foretatt 16.04.2012.

Dirigent: Dag Landmark

Saksordfører: Ola T. Lånke

Valgkomiteens forslag til kandidater (alfabetisk pr bispedømme):

Mari Helander, Oslo

Sigfred Jåma, Nidaros

Linn Ellen Kristina Bientie Sivertsen, Nidaros

Ingar Kuoljok, Sør-Hålogaland

Mareno Mikkelsen, Sør-Hålogaland

Liv Eli Holmestrand, Nord-Hålogaland

Kirsten Isaksen, Nord-Hålogaland

Valgtaler:

For Ingar Kuoljok: Anne Dalheim

For Liv Eli Holmestrand: Herborg Finnset Heiene

For Linn Ellen Kristina Bientie Sivertsen og Sigfred Jåma: Nils Enar Bertil Jønsson

For Mari Helander: Ole Christian Kvarme

Valgresultat

BOSATT I SØR-NORGE
John Erland Boine, Borg (39 stemmer) Mari Helander, Oslo (73 stemmer)
NIDAROS
Sigfred Jåma, Nidaros (3 stemmer) Linn Ellen Kristina Bientie Sivertsen, Nidaros (109 stemmer)
SØR-HÅLOGALAND
Ingar Kuoljok, Sør-Hålogaland (103 stemmer) Mareno Mikkelsen, Sør-Hålogaland (10 stemmer)
NORD-HÅLOGALAND
Liv Eli Holmestrand, Nord-Hålogaland (102 stemmer) Kirsten Isaksen, Nord-Hålogaland (9 stemmer)

Det var 113 stemmeberettigede. 112 avgitte stemmer.

Kirkemøtets vedtak

Disse ble valgt som medlemmer og varamedlemmer til Samisk kirkeråd:

Medlem:

Leder:

Anne Dalheim, Nord-Hålogaland

Bosatt i Sør-Norge:

Mari Helander

Nidaros:

Linn Ellen Kristina Bientie Sivertsen

Sør-Hålogaland:

Ingar Kuoljok

Nord-Hålogaland:

Liv Eli Holmestrand

Varamedlem:

Rolf Johansen

John Erland Boine

Sigfred Jåma

Mareno Mikkelsen

Kirsten Isaksen

KM 3/12 Orienteringssaker

Saksdokument:

KM 3.1/12	Protokoll fra Ungdommens kirkemøte 2012
KM 3.2/12	Årsmelding fra de sentralkirkelige råd 2011
KM 3.3/12	Årsmelding 2011 og protokoll 2011/12 fra Bispemøtet
KM 3.4/12	Årsmelding fra Sjømannskirken/Norsk kirke i utlandet 2011
KM 3.5/12	Årsmelding fra Døvekirkenes fellesråd 2011
KM 3.6/12	Mindre endringer i tjenesteordning for diakoner
KM 3.7/12	Tilstandsrapport for Den norske kirke 2011
KM 3.8/12	Evalueringen av ByMenigheten-Sandnes
KM 3.9/12	Oppnevning til økumeniske organisasjoner
KM 3.10/12	Regler for valg av Kirkeråd

Dirigent: Jan Olav Olsen

KM 3.1/12   Protokoll fra Ungdommens kirkemøte 2012

Representantene fra Ungdommens kirkemøte presenterte protokollen.

Disse hadde ordet:

Gunnhild N. Hermstad, Ingeborg Holberg, Lars Lauvvik Ørland, Håkon Øvrebø, Marianne H. Brekken, Tor Singsaas, Karen Junker, Kjetil Drangsholt, Knut Lundby, Silje Arnevik Barkved, Svein Arne Lindø, May Lisbeth Hovlid Aurdal, Halvor Nordhaug, Torstein Eidem Nordal.

KM 3.2/12   Årsmelding fra de sentralkirkelige råd 2011

Kirkerådets direktør redegjorde for de sentralkirkelige råds virksomhet i 2011.

Disse hadde ordet:

Jens-Petter Johnsen, Knut Lundby, Karin-Elin Berg, Herborg Finnset Heiene, Ingrun Jule, Ivar Braut, Øivind Benestad, Andreas Henriksen Aarflot, Erling Birkedal, Atle Sommerfeldt, Arne Tveit, Helge Nilsen, Tor B. Jørgensen, Ann Mari Aas, Tor Singsaas.

KM 3.3/12   Årsmelding 2011 og protokoll 2011 fra Bispemøtet

Bispemøtets preses presenterte årsmelding og protokoll.

Disse hadde ordet:

Helga Haugland Byfuglien, Egil Morland, Gyrid Espeland.

KM 3.4/12   Årsmelding fra Sjømannskirken/ Norsk kirke i utlandet 2011

Dirigent: Dag Landmark

Sjømannskirkens generalsekretær Audun Myhre presenterte årsmeldingen.

Disse hadde ordet:

Audun Myhre, Halvor Nordhaug.

KM 3.5/12   Årsmelding fra Døvekirkenes fellesråd 2011

Disse hadde ordet:

Ole Christian Kvarme.

KM 3.6/12   Mindre endringer i tjenesteordning for diakoner

KM 3.7/12   Tilstandsrapport for Den norske kirke 2011

KM 3.8/12   Evalueringen av ByMenigheten-Sandnes

Disse hadde ordet:

Erling Birkedal, Jens-Petter Johnsen.

KM 3.9/12   Oppnevning til økumeniske organisasjoner

KM 3.10/12   Regler for valg av Kirkeråd

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet tar de fremlagte saker til orientering.
Enstemmig vedtatt.

KM 4/12 Skaperverk og bærekraft – revidert prosjektplan

Saksdokument:

KM 4.1/12 Saksorientering
KM 4.1.1/12 SoB Rapport 2009-2011 (Se www.kirken.no, saksdokumenter til KM 2012)
KM 4.1.2/12 SoB Framdriftsplan 2012-2015

Første innstilling fra komité C

Sammendrag av saksorienteringen

Den norske kirke (Dnk) har i mange år vært opptatt av sammenhengen mellom klima, miljø, forbruk og rettferd. For å styrke og intensivere arbeidet på dette saksfeltet vedtok Kirkemøtet 2007 at det skulle settes i gang en bærekraftreform som skulle berøre all kirkelig virksomhet. Kirkemøtet 2008 fikk seg forelagt en beskrivelse av gjennomføringen av bærekraftreformen, foreslått i rammen av et økumenisk samarbeidsprosjekt med Kirkens Nødhjelp og Norges Kristne Råd som sentrale samarbeidsparter.

Dette er utgangspunktet for samarbeidsprosjektet Skaperverk og bærekraft (SoB). Sakspapiret og den vedlagte rapporten for prosjektet i perioden januar 2009 til september 2011 gir en beskrivelse av arbeidet og en evaluering ved prosjektets parter. Gjennom prosjektet har kirkene vært tydelige og synlige og fått til fremgang på noen områder, men det står mye igjen, målt både mot utfordringenes størrelse og prosjektets eget ambisjonsnivå.

De samarbeidende partene i prosjektet har en klar vilje til å holde fast ved prosjektets omfattende målsetting. Samtidig erkjenner man å måtte spisse samarbeidet fremover rundt noen få områder der klimarettferdighet er hovedfokus i fellessatsingen.

Men bærekraftig utvikling omfatter mer enn klimarettferdighet og det er nødvendig at andre aspekter av bærekraft-arbeidet ivaretas på andre måter enn gjennom det økumeniske prosjektet. Dette vil derfor også være en utfordring for Dnks eget arbeide.

Sakspapiret nevner aktuelle endringer i kirke og samfunn som bakgrunn for veivalg videre, og peker på viktige oppgaver for Dnk fremover.

Komiteens merknader

Alvoret som Kirkemøtets vedtak i 2007 beskriver, og som ligger til grunn for samarbeidsprosjektet Skaperverk og bærekraft (SoB) er blitt større. Det Internasjonale Energibyrådet (IEA) frykter i sin siste hovedrapport fra november 2011 en gjennomsnittlig global oppvarming på inntil 6 grader uten nye tiltak. Dette er oppskrift på klimakatastrofe. Forskere opererer med svært korte tidsfrister for å snu utviklingen, slik at oppvarmingen kan begrenses til to grader.

Komiteen mener at midtveis-evalueringen av SoB viser at oppslutningen om nødvendige tiltak i Den norske kirke ikke har vært god nok. Komiteen beklager dette. Samtidig er det satt i gang mange positive tiltak:

- Integreringen av temaet i gudstjenestefeiringen er stor. Over halvparten av menighetene feirer Skaperverkets dag.
- Over 80 % har integrert temaet i menighetens forbønn.
- Antall grønne menigheter er firedoblet i løpet av tre år.
- Klimaseilasen til COP 15 i København mønstret 1200 deltakere, derav svært mange kirkefolk og kirkeledere, og utgjorde et svært synlig innslag i forkant av klimatoppmøtet.
- Menighetene samlet dessuten inn rundt 70 000 underskrifter til støtte for en ambisiøs og rettferdig klimaavtale.
- Norske kirker og SoB var sterkt involvert i den tverr-religiøse mobiliseringen «Have faith – act now!» i Durban 2011.

Det gjenstår fremdeles mye arbeid, og både politiske myndigheter og vi som enkeltpersoner og kirkesamfunn må handle.

Det er en grunnleggende urettferdighet at rike land har bidratt og fremdeles bidrar til karbonutslipp og klimaendringer som gjør livsvilkårene svært vanskelige i fattige land. Rike land har bidratt med over 80 % av de akkumulerte klimagassutslippene i atmosfæren og slipper fortsatt ut mer enn tre ganger så mye i gjennomsnitt per hode enn fattige. Klimarettferdighet innebærer at i en global klimaavtale må rike land gå foran med utslippskutt hjemme, og bidra finansielt til klimatilpasninger og utbygging av fornybar energi for å gi fattige land utviklingsmuligheter uten å øke de globale klimagassutslippene.

Vi har mye å lære både av urfolks livsforståelse om menneskets ansvar for å gi naturen videre i balanse til neste generasjon, og tradisjonelle verdier som gudsfrykt med nøysomhet.

Forslag til vedtak

Gud, vår skaper, frelser og livgiver

Hele Den norske kirkes engasjement for skaperverk og bærekraft har sitt utspring og henter sin kraft i troen på den treenige Gud: Gud skapte og opprettholder fortsatt all sin skapning. Gud skapte mennesket av jorden, og vårt liv er vevd sammen med jordens liv. I Jesus Kristus kom Gud inn i verden og identifiserte seg med sitt skaperverk. I ham blir alt holdt sammen, og i ham er hele skapningen forsonet med Gud. Ånden gir ny livspust, og hjelper oss å leve i respekt for skaperverket. Menneskets avhengighet av jorden må avspeiles i hvordan vi ivaretar vårt ansvar som forvaltere av skaperverket.

Kirkemøtet er glad for det arbeidet som er utført gjennom samarbeidsprosjektet Skaperverk og Bærekraft, og at samarbeidsrelasjonene mellom Norges Kristne Råd, Kirkens Nødhjelp og Den norske kirke gjennom dette er blitt styrket.

Kirkemøtet støtter at samarbeidet fremover må konsentrere seg om klimarettferdighet, teologisk refleksjon og spiritualitet, og skape arenaer for dialog.

Kirkemøtet 2007 hadde store ambisjoner i sitt engasjement for skaperverket, slik det også kommer til uttrykk i Plan for diakoni. Selv om vi ikke har klart å oppfylle alle kravene vi har satt til oss selv, vil Kirkemøtet fastholde og videreføre egne målsettinger og forventninger til myndigheter og kirkelige organer.

1. Kirkemøtet utfordrer Regjeringen, Stortinget og de politiske partier:

Kirkemøtet forutsetter at Regjeringen snart legger frem den nye klimameldingen, og at den legger til rette for en handlekraftig klimapolitikk som gir raske resultater i form av klimagassreduksjoner, samtidig som den sikrer fattige land utviklingsmuligheter. Kirkemøtet mener at Norge har de beste forutsetninger for en offensiv satsing på fornybar energiteknologi.

Alle politiske aktører må fornye sin forpliktelse på å gi klima- og miljøspørsmål høy prioritet.

Kirkemøtet krever at det foretas en gjennomgang og opprydding i norske investeringer i utlandet. Det må legges overordnet vekt på etiske retningslinjer basert på hensyn til miljø, forbruk og rettferd, og investeringsprofilen må være gjennomslukt.

Kirkemøtet støtter Samisk kirkeråds og Mellomkirkelig Råds krav om at norske myndigheter sørger for at Statoil trekker seg ut av de omstridte oljesand-prosjektene i Canada. Dette er nødvendig både ut fra klima- og miljøhensyn, og hensyn til urfolks rettigheter.

Kirkemøtet utfordrer til økt fokus på jordvern, matsikkerhet og tilgang til vann for å sikre grunnlag for nødvendig matproduksjon til en stadig voksende befolkning på jorden.

2. Kirkemøtet utfordrer de sentralkirkelige råd:

En egen klimamelding for Den norske kirke må utarbeides så raskt som mulig. Den må konkretisere hvordan alle ledd i kirkens organisasjon kan bidra til å realisere Den norske kirkes ambisjoner for klima og bærekraft. Meldingen må også synliggjøre og etterspørre hvordan dette perspektivet er ivaretatt i andre arbeidsområder som diakoni, trosopplæring og gudstjenesteliv.

Ved gudstjenestereformens avslutning må personalressurser omdisponeres til arbeid med klima- og skaperverksspørsmål.

Prioritere arbeid for å støtte «grønt» arbeid i lokalmenighetene gjennom inspirasjon, materiell og veiledning.

Etablere gode rapporteringsrutiner for «grønne» tiltak.

Bærekraft-perspektivet må integreres og styrkes i trosopplæring, diakoni og forkynnelse.

Arbeide med teologisk refleksjon om skaperverksspørsmål i samarbeid med utdanningsinstitusjonene.

3. Kirkemøtet utfordrer bispedømmeråd, fellesråd og menigheter:

Antall grønne menigheter dobles innen utgangen av 2013.

«Grønne» prostikontakter etableres i alle prostier, arbeidet med miljøfyrtårnsertifisering av kirkelige fellestråd fremskyndes, og «grønne» kontaktpersoner oppnevnes av alle menighetsråd.

«Grønne» fagdager for kirkelige ansatte i bispedømmene arrangeres innen utgangen av 2013.

Deltakelse i samarbeidet rundt «Klimavalg 2013».

4. Kirkemøtet utfordrer oss som enkeltmennesker:

Kirkemøtet utfordrer oss som enkeltmennesker til å øve oss på en jordvendt kristen praksis:

Øvelse på en jordvendt kristen praksis:

1. Sett pris på skaperverket:

"Gud så på alt det han hadde gjort, og se, det var svært godt". (1. Mos.1.31)

Lytt til naturens lyder, kjenn dens lukter, føl jorda og gresset, gled deg over naturens farger.

2. Motarbeid alt som vil bidra til å undertrykke andre:

"Gud skapte mennesket i sitt bilde." (1. Mos. 1.27)

Motarbeid alle tilløp til rasisme, utnyttning, diskriminering og fordommer i deg selv og andre ved hele tiden å se andre mennesker som skapt i Guds bilde

3. Stå imot alt som gjør deg avhengig.

"Du skal ikke ha andre guder enn meg." (2. Mos. 20.3)

Kjenn etter om du har gjort deg avhengig av materielle goder som gjør deg avhengig og skader deg selv eller andre.

4. Vær en ansvarlig energiforbruker:

"Himmelen er Herrens himmel, men jorden ga han til menneskene". (Salme 115.16)

Utarbeid et klimaregnskap for familien din og finn ut hvordan du kan kutte energibruk og klimautslipp. Lag en spareplan for å finansiere investeringer i renere energibruk.

5. Kjøp ikke ting for å høyne din egen status:

"Hva vil det gagne et menneske om det vinner hele verden, men taper sin sjel?" (Matt.16.26)

Gransk deg selv om motivet for innkjøp særlig når du skal handle klær, bil, bolig, møbler, feriereiser.

6. Øv deg å nyte ting uten å eie dem:

"Jorden og det som fyller den, verden og de som bor i den, alt hører Herren til." (Salme 24.1)

Øv deg i å dele med andre, nyt og bruk Guds skaperverk ved havet, i skogen og på fjellet, gled deg over offentlige og felles goder som parker, biblioteker, museer, kulturhus og idrettsarenaer.

7. Gi raust til kirkens diakonale arbeid og organisasjoner:

"Denne gangen har dere overflod og kan hjelpe dem som lider nød." (2.Kor.8.14)

Gi raust i ofringer og lag forpliktende giveravtaler med en eller flere av kirkelige eller humanitære organisasjoner for lokal, nasjonal og global diakoni.

8. Vær en ansvarlig samfunnsborger:

"Gud, lær kongen å dømmesom du, han skal la de vergeløse i folket få sin rett". (Salme 72.1+4)

Sett deg inn i hva de politiske partiene mener om Klimarettferdighet, miljø og global fattigdomsbekjempelse og la det få betydning når du skal stemme ved valg. Følg med på hvordan klimaplaner i din kommune følges opp.

9. Delta i frivillig arbeid i kirke og samfunn:

"Alt som er sant og edelt, rett og rent, alt som er verdt å elske og akte, alt som er til glede og alt som fortjener ros, legg vinn på det!" (Fil.4.8)

Gi raust av din tid til frivillig arbeid innenfor diakoni, menighetsarbeid, kulturarrangementer og nabolagsaktiviteter.

10. Øv deg i takknemlighet:

"Velsign Herren, min sjel. Glem ikke alt det gode Gud gjør." (Salme 103.2)

La det bli en daglig praksis å tenke over og takke for noe av det gode du har fått og gitt i løpet av dagen, og øv deg til å tenke at dette er Guds velsignelser til deg.

Inspirert av «Veier til glede» av Richard Foster.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Anne-Lise Brenna Ording
Saksordfører: Herborg Finnset Heiene

Disse hadde ordet:

Herborg Finnset Heiene, Erling J. Pettersen, Silje A. Barkved, Laila Riksaasen Dahl, Harald Hegstad, Einar Bovim, Gunnhild Andreassen, Marius Berge Eide, Frøydis Indgjerdingen, Øivind Benestad, Tor Singsaas, Tone Synnøve Øygaard Steinkopf, Modulf Aukan, Terje Fjeldheim, Tor B. Jørgensen, Målfrid Synnøve Jakobsen, Kjetil Aano, Atle Sommerfeldt.

Endringsforslag

Gunnhild Andreassen:

S. 2 under «Gud vår skaper, frelser og livgiver», 3. linje.

Gud skapte mennesket i sitt bilde, og satte det til å forvalte jorden og råde over fiskene i havet og over fuglene under himmelen og over alt feet... osv. (Her kan komiteen formulere selv slik at det blir i tråd med skapelsesberetningen.)

Marius Berge Eide:

S. 3, første avsnitt under pkt. 1.

Nytt avsnitt: KM oppfordrer Stortinget og Regjering til å tilrettelegge for klimagasskutt i Norge, samt å lede an på den internasjonale arenaen; å ta de initiativ andre ikke tar.

Einar Bovim:

S. 4, pkt. 3, første avsnitt:

«Antall grønne menigheter dobles innen utgangen av 2013» legges til «Menighetene pålegges/bes lage en «grønn plan» for sin menighet.» (e.l.)

Harald Hegstad:

Første avsnitt i forslag til vedtak strykes.

Punkt 4. strykes.

Laila Riksaasen Dahl:

I forlengelsen av avsnittet i kursiv:

Mennesket er en del av skaperverket. Vi er kalt til et liv i nestekjærlighet. Bevaring av skaperverket handler om økt livskvalitet for oss alle.

Votering

Forslagene oversendes komiteen.

Endelig innstilling fra komité C

Komiteens merknader

Komiteen viser til saksorienteringen og legger den til grunn.

Alvoret som Kirkemøtets vedtak i 2007 beskriver, og som ligger til grunn for samarbeidsprosjektet Skaperverk og bærekraft (SoB) er blitt større. Det Internasjonale Energibyrådet (IEA) frykter i sin siste hovedrapport fra november 2011 en gjennomsnittlig global oppvarming på inntil 6 grader uten nye tiltak. Dette er oppskrift på klimakatastrofe. Forskere opererer med svært korte tidsfrister for å snu utviklingen, slik at oppvarmingen kan begrenses til to grader.

Komiteen mener at midtveis-evalueringen av SoB viser at oppslutningen om nødvendige tiltak i Den norske kirke ikke har vært god nok. Komiteen beklager dette. Samtidig er det satt i gang mange positive tiltak:

- Integreringen av temaet i gudstjenestefeiringen er stor. Over halvparten av menighetene feirer Skaperverkets dag.
- Over 80 % har integrert temaet i menighetens forbønn.
- Antall grønne menigheter er firedoblet i løpet av tre år.
- Klimaseilasen til COP 15 i København mønstret 1200 deltakere, derav svært mange kirkefolk og kirkeledere, og utgjorde et svært synlig innslag i forkant av klimatoppmøtet.
- Menighetene samlet dessuten inn rundt 70 000 underskrifter til støtte for en ambisiøs og rettferdig klimaavtale.
- Norske kirker og SoB var sterkt involvert i den tverr-religiøse mobiliseringen «Have faith – act now!» i Durban 2011.

Det gjenstår fremdeles mye arbeid, og både politiske myndigheter og vi som enkeltpersoner og kirkesamfunn må handle.

Det er en grunnleggende urettferdighet at industrialiserte land har bidratt og fremdeles bidrar til karbonutslipp og klimaendringer som gjør livsvilkårene svært vanskelige i fattige land. Industrialiserte land har bidratt med over 80 % av de akkumulerte klimagassutslippene i atmosfæren og slipper fortsatt ut mer enn tre ganger så mye i gjennomsnitt per hode enn fattige. Klimarettferdighet innebærer at i en global klimaavtale må rike land gå foran med utslippskutt hjemme, og bidra finansielt til klimatilpasninger og utbygging av fornybar energi for å gi fattige land utviklingsmuligheter uten å øke de globale klimagassutslippene.

Vi har mye å lære både av urfolks livsforståelse om menneskets ansvar for å gi naturen videre i balanse til neste generasjon, og tradisjonelle verdier som gudsfrykt med nøysomhet.

Forslag til vedtak

Gud, vår skaper, frelser og livgiver

Hele Den norske kirkes engasjement for skaperverk og bærekraft har sitt utspring og henter sin kraft i troen på den treenige Gud:

Gud skapte og opprettholder fortsatt all sin skapning. Gud skapte mennesket av jorden, og vårt liv er vevd sammen med jordens liv.

I Jesus Kristus kom Gud inn i verden og identifiserte seg med sitt skaperverk. I ham blir alt holdt sammen, og i ham er hele skapningen forsonet med Gud.

Ånden kaller og opplyser oss, og hjelper oss å leve i respekt for skaperverket.

Menneskets avhengighet av jorden må avspeiles i hvordan vi ivaretar vårt ansvar som forvaltere av skaperverket. Mennesket er skapt i Guds bilde, og er en del av skaperverket. Vi er kalt til et liv i nestekjærlighet. Bevaring av skaperverket handler om økt livskvalitet for oss alle.

Kirkemøtet er glad for det arbeidet som er utført gjennom samarbeidsprosjektet Skaperverk og Bærekraft, og at samarbeidsrelasjonene mellom Norges Kristne Råd, Kirkens Nødhjelp og Den norske kirke gjennom dette er blitt styrket.

Kirkemøtet støtter at samarbeidet fremover må konsentrere seg om klimarettferdighet, teologisk refleksjon og spiritualitet, og skape arenaer for dialog.

Kirkemøtet 2007 hadde store ambisjoner i sitt engasjement for skaperverket, slik det også kommer til uttrykk i Plan for diakoni. Selv om vi ikke har klart å oppfylle alle kravene vi har satt til oss selv, vil Kirkemøtet fastholde og videreføre egne målsettinger og forventninger til myndigheter og kirkelige organer.

1. Kirkemøtet utfordrer de sentralkirkelige råd:

En egen klimamelding for Den norske kirke må utarbeides så raskt som mulig. Den må konkretisere hvordan alle ledd i kirkens organisasjon kan bidra til å realisere Den norske kirkes ambisjoner for klima og bærekraft. Meldingen må også synliggjøre og etterspørre hvordan dette perspektivet er ivare tatt i andre arbeidsområder som diakoni, trosopplæring og gudstjenesteliv.

Ved gudstjenestereformens avslutning må personalressurser omdisponeres til arbeid med klima- og skaperverksspørsmål.

Prioritere arbeid for å støtte «grønt» arbeid i lokalmenighetene gjennom inspirasjon, materiell og veiledning.

Etablere gode rapporteringsrutiner for «grønne» tiltak.

Bærekraft-perspektivet må integreres og styrkes i trosopplæring, diakoni og forkynnelse.

Arbeide med teologisk refleksjon om skaperverksspørsmål i samarbeid med utdanningsinstitusjonene.

Følge opp dialogen med Opplysningsvesenets Fond (OVF) om kapitalforvaltning. De etiske retningslinjene for forvaltning av kapitalen må gå foran hensynet til økonomisk gevinst.

Kirkemøtet ber Kirkerådet å vurdere et nytt prosjekt med OVF-finansiering tilknyttet diakoniplanens virksomhetsområde «Vern om skaperverket».

2. Kirkemøtet utfordrer bispedømmeråd, fellesråd og menigheter:

Antall grønne menigheter doubles innen utgangen av 2013.

«Grønne» prostikontakter etableres i alle prostier, arbeidet med miljøfyrtårnsertifisering av kirkelige fellesråd fremskyndes, og «grønne» kontaktpersoner oppnevnes av alle menighetsråd.

«Grønne» fagdager for kirkelige ansatte i bispedømmene arrangeres innen utgangen av 2013.

Deltakelse i samarbeidet rundt «Klimavalg 2013».

3. Kirkemøtet utfordrer Regjeringen, Stortinget og de politiske partier:

Kirkemøtet forutsetter at Regjeringen legger frem den nye klimameldingen før sommeren uten å senke ambisjonsnivået i klimaforliket. Den må legge til rette for en handlekraftig klimapolitikk som gir raske resultater i form av klimagassreduksjoner, samtidig som den sikrer fattige land utviklingsmuligheter. Kirkemøtet mener at Norge har de beste forutsetninger for en offensiv satsing på fornybar energi og bærekraftig samfunnsplanlegging.

KM oppfordrer Stortinget og regjeringen til å prioritere betydelige kutt i klimagassutslipp i Norge samt å ta nye initiativ på den internasjonale arenaen.

Klimarettferdighet kan bare oppnås når industrialiserte land bidrar til å finansiere fattige lands behov for klimatilpasning og fattigdomsbekjempelse. Finansiering av klimarelaterte tiltak må komme i tillegg til allerede vedtatte bistandsforpliktelse.

Alle politiske aktører må fornye sin forpliktelse på å gi klima- og miljøspørsmål høy prioritet.

Kirkemøtet krever at det foretas en gjennomgang og opprydding i offentlige norske investeringer. Det må legges overordnet vekt på etiske retningslinjer basert på hensyn til miljø, forbruk og rettferd, og investeringsprofilen må være gjennomslukt.

Kirkemøtet støtter Samisk kirkeråds og Mellomkirkelig Råds krav om at norske myndigheter sørger for at Statoil trekker seg ut av de omstridte oljesand-prosjektene i Canada. Dette er nødvendig både ut fra klima- og miljøhensyn, og hensyn til urfolks rettigheter.

Kirkemøtet utfordrer til økt fokus på matsikkerhet, jordvern og tilgang til vann for å sikre grunnlag for nødvendig matproduksjon til en stadig voksende befolkning på jorden.

4. Kirkemøtet utfordrer oss som enkeltmennesker:

Kirkemøtet utfordrer oss som enkeltmennesker til å øve oss på en jordvendt kristen praksis, og bevisstgjøre oss på mulighetene i våre egne liv, både som samfunnsborgere, forbrukere og medmennesker.

Kirkemøtet har drøftet en skisse til «Øvelse på jordvendt kristen praksis», og ber Kirkerådet å bearbeide dette videre og sende dette ut til menighetene med oppfordring om å bruke dette på tjenlige måter. (Teksten går som vedlegg)

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Anne-Lise Brenna Ording
Saksordfører: Herborg Finnset Heiene

Disse hadde ordet:

Herborg Finnset Heiene, Frøydis Indgjerdingen, Egil Morland, Tor B. Jørgensen, Torstein Eidem Nordal, Jens-Petter Johnsen, Einar Bovim, Kjetil Aano, Atle Sommerfeldt.

Endringsforslag

Forslag fra 1. plenum:

Gunnhild Andreassen: Forslaget er tatt inn av komiteen.

Marius Berge Eide: Forslaget er tatt inn av komiteen.

Einar Bovim: Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Laila Riksaasen Dahl: Forslaget er tatt inn av komiteen.

Harald Hegstads forslag: Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Forslag 2. plenum:

Egil Morland (I):

2. avsnitt: «Gud skapte...i respekt for skaperverket.»

Egil Morland (II):

I Jesus Kristus vil Gud forsone verden med seg selv.

Torstein Eidem Nordal:

Under forslag til vedtak punkt 4 v/ «Kirkemøtet krever at det foretas en gjennomgang» - siste ordet i avsnittet endres fra «gjennomsiktig» til «åpen».

Votering

Egil Morland (I): Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Egil Morland (II): Forslaget er tatt inn av komiteen, men endret til «I Jesus Kristus vil Gud forsone verden og hele skapningen med seg.»

Torstein Eidem Nordal: Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Kirkemøtets vedtak

Gud, vår skaper, frelser og livgiver

Hele Den norske kirkes engasjement for skaperverk og bærekraft har sitt utspring og henter sin kraft i troen på den treenige Gud:

Gud skapte og opprettholder fortsatt all sin skapning. Gud skapte mennesket av jorden, og vårt liv er vevd sammen med jordens liv. I Jesus Kristus vil Gud forsonne verden og hele skapningen med seg.

Ånden kaller og opplyser oss, og hjelper oss å leve i respekt for skaperverket.

Menneskets avhengighet av jorden må avspeiles i hvordan vi ivaretar vårt ansvar som forvaltere av skaperverket. Mennesket er skapt i Guds bilde, og er en del av skaperverket. Vi er kalt til et liv i nestekjærlighet. Bevaring av skaperverket handler om økt livskvalitet for oss alle.

Kirkemøtet er glad for det arbeidet som er utført gjennom samarbeidsprosjektet Skaperverk og Bærekraft, og at samarbeidsrelasjonene mellom Norges Kristne Råd, Kirkens Nødhjelp og Den norske kirke gjennom dette er blitt styrket.

Kirkemøtet støtter at samarbeidet fremover må konsentrere seg om klimarettferdighet, teologisk refleksjon og spiritualitet, og skape arenaer for dialog.

Kirkemøtet 2007 hadde store ambisjoner i sitt engasjement for skaperverket, slik det også kommer til uttrykk i Plan for diakoni. Selv om vi ikke har klart å oppfylle alle kravene vi har satt til oss selv, vil Kirkemøtet fastholde og videreføre egne målsettinger og forventninger til myndigheter og kirkelige organer.

1. Kirkemøtet utfordrer de sentralkirkelige råd:

En egen klimamelding for Den norske kirke må utarbeides så raskt som mulig. Den må konkretisere hvordan alle ledd i kirkens organisasjon kan bidra til å realisere Den norske kirkes ambisjoner for klima og bærekraft. Meldingen må også synliggjøre og etterspørre hvordan dette perspektivet er ivare tatt i andre arbeidsområder som diakoni, trosopplæring og gudstjenesteliv.

Ved gudstjenestereformens avslutning må personalressurser omdisponeres til arbeid med klima- og skaperverksspørsmål.

Prioritere arbeid for å støtte «grønt» arbeid i lokalmenighetene gjennom inspirasjon, materiell og veiledning.

Etablere gode rapporteringsrutiner for «grønne» tiltak.

Bærekraft-perspektivet må integreres og styrkes i trosopplæring, diakoni og forkynnelse.

Arbeide med teologisk refleksjon om skaperverksspørsmål i samarbeid med utdanningsinstitusjonene.

Følge opp dialogen med Opplysningsvesenets Fond (OVF) om kapitalforvaltning. De etiske retningslinjene for forvaltning av kapitalen må gå foran hensynet til økonomisk gevinst.

Kirkemøtet ber Kirkerådet å vurdere et nytt prosjekt med OVF-finansiering tilknyttet diakoniplanens virksomhetsområde «Vern om skaperverket».

2. Kirkemøtet utfordrer bispedømmeråd, fellesråd og menigheter:

Antall grønne menigheter doubles innen utgangen av 2013.

«Grønne» prostikontakter etableres i alle prostier, arbeidet med miljøfyrtårnsertifisering av kirkelige fellesråd fremskyndes, og «grønne» kontaktpersoner oppnevnes av alle menighetsråd.

«Grønne» fagdager for kirkelige ansatte i bispedømmene arrangeres innen utgangen av 2013.

Deltakelse i samarbeidet rundt «Klimavalg 2013».

3. Kirkemøtet utfordrer Regjeringen, Stortinget og de politiske partier:

Kirkemøtet forutsetter at Regjeringen legger frem den nye klimameldingen før sommeren uten å senke ambisjonsnivået i klimaforliket. Den må legge til rette for en handlekraftig klimapolitikk som gir raske resultater i form av klimagassreduksjoner, samtidig som den sikrer fattige land utviklingsmuligheter. Kirkemøtet mener at Norge har de beste forutsetninger for en offensiv satsing på fornybar energi og bærekraftig samfunnsplanlegging.

KM oppfordrer Stortinget og regjeringen til å prioritere betydelige kutt i klimagassutslipp i Norge samt å ta nye initiativ på den internasjonale arenaen.

Klimarettferdighet kan bare oppnås når industrialiserte land bidrar til å finansiere fattige lands behov for klimatilpasning og fattigdomsbekjempelse. Finansiering av klimarelaterte tiltak må komme i tillegg til allerede vedtatte bistandsforpliktelse.

Alle politiske aktører må fornye sin forpliktelse på å gi klima- og miljøspørsmål høy prioritet.

Kirkemøtet krever at det foretas en gjennomgang og opprydding i offentlige norske investeringer. Det må legges overordnet vekt på etiske retningslinjer basert på hensyn til miljø, forbruk og rettferd, og investeringsprofilen må være gjennomslukt.

Kirkemøtet støtter Samisk kirkeråds og Mellomkirkelig Råds krav om at norske myndigheter sørger for at Statoil trekker seg ut av de omstridte oljesand-prosjektene i Canada. Dette er nødvendig både ut fra klima- og miljøhensyn, og hensyn til urfolks rettigheter.

Kirkemøtet utfordrer til økt fokus på matsikkerhet, jordvern og tilgang til vann for å sikre grunnlag for nødvendig matproduksjon til en stadig voksende befolkning på jorden.

4. Kirkemøtet utfordrer oss som enkeltmennesker:

Kirkemøtet utfordrer oss som enkeltmennesker til å øve oss på en jordvendt kristen praksis, og bevisstgjøre oss på mulighetene i våre egne liv, både som samfunnsborgere, forbrukere og medmennesker.

Kirkemøtet har drøftet en skisse til «Øvelse på jordvendt kristen praksis», og ber Kirkerådet å bearbeide dette videre og sende dette ut til menighetene med oppfordring om å bruke dette på tjenlige måter. (Teksten går som vedlegg)

Enstemmig vedtatt.

112 stemmeberettigede.

Øvelse på en jordvendt kristen praksis:

1. Sett pris på skaperverket:

"Gud så på alt det han hadde gjort, og se, det var svært godt". (1. Mos.1.31)

Lytt til naturens lyder, kjenn dens lukter, følj jorda og gresset, gled deg over naturens farger.

2. Motarbeid alt som vil bidra til å undertrykke andre:

"Gud skapte mennesket i sitt bilde." (1. Mos. 1.27)

Motarbeid alle tilløp til rasisme, utnyttning, diskriminering og fordommer i deg selv og andre ved hele tiden å se andre mennesker som skapt i Guds bilde

3. Stå imot alt som gjør deg avhengig.

"Du skal ikke ha andre guder enn meg." (2. Mos. 20.3)

Kjenn etter om du har gjort deg avhengig av materielle goder som gjør deg avhengig og skader deg selv eller andre.

4. Vær en ansvarlig energiforbruker:

"Himmelen er Herrens himmel, men jorden ga han til menneskene". (Salme 115.16)

Utarbeid et klimaregnskap for familien din og finn ut hvordan du kan kutte energibruk og klimautslipp. Lag en spareplan for å finansiere investeringer i renere energibruk.

5. Kjøp ikke ting for å høyne din egen status:

"Hva vil det gagne et menneske om det vinner hele verden, men taper sin sjel?" (Matt.16.26)

Gransk deg selv om motivet for innkjøp særlig når du skal handle klær, bil, bolig, møbler, feriereiser.

6. Øv deg å nyte ting uten å eie dem:

"Jorden og det som fyller den, verden og de som bor i den, alt hører Herren til." (Salme 24.1)

Øv deg i å dele med andre, nyt og bruk Guds skaperverk ved havet, i skogen og på fjellet, gled deg over offentlige og felles goder som parker, biblioteker, museer, kulturhus og idrettsarenaer.

7. Gi raust til kirkens diakonale arbeid og organisasjoner:

"Denne gangen har dere overflod og kan hjelpe dem som lider nød." (2.Kor.8.14)

Gi raust i ofringer og lag forpliktende giveravtaler med en eller flere av kirkelige eller humanitære organisasjoner for lokal, nasjonal og global diakoni.

8. Vær en ansvarlig samfunnsborger:

"Gud, lær kongen å dømme som du, han skal la de vergeløse i folket få sin rett". (Salme 72.1+4)

Sett deg inn i hva de politiske partiene mener om Klimarettferdighet, miljø og global fattigdomsbekjempelse og la det få betydning når du skal stemme ved valg. Følg med på hvordan klimaplaner i din kommune følges opp.

9. Delta i frivillig arbeid i kirke og samfunn:

"Alt som er sant og edelt, rett og rent, alt som er verdt å elske og akte, alt som er til glede og alt som fortjener ros, legg vinn på det!" (Fil.4.8)

Gi raust av din tid til frivillig arbeid innenfor diakoni, menighetsarbeid, kulturarrangementer og nabolagsaktiviteter. Gjennom å gi av seg selv, blir du et rikere menneske. (Singsaas)

10. Øv deg i takknemlighet:

"Velsign Herren, min sjel. Glem ikke alt det gode Gud gjør." (Salme 103.2)

La det bli en daglig praksis å tenke over og takke for noe av det gode du har fått og gitt i løpet av dagen, og øv deg til å tenke at dette er Guds velsignelser til deg.

Inspirert av «Veier til glede» av Richard Foster.

KM 5/12 Ny salmebok

Saksdokument:

KM 5.1/12 Saksorientering

Framlegg til Norsk salmebok 2013, januar 2012, del 1 og 2

Vise til:

- Salmebok 2008. Forslag til ny norsk salmebok. Del 1: De nye salmene, 2008
- Salmebokforslaget 2008. Del 2: Supplerende materiale, 2008
- www.kyrkja.no/salmebok

Første innstilling frå komité A

Samandrag av saksorienteringa

Her blir framlegget til den nye salmeboka presentert. Det har vore arbeid med dette i fleire fora for at resultatet skulle bli så gjennomarbeida og balansert som mogeleg. Kyrkjerådet meiner dette er eit velgrunna framlegg til vedtak, og Bispemøtet har ikkje hatt læremessige innvendingar til det.

Det overordna perspektivet har vore at utvalet av salmar skal dekkje behovet til alle søndagar i kyrkjeåret, til alle typar gudstenester, til høgtider, dåp, vigsel, gravferd osv. Boka skal først og fremst tene gudstenestelivet, dernest skal ho òg vere eit bidrag til andaktslivet i familiar og for enkeltmenneske. Det har vore eit mål å ta vare på det vi gjerne kallar *salmeskatten*, og la dei kjende og kjære salmane få stå side om side med dei nye som er komne til.

Som det går fram av denne saksframstillinga, har boka vore gjennom ein omfattande prosess som omfattar arbeid i to faglege arbeidsgrupper, utprøving og høyring, samt handsaming i Kyrkjerådet og Bispemøtet. I heile prosessen har Kyrkjemøtet vore orientert om arbeidet.

I det følgjande blir det gjort greie for korleis arbeidet med salmeboka har gått føre seg, og det blir teikna eit bilete av framlegget som no blir lagt fram for vedtak. Boka er fullført etter dei føringane Kyrkjerådet gav i mars 2010. Det store materialet i *Salmebok 2008*, er teke ned til eit omfang som let seg trykkje i eitt bind, og det er lagt vekt på å skape ein god balanse mellom gamalt og nytt salmestoff. Slik boka no står fram, dekkjer ho behovet for salmar i ulike gudstenester, kyrkjelege handlingar og andaktsliv.

Salmeboka kan takast i bruk 1. søndag i advent 2013. Namnet skal framleis vere "Norsk salmebok", men på tittelbladet vil det stå "Norsk salmebok 2013". Ny koralbok vil ligge føre på same tid som den nye salmeboka.

Merknader frå komiteen

Overordna synspunkt

Komiteen støtter at det kjem ei ny salmebok no, og meiner at *Framlegg til Norsk salmebok 2013* er ei god og gjennomarbeida bok. Komiteen stiller seg bak heilskapen i boka og dei overordna vurderingane som er gjort fram til ferdig framlegg.

For komiteen er det viktig å peike på at ei ny salmebok ikkje vil vere einaste kjelde for salmar til bruk i gudstenesta. Ein har fridom til å hente inn salmar frå andre kjelder, og etter kvart som den digitale salmedatabasen aukar i omfang, vil den bli ei kjelde å ausa frå når ein treng salmar som ikkje har fått plass i salmeboka.

Komiteen er glad for at det blir laga ein salmedatabase der kyrkjelyden kan hente fleire salmar og songar til bruk i gudsteneste og trusopplæringsarbeid. Komiteen er oppteken av at denne basen må vere enkel å bruke på dei dataplattformene vi har i dag, og åpne for løysingar tilpassa nye plattformer som smarttelefonar og lese Brett.

Komiteen meiner det bør vurderast å utgje ei utgåve av salmeboka utan bønnebok og liturgiar.

Namnet på boka

Komiteen har drøfta kva for samanhengar boka skal kunne brukast i. Gudstenesta er utan tvil det primære bruksområdet, men boka skal og vere tenleg for bruk i heimen og for det personlege andaktslivet. Ho skal òg kunne brukast aktivt i trusopplæringa.

Komiteen meiner dette bør signaliserast allereie i tittelen på boka. Difor ønskjer komiteen at namnet på tittelbladet skal vera *Norsk salmebok 2013*, med undertittel *For kirke og hjem / For kyrkje og heim*. Eit fleirtal gjekk inn for denne tittelen, sjølv om ein då må bruke begge målformer i undertittelen.

På omslaget ønskjer komiteen at det berre skal stå *Norsk salmebok*, slik at ein slepp å doble målformene der.

Fadervår og truedkjeninga

Det kom opp eit ønskje i komiteen om at Fadervår og Den apostoliske truedkjeninga bør stå lengst framme i salmeboka – på bokmål og nynorsk – slik at desse er det første ein møter når ein opnar boka. Praktisk må dette sannsynlegvis løysast ved at Fadervår blir sett på forsatsen framme og truedkjeninga på forsatsen bak i boka. Komiteen går inn for dette.

Salmar til trusopplæringa

Komiteen meinte det svakaste punktet i framlegget til salmebok er at det er for få songar til bruk i trusopplæringa. Det var semje om å ta inn nokre fleire av dei barnesalmane som ofte blir brukte i trusopplæringsarbeidet og i søndagsskulen. Komiteen vil derfor gjere framlegg om å ta inn seks slike salmar. Dei salmane som blir tekne inn, skal plasserast i avsnitta der dei tematisk høyrer heime.

Dei seks salmane er: *Må Gud velsigna deg; Vår Gud er så stor, så sterk og så mektig; Skal det gode landet legges øde (Levende vann); På Golgata stod det ein kross/På Golgata stod det et kors; Gud, min kjære Far, jeg tror; Ærens konge, nådens Herre.*

Komiteen ønskjer at *Må Gud velsigna deg* og *Gud, min kjære Far, jeg tror* må bli vurderte inn i den delen av salmeboka som inneheld bibelske salmar og liturgiske ledd.

Dei einskilde salmane

Sjølv om komiteen har støtta heilskapen i framlegget til salmebok, har ei rekkje einskildsalmar vore drøfta. Det har vore gjort eit grundig forarbeid i mange bispedømmeråd, og komiteen har teke stilling til alle innspela. Salmar som vakte meir debatt, eller som vart vedteke å foreslå ut eller inn, vil komiteen gjere nærare reie for i det følgjande.

Komiteen har lagt til grunn at det samla talet på salmar ikkje må overskride 899. 900-talet i salmeboka skal reserverast for bibelske salmar og nokre få liturgiske ledd. Med dei endringane som komiteen gjer framlegg om, er talet no oppe i 903. Komiteen vil kome attende med framlegg til fire salmar som bør takast ut for å vege opp for salmane som er tekne inn. For dette arbeidet har ein eit godt grunnlag i handsaminga som Oslo bispedømmeråd har gjort.

Komiteen har ikkje teke inn salmar som ikkje tidlegare har vore drøfta i komiteane som har arbeidd med boka. Å ta inn salmar over bordet no, meiner komiteen er vanskeleg. Komiteen har likevel valt å gjere eit unnatak frå dette når det gjeld dei seks trusopplæringsalmane som er liste opp ovanfor. Salmar som blir tekne inn, må teologisk avklarast med biskopane.

Salmar som komiteen vil ha inn

S 70 *Om jeg er liten eller stor/ Om eg er liten eller stor* (inn som bokmål–nynorsk-dublett). Ein kjent og mykje brukt barnesong som kan nyttast både i heimen og i kyrkja. (14 røysta for, 7 imot.)

S 115 *Du har eit liv som er verdt å leva* (Bjørn Eidsvåg). Salmen fungerer godt i konfirmantsamanheng og blir brukt over det meste av landet. (16 røysta for, 5 imot.)

S 137 *På denne livets merkedag* (Liv Nordhaug, Svein Møller). Ein åremålssalme som vektlegg Herrens gjerningar i livet til jubilanten. Vi har få slike salmar. Det er òg positivt med ei salme av ei kvinne i dette avsnittet. (12 røysta for, 9 imot.)

H 3 *I den stille klare morgon* (Sandell, Tandberg, Black). Ein salme som mange er glade i, og som fleire i komiteen har sakna. (15 røysta for, 6 imot.)

H 54 *I det fjerne jeg skuer et underfullt syn/On a hill far away* (inn som dublett engelsk–norsk). Ein salme som er godt kjent både i Noreg og internasjonalt. (15 røysta for, 6 imot.)

H 109 *Sjå, den som bur i livd hjå Gud* (John Bell, Hans Johan Sagrusten). Ein Iona-song som har fått ei god norsk omsetjing av Sagrusten. (17 røysta for, 4 imot.)

H 305 *Her e det et lite barn som kommer* (Kari Bremnes). Ein dåpssalme som mange er blitt glad i, forfatta på dialekt. Denne salmen møter òg to viktige kriteriar. Han er laga av ei kvinne, og han representerar nordnorske opphavspersonar. (13 røysta for, 8 imot.)

H 302B *Kvite klede, himmelglede* (Kristin Reitan, Eilert Tøsse). Komiteen ønskjer fleire dåpssalmar, og vil ha denne med i tillegg til den førre. Denne salmen kan brukast ved dåp av ungdomar og vaksne. (12 røysta for, 9 imot.)

I tillegg til desse kjem dei seks trusopplæringsalmane som er lista opp ovanfor.

Til vurdering

H 62 *Å løft ham sakte ned*. Komiteen ønskjer at denne sterke teksten av Arnold Eidslott, som har formen av ein bibelsk salme, blir vurdert blant desse.

Salmar som komiteen vil ha ut

F 639 *Sometimes in our lives* (Bill Withers). Somme meinte at songen manglar ein teologisk dimensjon, og er ein allmenn song. (11 røysta for å ta han ut, 10 imot.)

F 702 *Svøp kappen din om skuldrene* (Erik Bye). Fleirtalet meiner denne songen er for utydeleg, og at han har ein melodi med så stort omfang at han er vanskeleg å syngje som allsong. (13 røysta for å ta han ut, 7 imot.)

F 724 *Kringsatt av fiender* (Nordahl Grieg, Otto Mortensen). Salmen var gjenstand for ein lengre debatt i komiteen. Komiteen er kjend med at det for kort tid sidan har kome ein e-post frå Gyldendal Norsk Forlag som informerer om at arvingane til Nordahl Grieg ikkje ønskjer at diktet skal vere med i salmeboka. Etter åndsverksloven vil Nordahl Griegs dikt vere til fri bruk frå 1. januar 2014. Loven har òg ein paragraf som opnar for bruk av verna åndsverk i undervisning og gudsteneste. Komiteen kjenner òg dei innvendingane som har kome frå human-etisk hald mot at songen kjem med i ei ny salmebok.

Fleire i komiteen hadde teologiske innvendingar mot at songen set mennesket i sentrum, ikkje Gud, og gjer menneskeverdet til noko som menneske kan skape. Fleirtalet meiner at songen ikkje kan definerast som ein salme, og ønskjer at den blir teken ut. (16 røysta for å ta songen ut, 5 imot.)

Mindretalet vil framleis behalde salmen, og ønskjer at han skal drøftast vidare i plenum. Mindretalet har følgjande grunngjeving for sitt syn: “Til ungdommen har i ein viss mon vore brukt i mange ulike kyrkjeleg samanhengar og har vore med i høyringsmaterialet til ny salmebok, inklusive handsaming i Kyrkerådet og Bispemøtet. Teksten gjev uttrykk for ei sterk fellesmenneskeleg lengt etter fred, og for ansvaret vi har som menneske for å fremje rettferd. Dette er viktige etiske verdiar som har djupt rotfeste i kyrkjas tru og teologi.”

F 829 *Det finst ei jord som opnar opp* (Jon Fosse, Andreas Utne). Fleire gav uttrykk for at dei meiner salmen er teologisk problematisk. (12 røysta for å ta han ut, 9 imot.)

Komiteen vil òg nemne to andre salmar som det kom framlegg om å ta ut, sidan dei dei blei ståande med knapt fleirtal i komiteen. Det gjeld F 573 *Dråpen fra Gud Fader* – 10 ønskte songen ut, 11 ville ha han i salmeboka. Det gjeld òg *Samefolkets sang*, som openbart ikkje kan kallast ein salme, men som er inne, mellom anna etter ønskje frå Samisk kyrkeråd. Songen blir brukt som samisk nasjonalsong i heile Sameland – 9 ønskte songen ut, 12 ville ha han i salmeboka.

Byte av omsetjing

F 339 *Amazing grace*. Edvard Hoem har tidlegare trekt si omsetjing *Forunderleg, eit vrak som meg*, av di han var imot at den engelske teksten skulle vere med som dublett. Det førte til at Trygve Bjerkrheims omsetjing *Å nåde underfull og stor* blei teken inn i staden. No har Hoem opna for at teksten hans blir brukt saman med den engelske originalteksten.

Det faktum at Hoems omsetjing berre har fire vers mens den engelske teksten har seks vers, har vore peika på i komiteen. Det har vore ei føring at parallelltekstar skal ha like mange vers i salmeboka, men komiteen vil gjere eit unntak her. Komiteen røysta for eit framlegg om å ta Hoem inn att i staden for Bjerkrheim. (19 røysta for, 2 imot.)

Engelske dublettar

Det kom framlegg om å ta inn fire engelske originaltekstar som dubletter, ikkje minst av omsyn til mange migrantar i kyrkjelydane våre

F 340 Hvilken venn vi har i Jesus/What a Friend we have in Jesus

F 468 Nærmere deg min Gud/Nearer, my God, to Thee

F 488 Salige visshet/Blessed assurance

F 812 O bli hos meg/Abid with me

Komiteen går samrøystes inn for at desse fire salmane får dei engelske originaltekstene som dubletter. Grunngevinga er i første rekkje at dei brukast over heile verda, og at det er godt kjende av mange migrantar her i landet.

Kjønnsinkluderande språk

Det har vore eit kriterium gjennom heile arbeidet med salmeboka at ein skal søkje eit kjønnsinkluderande språk der det mogleg. Dette er særleg krevjande når det gjeld tekster i bunden form. Som eit døme på dette har komiteen drøfta om ordet *brøder* i *Gud signe vårt dyre fedreland*, burde bytast med *sysken*, men komiteen har konkludert med at det er vanskeleg å endre teksten i Fedrelandssalmen.

Framlegg til vedtak

Komiteen tilrår Kyrkjemøtet å gjere følgjande vedtak:

1. Kyrkjemøtet vedtek å autorisera ny salmebok for Den norske kyrkja, slik ho er lagd fram på møtet i april 2012 med dei endringane som kom fram i Kyrkjemøtet.
2. Administrasjonen i Kyrkjerådet får mynde til å gjere naudsynte justeringar i salmeboka i korrektur- og produksjonsfasen.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordførar: Gunnhild N. Hermstad

Desse hadde ordet:

Gunnhild N. Hermstad, Bård Mæland, Leif Christian Andersen, Solveig Fiske, Herborg Finnset Heiene, Sigurd Skollevoll, Geir Ludvigsen, Ann Mari Aas, Oddhild Klevberg, Torstein Eidem Nordal, Atle Sommerfeldt, Karen Junker, Silje A. Barkved, Helga Haugland Byfuglien, Karin-Elin Berg, Øivind Benestad, Erling Birkedal, Roald Braathen, Tone Synnøve Øygard Steinkopf, Ingeborg Midttømme, Jens-Petter Johnsen, Harald Hegstad, Kjetil Aano, Egil Morland, Jan-Erik Sundby, Julie-Ane Ødegaard, Toril Kristiansen, Anne Dalheim, Nils Mathis Nilsen Eira, Halvor Nordhaug, Erling J. Pettersen, Ingjerd Sørhaug Bratsberg, Bjørn Solberg, Knut Lundby, Mareno Mikkelsen, Tor B. Jørgensen, Håkon Øvrebø, Hilde-Solveig T. Johnsen, Trygve Wyller, Målfrid S. Jakobsen, Aud Kvalbein, Ingrun Jule.

Endringsframlegg til 1. innstilling

Kjetil Aano:

Endring av 1. vers i salme 81 fra «Forfulgte kristnes Gud..» til «O Gud, forfulgtes Gud..»

Silje A. Barkved:

Side 2:

Ordet «Fadervår» byttes ut med ordet «Herrens bønn».

Øivind Benestad:

Salmen 767: Kjære Gud, jeg har det godt. Setningen: Kjære Gud, gå aldri fra meg! Erstattes med: Takk at du går aldri fra meg.

I utgaven med bønnebok og liturgier bør det innarbeides bibelhenviisninger til salmer som har klare allusjoner og hentydninger til bibelvers og bibelske sannheter. Det vil gjøre salmeboka til en enda nyttigere og mer anvendelig bok i hjem, familie og bibelgrupper.

Roald Braathen:

Salmer som jeg ønsker inn to eller flere av fra gamle salmebok. Nr. 286 – 501 – 503 – 566 – 593 og 615.

(Behovet for barnesalmer) Ut 356.

Helga Haugland Byfuglien:

Ønsker å beholde «Til ungdommen».

Ut: H 54 «I det fjerne jeg skuer».

Solveig Fiske:

Foreslår at følgende tas inn:

F 702 Svøp kappen din om skuldrene.

F 724 Til Ungdommen

F 829 Det finst ei jord som åpner opp.

Harald Hegstad:

«Vår Gud er så stor, så sterk og så mektig» tas ikke inn i Salmeboka.

Egil Morland:

H 321 (Olav H. Hauge) «Opne mine augo, Herre», skal inn (i steden for den nov. Hauge-salme)

Bård Mæland:

Engelske dubletter:

I tillegg foreslås engelske dubletter til:

528 Guds kirkes grunnvoll

530 I Krist er ikkje aust og vest

Torstein Eidem Nordal:

Foreslår norsk dublett til salme F 383 «Lord I lift your name in high», teksten finnes i Syng Håp: (Teksten under bør dobbeltsjekkkes med teksten i Syng Håp)

Gud jeg opphøyer ditt navn/Jeg vil synge ut min glede

Livet leser jeg i deg/ Du som frelste oss her nede

Du kom fra himmel til jord og viste veg

Måtte lide på et kors/ gav alt for meg

Fra ditt kors og til din grav/ men fra graven du steg fram/

Gud jeg opphøyer ditt navn

Sigurd Skollevoll:

Disse tas inn i ny Salmebok:

«Her er det et lite barn» - Tekst: Kari Bremnes

«Du som styre straum og vind» - Tekst: Helge Stangnes

«No ror ein båt seg ut fa land» - Tekst: Trond Hellemo

Atle Sommerfeldt:

Foreslår «sysken» i stedet for «brødre» i Gud Signe vårt dyre fedreland, 751.

Tone Synnøve Øygard Steinkopf:

Side 4. Oppretthalde Kirkerådets forslag om Trygve Bjerkrheim som sin tekst «Å nåde underfull og stor.» (F 339)

Jan-Erik Sundby:

Side 2 foran «Namnet på boka»:

Kirkemøte vil påpeke behovet for finansiering av anskaffelse av ny salmebok og henstiller til at arbeides for at følgende formulering tilføyes Kirkeloven § 15 punkt 9: «...samt liturgisk materiell til kirkene».

Julie-Ane Ødegaard:

Ønsker at salme 639 skal stå i salmeboken.

Framlegga vart sendt tilbake til komiteen.

Endeleg innstilling frå komité A

Merknader frå komiteen

1 Overordna synspunkt

Komiteen støtter at det kjem ei ny salmebok no, og meiner at *Framlegg til Norsk salmebok 2013* er ei god og gjennomarbeida bok. Komiteen stiller seg bak heilskapen i boka og dei overordna vurderingane som er gjort fram til ferdig framlegg.

Komiteen er glad for den første plenumshandsaminga av salmeboka. Det var mange engasjerte talarar. Fleire sa rosande ord om at salmeboka er godt balansert, har stor breidde, og vil bli ei tenleg bok for kyrkja vår. Det var ingen kritiske røyster til heilskapen i framlegget eller til måten salmeboka er redigert på.

Mange kom med positive innspel i debatten, og 16 skriftlege framlegg blei leverte. Alle er tekne opp i denne andre innstillinga frå komiteen.

Database

For komiteen er det viktig å peike på at ei ny salmebok ikkje er einaste kjelde for salmar til bruk i gudstenesta. Ein har fridom til å hente inn salmar frå andre kjelder, og etter kvart som den digitale salmedatabasen aukar i omfang, vil den bli ei kjelde å ausa frå når ein treng salmar som ikkje har fått plass i salmeboka.

Komiteen er glad for at det blir laga ein slik salmedatabase der kyrkjelyden kan hente fleire salmar og songar til bruk i gudsteneste og trusopplæringsarbeid. Komiteen er oppteken av at denne basen må vere enkel å bruke på dei dataplattformene vi har i dag, og opne for løysingar tilpassa nye plattformer som smarttelefonar og lesebrett. Komiteen er òg oppteken av at kyrkjelydane får best moglege økonomiske vilkår for bruken av dei digitale løysingane som er knytte til avtala med Eide forlag, og er derfor oppteken av at det som gjeld kontrakt og rettigheiter i samband med avtala, blir gjennomgått kritisk.

Alternative utgåver

Komiteen meiner det bør vurderast å utgje ei utgåve av salmeboka utan bønnebok og liturgiar. Ei slik bok vil bli om lag 260 sider mindre, og vil såleis ta mindre plass i salmebokhyllene og bli noko billigare.

Det er gledeleg at det kjem ei eiga besifra utgåve av salmeboka i tverrformat, som vil leggje til rette for å bruke andre instrument enn orgel. Når det gjeld melodiane, har komiteen eit ønskje om at ein vurderer å leggje tonehøgda ned på fleire av salmane.

Namnet på boka

Komiteen har drøfta kva for samanhengar boka skal brukast i. Gudstenesta er utan tvil det primære bruksområdet, men boka skal og vere tenleg for bruk i heimen og for det personlege andaktslivet. Ho skal òg kunne brukast aktivt i trusopplæringa.

Komiteen meiner dette bør signaliserast allereie i tittelen på boka. Derfor ønskjer komiteen at namnet på tittelbladet skal vera *Norsk salmebok 2013*, med undertittel *For kirke og hjem / For kyrkje og heim*. Komiteen gjekk inn for denne tittelen, sjølv om ein då må bruke begge målformer i undertittelen.

På omslaget ønskjer komiteen at det berre skal stå *Norsk salmebok*, slik at ein slepp å doble målformene der.

Fadervår og truedkjenninga

I si første innstilling gjorde komiteen framlegg om at Fadervår og Den apostoliske truedkjenninga burde stå på forsatsen i salmeboka – på bokmål og nynorsk. Når dette utløyste reaksjonar i plenum med krav om at Fadervår og truedkjenninga skulle stå på seks språk på forsatsen – noko som ikkje lar seg gjere av omsyn til plass – vel komiteen å trekkje framlegget. Fadervår på bokmål, nynorsk, nordsamisk, lulesamisk, sørsamisk og kvensk er allereie med i bønnebokdelen i salmeboka.

I plenum kom det eit skriftleg framlegg frå Silje Barkved om å endre “Fadervår” til “Herrens bønn” når bøna namngis. I liturgien som blei vedteke av Kyrkjemøtet førre året, er Fadervår (skrive i eitt ord) konsekvent brukt som namn på bøna. Namnet kan brukast på bøna både i gamal og ny form og i begge målformer. Komiteen ser det derfor som uråd å støtte dette framlegget.

Salmar til trusopplæringa

I den første innstillinga peika komiteen på at det trengst fleire songar til bruk i trusopplæringa. Det var semje om å ta inn nokre fleire av dei barnesalmane som er i bruk i trusopplæringsarbeidet og i søndagsskulen. Komiteen gjorde framlegg om å ta inn nokre slike salmar.

I plenumshandsaminga kom det mange positive reaksjonar på dette grepet. Det kom òg framlegg om å ta inn andre barnesalmar. Dette kjem til syne i avsnitta nedanfor.

Undringssalmar

I plenumsdebatten blei det reist ønskje om fleire salmar som gir rom for undring, gjerne av kjende diktarar. I samband med dette har komiteen drøfta nokre salmar, som til dømes H 349 *Ånders Herre! Du skal råde* av Welhaven og H 73 *Velsignede Morgen* av Ibsen. Komiteen meiner at dette perspektivet i nokon grad er styrka i denne innstillinga.

Dei einskilde salmane

Sjølv om både komiteen og plenumsforsamlinga har støtta heilskapen i framlegget til salmebok, har ei rekkje einskildsalmar vore drøfta i begge fora. Det har vore gjort eit grundig forarbeid i mange bispedømmeråd, og komiteen har teke stilling til alle innspela.

Talet på salmar

Komiteen har lagt til grunn at det samla talet på salmar ikkje må overstige 899. 900-talet i salmeboka skal reserverast for bibelske salmar og nokre få liturgiske ledd. I framlegget er det 893 nummer. Det gir rom til å ta inn seks salmar. Komiteen legg opp til at fleire enn seks salmar bør takast inn, og er innforstått med at andre salmar då må takast ut. I innstillinga frå komiteen er det lagt opp til å skape balanse i denne rekneskapen. Komiteen ber Kyrkjemøtet vere seg medveten denne ramma.

Klarering

Komiteen har ikkje teke inn salmar som ikkje tidlegare har vore drøfta i komiteane som har arbeidd med boka. Å ta inn salmar no som ikkje er forsvarleg vurderte, meiner komiteen er vanskeleg. Komiteen har likevel valt å gjere unntak frå dette når det gjeld nokre barnesongar/trusopplæringsalmar.

Dei salmane som komiteen gjer framlegg om å ta inn, er teologisk klarerte av biskopane i ekstraordinært bispemøte måndag 16. april 2012.

2 Salmar som er foreslåtte inn

Inn-framlegga frå 1. komitèinnstilling

Komiteen gjorde i første innstilling framlegg om ta inn ein del salmar. To av desse salmane blei det reist innvendingar mot i plenum og det kom skriftlege framlegg om ikkje å ta dei inn. Dei to salmane var *Vår Gud er så stor, så sterk og så mektig* (framlegg frå Harald Hegstad) og *I det fjerne jeg skuer et underfullt syn* (framlegg frå Helga Haugland Byfuglien). Komiteen har òg revurdert eit av sine andre framlegg (*Om eg er liten eller stor*). Komiteen har drøfta alle desse salmane på nytt.

Vår Gud er så stor, så sterk og så mektig.

Komiteen har vald å trekkje framlegget om å ta inn denne salmen. Framlegget frå Harald Hegstad er såleis teke til følge.

I det fjerne jeg skuer.

Framlegget frå Helga Haugland Byfuglien om ikkje å ta inn denne salmen, er ikkje teke til følge, og komiteen vil framleis ha salmen med. *I det fjerne jeg skuer* er ein salme som er godt

kjend både internasjonalt og i Noreg. Han står på den felleskyrkjelege salmelista. Komiteen vil gi rom for slik breidde i salmeboka.

S 70 *Om jeg er liten eller stor/Om eg er liten eller stor* (Lydia Lithell)

Skal det gode landet legges øde (Tore Thomassen)

Etter ei ny drøfting vil komiteen trekke framlegget sitt om å ta desse to salmane inn.

Komiteen ønskjer å opptre moderat når det gjeld kor mange salmar dei vil ta inn, og desse to meiner komiteen det er lettast å gå tilbake på.

Herborg Finnsnes Heiene fremja eit skriftleg framlegg i plenum om å ta inn samiske dublettar til *Om jeg er liten eller stor*. Sidan komiteen foreslår å ta songen ut, blir det ikkje aktuelt å ta stilling til dette.

Når det gjeld dei andre salmane som komiteen foreslo i første innstilling, legg komiteen til grunn at det ikkje blei reist innvendingar mot dei i plenum. Komiteen ser det derfor ikkje naudsynt å argumentere ytterlegare for dei. Dei 12 salmane er:

S 115 *Du har eit liv som er verd å leva* (Bjørn Eidsvåg)

S 137 *På denne livets merkedag* (Liv Nordhaug, Svein Møller)

H 3 *I den stille klare morgen* (Lina Sandell, Tandberg, Black)

Argument: Felleskyrkjeleg salme

H 54 *I det fjerne jeg skuer/On a hill far away* (George Bennard)

Argument: Komiteen ønskjer å ha breidde i salmeboka

H 109 *Sjå den som bur i livd hjå Gud* (John Bell, Hans Johan Sagrusten)

H 305 *Her e det et lite barn som kommer* (Kari Bremnes)

H 302B *Kvite klede, himmelglede* (Kristin Reitan, Eilert Tøsse)

På Golgata stod det ein kross/På Golgata stod det et kors (Geir Hindar)

Ærens konge, nådens Herre (van Dyke, Eyvind Skeie, Beethoven)

Gud, min kjære Far, jeg tror (Kaskinen, Kristensen, Laaksonen)

Må Gud velsigna deg/Må Gud velsigne deg (Bjørn Marit Notland)

H 62 *Å løft ham sakte* (Arnold Eidslott, Eilert Tøsse)

Når det gjeld dei tre siste av desse salmane, ber komiteen Kyrkjerådet vurdere å ta dei inn i avsnittet med bibelske salmar og liturgiske ledd. Om dei ikkje blir tekne inn der, blir dei ståande som vanlege salmar.

Salmar som blei foreslåtte inn i plenum

To delegatar kom med skriftlege framlegg om å ta ytterlegare salmar inn i salmeboka.

Sigurd Skollevoll ønskte inn tre salmar av nordnorske opphavspersonar:

H 250 *Du som styre straum og vind* (Helge Stangnes, Ivar Jarle Eliassen)

H 164 *No ror ei natt seg ut fra land* (Trond Hellemo, Ivar Jarle Eliassen)

H 305 *Her e det et lite barn som kommer* (Kari Bremnes)

Den eine av desse salmane, *Her e det et lite barn*, er allereie foreslått inn av komiteen. Komiteen ønskjer å kome Skollevoll i møte ved å tilrå at ein av dei to andre salmane òg blir teken inn. Av dei to meiner komiteen at ein bør velje *Du som styre straum og vind*. Den har god tekst og melodi, og forfattaren er ikkje representert i salmeboka frå før. Salmen set ord på ei allmenn menneskeleg erfaring, og kan brukast som ein sjøpilegrimssalme. Som teksten til Kari Bremnes, er denne òg skriven på dialekt.

Roald Braathen ønske inn seks barnesalmar som stod i *Norsk Salmebok*:

NoS	286	<i>Alt er skapt av deg, o Gud</i> (P.A. Jensen, F. Sandberg)
NoS	501	<i>Båten var så liten</i> (Frostenson, Sörenson)
NoS	503	<i>Barna kom til Jesus</i> (Hallqvist, Skeie, Wikfeldt)
NoS	566	<i>Jesus satt i båten</i> (Frostenson, Hillestad, Kverno)
NoS	593	<i>Du kalte oss til kirken/Du kalla oss til kyrkja</i> (Nordhaug, Rommel)
NoS	615	<i>Å du som tek dei små i famn</i> (Frimann, Bernt Støylen, Jakob Sletten)

Komiteen ønskjer å respektere grensa på maksimum 899 nummer i salmeboka. Likevel vil komiteen gå inn for at éin av desse songane blir teken inn av omsyn til å få inn fleire salmar til bruk trusopplæringa. Komiteen går derfor inn for å ta med *Du kalte oss til kirken/Du kalla oss til kyrkja*. Dei andre songane meiner komiteen har hatt si tid, og er lite brukte no.

To salmar som det er gjort framlegg om å byte ut/inn

Egil Morland kom med eit skriftleg framlegg om å ta ut ein salme av Olav H. Hauge og erstatte han med ei anna salme av same forfattar. Han vil ta ut F 440 *Alltid ventar eg å finna* og erstatte han med H 321 *Opn mine augo, Herre*, som han meiner er ein enno betre salme.

Komiteen går inn for å ta inn *Opn mine augo*.

Alltid ventar eg å finna er sett på lista over salmar som kan takast ut.

Salmar der det er kome framlegg om å ta inn dublettar

Komiteen går inn for at dublettar til alle desse tre blir tekne inn.

F 528	<i>Guds kirkes grunnvoll ene</i> (ta inn engelsk original) Framlegg: Mæland <i>The Church's One Foundation</i>
F 530	<i>I Krist er ikkje aust og vest</i> (ta inn engelsk original) Framlegg: Mæland <i>In Christ there is no East nor West</i>
F 383	<i>Lord, I lift your name on high</i> (ta inn norsk tekst) Framlegg: Nordal <i>Gud jeg opphøyer ditt navn</i>

Sidan dette framlegget kom, ønskjer komiteen òg at ein tar inn engelsk dublett på

F 283 *O store Gud, når jeg i undring aner/How great Thou art*

I etterkant av plenum kom det eit ønskje til komiteen om å ta inn ein nordsamisk dublett på *O bli hos meg*. Når det gjeld samiske tekstar har Samisk kyrkjeråd gjort vedtak om at det skal vere likt tal på alle dei samiske språka, og det er blitt semje mellom salmebokredaksjonen og Samisk kyrkjeråd om at talet skal vere 15 på kvart av språka. Å endre dette no vil vere svært uheldig.

Tekstbyte-framlegget frå 1. komitèinnstilling

Komiteen gjorde i første innstilling framlegg om å byte den norske teksten på F 339 *Amazing Grace* frå Trygve Bjerkrheims omsetjing (*Å nåde underfull og stor*, seks vers) til Edvard Hoems omsetjing (*Forunderleg, eit vrak som meg*, fire vers).

I første plenumshandsaming kom det skriftleg framlegg frå Tone Synnøve Øygard Steinkopf om å la Trygve Bjerkrheims omsetjing bli ståande.

Komiteen har drøfta saka på nytt, og vil halde fast på framlegget om å byte omsetjing, sjølv om fleire no var positive til Bjerkheim enn sist. Det naturlege vil vere at Kyrkjemøtet røyster over kva for ein av desse omsetjingane som skal stå i salmeboka.

Oppsummering av salmar inn

Komiteen har med dette gjort framlegg om at i alt 15 salmar blir tekne inn. Med 893 nummer i boka frå før tyder det at ni nummer må takast ut.

Her er den komplette lista over innforslag:

- NoS 593 *Du kalte oss til kirken/Du kalla oss til kyrkja* (Liv Nordhaug, Kurt Rommel)
- S 115 *Du har eit liv som er verd å leva* (Bjørn Eidsvåg)
- S 137 *På denne livets merkedag* (Liv Nordhaug, Svein Møller)
- H 3 *I den stille klare morgen* (Lina Sandell, Tandberg, Black) Felleskyrkjeleg salme
- H 54 *I det fjerne jeg skuer/On a hill far away* (George Bennard)
- H 109 *Sjå den som bur i livd hjå Gud* (John Bell, Hans Johan Sagrusten)
- H 250 *Du som styre straum og vind* (Helge Stangnes, Ivar Jarle Eliassen)
- H 302B *Kvite klede, himmelglede* (Kristin Reitan, Eilert Tøsse)
- H 305 *Her e det et lite barn som kommer* (Kari Bremnes)
- H 321 *Opn mine augo, Herre* (Olav H. Hauge, Holm W. Holmsen)
På Golgata stod det ein kross/På Golgata stod det et kors (Geir Hindar)
Ærens konge, nådens Herre (van Dyke, Eyvind Skeie, Beethoven)
Gud, min kjære Far, jeg tror (Kaskinen, Kristensen, Laaksonen)
Må Gud velsigna deg/Må Gud velsigne deg (Björg Marit Notland)
- H 62 *Å løft ham sakte* (Arnold Eidslott, Eilert Tøsse)

3 Salmar som er foreslåtte ut

Ut-framlegga frå 1. komitèinnstilling

Komiteen gjorde i første innstilling framlegg om å ta ut fire salmar. Dei fire var:

- F 639 *Sometimes in our lives* (Lean on me) (Bill Withers)
- F 702 *Svøp kappen din om skuldrene* (Erik Bye)
- F 724 *Kringsatt av fiender* (Nordahl Grieg, Otto Mortensen)
- F 829 *Det finst ei jord som opnar opp* (Jon Fosse, Andreas Utnem)

I første plenumshandsaming kom det skriftlege framlegg om at kvar einskild av desse salmane må bli ståande i salmeboka. Framlegga blei følgde av fleire innlegg for eller imot desse salmane. Dei skriftlege framlegga om at salmane bør vere i boka, blei fremja slik:

- F 639 *Sometimes in our lives* (Lean on me) – fremja av Julie-Ane Ødegaard
- F 702 *Svøp kappen din om skuldrene* – fremja av Solveig Fiske
- F 724 *Kringsatt av fiender* – fremja av både Solveig Fiske og H.H. Byfuglien
- F 829 *Det finst ei jord som opnar opp* – fremja av Solveig Fiske

Komiteen har gått gjennom desse salmane ein gong til, og vil no gje følgjande vurdering av dei:

Sometimes in our lives (Lean on me)

Komiteen har lytta til argumenta. Det er ein song som er mykje brukt i ungdomsmiljø i kyrkja. Sjølv om songen kan tolkast på ulike måtar, meiner komiteen at han får ein vertikal dimensjon når ein syng han eit kyrkjerom. Komiteen vi derfor slutte seg til framlegget frå Ødegaard, og trekk sitt opphavlege framlegg om å ta salmen ut.

Svøp kappen din om skuldrene

Komiteen drøfta mellom anna kva ein skal leggje i orda “Og stien må vi alle gå alene”. Også melodien blei diskutert. Eit fleirtal i komiteen opprettheld framlegget om å ta salmen ut. Dette er framleis komiteens innstilling, men det skal nemnast at eit stort mindretal hadde ønskje om å trekkje framlegget.

Det finst ei jord som opnar opp

Komiteen er framleis delt på midten, men eit knappast mogleg fleirtal har no landa på at salmen bør stå. Komiteen kjem då framlegget frå Fiske i møte.

Kringsatt av fiender

Komiteen har drøfta salmen på nytt etter plenumsdebatten. Komiteen registrerer at det ser ut til å vere brei semje om at *Kringsatt av fiender* kan nyttast i gudsteneste når det er i samsvar med tema, sjølv om han ikkje står i salmeboka. Eit fleirtal i komiteen står fast på at dei ikkje vil ha salmen inn – det gjeld òg om ein reduserer talet på vers. Dei som utgjer mindretalet, vil oppretthalde ein dissens, og ønskjer salmen inn i salmeboka med fem vers (som i den katolske salmeboka *Lov Herren* og i *Treklang*).

Komiteens framlegg til fleire salmer som kan takast ut

Når komiteen vel å ta inn nye salmar, må andre salmar ut. Ut frå den sterke argumentasjonen som har kome for å få inn fleire barnesalmar i den nye salmeboka, er barnesalmane i framlegget skjerma frå den følgjande ut-lista.

Lista er prioritert i nummerrekkefølge, slik at nummer éin er den første som går ut, og nummer elleve den siste. Blir det til dømes naudsynt å take ut sju salmar, vil dei fire siste på lista bli ståande i salmeboka. Heile komiteen står bak prioriteringa.

1. F 464 *Vær trøstig, mitt hjerte*

Dette er ein Brorson-salme. Språket kan oppfattast som litt gamaldags. “Trenghet og trøyst” er eit godt dekkja kapittel, så tematisk kan vi tole å vere utan denne.

2. F 588 *Før andre hanegal*

Hallgrímur er ein islandsk salmediktar. Salmen har kanskje ikkje ein veldig appellerande melodi, og er ikkje kjend frå før her i landet. Han er ikkje sunge inn her.

3. F 648 *Gud har omsorg for vårt släkte*

Salmen blei ikkje teken med i Norsk Salmebok og heller ikkje i Salmer 1997, sjølv om den i alle fall blei vurdert til Salmar 1997. Det kan bli vanskeleg å få den i bruk som vigselssalme i Noreg. Ein har hatt ønskje om å prøve, men forsøket kan stanse her.

4. F 402 *Eg er redd for nytt og ukjent som fell på*

Det kan vere vanskeleg å få brukt denne salmen. Han stod i *Salmer 1973*, men kom ikkje med i Norsk Salmebok. Vi kan la vere å hente han inn att no.

5. F 96 *Syng høyt om Herrens miskunnhet*

Det er ein Magnificat-salme (Marias lovsong) som det ikkje er lett å få brukt. Den kan fort bli veranda blant dei ubrukte. Når noko må ofrast, kan vi tåle at den ryker ut.

6. F 821 *Nå synker sol i hav igjen*

Ein notidig islandsk salme. Vi har få islandske salmar i salmeboka. Men vi har veldig mange flotte kveldssalmar som er godt sungne inn, og som mange er glade i. Derfor er det ingen stor dramatik i å ofre denne.

7. F 479 *Underleg delvis er måten vi ser på*

Ein heilt ny tekst frå ein ung norsk forfattar. Det finst ingen originalmelodi til teksten, så han er kopla med melodi frå ein annan song. Sidan nesten ingen har rukke å få eit tilhøve til songen, vil den neppe bli sakna av mange.

8. F 700 *Som eit sandkorn i ein ørken*

Songen har truleg hatt si tid og sine sjansar, og det er fleire songar i framlegget han kan samanliknast med. Han er ikkje innarbeidd og ein kan tole å gi opp forsøket på å innarbeide han.

9. F 440 *Alltid ventar eg å finna*

Ei salme av Olav H. Hauge som er sett på denne lista etter at ein annan av Hauges salmer ble vald framfor denne.

10. F 497 *Så kort var den frøyd*

Kanskje den einaste salmen i framlegget som handlar om samlivsbrot. Men han har ikkje rukke å bli innsungen, så det vil nok ikkje skape rabalder om han må ofrast.

11. F 423 *O salighet, o gåtfullhet*

Salmen er ikkje godt sunge inn i Noreg, så antakeleg vil ikkje mange sakne han om han blir ofra. Det som talar mot å ofre han, er at han står på den felleskyrkjelege salmelista, og ein har prøvd å få inn så mange salmar som mogleg frå denne lista.

4 Andre framlegg

Salmar der det er kome framlegg om tekstendringar

F 767 *Kjære Gud, jeg har det godt*

Setningen “*Kjære Gud, gå aldri fra meg*” erstattes

med “*Takk at du går aldri fra meg*” – skriftleg framlegg frå Benestad

F 751 *Gud signe vårt dyre fedreland*

Endre “brøder” til “sysken” – skriftleg framlegg frå Sommerfeldt

F 81   *Forfulgte kristnes Gud*
Endre opningsorda tilbake til: “*Du, de forfulgtes Gud*” – skriftleg framlegg frå
Aano

Det første framlegget vil komiteen støtte, og tilrår at Kyrkjemøtet vedtek å endre teksten til “Takk at du går aldri fra meg.”

Komiteen er derimot tilbakehalden med å endre Fedrelandssalmen. Sommerfeldt har gode argument for å endre, men salmen er eit nasjonalt felleseige – eit nasjonalt ikon – og bør ikkje endrast utan ein prosess i forkant. Komiteen tilrår at Kyrkjemøtet ikkje endrar teksten no, og avviser framlegget frå Sommerfeldt.

Forfulgte kristnes Gud. Salmen dreier seg om dei forfulgte kristne. Komiteen har merka seg kva Aano seier, men er ikkje samd i vurderingane hans. Komiteen tar ikkje Aanos framlegg til følge.

Kyrkjelova

Framlegg frå Jan-Erik Sundby om endring i kyrkjeloven §15 punkt g:
Ønskje om lovfesta finansiering av liturgisk materiell

Framlegget kan ikkje realitetshandsamast i samband med denne saka. Komiteen går inn for at framlegget blir send over til Kyrkjerådet.

Bibelhenvisningar

I plenum kom det eit skriftleg framlegg frå Øyvind Benestad om å få langt fleire bibelhenvisningar under salmeversa med tanke på studiebruk.

Komiteen har diskutert dette. Framlegget kan ikkje realitetshandsamast no, og komiteen går inn for at framlegget blir send over til Kyrkjerådet. Komiteen vil oppmode Kyrkjerådet og Eide forlag om at det blir utarbeid materiell til studiebruk i samband med salmeboka.

Kjønnsinkluderande språk

I plenum blei reist spørsmål om kjønnsinkluderande språk om Gud. Komiteen har ikkje drøfta dette nærare.

Framlegg til vedtak

Komiteen tilrår Kyrkjemøtet å gjere følgjande vedtak:

1. Kyrkjemøtet vedtek å autorisera ny salmebok for Den norske kyrkja, slik ho er lagd fram på møtet i april 2012 med dei endringane som kom fram i Kyrkjemøtet.
2. Administrasjonen i Kyrkjerådet får mynde til å gjere naudsynte justeringar i salmeboka i korrektur- og produksjonsfasen.
3. Kyrkjemøtet delegerer til Kyrkjerådet å slutføre kapitlet med bibelske salmar og liturgiske ledd og hente inn godkjenning frå Bispemøtet før sommaren 2012.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordførar: Gunnhild N. Hermstad

Desse hadde ordet:

Gunnhild N. Hermstad, Helga Haugland Byfuglien, Einar Bovim, Kjetil Aano, Ivar Braut, Tone Synnøve Øygard Steinkopf, Hilde B. Brunvoll, Grete Folden, Kjellfred Dekko, Atle Sommerfeldt, Ivar Braut, Einar Bovim, Ann-Kristin Sørvik, Erling J. Pettersen, Gabriel Eikli, Egil Morland, Ole Christian Kvarme, Tor B. Jørgensen, Gunnhild Andreassen, Kristin Gunleiksrud, Karin-Elin Berg, Berit Nøst Dale

Endringsframlegg til 2. innstilling

Endringsframlegg frå 1. plenum:

Kjetil Aano: Framlegget er ikkje teke inn av komiteen. Held fast på framlegget.

Silje Barkved: Framlegget er ikkje teke inn av komiteen. Trekker framlegget.

Øivind Benestad: Framlegg om salme 767 ivaretatt. Del to av framlegget vert sendt til Kyrkjerådet.

Roald Braathen: Framlegget er delvis ivaretatt. Trekker framlegget.

Helga Haugland Byfuglien: Framlegget er ikkje teke inn av komiteen. Trekker framlegget.
Solveig Fiske:

- F 702 Svøp kappen din om skuldrene. Ikkje teke inn av komiteen. Held fast på framlegget.

- F 724 Til Ungdommen. Ikkje teke inn av komiteen. Held fast framlegget.

- F 829 Det finst ei jord som åpnar opp. Ivaretatt av komiteen.

Harald Hegstad: Ikkje teke inn av komiteen. Trekker framlegget.

Egil Morland: Ivaretatt av komiteen.

Bård Mæland: Ivaretatt av komiteen.

Torstein Eidem Nordal: Ivaretatt av komiteen.

Sigurd Skollevoll: Delvis ivaretatt. Trekker framlegget.

Atle Sommerfeldt: Ikkje teke inn av komiteen. Held fast på framlegget.

Tone Synnøve Øygard Steinkopf: Ikkje teke inn av komiteen. Held fast på framlegget.

Julie-Ane Ødegaard: Ivaretatt av komiteen.

Votering

Kjetil Aanos framlegg:

Framlegget vedtatt med 60 røyster.

Atle Sommerfeldt:

Framlegget falt mot 22 røyster.

Tone Synnøve Øygard Steinkopfs framlegg:

Framlegget vedtatt med 80 røyster.

Til avstemming frå komiteen:

Dei 15 salmane på s. 51 og dublettar på s. 50: Samrøystes vedtatt å ta dei inn.

Komiteens framlegg om å ta ut «F 702 Svøp kappen din om skuldrene»:
Vedtatt mot 39 røyster.

Komiteens framlegg om å ta ut «Kringsatt av fiender»:
Vedtatt mot 46 røyster.

Framlegg om å behalde «Kjære Gud, gå aldri fra meg»:
Framlegget falt mot 25 røyster.

Ivar Brauts framlegg:
Framlegget falt mot 61 røyster.

Prinsippet om å ta ut salmar etter komiteens rekkefølge: Samrøystes vedtatt.

111 røysteføre.

Kyrkjemøtet sitt vedtak

1. Kyrkjemøtet vedtek å autorisera ny salmebok for Den norske kyrkja, slik ho er lagd fram på møtet i april 2012 med dei endringane som kom fram i Kyrkjemøtet.
2. Administrasjonen i Kyrkjerådet får mynde til å gjere naudsynte justeringar i salmeboka i korrektur- og produksjonsfasen.
3. Kyrkjemøtet delegerer til Kyrkjerådet å slutføre kapitlet med bibelske salmar og liturgiske ledd og hente inn godkjenning frå Bispemøtet før sommaren 2012.

Samrøystes vedtatt.
111 røysteføre.

KM 6/12 Revisjon av retningslinjer for disponering av tilskudd fra Opplysningsvesenets fond(OVF) til kirkelige formål

Saksdokument:

KM 6.1/12   Saksorientering

Første innstilling fra komité B

Sammendrag

Nåværende retningslinjer for disponering av tilskudd fra Opplysningsvesenets fond ble fastsatt av Kirkemøtet 14. november 1997 med senere endringer, sist endret av Kirkemøtet i 2002. Det forelå også retningslinjer før dette tidspunkt. Disse var fastsatt av departementet. Nå er fullmakten delegert til Kirkemøtet og eventuelle endringer må derfor fremmes for behandling og vedtas på Kirkemøtet i 2012.

Kirkerådet har gjennomgått retningslinjene på nytt og funnet det nødvendig å foreslå noen endringer gjeldende fra 1. juli 2012. Det er alltid behov for at en ordning, etter så mange år, drøftes på nytt slik at den kan fungere best mulig i forhold til de formål den skal dekke.

Kirkerådet har arbeidet med å forbedre tilskuddsforvaltningen innenfor det regelverket som gjelder bl.a. ved bruk av maler ved utarbeidelse av søknad og rapportering. På enkelte områder er ikke regelverket tilpasset dagens situasjon og behov. Det er videre begrenset hva som kan endres uten at retningslinjene også blir revidert.

Formålet med tilskuddsordningen er å stimulere til nyskapning i Den norske kirke. Forvaltningen fremgår av disse retningslinjene.

Komiteens merknader

Komiteen gir i sin tilslutning til saksorienteringen.

Hovedpunkter fra komiteens merknader

Komiteen har gjennomgått de ulike forslagene og har følgende merknader:

Komiteen har merket seg retningslinjene fra Opplysningsvesenets fond sine samfunnsbestemmelser av 2.april 2003. Komiteen er opptatt av at Opplysningsvesenets fond skal følge de etiske retningslinjene i sin forvaltning. Komiteen er opptatt av at Den norske kirke skal være med å påvirke forvaltningen og har derfor foreslått en endring i formuleringen i § 2 2.ledd slik at den innledes med:

Kirkerådet *skal* (i stedet for kan) gi synspunkter på den etiske og forretningsmessige forvaltning av kapitalen til forvaltningsorganet Opplysningsvesenets fond.

Komiteen ønsker å understreke at etiske retningslinjer må gå foran den økonomiske gevinst. Det må stilles krav om gjennomsiktighet ved forvaltning av midlene.

Komiteen er opptatt av at Kirkemøtet som overordnet organ skal vedta de strategiske føringene for forvaltningen av tilskuddsmidlene. Komiteen har drøftet rollefordelingen mellom Kirkemøtet og Kirkerådet. Dette gir endringer i forslaget § 3.4, § 4.3, § 5.1, § 6.1 og § 7.5.

Komiteen har drøftet omfanget av faglige og administrative oppgaver i Kirkerådets administrasjon knyttet til forvaltningen av midlene fra Opplysningsvesenets fond. Komiteen har vurdert å redusere det administrative tilskuddet fra 10 % til 5 %. Flertallet valgte å opprettholde dagens nivå jfr. § 3.2.

Komiteen drøftet fordelingen av midler i tilskuddsordningen mellom de forskjellige mottakerne. Komiteen har særlig drøftet fordelingen av midler mellom Kirkerådet og bispedømmerådene (§ 3.4). Flertallet gikk inn for å beholde fordelingsnøkkelen på 50/50 slik den er i dag. Et lite mindretall ville endre fordelingsnøkkelen slik at bispedømmerådene fikk 55 % og Kirkemøtet 45 %.

I § 6.1 har komiteen foretatt en språklig endring. Videre vil komiteen foreslå at tidsrammen ikke endres fra nåværende retningslinjer, slik at denne fortsatt er tre år og ikke fire år som i KR's forslag. Komiteen ønsker med dette å få til en større sirkulasjon på tilskuddsmidlene, slik at flere får nytte godt av disse. Videre ønsker komiteen at tilskuddsmottakere ikke får uforutsette utfordringer med hensyn til prosjektmedarbeidernes krav om fast ansettelse.

Formuleringen av § 6.1 lyder:

«Det ytes tilskudd til prosjekter, primært innenfor Kirkemøtets vedtatte kriterier. Normalt ytes det ikke støtte utover 3 år til samme prosjekt».

Komiteen ønsker at flest mulig skal få nytte godt av prosjektmidlene, og er opptatt av at bispedømmer med stort areal får opprettholdt sine andeler av tilskuddsmidlene. Komiteens flertall foreslår derfor at areal tas inn igjen i fordelingskriteriene. Det innebærer at fordelingsnøkkelen fortsatt blir slik som vedtatt i KM 09/00. Komiteen ber Kirkerådet se nærmere på fordelingsnøkkelen og vektingen mellom de ulike kriterier: antall medlemmer, antall sokn og areal.

Et mindretall ville stryke hele pkt. 9.4 fordi de ikke ønsket å binde opp bispedømmerådene i deres forvaltning. Flertallet i komiteen har ønsket å beholde punktet, men har endret ordlyden i forslag til vedtak slik at dette er blitt mer generelt. Dette lyder: «Tilskuddene bør normalt ikke deles opp i for små beløp».

Komiteen foreslår også en annen ordlyd i § 10 av Kirkerådets andel:

«Normalt bør en vesentlig del av midlene tildeles prosjekter av ekstern karakter».

Forslag til vedtak

Kirkemøtet vedtar følgende retningslinjer for disponering av tilskudd fra Opplysningsvesenets fond til kirkelig formål:

1. Retningslinjenes bakgrunn og rekkevidde

Opplysningsvesenets Fond er regulert ved Lov av 7. juni 1996 om Opplysningsvesenets Fond. Etter lovens § 4 forvaltes fondet av Kongen. Etter lovens § 6 skal fondets avkastning i første rekke benyttes til å dekke fondets utgifter, men kan ellers legges til kapitalen og benyttes til kirkelige formål etter nærmere bestemmelser av Kongen.

Nedenstående retningslinjer gjelder for disponeringen av den bevilgning fra Opplysningsvesenets Fond som etter departementets bestemmelse, jf. lovens § 6, stilles til rådighet for Kirkemøtet ved Kirkerådet til kirkelige formål.

2. Kirkerådets kontaktmøter med departementet

Kirkerådet skal ha regelmessige kontaktmøter med departementet til drøfting av spørsmålet vedrørende fondets forvaltning. I kontaktmøtet drøftes bl.a. hvor stor andel av den årlige avkastningen som skal legges til kapitalen som fondsavsetning, og hvor stor andel av den årlige bevilgningen fra fondet til kirkelige formål som skal stilles til disposisjon for Kirkemøtet.

Kirkerådet *skal* gi synspunkter på den etiske og forretningsmessige forvaltning av kapitalen og fremme forslag overfor departementet vedrørende denne forvaltning. Kirkerådet kan også ellers gi synspunkter i alle spørsmål som gjelder forvaltningen av fondets kapital, eiendommer m.v.

3. Fordelingsprinsipper

3.1 Ved tildeling av tilskudd skal det legges særlig vekt på tiltak i menighetene og *Felleskirkelige tiltak*.

3.2 Kirkerådets administrative kostnader knyttet til disponeringen av den samlede tildelingen må ikke overstige 10 %.

3.3 Den del av tilskuddet som stilles til disposisjon for utviklingstiltak i samarbeid med søsterkirkene er et felleskirkelig ansvar. Beregningsgrunnlaget for denne andelen skal være det samlede tilskudd etter at eventuelle pålegg fra departementet er trukket fra.

3.4 Beregningsgrunnlaget for Kirkemøtets og bispedømmerådene andel er den tildelte bevilgning, fratrukket omkostninger nevnt under pkt. 3.2 og 3.3 over.

Kirkemøtet v/Kirkerådet bestemmer den faktiske anvendelse av den ene halvdel av bevilgningen. Den andre halvdel tildes og disponeres av bispedømmerådene.

4. Rapportering

4.1 Kirkerådet og bispedømmerådene skal føre regnskap med midlene og utarbeide en årlig oversikt over hvilke prosjekter som er tildelt tilskudd. Foruten regnskapsrapport skal det for hvert prosjekt gis en vurdering av resultatoppnåelse.

Mottakere av OVF-midler rapporterer til bispedømmerådene og Kirkerådet om bruken av tilskuddet.

4.2 Dersom det av rapporten fremgår at de tildelte midler ikke er anvendt i henhold til kriteriene vedtatt av Kirkerådet, reduseres neste års tildeling tilsvarende. Når det ikke er aktuelt med ny tildeling neste år skal ubrukte midler tilbakebetales i tildelingsåret. Ubrukte midler tilbakebetales innen 1. desember.

4.3 Kirkerådet rapporterer årlig til *Kirkemøtet* og departementet om bruken av det totale tilskudd.

4.4 Kirkerådet kan fastsette nærmere retningslinjer for rapportering, herunder om frister.

5. Kriterier for tilskudd

5.1 *Kirkemøtet* tar hvert fjerde år stilling til hvilke kriterier tilskuddet skal brukes til basert på *Kirkemøtets* strategiske satsinger. Antallet kriterier må ikke bli for mange. Kriteriene må holdes stabile over noe tid.

6. Hva det kan ytes tilskudd til

6.1 Det ytes tilskudd til prosjekter, primært innenfor *Kirkemøtets* vedtatte kriterier. Normalt ytes det ikke støtte utover 3 år til samme tiltak/prosjekt.

7. Søknadsprosedyre m.v.

7.1 Søknader om tilskudd kan fremmes av:

- a) Lokale og regionale råd og grupper innen Den norske kirke.
- b) Virksomheter tilknyttet Den norske kirke hvis virkefelt omfatter hele landet eller en større region enn et bispedømme.

7.2 Søknader fra lokale og regionale kirkelige råd og grupper sendes vedkommende bispedømmeråd. Søknadsfrist er 1. desember.

7.3 Når bispedømmerådet har fattet endelig vedtak om tilskudd, oversendes utskrift av bispedømmerådets møtebok til Kirkerådet for utbetaling.

7.4 Virksomheter tilknyttet Den norske kirke som har hele landet eller større regioner av landet som virkefelt, sender søknaden direkte til Kirkerådet med søknadsfrist 1. desember.

7.5 Kirkerådet utarbeider en samlet oversikt over de landsomfattende tiltak som det søkes om tilskudd til. I oversikten inkluderes Kirkerådets egne forslag til prosjekter innenfor de kriterier *Kirkemøtet* har vedtatt.

7.6 Kunngjøring av ledige tilskuddsmidler skjer på kirken.no og annen egnet måte.

8 Kirkerådets behandling av tilskuddsmidlene

8.1 Kirkerådet har ansvar for å avgjøre fordelingen av tilskuddsmidlene til de enkelte bispedømmeråd.

8.2 Beregningsgrunnlaget for Kirkerådets tildeling av midler til det enkelte bispedømmeråd er en fordelingsnøkkel som tar hensyn til medlemstall, antall sokn og *areal* i det enkelte bispedømme.

9. Bispedømmerådernes tildeling

9.1 Inntil 10 % av bispedømmerådets andel kan nyttes til administrasjonsutgifter.

9.2 Etter søknad til Kirkerådet kan ubenyttede tilskudd overføres fra ett budsjettår til neste med inntil 5 % av bispedømmerådets tildelte bevilgning.

9.3 Bispedømmerådenes tildeling forutsettes å skje dels i lys av de kriterier Kirkemøtet har vedtatt og dels ut fra bispedømmets særskilte utfordringer. Hovedtyngden av bispedømmerådets andel bør tildeles eksterne tiltak.

9.4 Tilskuddene bør normalt ikke deles opp i for små beløp.

10 Kirkerådets disponering av sin andel

10.1 Ved tildeling av tilskudd skal det særlig legges vekt på støtte til kirkelige fellestiltak. *Normalt bør en vesentlig del av tildeling skje til prosjekter av ekstern karakter.*

11. Ikrafttredelse

Retningslinjene trer i kraft 1. juli 2012.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Dag Landmark
Saksordfører: Arne Tveit

Disse hadde ordet:

Arne Tveit, Ingeborg Holberg, Kjellfred Dekko, Marius Berge Eide, Sigurd Skollevoll, Einar Bovim, Svein Arne Lindø, Leif Christian Andersen.

Endringsforslag

Kjellfred Dekko:

Til forslag til vedtak punkt 3.2:

«Kirkerådets administrative kostnader knyttet til disposisjon av den samlede tildelingen må ikke overstige 7%.»

Marius Berge Eide:

Vedtaks punkt 8.2: Stryk «og areal», legge til «og» ist. komma i «medlemstall, antall sokn».

Votering

Forslagene oversendes komiteen.

Endelig innstilling fra komité B

Komiteens merknader

Komiteen gir i sin tilslutning til saksorienteringen.

Hovedpunkter fra komiteens merknader

Komiteen har gjennomgått de ulike forslagene og har følgende merknader:

Komiteen har merket seg retningslinjene fra Opplysningsvesenets fond sine samfunnsbestemmelser av 2.april 2003. Komiteen er opptatt av at Opplysningsvesenets fond skal følge de etiske retningslinjene i sin forvaltning. Komiteen er opptatt av Den norske kirke skal være med å påvirke forvaltningen og har derfor foreslått en endring i formuleringen i § 2 2.ledd slik at den innledes med:

Kirkerådet *skal* (i stedet for kan) gi synspunkter på den etiske og forretningsmessige forvaltning av kapitalen til forvaltningsorganet Opplysningsvesenets fond.

Komiteen ønsker å understreke at etiske retningslinjer må gå foran den økonomiske gevinst. Det må stilles krav om gjennomsiktighet ved forvaltning av midlene.

Komiteen er opptatt av at Kirkemøtet som overordnet organ skal vedta de strategiske føringene for forvaltningen av tilskuddsmidlene. Komiteen har drøftet rollefordelingen mellom Kirkemøtet og Kirkerådet. Dette gir endringer i forslaget § 3.4, § 4.3, § 5.1, § 6.1 og § 7.5.

Komiteen har drøftet omfanget av faglige og administrative oppgaver i Kirkerådets administrasjon knyttet til forvaltningen av midlene fra Opplysningsvesenets fond.
*10 % av tilskuddet kan synes høyt, men dette benyttes til faglig oppfølging av OVF-tilskuddet i tillegg til administrasjon av ordningen. Komiteen foreslår å opprettholde andelen, men endre ordlyden i 3.2 til: **Kirkerådets interne kostnader knyttet til disponeringen og oppfølgingen av den samlede tildelingen må ikke overstige 10%***

Komiteen drøftet fordelingen av midler i tilskuddsordningen mellom de forskjellige mottakerne. Komiteen har særlig drøftet fordelingen av midler mellom Kirkerådet og bispedømmerådene (§ 3.4). Flertallet gikk inn for å beholde fordelingsnøkkelen på 50/50 slik den er i dag. Et lite mindretall ville endre fordelingsnøkkelen slik at bispedømmerådene fikk 55 % og Kirkemøtet 45 %.

I § 6.1 har komiteen foretatt en språklig endring. Videre vil komiteen foreslå at tidsrammen ikke endres fra nåværende retningslinjer, slik at denne fortsatt er tre år og ikke fire år som i KR's forslag. Komiteen ønsker med dette å få til en større sirkulasjon på tilskuddsmidlene, slik at flere får nytte godt av disse. Videre ønsker komiteen at tilskuddsmottakere ikke får uforutsette utfordringer med hensyn til prosjektmedarbeidernes krav om fast ansettelse.

Formuleringen av § 6.1 lyder:

«Det ytes tilskudd til prosjekter, primært innenfor Kirkemøtets vedtatte kriterier. Normalt ytes det ikke støtte utover 3 år til samme prosjekt».

Komiteen ønsker at flest mulig skal få nytte godt av prosjektmidlene, og er opptatt av at bispedømmer med stort areal får opprettholdt sine andeler av tilskuddsmidlene. Komiteens flertall foreslår derfor at areal tas inn igjen i fordelingskriteriene. Det innebærer at fordelingsnøkkelen fortsatt blir slik som vedtatt i KM 09/00. Komiteen ber Kirkerådet se nærmere på fordelingsnøkkelen og vektingen mellom de ulike kriterier: antall medlemmer, antall sokn og areal.

Et mindretall ville stryke hele pkt. 9.4 fordi de ikke ønsket å binde opp bispedømmerådene i deres forvaltning. Flertallet i komiteen har ønsket å beholde punktet, men har endret ordlyden i forslag til vedtak slik at dette er blitt mer generelt.

Dette lyder: «Tilskuddene bør normalt ikke deles opp i for små beløp».

Komiteen foreslår også en annen ordlyd i § 10 av Kirkerådets andel:
«Normalt bør en vesentlig del av midlene tildeles prosjekter av ekstern karakter».

Forslag til vedtak

Kirkemøtet vedtar følgende retningslinjer for disponering av tilskudd fra Opplysningsvesenets fond til kirkelig formål:

1. Retningslinjenes bakgrunn og rekkevidde

Opplysningsvesenets Fond er regulert ved Lov av 7. juni 1996 om Opplysningsvesenets Fond. Etter lovens § 4 forvaltes fondet av Kongen. Etter lovens § 6 skal fondets avkastning i første rekke benyttes til å dekke fondets utgifter, men kan ellers legges til kapitalen og benyttes til kirkelige formål etter nærmere bestemmelser av Kongen.

Nedenstående retningslinjer gjelder for disponeringen av den bevilgning fra Opplysningsvesenets Fond som etter departementets bestemmelse, jf. lovens § 6, stilles til rådighet for Kirkemøtet ved Kirkerådet til kirkelige formål.

2. Kirkerådets kontaktmøter med departementet

Kirkerådet skal ha regelmessige kontaktmøter med departementet til drøfting av spørsmålet vedrørende fondets forvaltning. I kontaktmøtet drøftes bl.a. hvor stor andel av den årlige avkastningen som skal legges til kapitalen som fondsavsetning, og hvor stor andel av den årlige bevilgningen fra fondet til kirkelige formål som skal stilles til disposisjon for Kirkemøtet.

Kirkerådet *skal* gi synspunkter på den etiske og forretningsmessige forvaltning av kapitalen og fremme forslag overfor departementet vedrørende denne forvaltning. Kirkerådet kan også ellers gi synspunkter i alle spørsmål som gjelder forvaltningen av fondets kapital, eiendommer m.v.

3. Fordelingsprinsipper

3.1 Ved tildeling av tilskudd skal det legges særlig vekt på tiltak i menighetene og *Felleskirkelige tiltak*.

3.2 Kirkerådets interne kostnader knyttet til disponeringen og oppfølgingen av den samlede tildelingen må ikke overstige 10%

3.3 Den del av tilskuddet som stilles til disposisjon for utviklingstiltak i samarbeid med søsterkirkene er et felleskirkelig ansvar. Beregningsgrunnlaget for denne andelen skal være det samlede tilskudd etter at eventuelle pålegg fra departementet er trukket fra.

3.4 Beregningsgrunnlaget for Kirkemøtets og bispedømmerådene andel er den tildelte bevilgning, fratrukket omkostninger nevnt under pkt. 3.2 og 3.3 over.

Kirkemøtet v/Kirkerådet bestemmer den faktiske anvendelse av den ene halvdel av bevilgningen. Den andre halvdel tildeles og disponeres av bispedømmerådene.

4. Rapportering

4.1 Kirkerådet og bispedømmerådene skal føre regnskap med midlene og utarbeide en årlig oversikt over hvilke prosjekter som er tildelt tilskudd. Foruten regnskapsrapport skal det for hvert prosjekt gis en vurdering av resultatoppgåelse.

Mottakere av OVF-midler rapporterer til bispedømmerådene og Kirkerådet om bruken av tilskuddet.

4.2 Dersom det av rapporten fremgår at de tildelte midler ikke er anvendt i henhold til kriteriene vedtatt av Kirkerådet, reduseres neste års tildeling tilsvarende. Når det ikke er aktuelt med ny tildeling neste år skal ubrukte midler tilbakebetales i tildelingsåret. Ubrukte midler tilbakebetales innen 1. desember.

4.3 Kirkerådet rapporterer årlig til *Kirkemøtet* og departementet om bruken av det totale tilskudd.

4.4 Kirkerådet kan fastsette nærmere retningslinjer for rapportering, herunder om frister.

5. Kriterier for tilskudd

5.1 *Kirkemøtet* tar hvert fjerde år stilling til hvilke kriterier tilskuddet skal brukes til basert på *Kirkemøtets* strategiske satsinger. Antallet kriterier må ikke bli for mange. Kriteriene må holdes stabile over noe tid.

6. Hva det kan ytes tilskudd til

6.1 Det ytes tilskudd til prosjekter, primært innenfor *Kirkemøtets* vedtatte kriterier. Normalt ytes det ikke støtte utover 3 år til samme tiltak/prosjekt.

7. Søknadsprosedyre m.v.

7.1 Søknader om tilskudd kan fremmes av:

- a) Lokale og regionale råd og grupper innen Den norske kirke.
- b) Virksomheter tilknyttet Den norske kirke hvis virkefelt omfatter hele landet eller en større region enn et bispedømme.

7.2 Søknader fra lokale og regionale kirkelige råd og grupper sendes vedkommende bispedømmeråd. Søknadsfrist er 1. desember.

7.3 Når bispedømmerådet har fattet endelig vedtak om tilskudd, oversendes utskrift av bispedømmerådets møtebok til Kirkerådet for utbetaling.

7.4 Virksomheter tilknyttet Den norske kirke som har hele landet eller større regioner av landet som virkefelt, sender søknaden direkte til Kirkerådet med søknadsfrist 1. desember.

7.5 Kirkerådet utarbeider en samlet oversikt over de landsomfattende tiltak som det søkes om tilskudd til. I oversikten inkluderes Kirkerådets egne forslag til prosjekter innenfor de kriterier *Kirkemøtet* har vedtatt.

7.6 Kunngjøring av ledige tilskuddsmidler skjer på kirken.no og annen egnet måte.

8. Kirkerådets behandling av tilskuddsmidlene

8.1 Kirkerådet har ansvar for å avgjøre fordelingen av tilskuddsmidlene til de enkelte bispedømmeråd.

8.2 Beregningsgrunnlaget for Kirkerådets tildeling av midler til det enkelte bispedømmeråd er en fordelingsnøkkel som tar hensyn til medlemstall, antall sokn og *areal* i det enkelte bispedømme.

9. Bispedømmerådernes tildeling

9.1 Inntil 10 % av bispedømmerådets andel kan nyttes til administrasjonsutgifter.

9.2 Etter søknad til Kirkerådet kan ubenyttede tilskudd overføres fra ett budsjettår til neste med inntil 5 % av bispedømmerådets tildelte bevilgning.

9.3 Bispedømmerådernes tildeling forutsettes å skje dels i lys av de kriterier Kirkemøtet har vedtatt og dels ut fra bispedømmets særskilte utfordringer. Hovedtyngden av bispedømmerådets andel bør tildeles eksterne tiltak.

9.4 Tilskuddene bør normalt ikke deles opp i for små beløp.

10. Kirkerådets disponering av Kirkemøtes andel

10.1 Ved tildeling av tilskudd skal det særlig legges vekt på støtte til kirkelige fellestiltak. *Normalt bør en vesentlig del av tildeling skje til prosjekter av ekstern karakter.*

11. Ikrafttredelse

Retningslinjene trer i kraft 1. juli 2012.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Dag Landmark

Saksordfører: Arne Tveit

Disse hadde ordet:

Arne Tveit, Kjellfred Dekko, Marius Berge Eide, Tor B. Jørgensen

Endringsforslag

Forslag fra 1. plenum:

Kjellfred Dekko: Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Marius Berge Eide: Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Forslaget opprettholdt.

Votering

Marius Berge Eide forslag:

Forslaget falt mot 18 stemmer.

112 stemmeberettigede.

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet vedtar følgende retningslinjer for disponering av tilskudd fra Opplysningsvesenets fond til kirkelig formål:

1. Retningslinjenes bakgrunn og rekkevidde

Opplysningsvesenets Fond er regulert ved Lov av 7. juni 1996 om Opplysningsvesenets Fond. Etter lovens § 4 forvaltes fondet av Kongen. Etter lovens § 6 skal fondets avkastning i første rekke benyttes til å dekke fondets utgifter, men kan ellers legges til kapitalen og benyttes til kirkelige formål etter nærmere bestemmelser av Kongen.

Nedenstående retningslinjer gjelder for disponeringen av den bevilgning fra Opplysningsvesenets Fond som etter departementets bestemmelse, jf. lovens § 6, stilles til rådighet for Kirkemøtet ved Kirkerådet til kirkelige formål.

2. Kirkerådets kontaktmøter med departementet

Kirkerådet skal ha regelmessige kontaktmøter med departementet til drøfting av spørsmålet vedrørende fondets forvaltning. I kontaktmøtet drøftes bl.a. hvor stor andel av den årlige avkastningen som skal legges til kapitalen som fondsavsetning, og hvor stor andel av den årlige bevilgningen fra fondet til kirkelige formål som skal stilles til disposisjon for Kirkemøtet.

Kirkerådet *skal* gi synspunkter på den etiske og forretningsmessige forvaltning av kapitalen og fremme forslag overfor departementet vedrørende denne forvaltning. Kirkerådet kan også ellers gi synspunkter i alle spørsmål som gjelder forvaltningen av fondets kapital, eiendommer m.v.

3. Fordelingsprinsipper

3.1 Ved tildeling av tilskudd skal det legges særlig vekt på tiltak i menighetene og *Felleskirkelige tiltak*.

3.2 Kirkerådets interne kostnader knyttet til disponeringen og oppfølgingen av den samlede tildelingen må ikke overstige 10%

3.3 Den del av tilskuddet som stilles til disposisjon for utviklingstiltak i samarbeid med søsterkirkene er et felleskirkelig ansvar. Beregningsgrunnlaget for denne andelen skal være det samlede tilskudd etter at eventuelle pålegg fra departementet er trukket fra.

3.4 Beregningsgrunnlaget for Kirkemøtets og bispedømmerådene andel er den tildelte bevilgning, fratrukket omkostninger nevnt under pkt. 3.2 og 3.3 over.

Kirkemøtet v/Kirkerådet bestemmer den faktiske anvendelse av den ene halvdel av bevilgningen. Den andre halvdel tildes og disponeres av bispedømmerådene.

4. Rapportering

4.1 Kirkerådet og bispedømmerådene skal føre regnskap med midlene og utarbeide en årlig oversikt over hvilke prosjekter som er tildelt tilskudd. Foruten regnskapsrapport skal det for hvert prosjekt gis en vurdering av resultatoppgåelse.

Mottakere av OVF-midler rapporterer til bispedømmerådene og Kirkerådet om bruken av tilskuddet.

4.2 Dersom det av rapporten fremgår at de tildelte midler ikke er anvendt i henhold til kriteriene vedtatt av Kirkerådet, reduseres neste års tildeling tilsvarende. Når det ikke er aktuelt med ny tildeling neste år skal ubrukte midler tilbakebetales i tildelingsåret. Ubrukte midler tilbakebetales innen 1. desember.

4.3 Kirkerådet rapporterer årlig til *Kirkemøtet* og departementet om bruken av det totale tilskudd.

4.4 Kirkerådet kan fastsette nærmere retningslinjer for rapportering, herunder om frister.

5. Kriterier for tilskudd

5.1 *Kirkemøtet* tar hvert fjerde år stilling til hvilke kriterier tilskuddet skal brukes til basert på *Kirkemøtets* strategiske satsinger. Antallet kriterier må ikke bli for mange. Kriteriene må holdes stabile over noe tid.

6. Hva det kan ytes tilskudd til

6.1 Det ytes tilskudd til prosjekter, primært innenfor *Kirkemøtets* vedtatte kriterier. Normalt ytes det ikke støtte utover 3 år til samme tiltak/prosjekt.

7. Søknadsprosedyre m.v.

7.1 Søknader om tilskudd kan fremmes av:

- a) Lokale og regionale råd og grupper innen Den norske kirke.
- b) Virksomheter tilknyttet Den norske kirke hvis virkefelt omfatter hele landet eller en større region enn et bispedømme.

7.2 Søknader fra lokale og regionale kirkelige råd og grupper sendes vedkommende bispedømmeråd. Søknadsfrist er 1. desember.

7.3 Når bispedømmerådet har fattet endelig vedtak om tilskudd, oversendes utskrift av bispedømmerådets møtebok til Kirkerådet for utbetaling.

7.4 Virksomheter tilknyttet Den norske kirke som har hele landet eller større regioner av landet som virkefelt, sender søknaden direkte til Kirkerådet med søknadsfrist 1. desember.

7.5 Kirkerådet utarbeider en samlet oversikt over de landsomfattende tiltak som det søkes om tilskudd til. I oversikten inkluderes Kirkerådets egne forslag til prosjekter innenfor de kriterier *Kirkemøtet* har vedtatt.

7.6 Kunngjøring av ledige tilskuddsmidler skjer på kirken.no og annen egnet måte.

8. Kirkerådets behandling av tilskuddsmidlene

8.1 Kirkerådet har ansvar for å avgjøre fordelingen av tilskuddsmidlene til de enkelte bispedømmeråd.

8.2 Beregningsgrunnlaget for Kirkerådets tildeling av midler til det enkelte bispedømmeråd er en fordelingsnøkkel som tar hensyn til medlemstall, antall sokn og *areal* i det enkelte bispedømme.

9. Bispedømmerådenes tildeling

9.1 Inntil 10 % av bispedømmerådets andel kan nyttes til administrasjonsutgifter.

9.2 Etter søknad til Kirkerådet kan ubenyttede tilskudd overføres fra ett budsjettår til neste med inntil 5 % av bispedømmerådets tildelte bevilgning.

9.3 Bispedømmerådenes tildeling forutsettes å skje dels i lys av de kriterier Kirkemøtet har vedtatt og dels ut fra bispedømmets særskilte utfordringer. Hovedtyngden av bispedømmerådets andel bør tildeles eksterne tiltak.

9.4 Tilskuddene bør normalt ikke deles opp i for små beløp.

10. Kirkerådets disponering av Kirkemøtes andel

10.1 Ved tildeling av tilskudd skal det særlig legges vekt på støtte til kirkelige fellestiltak. *Normalt bør en vesentlig del av tildeling skje til prosjekter av ekstern karakter.*

11. Ikrafttredelse

Retningslinjene trer i kraft 1. juli 2012.

Enstemmig vedtatt.

112 stemmeberettigede.

KM 7/12 Misjon til forandring – Utfordringene fra Edinburgh 2010

Saksdokument:

KM 7.1/12	Saksorientering
KM 7.1.1/12	Strategiplan for SMM 2011 – 14
KM 7.1.2/12	Edinburgh 2010: <i>Felleserklæringen "Et felles kall" ("A Common Call")</i>
KM 7.1.3/12	Lausanne III 2010: <i>Cape Town-erklæringen (Commitment)</i>
KM 7.1.4/12	Edinburgh Oslo 2010: <i>Misjon til Forandring</i>
KM 7.1.5/12	MKR og Islamsk Råd Norge: <i>Felleserklæringen om trosfrihet og konvertering (2007)</i>
KM 7.1.6/12	Oslokoalisjonen for Tros- og livssynsfrihet: <i>Recommended Ground Rules for Missionary Activities' (2009)</i>
KM 7.1.7/12	WCC, Pontifical Council for Interreligious Dialogue and World Evangelical Alliance: <i>Christian Witness in a Multi-Religious World Recommendations for Conduct (2011)</i>

Første innstilling fra komité F

Sammendrag fra saksorienteringen

Kirkemøtet behandlet misjon som egen sak sist i 2005 og klargjorde den gangen den grunnleggende teologiske begrunnelsen for misjon i Den norske kirke. Et sentralt poeng var å se sammenhengen mellom misjonsoppdraget og kirkens identitet som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Kirkemøtet anerkjente viktigheten av samarbeidet med misjonsorganisasjonene og slo fast at misjon er hele kirkens sak, og at alle menigheter i vår kirke skal være *misjonerende menigheter*. Kirkemøtet understreket sammenhengene mellom misjon, økumenikk og diakoni (*helhetlig/holistisk misjonsforståelse*). På mange måter var møtet i 2005 et vendepunkt i Den norske kirkes misjonsforståelse.

Når misjon nå igjen kommer opp på Kirkemøtet i 2012, er det for å bekrefte den teologiske grunnlagstenkningen om misjon som lå til grunn i 2005. Men det er nok enda et stykke igjen før denne holistiske misjonsforståelsen har nådd ut i lokalmenighetene. Det er innledningsvis viktig å understreke at det ikke er noe i saken i år som rokker ved grunnlagstenkningen fra 2005, og man har derfor ikke funnet det nødvendig å ha med noen utfyllende gjentakelse av misjonsteologien fra 2005 i det foreliggende sakspapiret.¹

Utviklingen det siste tiåret har både forsterket tendenser Kirkemøtet pekte på alt i 2005, men også gitt nye impulser og utfordringer. I 2010 feiret hele den verdensvide kirke hundreårsjubileet for misjonskonferansen i Edinburgh i 1910, en hendelse som ble utgangspunktet både for den moderne misjonsbevegelse og for den økumeniske bevegelse. Edinburgh 2010 ble en klar bekreftelse fra den verdensvide kirken om at man står sammen i oppdraget om å lede mennesker til Kristus gjennom dåp og opplæring.

I forbindelse med Edinburgh 2010 ble den økumeniske misjonskonferansen *Tro til forandring* arrangert i Oslo. Her møttes en stor bredde av norske kirke- og misjonsfolk, misjonsforskere og folk med praktisk misjonserfaring fra ulike deler av verden. En gruppe fra kirker i sør var invitert til å evaluere norsk misjonsvirksomhet, og deres utfordringer til Den norske kirke går som en rød tråd gjennom denne KM-saken.

---

¹ Kirkemøtedokumenter fra 2005 finnes på <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3139>

Kirkemøtet i 2012 inviteres til en oppdatering om nasjonal og internasjonal misjonstenkning og praksis, og til å fatte vedtak som svarer på nye utfordringer. Kirkemøtebehandlingen vil forhåpentligvis bidra til å inspirere til fornyet og forsterket misjonsengasjement i menighetene i Den norske kirke. Ettersom kirkens fremste oppdrag er å forkynne evangeliet om Jesus Kristus til frelse for alle mennesker, må vi til enhver tid spørre oss selv om hvorledes vi best mulig forvalter dette oppdraget. Og hvem er «vi» som forvalter oppdraget?

Del 1 i saksutredningen tar utgangspunkt i Kirkemøtets behandling av misjon i 2005 og Ungdommens Kirkemøtes (UKM) misjonssak i 2010. Videre presenteres Samarbeid Menighet og Misjon (SMM). SMM har nå fungert syv år lenger enn sist KM diskuterte dette samarbeidet, og det er grunn til å foreta en oppdatering. Denne delen er ment å gi en kort oppsummering av den grunnleggende teologiske tenkningen for Den norske kirkes misjonsvirksomhet, og av hvorledes misjonsarbeidet er organisert i dag.

Del 2 redegjør for noen viktige utviklingstrekk som danner *bakgrunnen* for ny internasjonal og økumenisk misjonstenkning og praksis. Kristenhetens tallmessige forskyvning - fra nord og vest til sør og øst - har forsterket seg de senere tiår og snudd opp ned på tradisjonelle oppfatninger om misjon. Det blir stadig tydeligere at misjon er hele den verdensvide kirkes felles oppdrag, og forestillingen om at «vi gir til dem» erstattes av at «vi deler». Det har skjedd interessante endringer i det økumeniske landskapet. Et tydelig signal om dette var Edinburgh-markeringen i 2010. I forbindelse med denne møttes den økumeniske bevegelse, representert ved Kirkens Verdens råd, og den evangelikale bevegelse, representert ved Lausanne-bevegelsen, både i Edinburgh og Cape Town til felles hundreårsfeiring av 1910-konferansen og til rådslagning om dagens misjonsutfordringer. Tidligere tiders spenning mellom de evangelikales misjonsfokus og økumenikkens sosialetiske engasjement er i endring.

I 2011 ble den globale kirkes felles misjonsoppdrag på nytt tydeliggjort gjennom en fellesuttalelse fra Kirkens Verdensråd, Det interreligiøse rådet i Vatikanet og Den evangeliske allianse - der de ble enige om kristne retningslinjer for god misjonsvirksomhet. Det lutherske verdensforbund vedtok i juni 2011 en ny strategi for årene fram mot reformasjonsmarkeringen i 2017. LVFs vektlegging av sammenhengen mellom misjon og diakoni utfordrer misjonstenkningen i medlemskirkene, deriblant Den norske kirke.

Del 3 går nærmere inn på *innholdet* i ny misjonsteologi. Denne teologien har modnet fram som en konsekvens av samspillet mellom de forhold som det redegjøres for i del 2, men også i del 4. Avsnittet forklarer hva som menes med at misjon er Guds misjon - *Missio dei* - og hvorledes misjonsoppdraget i dag forvaltes av den globale kirke.

Del 4 tar for seg dagens multireligiøse kontekst og drøfter sammenhenger mellom misjon, menneskerettigheter og trosfrihet. På dette området har det skjedd mye nytt siden 2005. Sentralt i denne delen står de retningslinjene om «etisk misjon» som er arbeidet fram både i Norge og internasjonalt. Misjon og migrasjon og forholdet mellom misjon og religionsdialog drøftes også.

Del 5 handler om hvorledes Den norske kirkes identitet og utfordringer som en misjonerende folkekirke påvirkes av det flerkulturelle samfunnet og endringen av stat-kirkerelasjonen. Den

norske kirkes samfunnsrolle og relasjon til staten er noe annerledes enn da KM diskuterte misjon i 2005 – og vil endres enda mer i årene framover.

Del 6 handler om misjon i menighetene og er en påminnelse om at menighetene gjennom de mange reformer som Kirkemøtet har vedtatt de senere år, også er gitt en verktøykasse til sitt misjonsoppdrag. Avsnittet viser hvorledes en forståelse av *helhetlig misjon* i lokalmenigheten angår alle dens arbeidsområder. Derfor kan arbeidet med lokale planer for trosopplæring, diakoni og kultur fungere som inspirasjonskilder til å tenne misjonsengasjementet i menighetene.

Til grunn for denne saken ligger en *helhetlig misjonsforståelse*. En slik misjonsforståelse fører lett til at misjon angår alt kirken driver med. Hva misjon faktisk er, blir dermed utydelig. Dette dokumentet vil ikke underbygge en slik utydeliggjøring. Men dokumentet tar ikke mål av seg til å belyse alle relevante sider ved misjon i Den norske kirke. Saken konsentreres om noen utvalgte problemstillinger knyttet til aktuelle utviklingstrekk i internasjonal misjonstenkning.

Komiteens merknader

Komiteen legger saksorienteringen til grunn for sin behandling, og vil understreke kontinuiteten fra grunnlagstenkningen og vedtakene fra KMs behandling av misjonssaken i 2005, samt de sterke utfordringene fra Ungdommens Kirkemøte 2010. Vår behandling bygger også på flere andre KM-saker, blant annet KMs behandling av saken «Kristne innvandrere og menighetene i Norge» (KM 07/09).

Komiteen vil understreke følgende:

Vi gleder oss over og er stolte av den bevegelsen og frigjøringen som ligger i Guds misjon, både til berikelse og utfordring. Den har gitt mennesker verdighet, forsoning og håp. Vår norske kirke er selv en frukt av misjon.

I vår tid ser vi radikale forandringer i verden som har ført til et *paradigmeskifte* i misjonstenkningen. Tyngdepunktet for den kristne kirke er flyttet til det globale sør og øst, og misjon i vår tid forstås på en mye mer helhetlig måte. Dette utfordrer oss til å tydeligere se sammenhengene med andre KM-saker. Det er for eksempel en klar forbindelse mellom en helhetlig forståelse av misjon og saken om Skaperverk og Bærekraft. Komiteen gleder seg over tilnærmingen mellom de evangelikales misjonsfokus og den økumeniske bevegelses sosial-etiske engasjement de siste ti-årene.

Komiteen vil også understreke at det å drive med misjon i dag handler om å møte andre mennesker med respekt. «UKM oppfordrer alle til misjon. Dette må skje på en respektfull og likeverdig måte. Vi kan være tydelige på eget ståsted uten å presse oss på andre» (UKM 03/10)

Komiteen er opptatt av at innholdet i saksdokumentet blir kommunisert i et format slik at lokalmenigheter, misjonsforeninger, dialoggrupper, det offentlige rom etc., kan forstå hva misjon er i vår tid. Vi viser her til vedtak 4 a. Komiteen håper og tror at en slik kommunikasjon vil være med på å forandre mange menneskers forståelse av begrepet misjon.

Impulsene fra Edinburgh-møtet utfordrer oss på en radikal måte. En ny misjonstenkning og praksis fordrer også et tydelig oppgjør med de mørke sidene av kirke- og misjonshistorien, med maktmisbruk og sår som vestlig misjonsvirksomhet har forårsaket. Behovet for å arbeide mer med forsoningsprosesser er åpenbar. Og det er viktig å praktisere likeverdighet og ansvarlighet i all misjonsvirksomhet. Vi viser her til de to nye dokumentene om etiske retningslinjer for misjon (jfr. saksdokumentene). Misjon er å følge etter Jesus Kristus og å være med å bære korset i vår tid.

Komiteen vil også understreke den store betydningen som de norske misjonsorganisasjonenes arbeid har for misjonsengasjementet i Den norske kirke. Vi vil også fremheve hvor viktig SMM er for misjonsarbeidet i mange menigheter. Dette knytter det lokale og globale sammen. Misjonsrådgiverne i bispedømmene utgjør en viktig ressurs i dette arbeidet.

Komiteen vil fremheve at misjon er en sentral del av Den norske kirkes identitet og er en viktig dimensjon ved de reformene som Den norske kirke har iverksatt de siste årene.

Bakgrunn for vedtak

Den norske kirke er en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Den skal sammen med hele den verdensvide kirke forkynne evangeliet om Jesus Kristus i nærvær, handling og ord, lokalt og globalt. Misjon er å dele det Gud gir oss, og det er hele den globale kirke sitt felles oppdrag. Vi døpes ikke bare inn i vår lokale menighet eller Den norske kirke, men inn i et verdensvidt fellesskap, hvor Jesus Kristus knytter oss sammen. Misjon er en dimensjon ved kirkens virksomhet, ikke bare en konkret aktivitet, - men handler om hva det vil si å være kirke. Vårt misjonsarbeid er en tjeneste i forvandlingens og forsoningens tegn som myndiggjør oss til å være Kristi etterfølgere. Vi er sendt av den treenige Gud for å dele evangeliet om Jesus Kristus i ord og handling.

Kirkemøtet registrerer en økende erkjennelse av at misjon angår hele lokalmenighetens virke og at Den norske kirke står sammen med den verdensvide kirken i et misjonsoppdrag hvor evangelisering, diakoni og dialog hører sammen. Det blir stadig tydeligere at misjonsoppdraget i vår tid betyr å dele evangeliet i en religiøst mangfoldig og sekularisert verden. Misjon i dag må bygges på kunnskap og respekt for andres åndelige erfaringer og fordypning av egen spiritualitet.

Kirkemøtet utfordres av trossøsken i andre deler av verden som viser oss hvorledes disippelskap - et liv i etterfølgelse og forsoning - henger sammen med spiritualitet og åndelig fornyelse. Dette angår på en særlig måte oss som kirke og som kristne enkeltmennesker i et av verdens rikeste land. Vi utfordres alle til å leve i tråd med Guds vilje i vårt forvalteroppdrag, nestekjærlighet og i arbeid for rettferdig fred. Skal vårt vitnesbyrd bli troverdig, må også våre liv vise at vi er Kristi etterfølgere.

Edinburgh 2010-prosessen har fornyet fellesskapet mellom kirkene, og knyttet den evangelikale og den økumeniske bevegelsen tettere sammen i forståelsen av misjon som det å forkynne evangeliet i ord og gjerning. Kirkemøtet registrerer også en økende bevissthet i det globale økumeniske fellesskapet om sammenhenger mellom misjon, respekt for menneskerettigheter og vern om skaperverket. Alt dette inspirerer til fornyet misjonsengasjement i vår kirke og oppmuntrer oss til et videre perspektiv og nye samarbeidsrelasjoner i norsk misjonsarbeid.

Kirkemøtet ser SMM som et godt og tjenlig redskap for misjonsarbeid i Den norske kirke. Misjonsorganisasjonene i SMM er viktige for Den norske kirke og den lokale menighets misjonale identitet. Kirkemøtet gleder seg også over andre misjonsorganisasjoner, diakonale organisasjoner, institusjoner og barne/ungdomsorganisasjoner som bidrar til å realisere kirkens helhetlige misjonsoppdrag.

På denne bakgrunn foreslår komiteen følgende utfordringer:

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtets utfordringer til menighetene:

- a) Kirkemøtet utfordrer menighetene til å virkeliggjøre sammenhengene mellom misjon, diakoni og økumenikk, lokalt og globalt. På denne måten blir kirken en del av det verdensvide fellesskapet. Slik vi blir døpt på grunnlag av dåps-/misjonsbefalingen, blir vi også døpt til selv å ta del i den. Vi har som kristne en identitet som «personer som er sendt». Kirkemøtet ønsker å bekrefte dette anliggendet, og oppfordrer derfor til at *menighetens helhetlige misjonsengasjement styrkes* i forkynnelsen, synliggjøres i gudstjenester og i arbeid med lokale planer for trosopplæring, diakoni og kultur.
- b) Kirkemøtet vil særlig framheve *trosopplæringens betydning* i denne sammenheng. Vi oppfordrer menighetene til å legge til rette for arenaer der dømte kan bli trygge på egen tro og lære mer om misjon.
- c) Kirkemøtet utfordrer menighetene til å konkretisere hvordan *disippelskap og etterfølgelse* kan realiseres i vårt samfunn, ved å: be for den globale kirken i alle gudstjenester, øke ofringene til misjon og internasjonal diakoni betydelig og å bli «grønne menigheter». Kirken må også utfordre alle sine medlemmer til personlig givertjeneste og forbruksmønstre som bidrar til global rettferdighet og vern om skaperverket.
- d) Kirkemøtet utfordrer alle menigheter til å ha minst én misjonsavtale i rammen av SMM. *Misjonsavtalene* bør uttrykke fellesskapet i den verdensvide kirke og gjensidige relasjoner. Like naturlig er det at alle menigheter samtidig er engasjert i internasjonal diakoni gjennom Kirkens Nødhjelp eller andre diakonale organisasjoner.

2. Kirkemøtets utfordringer til bispedømmene:

- a) Kirkemøtet utfordrer bispedømmene til å prioritere misjonsutfordringen i sitt *strategiarbeid*, videreutvikle SMM-samarbeidet og arbeidet med dialog med annerledes troende. I lys av de kulturelle endringer og endret sammensetning av befolkningen, vil dette være en sentral oppgave for kirken i årene som kommer. Det vil også ha vesentlig betydning for arbeidet med kirkens ordninger.
- b) Kirkemøtet oppfordrer, i tråd med Strategiplan for samisk kirkeliv, til å arbeide for økt andel av *urfolksrelaterte misjonsavtaler* i Den norske kirke generelt og samisk

kirkeliv spesielt. Dette utfordrer særlig de tre nordligste bispedømmene til et samarbeid med Samisk kirkeråd, misjonsrådgiiverne og SMM sentralt.

- c) Misjon og diakoni samt internasjonalt og økumenisk samarbeid bør beskrives i *menighetenes rapportering* ved at det innarbeides i eksisterende rapporteringskanaler. Dette bør etterspørres av biskoper og proster.

3. Kirkemøtets utfordringer til de sentralkirkelige råd:

- a) Kirkemøtet oppfordrer Mellomkirkelig råd til å lage ressurs- og studiemateriell som bringer de *internasjonale og økumeniske impulsene* fra Det lutherske verdensforbund og Edinburgh 2010-markeringen ut i menighetene. Dette må skje i samarbeid med misjonsorganisasjonene.
- b) Kirkemøtet oppfordrer Samisk kirkeråd og Mellomkirkelig råd til å arbeide videre med *forsoningsprosesser* også i forhold til de sår norsk kirke- og misjon har vært med på å skape.
- c) Kirkemøtet ber Mellomkirkelig råd gjøre Oslokoalisjon for tros- og livssynssamfunn sine «Recommended Ground Rules for Missionary Activities» kjent i menighetene. Kirkemøtet forventer at all misjonsvirksomhet i Den norske kirke og i samarbeidende misjonsorganisasjoner, skjer i tråd med disse *etiske retningslinjene*.
- d) Kirkemøtet ber om at Bispemøtet og Mellomkirkelig råd jobber videre med spørsmål knyttet til *religionsteologi og dialog*, samt praktiske spørsmål om kirkens forhold til andre religioner og det flerreligiøse samfunnet.

4. Kirkemøtets utfordringer til misjonsorganisasjonene

- a) Kirkemøtet oppfordrer misjonsorganisasjonene til et *sterkere økumenisk engasjement*. Kirkemøtet ser det som naturlig at når SMM-organisasjoner samarbeider med kirker som er medlemmer av internasjonale økumeniske organisasjoner som Den norske kirke også er medlem av, bør dette prege samarbeidet både hjemme og ute. Kirkemøtet vil særlig oppfordre SMM-organisasjonene til å delta i «Nasjonal-komiteen for Det lutherske verdensforbund», for å styrke Den norske kirkes samarbeid med de internasjonale økumeniske organisasjonene i deres misjonsengasjement.
- b) Kirkemøte oppfordrer SMM-organisasjonene til å styrke arbeidet med å *tilpasse misjonsavtaler* til menighetenes trosopplæring og annet løpende arbeid.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Anne-Lise Brenna Ording

Saksordfører: Kjartan Bergslid

Disse hadde ordet:

Kjartan Bergslid, Torstein Eidem Nordal, Ingvild Kaslegard, Gyrid Espeland, Helga Haugland Byfuglien, Ivar Braut, Atle Sommerfeldt, Kristin Gunleiksrud, Martin Jakobsen, Leif Christian Andersen, Hilde B. Brunvoll, Knut Lundby, Sølvi Kristin Lewin, Aud Kvalbein, Marianne H. Brekken, Øivind Benestad, Atle Sommerfeldt, Stein Reinertsen, Karin-Elin Berg, Marius Berge Eide, Geir Ivar Bjerkestrand, Knut Rune Saltnes, Lars Lauvvik Ørland.

Endringsforslag

Ivar Braut:

Vedtak 1 a, andre setning, lokalt og globalt fordi kirken er en del av det verdensvide fellesskapet..

Hilde B. Brunvoll:

1 a) Uklar formulering. Ikke logisk å si misjon og diakoni (står også i punkt 2 c).

Misjon er: ord – gjerninger
                  evangelisering – diakoni

Tilføyelse:

1 d) ...til å ha minst en misjonsavtale i rammen av SMM eller andre misjonsorganisasjoner.

Helga H. Byfuglien:

4 a) Stryke alt etter første setning.

Torstein Eidem Nordal:

Nytt punkt 1 c, s. 5:

«Kirkemøtet utfordrer menigheten til å konkretisere hvordan disippelskap og etterfølgelse kan realiseres i menigheten og vårt samfunn, ved å oppfordre medlemmene til å komme sammen i bibel- og samtalegrupper, dele tro med frimodighet og invitere andre hjem til seg og til kirken.»

Nytt punkt 1 d, s. 5:

«Kirkemøtet oppfordrer menigheten til å «be for den globale kirken i alle gudstjener» (til og med) «til personlig givertjeneste». (Her nytt punktum) stryke resten av setningen: «og forbrukermønstre som bidrar til global rettferdighet og vern om skaperverket». Punkt D (nåværende) blir da punkt E.

Gyrid Espeland:

Endring av punkt 4 b til:

Kirkemøtet utfordrer SMM-organisasjonene å tilby menighetene misjonsprosjekter med praktisk tilrettelagt stoff som enkelt kan anvendes i menighetenes trosopplæring, gudstjenesteliv, diakonarbeidet, kulturarbeidet, ungdomsarbeidet osv.

Og til 1 c: Skjerpe litt mer konkret at disippelskap også gjelder den enkelte av oss helt konkret i handling og dialog med våre naboer/lokalmiljø.

Kristin Gunleiksrud:

Forslag til vedtak pkt 2 a, 3.linje: Erstatte ordet annerledes med andre.

Martin Jakobsen:

Forslag til vedtak, 1 b):

...Vi oppfordrer menighetene til å legge til rette for arenaer der døpte kan bli trygge på egen tro, lære mer om misjon, og gi evangeliet til de som ikke tror.

Ingvild Kaslegard:

1 c), linje 2:

...ved å: løfte frem og legge til rette for fordyping av egen spiritualitet, ...be for den...

2 a), linje 2: strategiarbeid: Løfte og legge til rette for fordyping av egen spiritualitet, videre utvikle...

Atle Sommerfeldt:

Nytt punkt 1 a:

Kirkemøtet utfordrer menighetene til å virkeliggjøre evangelisering, diakoni og økumenikk, lokalt og globalt fordi kirken er en del av det verdensvide fellesskapet. Slik vi blir døpt på grunnlag av dåps -/ misjonsbefalingen, blir vi også døpt til selv å ta del i den. Vi har som kristne en identitet som «personer som er sendt».

Votering

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité F

Komiteens merknader

Komiteen legger saksorienteringen til grunn for sin behandling, og konsentrerer seg om noen utvalgte problemstillinger. Vi vil understreke kontinuiteten fra grunnlagstenkningen og vedtakene fra Kirkemøtets behandling av misjonssaken i 2005, samt de sterke utfordringene fra Ungdommens Kirkemøte (UKM) 2010. Vår behandling bygger også på flere andre Kirkemøte-saker, blant annet Kirkemøtets behandling av saken «Kristne innvandrere og menighetene i Norge» (KM 07/09).

I vår tid ser vi et *paradigmeskifte* i kristen misjon, i tenkning og i praksis. Majoriteten av den kristne kirke befinner seg nå i det globale sør og øst. Samtidig har kristne fra andre deler av verden forflyttet seg til den vestlige verden. Menigheter i Den norske kirke berikes av kristne innvandrere, samtidig som vi har fått mange nye migrantmenigheter. Misjonsoppdraget er gitt til oss i fellesskap, og komiteen mener at det ligger et stort potensiale til økt misjonsengasjement gjennom å ta våre felles ressurser i bruk. Den norske kirke er selv et resultat av misjon, og i nyere tid har våre misjonsorganisasjoner bragt evangeliet videre til andre folkeslag gjennom trofast tjeneste. Vi gleder oss over å være del i Guds misjon, som formidler det kristne budskap om frelse, og gjennom praktisk misjonsarbeid søker å fremme forsoning, verdighet og håp.

Vi ser klarere hvordan evangelisering og diakoni henger sammen i misjonsoppdraget og hvordan misjon angår alle sider ved menighetslivet. Dette utfordrer oss til å se sammenhengene med andre kirkemøte-saker. Det er for eksempel en klar forbindelse mellom en helhetlig forståelse av misjon og saken om Skaperverk og Bærekraft.

Komiteen gleder seg over tilnærmingen i vår tid mellom den evangelikale bevegelse og den økumeniske bevegelse i økende felles forståelse av helhetlig misjon, noe som ble tydeliggjort i Edinburgh 2010-prosessen.

Impulsene herfra utfordrer oss på en radikal måte. En ny misjonstenkning og praksis har allerede utfordret til oppgjør med mørke sider av kirke- og misjonshistorien, med maktmisbruk og sår som vestlig misjonsvirksomhet har forårsaket. Det er et behov for å arbeide mer med forsoningsprosesser. I tillegg er det viktig å imøtegå fordommer og feilaktige forestillinger om hva misjon faktisk handler om, slik at flere vil kjenne stolthet og frimodighet til å bringe evangeliet videre, i ord og handling.

Det er videre viktig å praktisere ansvarlighet og likeverdighet i all misjonsvirksomhet. Vi viser her til de to nye dokumentene om etiske retningslinjer for misjon². Misjon er å følge etter Jesus Kristus og å være med å bære korset i vår tid. Konsekvensen av etterfølgelse er for mange kristne rundt i verden forfølgelse, endog med livet som innsats. Vi skylder disse å stå sammen i forbønn, solidaritet og arbeid for religionsfrihet.

Komiteen mener at innholdet i saksdokumentet til Kirkemøtet bør formidles videre til et bredere publikum på måter som kommuniserer godt, for eksempel i lokalmenigheter, misjonsforeninger, dialoggrupper og i det offentlige rom. Komiteen vil også understreke at det å drive med misjon i dag handler om å møte andre mennesker med respekt. Alle døpte er kalt til misjon. Dette har UKM minnet oss på: «UKM oppfordrer alle til misjon. Dette må skje på en respektfull og likeverdig måte. Vi kan være tydelige på eget ståsted uten å presse oss på andre» (UKM 03/10). Misjon handler om kallet til hver enkelt av oss om å dele vår tro og være Jesu Kristi etterfølger i hverdagen. Det handler videre om menighetens evangelisering og diakoni i lokalsamfunnene og det globale oppdraget vi står i sammen med den verdensvide kirken.

Komiteen vil understreke den store betydningen som de norske misjonsorganisasjonenes arbeid har for misjonsengasjementet i Den norske kirke. SMM er viktig for misjonsarbeidet i mange menigheter. Dette knytter det lokale og globale sammen. Misjonsrådgiverne i bispedømmene utgjør en viktig ressurs i dette arbeidet.

Kirkemøtet ser det naturlig at når SMM-organisasjoner samarbeider med kirker som er medlemmer av internasjonale økumeniske organisasjoner Den norske kirke også er medlem av, bør dette prege samarbeidet i Norge og internasjonalt. Komiteen vil oppfordre SMM-organisasjonene til å delta i «Nasjonalkomiteen for Det lutherske verdensforbund», for å styrke Den norske kirkes samarbeid med de internasjonale økumeniske organisasjonene i deres misjonsengasjement.

Komiteen vil til slutt fremheve at misjon er en viktig dimensjon ved de reformene som Den norske kirke har iverksatt de siste årene.

---

² Jf. KM 7.1.6.1/12 og KM 7.1.7/12

Bakgrunn for vedtak

Den norske kirke er en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Misjon handler om hva det vil si å være kirke. Vi skal sammen med den verdensvide kirke forkynne evangeliet om Jesus Kristus i nærvær, handling og ord - lokalt og globalt. Under dette hører både evangelisering, diakoni og dialog sammen.

Misjon er å dele det Gud gir oss. Vi er sendt av den treenige Gud for å dele evangeliet om Jesus Kristus i ord og handling. Vi døpes inn i vår lokale menighet, og samtidig inn i et verdensvidt fellesskap, hvor Jesus Kristus knytter oss sammen. Vårt misjonsarbeid er en tjeneste i forvandlingens og forsoningens tegn. Misjon er i utgangspunktet lokalmenighetens ansvar og angår hele dens virke.

Det blir stadig tydeligere at misjonsoppdraget i vår tid handler om å dele evangeliet i en religiøst mangfoldig og sekularisert verden. Misjon må bygges på kunnskap om og respekt for andres livstolkning og åndelige erfaringer.

Vi utfordres av trossøsken i andre deler av verden som viser oss hvordan disippelskap - et liv i etterfølgelse og forsoning - henger sammen med levende spiritualitet og åndelig fornyelse. Dette angår på en særlig måte oss som kirke og som kristne enkeltmennesker i et av verdens rikeste land. Vi utfordres alle til å leve i tråd med Guds vilje i vårt forvalteroppdrag, nestekjærlighet og i arbeid for rettferdig fred. Skal vårt vitnesbyrd bli troverdig, må også våre liv vise at vi er Kristi etterfølgere.

Edinburgh 2010-prosessen har fornyet fellesskapet mellom kirkene, og knyttet den evangelikale og den økumeniske bevegelsen tettere sammen i forståelsen av misjon som det å forkynne evangeliet i ord og gjerning. Det er en økende bevissthet i det globale økumeniske fellesskapet om sammenhenger mellom misjon, respekt for menneskerettigheter og vern om skaperverket. Dette inspirerer til fornyet misjonsengasjement i vår kirke og oppmuntrer oss til et videre perspektiv og nye samarbeidsrelasjoner i norsk misjonsarbeid.

Samarbeid Menighet og Misjon (SMM) er et godt og tjenlig redskap for misjonsarbeid i Den norske kirke. Misjonsorganisasjonene i SMM er viktige for den lokale menighets misjonale identitet. Kirkemøtet gleder seg også over andre misjonsorganisasjoner, diakonale organisasjoner, institusjoner og barne-/ungdomsorganisasjoner som bidrar til å realisere kirkens helhetlige misjonsoppdrag.

På denne bakgrunn foreslår komiteen følgende utfordringer:

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtets utfordringer til alle døpte:

- a) «Slik vi blir døpt på grunnlag av dåps-/misjonsbefalingen, blir vi også døpt til selv å ta del i den. Vi har som kristne en identitet som personer som er sendt». (UKM 3/2010) Kirkemøtet oppfordrer Den norske kirkes medlemmer til disippelskap og etterfølgelse: Søke Kristus, dele troen og vise omsorg for vår neste og skaperverket. Kirken utfordrer derfor alle sine medlemmer til personlig givertjeneste og forbruksmønstre som bidrar til global rettferdighet og vern om skaperverket.

- b) *Alle døpte er kalt til å vitne om og dele sin tro* i hverdagen med frimodighet og respekt for andre mennesker. Menighetens trosopplæring og gudstjenesteliv utrunder de døpte til dette, og er også en del av menighetens misjonsarbeid.

2. Kirkemøtets utfordringer til menighetene:

- a) Kirkemøtet utfordrer lokalmenigheten til å se misjonsdimensjonen i sitt arbeid med evangelisering, diakoni og økumenikk. Kirkemøtet oppfordrer menighetene til at et slikt *helhetlig misjonsengasjement styrkes* i forkynnelsen, synliggjøres i gudstjenester og i arbeid med lokale planer for trosopplæring, diakoni og kultur.
- b) Kirkemøtet vil særlig framheve *trosopplæringens betydning* i denne sammenheng. Vi oppfordrer menighetene til å legge til rette for arenaer hvor barn og unge, uavhengig av funksjonsevne, kan bli trygge på egen tro, og utrustes til å dele sin tro med mennesker med annet livssyn i dialog og respekt.
- c) Kirkemøtet vil også understreke behovet for arenaer der personer med annen religiøs bakgrunn og konvertitter kan få opplæring i kristen tro.
- d) Kirkemøtet utfordrer menighetene til å konkretisere hvordan *disippelskap og etterfølgelse* kan realiseres, for eksempel ved å løfte frem og legge til rette for fordypning av egen spiritualitet, be for den globale kirken i alle gudstjenester, øke ofringene til misjon og internasjonal diakoni og ved å bli «grønne menigheter».
- e) Kirkemøtet vil samtidig understreke sammenhengen mellom det som skjer lokalt og et globalt misjonsengasjement. Kirkemøtet utfordrer derfor alle menigheter til å ha minst én misjonsavtale i rammen av SMM. *Misjonsavtalene* bør uttrykke fellesskapet i den verdensvide kirke og gjensidige relasjoner. Denne ressursen bør integreres i hele menigheten, særlig i trosopplæring og gudstjenestearbeidet. Like naturlig er det at alle menigheter samtidig er engasjert i internasjonal diakoni gjennom Kirkens Nødhjelp og andre diakonale organisasjoner.
- f) Kirkemøtet vil understreke de ressurser og muligheter som *kristne innvandrere og migrantmenigheter* representerer. Vi vil oppfordre til økt inkludering og økumenisk samarbeid med disse, med tanke på å kommunisere evangeliet bedre i dagens flerreligiøse virkelighet.

3. Kirkemøtets utfordringer til bispedømmerådene:

- a) Kirkemøtet utfordrer bispedømmerådene til å prioritere misjonsutfordringen i sitt *strategiarbeid*, videreutvikle SMM-samarbeidet og arbeidet med dialog med mennesker med annet livssyn. I lys av de kulturelle endringer og endret sammensetning av befolkningen, vil dette være en sentral oppgave for kirken i årene som kommer. Det vil også ha vesentlig betydning for arbeidet med kirkens ordninger.
- b) Kirkemøtet oppfordrer, i tråd med Strategiplan for samisk kirkeliv, til å arbeide for økt andel av *urfolksrelaterte misjonsavtaler* i Den norske kirke generelt og samisk

kirkeliv spesielt. Dette utfordrer særlig de tre nordligste bispedømmene til et samarbeid med Samisk kirkeråd, misjonsrådgiiverne og SMM sentralt.

- c) Misjon og diakoni samt internasjonalt og økumenisk samarbeid bør inngå i *menighetenes rapportering* ved at det innarbeides i eksisterende rapporteringskanaler, og etterspørres av biskoper og proster.

4. Kirkemøtets utfordringer til De sentralkirkelige råd og Bispemøtet:

- a) Kirkemøtet oppfordrer Mellomkirkelig råd til å lage ressurs- og studiemateriell som bringer de *internasjonale og økumeniske impulsene* fra Det lutherske verdensforbund, Edinburgh 2010-prosessen (Kirkenes Verdensråd) og Cape Town 2010 (Lausanne-bevegelsen) ut i menighetene. Dette bør skje i samarbeid med misjonsorganisasjonene og i dialog med Norges Kristne Råd.
- b) Kirkemøtet oppfordrer Samisk kirkeråd og Mellomkirkelig råd til å arbeide videre med *forsoningsprosesser* også i forhold til de sår norsk kirke og misjon har vært med på å skape.
- c) Kirkemøtet ber Mellomkirkelig råd gjøre Oslokoalisjonen for tros- og livssynsfrihet sine «Recommended Ground Rules for Missionary Activities» kjent i menighetene. Kirkemøtet forventer at all misjonsvirksomhet i Den norske kirke og i samarbeidende misjonsorganisasjoner skjer i tråd med disse *etiske retningslinjene*.
- d) Kirkemøtet ber om at Bispemøtet og Mellomkirkelig råd jobber videre med spørsmål knyttet til *religionsteologi, kulturforståelse og dialog*, samt praktiske spørsmål om kirkens forhold til andre religioner og det flerreligiøse samfunnet.

5. Kirkemøtets utfordringer til misjonsorganisasjonene

- a) Kirkemøtet oppfordrer misjonsorganisasjonene til et *sterkere økumenisk engasjement*.
- b) Kirkemøtet utfordrer SMM-organisasjonene til å styrke arbeidet med å tilby menighetene misjonsprosjekter med praktisk tilrettelagt stoff som enkelt kan anvendes i menighetenes arbeid, særlig i trosopplæring.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Anne-Lise Brenna Ording
Saksordfører: Kjartan Bergslid

Disse hadde ordet:

Kjartan Bergslid, Hilde Bergsfjord Brunvoll, Gyrid Espeland, Atle Sommerfeldt, Torstein Eidem Nordal, Stein Reinertsen, Eldar Husøy, Per Eilert Orten, Anne Brun Andersen, Gabriel Eikli, Aud Kvalbein.

Endringsforslag

Endringsforslag fra 1. plenum:

Arne Braut: Forslaget er tatt inn av komiteen.
Hilde B. Brunvoll: Forslaget trukket.
Helga H. Byfuglien: Forslaget er tatt inn av komiteen.
Torstein Eide Nordal: Forslaget er delvis ivaretatt av komiteen. Forslaget trukket.
Gyrid Espeland: Forslaget er tatt inn av komiteen.
Kristin Gunleiksrud: Forslaget er delvis ivaretatt av komiteen. Forslaget trukket.
Martin Jakobsen: Forslaget ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.
Ingvild Kaslegard: Forslaget er tatt inn av komiteen.
Atle Sommerfeldt: Forslaget er delvis ivaretatt av komiteen. Forslaget trukket.

Endringsforslag fra 2. plenum:

Hilde B. Brunvoll:

2 e: Kirkemøtet utfordrer derfor alle menigheter til å ha minst én misjonsavtale.
Forslaget er delvis ivaretatt av komiteen. Forslaget trukket.

Martin Jakobsen:

2 b: ... Vi oppfordrer menighetene til både å legge til rette for arenaer der døpte kan bli trygge på egen tro, lære dem mer om misjon, og å gi evangeliet til dem som ikke tror.
Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Opprettholder forslaget.

Torstein Eidem Nordal:

Ny setningsformulering 1 b) s. 5 følgende:

«Alle døpte er kalt til å vitne om og dele sin tro i hverdagen. Med frimodighet og respekt for andre mennesker skal menighetens trosopplæring i gudstjeneseliv utruste de døpte til dette som en del av menighetens misjonsarbeid.»

Forslaget tas inn av komiteen.

Atle Sommerfeldt:

2 a, første linje:

Endre «misjonsdimensjon» til «sendelsesdimensjon».

Forslaget tas inn av komiteen.

Votering

Martin Jakobsens:

Forslaget falt mot 16 stemmer.

112 stemmeberettigede.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtets utfordringer til alle døpte:

- a) «Slik vi blir døpt på grunnlag av dåps-/misjonsbefalingen, blir vi også døpt til selv å ta del i den. Vi har som kristne en identitet som personer som er sendt». (UKM 3/2010)
Kirkemøtet oppfordrer Den norske kirkes medlemmer til disippelskap og etterfølgelse: Søke Kristus, dele troen og vise omsorg for vår neste og skaperverket. Kirken utfordrer derfor alle sine medlemmer til personlig givertjeneste og forbruksmønstre som bidrar til global rettferdighet og vern om skaperverket.

- b) *Alle døpte er kalt til å vitne og dele sin tro* i hverdagen. Med frimodighet og respekt for andre mennesker skal menighetens trosopplæring og gudstjenesteliv utruste de døpte til dette som en del av menighetens misjonsarbeid.

2. Kirkemøtets utfordringer til menighetene:

- a) Kirkemøtet utfordrer lokalmenigheten til å se sendelsesdimensjonen i sitt arbeid med evangelisering, diakoni og økumenikk. Kirkemøtet oppfordrer menighetene til at et slikt *helhetlig misjonsengasjement styrkes* i forkynnelsen, synliggjøres i gudstjenester og i arbeid med lokale planer for trosopplæring, diakoni og kultur.
- b) Kirkemøtet vil særlig framheve *trosopplæringens betydning* i denne sammenheng. Vi oppfordrer menighetene til å legge til rette for arenaer hvor barn og unge, uavhengig av funksjonsevne, kan bli trygge på egen tro, og utrustes til å dele sin tro med mennesker med annet livssyn i dialog og respekt.
- d) Kirkemøtet vil også understreke behovet for arenaer der personer med annen religiøs bakgrunn og konvertitter kan få opplæring i kristen tro.
- d) Kirkemøtet utfordrer menighetene til å konkretisere hvordan *disippelskap og etterfølgelse* kan realiseres, for eksempel ved å løfte frem og legge til rette for fordypning av egen spiritualitet, be for den globale kirken i alle gudstjenester, øke ofringene til misjon og internasjonal diakoni og ved å bli «grønne menigheter».
- e) Kirkemøtet vil samtidig understreke sammenhengen mellom det som skjer lokalt og et globalt misjonsengasjement. Kirkemøtet utfordrer derfor alle menigheter til å samarbeide med norske misjonsorganisasjoner og å ha minst én misjonsavtale i rammen av SMM. *Misjonsavtalene* bør uttrykke fellesskapet i den verdensvide kirke og gjensidige relasjoner. Denne ressursen bør integreres i hele menigheten, særlig i trosopplæring og gudstjenestearbeidet. Like naturlig er det at alle menigheter samtidig er engasjert i internasjonal diakoni gjennom Kirkens Nødhjelp og andre diakonale organisasjoner.
- f) Kirkemøtet vil understreke de ressurser og muligheter som *kristne innvandrere og migrantmenigheter* representerer. Vi vil oppfordre til økt inkludering og økumenisk samarbeid med disse, med tanke på å kommunisere evangeliet bedre i dagens flerreligiøse virkelighet.

3. Kirkemøtets utfordringer til bispedømmerådene:

- a) Kirkemøtet utfordrer bispedømmerådene til å prioritere misjonsutfordringen i sitt *strategiarbeid*, videreutvikle SMM-samarbeidet og arbeidet med dialog med mennesker med annet livssyn. I lys av de kulturelle endringer og endret sammensetning av befolkningen, vil dette være en sentral oppgave for kirken i årene som kommer. Det vil også ha vesentlig betydning for arbeidet med kirkens ordninger.
- b) Kirkemøtet oppfordrer, i tråd med Strategiplan for samisk kirkeliv, til å arbeide for økt andel av *urfolksrelaterte misjonsavtaler* i Den norske kirke generelt og samisk

kirkeliv spesielt. Dette utfordrer særlig de tre nordligste bispedømmene til et samarbeid med Samisk kirkeråd, misjonsrådgiiverne og SMM sentralt.

- c) Misjon og diakoni samt internasjonalt og økumenisk samarbeid bør inngå i *menighetenes rapportering* ved at det innarbeides i eksisterende rapporteringskanaler, og etterspørres av biskoper og proster.

4. Kirkemøtets utfordringer til De sentralkirkelige råd og Bispemøtet:

- a) Kirkemøtet oppfordrer Mellomkirkelig råd til å lage ressurs- og studiemateriell som bringer de *internasjonale og økumeniske impulsene* fra Det lutherske verdensforbund, Edinburgh 2010-prosessen (Kirkenes Verdensråd) og Cape Town 2010 (Lausanne-bevegelsen) ut i menighetene. Dette bør skje i samarbeid med misjonsorganisasjonene og i dialog med Norges Kristne Råd.
- b) Kirkemøtet oppfordrer Samisk kirkeråd og Mellomkirkelig råd til å arbeide videre med *forsoningsprosesser* også i forhold til de sår norsk kirke og misjon har vært med på å skape.
- c) Kirkemøtet ber Mellomkirkelig råd gjøre Oslokoalisjonen for tros- og livssynsfrihet sine «Recommended Ground Rules for Missionary Activities» kjent i menighetene. Kirkemøtet forventer at all misjonsvirksomhet i Den norske kirke og i samarbeidende misjonsorganisasjoner skjer i tråd med disse *etiske retningslinjene*.
- d) Kirkemøtet ber om at Bispemøtet og Mellomkirkelig råd jobber videre med spørsmål knyttet til *religionsteologi, kulturforståelse og dialog*, samt praktiske spørsmål om kirkens forhold til andre religioner og det flerreligiøse samfunnet.

5. Kirkemøtets utfordringer til misjonsorganisasjonene

- a) Kirkemøtet oppfordrer misjonsorganisasjonene til et *sterkere økumenisk engasjement*.
- b) Kirkemøtet utfordrer SMM-organisasjonene til å styrke arbeidet med å tilby menighetene misjonsprosjekter med praktisk tilrettelagt stoff som enkelt kan anvendes i menighetenes arbeid, særlig i trosopplæring.

Enstemmig vedtatt.

112 stemmeberettigede.

KM 8/12 Kirkelig medvirkning ved gravferd når den ønskes avsluttet med kremasjon og askespredning. Endring i alminnelige bestemmelser for gravferd

Saksdokument:

KM 8.1/12	Saksorientering
KM 8.1.1/12	Oversendelsesbrev – Høringsnotat
KM 8.1.2/12	Høringsnotat – Kirkelig medvirkning til askespredning
KM 8.1.3/12	BM 7/12 Kirkelig medvirkning til askespredning

Første innstilling fra komité B

Sammendrag

I forbindelse med lovforslaget om Endringer i gravferdsloven og enkelte andre lover, vedtok Stortinget 8. juni 2011 å ta ut av gravferdsloven bestemmelsene om kirkelig medvirkning ved askespredning, jf. Innst. 393 L (2010-2011), jf. Prop. 81 L (2010-2011). Det gjelder gravferdsloven § 9 sjette ledd der følgende bestemmelse er tatt ut av loven:

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon og urnenedsettelse.

Videre er gravferdsloven § 20 annet ledd, som åpner for at fylkesmannen kan gi tillatelse til askespredning, femte punktum opphevet:

Ved slik gravferd kan det ikke kreves kirkelig medvirkning.

Endringene er opphevet med virkning fra 1. januar 2012. Dette har konsekvenser for Ordning for gravferd som i de Alminnelige bestemmelser pkt. 6 tredje ledd henviser til de bestemmelsene i gravferdsloven, og som nå er opphevet:

Om spredning av aske sier gravferdsloven: Ved slik gravferd kan det ikke kreves kirkelig medvirkning (gravferdsloven § 20 siste punktum og § 9 siste ledd).

Kirkemøtet må derfor foreta endringer i Alminnelige bestemmelser i Ordning for gravferd ved å gi nærmere bestemmelser om Den norske kirkes eventuelle medvirkning ved gravferd når den skal avsluttes med askespredning.

Det ble utarbeidet et notat om saken, som ble sendt ut på en begrenset høring 25. okt. 2011. Høringsnotatet inngår i saksorienteringen, men er supplert med kap. 2 og 4. Saksorienteringen inneholder følgende momenter:

- en historisk oversikt over kirkens holdning til kremasjon fra den ble innført i Norge på 1890-tallet, kap. 2.
- en oversikt over synspunkter som Kirkemøtet tidligere har gitt uttrykk for mht. askespredning, og hvordan bestemmelsen har vært praktisert, kap.3.
- informasjon om holdning til askespredning i våre naboland, kap. 4
- noen teologiske, sjelesørgeriske og historiske vurderinger, kap. 5

- redegjørelse om høringsuttalelsene, kap. 6
- oversikt over de synspunkter høringsinstansene har på de ulike spørsmål og forslag, kap. 7
- oppsummering, kap. 8
- Kirkerådets merknader, kap. 9

Høringsnotatet ble sendt ut på høring til vel 20 instanser. Høringsinstansene ble bedt om å komme med innspill til følgende spørsmål:

1. Er det teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig/umulig?
2. Er det legitimt å skille mellom kirkelig medvirkning ved selve gravferden - men si nei ved spredningen?
3. Skal medvirkning ved slik gravferd være opp til den enkelte prest? Skal man kunne reservere seg?
4. Hvis en mener at det ikke er tilstrekkelig teologiske momenter imot askespredning, bør det da lages en liturgi som kan benyttes ved selve askespredning?

Videre ble høringsinstansene bedt om å gi synspunkter på hvordan en eventuell bestemmelse om dette burde uttrykkes i Ordning for gravferd - Alminnelige bestemmelser pkt. 6 tredje ledd.

Det kom inn i alt 17 uttalelser: 8 uttalelser fra bispedømmeråd og/eller biskoper, 3 fra de teologiske lærestedene, 4 fra kirkelige arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner og 2 andre. Se kap. 7.

Høringsuttalelsene gir i hovedsak uttrykk for to syn på kirkelig medvirkning ved gravferd når den skal avsluttes med askespredning. Begrunnelsene er teologisk fundert, men en vektlegger også andre momenter av sjelesørgerisk, historisk og kulturell art.

Fire av høringsinstansene (Stavanger bispedømmeråd og biskop, Bjørgvin biskop og Møre biskop og bispedømmeråd), ønsker ikke at det skal åpnes for askespredning ved kirkelig gravferd og anfører i hovedsak teologiske grunner for dette, men også liturgiske og sjelesørgeriske. De øvrige høringsinstansene finner ikke avgjørende teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning, og mener kirken bør kunne åpne for dette.

På bakgrunn av høringsuttalelsene utarbeidet sekretariatet en bearbeidet versjon av saksorienteringen der høringsinstansenes synspunkter var innarbeidet. Denne ble oversendt Bispemøtet for en læremessig uttalelse.

Bispemøtet konkluderer med at askespredning ikke strider mot kristen tro på menneskets legemlige oppstandelse og håpet om evig liv.

Komiteens merknader

Komiteen anser at saksorienteringen og Bispemøtets læremessige uttalelse gir et godt grunnlag for at Kirkemøtet kan fatte vedtak i denne saken. Dette har vært en sak som i lang tid har medført uklarhet i forhold til regelverket når det gjelder kirkelig medvirkning ved gravferd når denne skal etterfølges med askespredning.

Komiteen har spesielt merket seg at Bispemøtet uttaler:

En fornyet gjennomgang har vist at askespredning etter Bispemøtets oppfatning ikke strider mot kristen tro på menneskets legemlige oppstandelse og håpet om evig liv. Det kristen oppstandelsestros er ikke avhengig av at det jordiske legemets tilbakeføring til jorden er bundet til et bestemt, geografisk sted. Bispemøtet er følgelig av den oppfatning at det ikke er læremessig grunnlag for å avvise kirkelig gravferd som etterfølges av askespredning. Det er heller ikke læremessig nødvendig å avvise kirkelig medvirkning ved selve askespredningen. (BM 007/12 pkt. 2 og 3.)

På dette grunnlag anser komiteen at det ligger til rette for å imøtekomme pårørendes behov når de ønsker at den kirkelige gravferden skal etterfølges med askespredning.

Komiteen finner i hovedsak å kunne slutte seg til Kirkerådets forslag til vedtak, men har enkelte merknader og forslag til endringer.

1. Kirken registrerer at det er en viss økning i antall askespredninger, og det er viktig at kirken og kirkens ansatte har trygghet i om deltakelse ved askespredning kan imøtekommes og i tilfelle hvordan dette kan skje.

Komiteen mener at kirkens medarbeidere i sin sjelesørgeriske veiledning med de pårørende bør ta opp bl.a. konsekvenser av å velge askespredning med hensyn til sorgbearbeidelsen og det å ha en grav å gå til.

2. Alle som ber om å få en kirkelig gravferd får det. Når det gjelder en eventuell kirkelig deltakelse ved askespredning i etterkant av gravferden, forutsettes dette også å skje innen rammen av en kirkelig liturgi.

3. Når komiteen mener at det bør åpnes for kirkelig medvirkning ved selve askespredningen, mener komiteen at dette må vurderes opp mot kapasiteten til de ansatte. En eventuell medvirkning må derfor løses lokalt i forståelse med prostens eller vedkommendes arbeidsgiver.

4. Som oftest foretas urnenedsettelsen uten kirkelig medvirkning, og komiteen regner med at dette også vil bli normalordningen ved askespredning. Komiteen mener likevel det er behov for en veiledning og en enkel liturgi med tekster og bønner som både kirkelig ansatte, lekfolk og familien selv kan benytte.

5. Komiteen har vurdert om prester og andre kirkelige ansatte bør kunne reservere seg mot å delta ved askespredning og eventuelt gravferden forut for denne. Komiteen mener det bør være en slik reservasjonsrett. Et mindretall (6 stemmer) mener dette bare bør gjelde ved selve askespredningen.

Komiteen mener at prostens i tilfeller der prester reserverer seg, må sørge for at en annen prest kan forestå gravferden. Regler om dette bør etter komiteens mening ikke tas inn i Alminnelige bestemmelser, men bør ivaretas i tjenesteordningene.

Komiteen har også vurdert om det kan tas inn et nytt annet ledd i pkt. 6 i Alminnelige bestemmelser: *Ved gravferd som avsluttes med kremasjon, kan prest forespørres om å medvirke ved urnenedsettelse eller askespredning. Prosten avgjør om en slik medvirkning kan skje.*

Komiteen mener det er naturlig at prostens som arbeidsgiver vurderer eventuell medvirkning, men finner det imidlertid ikke naturlig eller nødvendig å regulerer om det som skjer etter gravferden tas inn i Alminnelige bestemmelser for gravferd.

Forslag til vedtak

Komiteen anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

1. Kirkemøtet tar til etterretning Bispemøtets uttalelse om at det ikke er læremessig grunnlag for å avvise kirkelig gravferd som etterfølges av askespredning, og at det heller ikke er læremessig nødvendig å avvise kirkelig medvirkning ved selve askespredningen.
2. Kirkemøtet mener at kirkelige ansatte kan medvirke ved en gravferd som etterfølges ved askespredning og ved selve askespredningen.

Prester og andre kirkelige ansatte kan reservere seg mot å delta ved askespredningen, og eventuelt i gravferden forut for denne.

3. Kirkemøtet ber om at det utarbeides en enkel liturgi og veiledning i forbindelse med askespredning som både kan brukes av kirkelig ansatte, lekfolk og familiemedlemmer.
4. Alminnelige bestemmelser, pkt. 6 nytt første ledd skal lyde:

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal etterfølges med kistebegravelse eller kremasjon.

Tidligere 1.-5. ledd forskyves til 2.-6. ledd

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Dag Landmark

Saksordfører: Erling Birkedal

Disse hadde ordet:

Erling Birkedal, Halvor Nordhaug, Målfrid Synnøve Jakobsen, Ingeborg Midttømme, Ingjerd Sørhaug Bratsberg, Anne Berit Evang, Karen Junker, Ivar Braut, Eleanor Brenna, Øivind Benestad, Marius Berge Eide, Kjellfred Dekko, Egil Morland, Herborg Finnset Heiene, Sølvi Kristin Lewin, Stein Reinertsen, Tor B. Jørgensen, Atle Sommerfeldt, Terje Fjeldheim, Helga Haugland Byfuglien, Solveig Fiske, Jan-Erik Sundby, Harald Askeland, Ole Kristian Bonden.

Endringsforslag

Øivind Benestad:

Kirkemøtet ønsker ikke å innføre kirkelig deltakelse ved askespredning.

Ivar Braut:

Vedtak 1. [...] som etterfølges av askespredning. Kirkemøtet er av den oppfatning at det ikke bør være kirkelig medvirkning ved selve askespredningen.»

Pkt. 2-4 strykes.

I alm. bestemmelser må det evt. tas inn en ordlyd om at det vanligvis ikke er kirkelig medvirkning ved selve askespredningen.

Anne Berit Evang og Eleanor Brenna:

Stryke siste leddsetning i vedtakspunkt 2, andre avsnitt.

Karen Junker:

Tillegg til vedtak:

-Kirkemøtet ber Kirkerådet om å utrede de økonomisk/administrative konsekvenser av å innføre en ordning med kirkelig medvirkning ved askespredning. Utredningen foretas før medvirkning utenfor vigslet sted iverksettes.

Ingeborg Midttømme:

Punkt 3: Endring ved at det settes punktum etter ordet «askespredning». Resten av opprinnelig setning strykes.

Nye setninger tilføyes:

II Liturgien som uttrykk for vår kirkes lære kan kun fravikes der den selv hjemler det.

I Når kirkelig ansatte medvirker ved askespredningen skal liturgien benyttes.

Halvor Nordhaug:

Vedtak punkt 2, andre avsnitt:

Kirkemøtet ser imidlertid at askespredning som symbolhandling formidler forestillinger som står i et spenningsforhold til en kristen livstolkning. Kirken bør derfor ikke bidra aktivt til at denne skikken blir mer utbredt. Prester og andre ansatte må kunne reservere seg mot å delta ved askespredningen, og eventuelt i gravferden forut for denne.

Votering

Prøvevotering av Øivind Benestads forslag:

Forslaget falt mot 34 stemmer.

114 stemmeberettigede.

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité B

Komiteens merknader

Komiteen anser at saksorienteringen og Bispemøtets læremessige uttalelse gir et godt grunnlag for at Kirkemøtet kan fatte vedtak i denne saken. Dette har vært en sak som i lang tid har medført uklarhet i forhold til regelverket når det gjelder kirkelig medvirkning ved gravferd når denne skal etterfølges av askespredning.

Komiteen har spesielt merket seg at Bispemøtet uttaler:

En fornyet gjennomgang har vist at askespredning etter Bispemøtets oppfatning ikke strider mot kristen tro på menneskets legemlige oppstandelse og håpet om evig liv. Det kristen oppstandelseshåp er ikke avhengig av at det jordiske legemets tilbakeføring til jorden er bundet til et bestemt, geografisk sted. Bispemøtet er følgelig av den oppfatning at det ikke er læremessig grunnlag for å avvise kirkelig gravferd som etterfølges av askespredning. Det er heller ikke læremessig nødvendig å avvise kirkelig medvirkning ved selve askespredningen. (BM 007/12 pkt. 2 og 3.)

På dette grunnlag anser komiteen at det ligger til rette for å imøtekomme pårørendes behov når de ønsker at den kirkelige gravferden skal etterfølges av askespredning.

Komiteen finner i hovedsak å kunne slutte seg til Kirkerådets forslag til vedtak, men har enkelte merknader og forslag til endringer.

Komiteen slutter seg til Bispemøtets uttalelse som skjelner mellom gravferd som avsluttes med jordpåkastelse og velsignelse, og det som skjer i etterkant. På denne bakgrunn mener komiteen at overskriften bør lyde: «Kirkelig medvirkning ved gravferd når den ønskes *etterfulgt* av kremasjon og askespredning. Endringer i alminnelige bestemmelser for gravferd».

Askespredning som fenomen

I forbindelse med endring i gravferdsloven i 1996, ble det åpnet for askespredning. Kirkemøtet ga den gang uttrykk for at man ikke ville ha kirkelig medvirkning ved denne, og heller ikke at man kunne forrette gravferden forut for en askespredning (KM 15/94). Askespredning som gravferdspraksis ble sett på som et forholdsvis ukjent fenomen og en skikk som ikke har vært benyttet i kirkens historie. Skikken har røtter i andre religioner og kulturer og representerer tradisjonelt en annen forståelse bygd på en hinduistiske eller panteistisk forståelse der mennesket går opp i et syklisk kretsløp. Kirkemøtet mente derfor at dette var en skikk som stod fjernt fra en kristen livstolkning.

Bispemøtets uttalelse i 2012 peker også på dette, og ser at det er ulike oppfatninger om hvorvidt askespredning som symbolhandling formidler forestillinger som gjør at kirkelig medvirkning ved en slik handling ikke er ønsket. Bispemøtet skjelner nå imidlertid tydelig mellom kirkens tro og lære og kirkens tradisjon og symbolikk.

Omfanget av askespredning har etter det komiteen kjenner til økt i løpet av de 15 årene dette har vært tillatt. Rundt 400 askespredninger foretas hvert år i Norge, dvs ca 1 prosent av alle gravferdene. Av disse er anslagsvis halvparten medlemmer av Den norske kirke. Hvilke grunner avdøde eller pårørende/ den som sørger for gravferden har for å velge askespredning vil sannsynligvis variere. I dag er det ikke bare grunner som er knyttet til en hinduistisk forståelse og tradisjon.

Kirkens gravferdsliturgi

Gravferdsliturgien gir uttrykk for en kristen livstolkning, og de som ønsker en kirkelig gravferd skal få det, også om gravferden etterfølges av askespredning. Det er derfor ikke aktuelt å avvise kirkelig medvirkning på bakgrunn av avdødes eller de pårørendes tro eller avvikende syn på kirkens tro og lære.

Kirkelig medvirkning ved askespredningen

Bispemøtet mener at det ikke er læremessig nødvendig å avvise kirkelig medvirkning ved selve askespredningen. Komiteen mener derfor at det kan åpnes for slik deltakelse når de pårørende ber om det.

I veiledningen i Gudstjenestebok for Den norske kirke, del II heter det at «urnenedsettelse brukes der det er ønske om det, og vanligvis er det ingen kirkelig medvirkning ved denne handling». Komiteen regner med at dette også vil bli normalordningen ved askespredning.

Veiledning

Komiteen støtter Bispemøtets forslag om at det utarbeides en veiledning til bruk ved askespredning. Komiteen mener denne også bør inneholde elementer til en enkel liturgi, med tekster, bønner og salmer, som brukes av kirkens ansatte. Dette kan også benyttes av pårørende og andre, og være en hjelp til å uttrykke en kristen livstolkning. En bør her kunne bygge på liturgien som benyttes i forbindelse med urnenedsettelse.

Komiteen mener at det vil være naturlig at prestene og andre kirkelige medarbeidere i den offentlige samtale og i den pastorale og sjelesørgeriske veiledning tar opp ulike spørsmål omkring gravferd. Dette gjelder bl.a. spørsmålet om kistebegravelse, kremasjon, gravsted, og om konsekvensene av å velge askespredning med hensyn til sorgbearbeidelsen og de pårørendes behov, også i et generasjonsperspektiv, for å ha en grav å gå til.

Administrative og økonomiske konsekvenser

Komiteen anser at det vil være få som vil benytte ordningen med askespredning, og at de fleste ikke vil ønske kirkelig medvirkning. Dersom askespredningen skal skje langt fra avdødes bosted, vil det av praktiske grunner være problematisk og neppe aktuelt å ha kirkelig medvirkning. Dette må blant annet vurderes opp mot kapasiteten til de ansatte. En eventuell medvirkning må derfor løses lokalt i forståelse med prostens eller vedkommendes arbeidsgiver. Rammer og retningslinjer for dette bør utarbeides lokalt der det er behov for det. Ved eventuell kirkelig medvirkning kan det i noen tilfeller være naturlig at utgifter til dette dekkes av pårørende.

Samtidig som komiteen anser at eventuelle utgifter til deltakelse ved askespredning vil være relativt beskjedne, bes Kirkerådet om å følge utviklingen og eventuelt vurdere om det kan være behov for å se nærmere på dette.

Reservasjon mot å delta ved askespredning og eventuelt gravferden forut for denne

Komiteen har vurdert om prester og andre kirkelige ansatte bør kunne reservere seg mot å delta ved askespredning og forrette eller medvirke ved gravferden forut for denne. Komiteen mener det bør være en slik reservasjonsrett i forbindelse med selve askespredningen. Et mindretall mener dette også bør gjelde for gravferden når den skal etterfølges av askespredning.

Komiteen mener at kirkelige arbeidsgivere, i tilfeller der ansatte reserverer seg, må sørge for at en annen trer inn dennes sted. Regler om dette bør etter komiteens mening ikke tas inn i Alminnelige bestemmelser, men så langt det er naturlig ivaretas innenfor rammen av de ulike tjenesteordningene.

Forslag til vedtak

Komiteen anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

1. Kirkemøtet tar til etterretning Bispemøtets uttalelse om at det ikke er læremessig grunnlag for å avvise kirkelig gravferd som etterfølges av askespredning, og at det heller ikke er læremessig nødvendig å avvise kirkelig medvirkning ved selve askespredningen.
2. Kirkemøtet mener at kirkelige ansatte kan medvirke ved en gravferd som etterfølges av askespredning og ved selve askespredningen.

Prester og andre kirkelige ansatte kan reservere seg mot å delta ved askespredningen, og eventuelt i gravferden forut for denne.

3. Kirkemøtet ber om at det utarbeides en veiledning som uttrykker en kristen livstolkning, til bruk ved askespredning.
4. Alminnelige bestemmelser, pkt. 6 nytt første ledd skal lyde:

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal etterfølges av kistebegravelse eller kremasjon.

Tidligere 1.-5. ledd forskyves til 2.-6. ledd

5. Ordningen trer i kraft fra det tidspunktet Kirkerådet bestemmer.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Dag Landmark

Saksordfører: Erling Birkedal

Disse hadde ordet:

Erling Birkedal, Øivind Benestad, Halvor Nordhaug, Helga Haugland Byfuglien, Ivar Braut, Jan-Erik Sundby, Ingeborg Midttømme, Eleanor Brenna, Karen Junker, Hilde B. Brunvoll, Arne Tveit, Målfrid Synnøve Jakobsen, Marianne H. Brekken, Tor B. Jørgensen, Egil Morland, Laila Riksaasen Dahl, Oddhild Klevberg, Martin Jakobsen, Ole Chr. Kvarme.

Endringsforslag

Forslag fra 1. plenum:

Øivind Benestad: Forslaget gikk til prøvevotering og falt. Forslaget trukket, men tilslutter seg Brauts forslag.

Ivar Braut: Forslaget ikke tatt inn av komiteen. Opprettholdt forslaget.

Anne Berit Evang og Eleanor Brenna: Forslaget er tatt inn av komiteen.

Karen Junker: Forslaget er tatt inn av komiteen.

Ingeborg Midttømme: Forslaget er delvis ivaretatt av komiteen. Forslaget trukket.

Halvor Nordhaug: Forslaget er ivaretatt av komiteen. Forslaget trukket.

Forslag fra 2. plenum:

Ingeborg Midttømme:

Beholde formuleringen i vedtaket pkt. 2, siste setning i første innstilling: «Prester og andre kirkelige ansatte kan reservere seg mot å delta ved askespredningen og eventuelt i gravferden forut for denne» i stedet for formuleringen i andre innstilling.

Votering

Ivar Braut:

Forslaget falt mot 35 stemmer.

Ingeborg Midttømme:

Forslaget vedtatt med 48 stemmer.

113 stemmeberettigede.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet tar til etterretning Bispemøtets uttalelse om at det ikke er læremessig grunnlag for å avvise kirkelig gravferd som etterfølges av askespredning, og at det heller ikke er læremessig nødvendig å avvise kirkelig medvirkning ved selve askespredningen.
2. Kirkemøtet mener at kirkelige ansatte kan medvirke ved en gravferd som etterfølges av askespredning og ved selve askespredningen.

Prester og andre kirkelige ansatte kan reservere seg mot å delta ved askespredningen, og eventuelt i gravferden forut for denne.

3. Kirkemøtet ber om at det utarbeides en veiledning som uttrykker en kristen livstolkning, til bruk ved askespredning.
4. Alminnelige bestemmelser, pkt. 6 nytt første ledd skal lyde:

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal etterfølges av kistebegravelse eller kremasjon.

Tidligere 1.-5. ledd forskyves til 2.-6. ledd

5. Ordningen trer i kraft fra det tidspunktet Kirkerådet bestemmer.

Vedtatt mot 18 stemmer.

112 stemmeberettigede.

KM 9/12 Likeverd, inkludering og tilrettelegging. Mennesker med utviklingshemning i Den norske kirke

Saksdokument:

KM 9.1/12   Saksorientering

Første innstilling fra komité C

Sammendrag

Kirkerådet vedtok i 2009 en uttalelse om den retten mennesker med utviklingshemninger har til å delta på en likeverdig måte i kirkens fellesskap og at kirken har ansvar for å legge forholdene til rette for dette (sak KR 57/09). Norsk lov, forpliktende retningslinjer for helse- og omsorgstjenesten, menneskesyn og kirkeforståelse og vedtatte visjons- og plandokumenter forplikter kirken til å realisere fellesskapet i menigheten slik at alle døpte skal ha samme mulighet for å høre til og delta. Historien viser at mennesker med utviklingshemning tidligere ikke ble regnet med og inkludert i kirken som likeverdige, troende mennesker. Gjennom mange år er det imidlertid gjort mye for å sikre at mennesker med utviklingshemning skal få mulighet til å være en naturlig del av den lokale menigheten. Samtidig er det mye arbeid som gjenstår. Det er store geografiske forskjeller på de muligheter som gis, og arbeidet blir i mange tilfeller overlatt til de spesielt interesserte. Det er derfor behov for bevisst strategisk satsing, kunnskaps- og kompetanseutvikling og bedre kommunikasjon og informasjon til berørte parter. Dette vil blant annet kreve bedre personellressurser. Å gi mennesker med utviklingshemning mulighet til likeverdig deltakelse vil få gode ringvirkninger også for andre grupper som har behov for særskilt tilrettelegging.

Komiteens merknader

Komiteen understreker at alle mennesker har det samme menneskeverdet. Ingen egenskaper eller kvaliteter i mennesket gir det mer eller mindre verd. Gud elsker ethvert menneske like høyt og uten forbehold, og vil at alle mennesker skal leve i samfunn med seg. Kirkens oppdrag er å legge til rette for at alle kan få mulighet til å leve i samfunn med Gud. Hvis noen av medlemmene utelukkes, blir ikke fellesskapet helt. Når alle deltar, fører det til gjensidig berikelse. En kirke som gir rom for det menneskelige mangfoldet, er en kirke med stort potensiale for vekst og utvikling.

Komiteen fremhever at gudstjenesten er for alle. I gudstjenesten er den enkelte en del av det større fellesskapet der ingen har forrang framfor andre. Dette utfordrer både liturgien, forkynnelsen, kirkerommets tilgjengelighet og det sosiale fellesskapet.

Flere menigheter har gjort et godt arbeid med dette over tid. Kirkemøtet er takknemlig for den innsatsen som gjøres. Likevel er det langt igjen til at kirken er det inkluderende fellesskapet som den skal være.

Komiteen påpeker at det er en klar sammenheng mellom våre holdninger til født og ufødt liv. Hvordan vi behandler ufødte barn med funksjonshemninger, berører også vårt syn på fødte mennesker i tilsvarende situasjon.

Forslag til vedtak

1. Alle mennesker skal ha samme mulighet til å delta og høre til i den lokale kirkes fellesskap som likeverdige medlemmer, uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon. Kirkemøtet slutter seg til den prinsipielle forståelsen som kommer til uttrykk i Kirkerådets uttalelse *Den norske kirkes betjening av mennesker med utviklingshemning. Likeverd, inkludering og tilrettelegging* (sak KR 57/2009). Kirkemøtet vil at denne uttalelse legges til grunn for arbeidet i lokalmenigheten, og at dette området synliggjøres i menighetenes og bispedømmenes planer og rapporter. Kirkemøtet framholder dessuten at anliggendet i *Strategiplan for samisk kirkeliv* om rett til eget språk og kultur må realiseres også for mennesker med utviklingshemning innen den samiske befolkningen.
2. Alle kirkens organer skal sikre at mennesker med utviklingshemning får en reell mulighet til å høre til og delta i sin lokale menighet. De som har problemer med å være i et stort fellesskap, må få tilbud som sikrer deltakelse og tilhørighet på andre måter.
3. Kirkemøtet understreker den forpliktelsen vi som kirke har til å inkludere familier som får barn med spesielle behov, i menighetenes liv på en likeverdig måte. Det er også viktig at vi som kirke møter både gleden og sorgen til disse familiene.
4. For at kirken skal kunne inkludere mennesker med utviklingshemning ut fra deres egne forutsetninger og på en likeverdig måte, kreves det kunnskaps- og kompetanseutvikling på alle nivå i kirken. Kirkemøtet oppfordrer derfor de kirkelige utdanningsinstitusjonene til å styrke grunnopplæringen innenfor fagfeltet. Kirkemøtet ber om at Kirkerådet tar initiativ til å utvikle et opplæringsprogram for menigheter og kirkelig personell som gjør kirken bedre i stand til å inkludere mennesker med utviklingshemning.
5. Kirkemøtet ber om at hvert bispedømme sikrer at de har ressurspersoner som kan ivareta veilednings- og kompetanseutvikling for å sikre tros- og livssynsutøvelse for mennesker med utviklingshemning. Dette må ivaretas overfor menigheter, kommuner og i møte med pårørende, verger og andre som ivaretar interessene til personer med utviklingshemning. Også fellesrådene har et ansvar her. Kirkemøtet ber om at Kirkerådet finner en permanent ordning på nasjonalt nivå for å ivareta det faglige ansvaret for inkludering av mennesker med utviklingshemning.
6. Kirkemøtet understreker viktigheten av å opprette flere diakonstillinger. Gode personellmessige ressurser er avgjørende for at visjonen om en kirke for alle kan realiseres lokalt.
7. Kirkemøtet understreker at hver enkelt menighet har ansvar for holdningsskapende arbeid, slik at menighetsmedlemmene kan bidra til at alle kan delta i det kristne fellesskapet.

8. utfordringer til offentlige myndigheter:

- a. Kirkemøtet vil sterkt framholde samfunnets forpliktelse til å sørge for at de familiene som har barn med spesielle behov, får den hjelp og støtte som de trenger og har rett på. Kirkemøtet ber myndighetene sørge for at helse- og omsorgstjenesten ivaretar sin plikt til å legge til rette for den enkeltes mulighet til fri tros- og livssynsutøvelse (jfr Rundskriv 1 – 6/2009 og brev til fylkesmennene vedrørende implementering av rundskrivet). Kirken skal kunne bidra med kompetanse på dette området.
- b. Kirkemøtet vil advare mot en praksis som gjør at fostre med Downs syndrom eller andre funksjonshemninger velges bort ved abort. Dette er i praksis sortering av mennesker og rangering av liv og ikke i samsvar med det kristne menneskesynet.
- c. Kirkemøtet går i mot forslaget om å innføre tilbud om tidlig ultralyd for alle og slutter seg til Bispemøtets uttalelse om denne saken (BM 13/12) som ble vedtatt i februar 2012.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Dag Landmark

Saksordfører: Aud Kvalbein

Disse hadde ordet:

Aud Kvalbein, Anne Marie Bakken, Erling J. Pettersen, Laila Riksaasen Dahl, Gunnhild Andreassen, Målfrid Synnøve Jakobsen, Hilde B. Brunvoll, Helga Haugland Byfuglien, Tor Singsaas, Harald Askeland, Mette-Marit S. Granerud.

Endringsforslag

Anne Marie Bakken:

Vedtaks punkt 4.

Kirkemøtet oppfordrer derfor de kirkelige utdanningsinstitusjonene til å styrke grunnopplæring innenfor feltet. I tillegg til å styrke grunnopplæringen...

Nytt: «å oppfordre til etter- og videreutdanning innenfor fagfeltet utviklingshemming, for kirkelig personell.»

Hilde B. Brunvoll:

Vedtaks punkt 8. Nytt punkt d: Kirkemøtet støtter legene som nå står i fare for å miste jobbene sine fordi de av samvittighetsgrunner ikke kan henwise kvinner til abort.

Målfrid Jakobsen:

Vedtaks punkt 8 b.

Endre til: «...og rangering av den enkeltes verdi.»

(altså stryke «liv og ikke i samsvar med det kristne menneskesynet»)

Alternativt til endring: sette punktum etter «rangering av liv».

Laila Riksaasen Dahl og Gunnhild Andreassen:

Vedtaks punkt 3: Stryk siste setning.

Vedtaks punkt 8: Kirkemøte vil hevde at en praksis som gjør at fostre med Downs syndrom eller andre funksjonshemninger velges bort ved abort, er sortering av mennesker og rangering av liv. Dette er ikke i samsvar... osv.

Votering

Forslagene oversendes komiteen.

Endelig innstilling fra komité C

Komiteens merknader

Komiteen understreker at alle mennesker har det samme menneskeverdet. Ingen egenskaper eller kvaliteter i mennesket gir det mer eller mindre verd. Gud elsker ethvert menneske like høyt og uten forbehold, og vil at alle mennesker skal leve i samfunn med seg og oppleve troen som en gave.

Kirkens oppdrag er å legge til rette slik at alle kan få mulighet til å leve i samfunn med Gud. Hvis noen av medlemmene utelukkes, blir ikke fellesskapet helt. Når alle deltar, fører det til gjensidig berikelse. En kirke som gir rom for det menneskelige mangfoldet, er en kirke med stort potensiale for vekst og utvikling. Utviklingshemmedes tro og livserfaring gir impulser til hele fellesskapet

Komiteen fremhever at gudstjenesten er for alle. I gudstjenesten er den enkelte en del av det større fellesskapet der ingen har forrang framfor andre. Det samme gjelder innen trosopplæringen. Dette utfordrer både liturgien, forkynnelsen, undervisningen og det sosiale fellesskapet. Dessuten utfordrer det kirkebygningenes og andre aktuelle lokalers universelle utforming.

Flere menigheter har gjort et godt arbeid med dette over tid. Kirkemøtet er takknemlig for den innsatsen som gjøres. Likevel er det langt igjen til at kirken er det inkluderende fellesskapet som den skal være.

Komiteen påpeker at det er en klar sammenheng mellom våre holdninger til født og ufødt liv. Hvordan vi behandler ufødte barn med funksjonshemninger, berører også vårt syn på fødte mennesker i tilsvarende situasjon.

Forslag til vedtak

1. Alle mennesker skal ha samme mulighet til å delta og høre til i den lokale kirkes fellesskap som likeverdige medlemmer, uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon. Kirkemøtet slutter seg til den prinsipielle forståelsen som kommer til uttrykk i Kirkerådets uttalelse *Den norske kirkes betjening av mennesker med utviklingshemning. Likeverd, inkludering og tilrettelegging* (sak KR 57/2009). Kirkemøtet ber om at denne uttalelsen legges til grunn for arbeidet i lokalmenigheten, og at dette området synliggjøres i menighetenes og bispedømmenes planer og rapporter. Kirkemøtet framholder dessuten at

anliggendet i *Strategiplan for samisk kirkeliv* om rett til eget språk og kultur må realiseres også for mennesker med utviklingshemning innen den samiske befolkningen.

2. Alle kirkens organer skal sikre at mennesker med utviklingshemning får en reell mulighet til å høre til og delta i sin lokale menighet. De som har problemer med å være i et stort fellesskap, må få tilbud som sikrer deltakelse og tilhørighet på andre måter.
3. Kirkemøtet understreker den forpliktelsen vi som kirke har til å inkludere familier som får barn med spesielle behov, i menighetenes liv på en likeverdig måte. (følgende setning er slettet: Det er også viktig at vi som kirke møter gleden og sorgen til disse familiene.)
4. For at kirken skal kunne inkludere mennesker med utviklingshemning ut fra deres egne forutsetninger og på en likeverdig måte, kreves det kunnskaps- og kompetanseutvikling på alle nivå i kirken. Kirkemøtet oppfordrer derfor institusjonene som utdanner til kirkelig tjeneste, til å styrke denne tematikken både innen grunnutdanningen og i etter- og videreutdanningen.

Kirkemøtet ber om at Kirkerådet tar initiativ til å utvikle opplæringsprogram for menigheter og kirkelig personell som gjør kirken bedre i stand til å inkludere mennesker med utviklingshemning.

5. Kirkemøtet ber bispedømmerådene om å sikre at menighetene har tilgang til ressurspersoner som kan ivareta veilednings- og kompetanseutvikling for å sikre tros- og livssynsutøvelse for mennesker med utviklingshemning. Denne tilretteleggingen må ivaretas overfor både menigheter og kommuner, og må skje i samarbeid med pårørende, verger og andre som ivaretar interessene til personer med utviklingshemning. Også fellesrådene har et ansvar her. Kirkemøtet ber om at Kirkerådet finner en permanent ordning på nasjonalt nivå for å ivareta det faglige ansvaret for inkludering av mennesker med utviklingshemning.
6. Kirkemøtet understreker viktigheten av å opprette flere diakonstillinger. Gode personellmessige ressurser er svært viktig for at visjonen om en kirke for alle kan realiseres lokalt.
7. Kirkemøtet understreker at hver enkelt menighet har ansvar for holdningsskapende arbeid, slik at den enkelte kan bidra til at alle kan delta i det kristne fellesskapet.
8. utfordringer til offentlige myndigheter:
  - a. Kirkemøtet vil sterkt framholde samfunnets forpliktelse til å sørge for at de familiene som har barn med spesielle behov, får den hjelp og støtte som de trenger og har rett på. Kirkemøtet oppfordrer Regjeringen til å framskynde arbeidet med å ratifisere FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne, som ble vedtatt i FNs generalforsamling 13. desember 2006 og som Norge har undertegnet.
  - b. Kirkemøtet ber myndighetene sørge for at helse- og omsorgstjenesten ivaretar den enkeltes rett til fri tros- og livssynsutøvelse (jfr Rundskriv 1 – 6/2009 og brev til fylkesmennene vedrørende implementering av rundskrivet). Kirken skal kunne bidra med kompetanse på dette området.

- c. Kirkemøtet går i mot forslaget om å innføre tilbud om tidlig ultralyd for alle og slutter seg til Bispemøtets uttalelse om denne saken (BM 13/12) som ble vedtatt i februar 2012. Kirkemøtet vil advare mot en praksis som gjør at fostre med Downs syndrom eller tilsvarende funksjonshemninger velges bort ved abort. Dette er sortering av mennesker og rangering av liv.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Dag Landmark

Saksordfører: Aud Kvalbein

Disse hadde ordet:

Aud Kvalbein, Ivar Braut, Frøydis Indgjerdingen.

Endringsforslag

Endringsforslag fra 1. plenum:

Anne Marie Bakken: Forslaget er ivaretatt av komiteen. Forslaget trukket.

Hilde B. Brunvoll: Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Målfrid Jakobsen: Forslaget tatt inn av komiteen.

Laila Riksaasen Dahl og Gunnhild Andreassen: Forslaget er delvis ivaretatt av komiteen.

Forslaget trukket.

Kirkemøtets vedtak

1. Alle mennesker skal ha samme mulighet til å delta og høre til i den lokale kirkes fellesskap som likeverdige medlemmer, uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon. Kirkemøtet slutter seg til den prinsipielle forståelsen som kommer til uttrykk i Kirkerådets uttalelse *Den norske kirkes betjening av mennesker med utviklingshemning. Likeverd, inkludering og tilrettelegging* (sak KR 57/2009). Kirkemøtet ber om at denne uttalelsen legges til grunn for arbeidet i lokalmenigheten, og at dette området synliggjøres i menighetenes og bispedømmenes planer og rapporter. Kirkemøtet framholder dessuten at anliggendet i *Strategiplan for samisk kirkeliv* om rett til eget språk og kultur må realiseres også for mennesker med utviklingshemning innen den samiske befolkningen.
2. Alle kirkens organer skal sikre at mennesker med utviklingshemning får en reell mulighet til å høre til og delta i sin lokale menighet. De som har problemer med å være i et stort fellesskap, må få tilbud som sikrer deltakelse og tilhørighet på andre måter.
3. Kirkemøtet understreker den forpliktelsen vi som kirke har til å inkludere familier som får barn med spesielle behov, i menighetenes liv på en likeverdig måte.
4. For at kirken skal kunne inkludere mennesker med utviklingshemning ut fra deres egne forutsetninger og på en likeverdig måte, kreves det kunnskaps- og kompetanseutvikling på alle nivå i kirken. Kirkemøtet oppfordrer derfor institusjonene som utdanner til kirkelig tjeneste, til å styrke denne tematikken både innen grunnutdanningen og i etter- og videreutdanningen.

Kirkemøtet ber om at Kirkerådet tar initiativ til å utvikle opplæringsprogram for menigheter og kirkelig personell som gjør kirken bedre i stand til å inkludere mennesker med utviklingshemning.

5. Kirkemøtet ber bispedømmerådene om å sikre at menighetene har tilgang til ressurspersoner som kan ivareta veilednings- og kompetanseutvikling for å sikre tros- og livssynsutøvelse for mennesker med utviklingshemning. Denne tilretteleggingen må ivaretas overfor både menigheter og kommuner, og må skje i samarbeid med pårørende, verger og andre som ivaretar interessene til personer med utviklingshemning. Også fellesrådene har et ansvar her. Kirkemøtet ber om at Kirkerådet finner en permanent ordning på nasjonalt nivå for å ivareta det faglige ansvaret for inkludering av mennesker med utviklingshemning.
6. Kirkemøtet understreker viktigheten av å opprette flere diakonstillinger. Gode personellmessige ressurser er svært viktig for at visjonen om en kirke for alle kan realiseres lokalt.
7. Kirkemøtet understreker at hver enkelt menighet har ansvar for holdningsskapende arbeid, slik at den enkelte kan bidra til at alle kan delta i det kristne fellesskapet.
8. utfordringer til offentlige myndigheter:
  - a. Kirkemøtet vil sterkt framholde samfunnets forpliktelse til å sørge for at de familiene som har barn med spesielle behov, får den hjelp og støtte som de trenger og har rett på. Kirkemøtet oppfordrer Regjeringen til å framskynde arbeidet med å ratifisere FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne, som ble vedtatt i FN's generalforsamling 13. desember 2006 og som Norge har undertegnet.
  - b. Kirkemøtet ber myndighetene sørge for at helse- og omsorgstjenesten ivaretar den enkeltes rett til fri tros- og livssynsutøvelse (jfr Rundskriv 1 – 6/2009 og brev til fylkesmennene vedrørende implementering av rundskrivet). Kirken skal kunne bidra med kompetanse på dette området.
  - c. Kirkemøtet går i mot forslaget om å innføre tilbud om tidlig ultralyd for alle og slutter seg til Bispemøtets uttalelse om denne saken (BM 13/12) som ble vedtatt i februar 2012. Kirkemøtet vil advare mot en praksis som kan føre til at fostre med Downs syndrom eller tilsvarende funksjonshemninger velges bort ved abort. Dette kan i praksis fungere som sortering av mennesker og rangering av liv.

Enstemmig vedtatt.

100 stemmeberettigede.

KM 10/12 Ordning for nominasjon og tilsetting av biskoper

Saksdokument:

KM 10.1/12 Saksorientering
KM 10.1.1/12 Brev fra FAD: Regler om framgangsmåten ved tilsetting av biskoper (28.11.2011)
KM 10.1.2/12 Regler om nominasjon m.v. ved utnevning av biskop
KM 10.1.3/12 Personalreglement for prester i Den norske kirke
KM 10.1.4/12 Høringsnotat – Kirkeforliket (lastes ned fra regjeringens nettsider):
http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/Kirke/Kirkeforliket_Horingsnotat.pdf

Første innstilling fra komité E

Sammendrag

De politiske partiene på Stortinget inngikk i 2008 et forlik for perioden 2009-2013 om det framtidige forholdet mellom staten og Den norske kirke. Punkt nr. 1 i avtalen handler blant annet om overføring av utnevning av biskoper og proster fra kirkelig statsråd til kirkelig organ som kirkemøte eller bispedømmeråd. Avtalens punkt 2.3 fastslår at blant annet biskoper, proster og prester fortsatt skal være statstjenestemenn. Etter planen skal Stortinget gjøre de nødvendige grunnlovsendringer i løpet av vårsesjonen 2012. Reglene vil tre i kraft umiddelbart. Kirkerådet anser det som naturlig at Kirkemøtet da får myndighet til å fastsette regler for tilsetting av biskop. Kirkemøtet må som en følge av dette og under forutsetning av grunnlovsendringene, vedta nytt tilsettingsreglement for biskoper.

Det legges i denne omgang opp til en revisjon av dagens regler, tilpasset endringene i grunnlov og kirkelov. Kirkerådet vurderer det ikke hensiktsmessig å gjøre store endringer i dagens regelverk nå. Når/om biskopene ikke lenger skal være statstjenestemenn vil det på et senere tidspunkt være naturlig å ha en fullstendig gjennomgang av regelverket for tilsetting/valg av biskop. Da vil det være naturlig å drøfte forslag som innføring av søknadsprosedyre, åremål og/eller ren valgordning av biskoper.

Kirkerådet anbefaler følgende endringer i forhold til dagens Regler om nominasjon m.v. ved utnevning av biskop:

1. Det foreslås innføring av supplerende nominasjon i tråd med komitémerknadene fra KM 2007.
2. Det foreslås også vekting av stemmer i tråd med sak KM 10/03 og tilsetting i Kirkerådet i tråd med høringsuttalelse fra Kirkemøtet (sak KM 10/11) til høringsnotatet Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013.
3. Kirkerådet foreslår at det aktuelle bispedømmerådet får uttale seg på linje med biskopene om hvem av de tre med flest stemmer de vil anbefale blir tilsatt.
4. Kirkerådet tilsetter en av de tre med flest stemmer.

Komiteens merknader

Komiteen legger saksorienteringen til grunn og vil komme med følgende merknader:

Generelt

1. Biskopene i Den norske kirke er viktige symbolbærere i samfunnet. Når kirken overtar tilsetningen av biskoper, er dette en historisk endring av stor betydning. Komiteen legger vekt på at den nye ordningen for nominasjon og tilsetning skal bringe fram biskoper som til sammen ivaretar mangfoldet i kirken.

2. Reglene for utnevning av biskop vedtas under forutsetning av at Stortinget vedtar de foreslåtte grunnlovsendringene og vedtar endringer i kirkeloven om tilsetning av biskoper. Komiteen har gjennomgått departementets forslag til lovvedtak, Prop 71 L (2011-2012), som forelå etter at Kirkemøtets saksdokumenter var sendt ut.

Proposisjonen behandles i Stortinget i løpet av vårsesjonen 2012. Den inneholder forslag til nødvendige endringer i kirkeloven for å overføre tilsetning av biskoper til kirkelige organer. Lovforslaget følger opp Kirkemøtets hørings svar fra 9. april 2011 (KM 09/07).

3. Kirkemøtets vedtak av nye regler for nominasjon og tilsetning av biskop, må forholde seg til proposisjon 71 L. Dette er en del av kirkeforliket på Stortinget 10. april 2008. Kirkeforliket endret forutsetningene som Kirkemøtets forrige vedtak om nominasjon og tilsetning av biskop bygget på (KM 09/07).

4. Kirkemøtet gjorde i KM-sak 09/07 vedtak om å tilsette biskoper etter en valgordning. Komiteen tar til etterretning at en slik ordning ikke kan realiseres uten ved særlov, så lenge biskopene fortsatt skal være statstjenestemenn. Departementet ser ikke tilstrekkelig grunn til å gå inn for dette, da det ville innebære et vesentlig brudd med de grunnleggende prinsippene for tilsetning etter tjenestemannsloven, som nytilsatte biskoper blir underlagt.

5. Komiteen vurderer det slik at når biskoper tilsettes av Kirkerådet, kan dette på sikt få konsekvenser for bispetjenestens selvstendighet. Komiteen mener forholdet mellom Kirkerådet og biskopene må avklares og tydeliggjøres.

6. Kirkemøtet foretar derfor i denne omgang kun en revisjon av dagens regler, tilpasset endringene i Grunnloven og kirkeloven. I merknad til nytt fjerde ledd i §25 i kirkeloven (Prop. 71L (2011-2012), s. 42) framholder regjeringen at Kirkerådets tilsettingsmyndighet av biskop ikke kan delegeres. Kirkemøtet viser til at regjeringen i avsnitt 5.1.3 i proposisjonen, fremhever at det kan fastsettes særlige ”regler for utpeking av biskop i, eller i medhold av, kirkeloven.” Kirkemøtet forutsetter at hjemmel for fremtidige justeringer av disse reglene gis Kirkemøtet i medhold av kirkeloven.

7. Kirkemøtet har tidligere uttalt at arbeidsgiveransvar for prestatetjenesten må overdras til kirken. Det blir da nødvendig å gjennomgå ordningen på nytt. Det vil være naturlig å gjøre større endringer. Komiteen har diskutert følgende forhold, uten å ha trukket konklusjoner om framtidige løsninger:

- a) Særskilt sentralt tilsettingsorgan med representasjon fra det aktuelle bispedømme.
- b) Valgordning (jf. KM 09/07)
- c) Utlysning
- d) Åremål

8. Prøvetid

Tjenestemannsloven § 8 regulerer prøvetid. Komiteen mener at denne ordningen ikke er aktuell å følge for biskoper.

Kommentar til reglementet

9. Nominasjon - supplerende nominasjon

Kirkemøtet 2007 ønsket en nominasjonsordning bygd på delvis nominasjon i bispedømmerådene og mulighet for supplerende nominasjon. Komiteen har endret forslaget om 5-7 nominerte fra bispedømmerådet til 5, og at også avstemninger som kun gir 3 eller 4 nominerte er gyldige. Dette er begrunnet i erfaringer fra tidligere nominasjoner.

Supplerende nominasjon styrker muligheten til å sikre et bredt tilfang av kandidater.

Komiteen mener det skal være 100 stemmeberettigede fra kategoriene a, d og/eller e i §3 bak en supplerende nominasjon. Også supplerende kandidater må på forhånd ha samtykket til å la seg nominere.

De som stemmer vil være bundet til å stemme på de nominerte. Hensikten er å utvikle en løsning hvor de som stemmer kun stemmer på forespurte kandidater. Komiteen mener at det senere kan være aktuelt å vurdere et øvre antall kandidater ved supplerende nominasjon.

10. Komiteen har vurdert om proster og professorer fortsatt bør ha stemmerett, og holder fast ved dette ut fra hensyn til teologisk kompetanse og nasjonal medvirkning. Dette bør imidlertid kunne vurderes på nytt senere.

11. Stemmerett for professorer og praktikumsrektorer

Grunnet endringer i stillingsbetegnelser ved de praktisk-teologiske seminarer, foreslår komiteen en endret formulering i § 3. c). Ny formulering avgrenser til at det kun er professorer i teologiske fag ved de teologiske fakultetene som gis stemmerett. Videre endres bestemmelsen til å gi stemmerett til *lederne* ved praktisk-teologiske utdanninger Det teologiske fakultet, Menighetsfakultetet, Misjonshøgskolen og Kirkelig utdanningscenter i Nord, KUN. Dette innebærer en utvidelse i antall stemmer ved at også KUN gis én stemme.

12. Rådgivende avstemning – vekting av stemmer

Det foreslås endringer som berører opptellingen av stemmer fra den rådgivende avstemningen. Det foreslås å innføre vekting av stemmene på to måter i samsvar med vedtak i Kirkemøtet 2003 og 2007:

- a. Vekting mellom ulike grupper stemmeberettigede.
- b. Vekting av 1., 2. og 3. stemmer.

Kirkemøtet i 2003 (sak KM 10/03) ønsket å differensiere vektingen av første, andre og tredje stemmer. Kirkemøtet foreslo da å vekte henholdsvis 1, 2., og 3. stemmer med 1, 2/3 og 1/3. Dette er tatt inn i forslag til regelverk § 5, tredje ledd. Dette kan drøftes ved senere revisjoner. Komiteen mener at en slik vekting forutsetter at de stemmeberettigede må stemme på tre kandidater i prioritert rekkefølge.

13. Begrunnet uttalelse

Ordningen med begrunnet uttalelse fra biskopene foreslås videreført. Komiteen vil understreke at biskopenes begrunnelser unntas offentlighet og behandles som dokumenter i ordinære personalsaker.

14. Uttalelse fra det aktuelle bispedømmeråd

Når Kirkerådet blir tilsettingsinstans, faller bestemmelsen om at Kirkerådet avgir uttalelse bort. Det foreslås at det aktuelle bispedømmerådet i stedet gis anledning til å uttale seg etter at den rådgivende avstemningen er gjennomført. Dette vil styrke det regionale leddet og bispedømmerådets rolle i prosessen.

15. Nominasjon og tilsetting av preses

Ordning for utnevning av preses er i det vesentlige foreslått videreført i vedlagte regelforslag. Endringen som foreslås er at biskopene skal nominere *inntil* 3 kandidater. Dette for det tilfellet at ikke flere enn 1 eller 2 personer er villig til å la seg nominere. Begrepet embete er også byttet ut med stilling, siden preses ikke lenger skal utnevnes i kirkelig statsråd.

I høringen om opprettelse av et 12. bispeembete la Bispemøtet i brev av 23. november 2009 vekt på at preses tradisjonelt har vært en tillitsvalgt for biskopene; møteleder, kollegieleder og talsperson. ”De som etter gjeldende ordning utnevnes til biskoper, har vært igjennom en omfattende prosedyre som er bredt, demokratisk forankret. Bispemøtet anbefaler nå at det er de tjenestegjørende biskoper som er valgbar til et nytt embete som preses. Om nominasjon til presesembetet i fremtiden bare skal begrenses til tjenestegjørende biskoper, er imidlertid blant de spørsmål som må utredes videre.”

Kirkemøtet gikk i 2009 også inn for at ledende biskop skulle nomineres og utnevnes blant de sittende biskoper (sak KM 08/09). Dette vedtaket gjaldt en overgangsperiode mens utnevninger fremdeles skjer i kirkelig statsråd. Komiteen mener dette må utredes og fastsettes før neste nominasjon og tilsetting av preses.

16. Tilstedeværelse for tjenestemannsorganisasjoner ved tilsetting.

Ved tilsetting av prester i bispedømmerådene tiltrer tjenestemannsorganisasjonene bispedømmerådene med møte- og talerett i tilsettingssaker (jf Personalreglement for prester i Den norske kirke § 10 pkt 6). Flertallet (på 12) i komiteen finner ikke å foreslå dette ved tilsetting av biskop, med henvisning til Prop 71L (avsnitt 5.1.3) om at særlige hensyn gjør seg gjeldende ved tilsetting av biskoper. Mindretallet (på 4) ønsker å innføre en tilsvarende ordning som ved tilsetting av prester i bispedømmeråd.

Forslag til vedtak

Komiteen anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

1. Kirkemøtet viser til sin høringsuttalelse til Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013 i sak KM 10/11. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for biskoper overføres fra statsråd til et kirkelig organ, mener Kirkemøtet at tilsettingsmyndighet for biskop bør legges til Kirkerådet.
2. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for biskoper overføres til Kirkerådet, fastsetter Kirkemøtet vedlagte Regler om nominasjon mv. ved tilsetting av biskop. Reglene trer i kraft fra den dag tilsettingsmyndigheten overføres.
3. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for biskoper overføres til Kirkerådet, mener Kirkemøtet at beslutninger om ordensstraff, oppsigelse, suspensjon, avskjed og klage vedrørende biskop treffes av Kirkerådet, i henhold til tjenestemannsloven § 17.

4. Dersom saken krever særlig rask avgjørelse, mener Kirkemøtet at vedtak om suspensjon eller overføring til annen tjeneste treffes av preses, Kirkerådets leder og nestleder i fellesskap.
5. Kirkemøtet forutsetter at nødvendige endringer i Personalreglement for prester som følge av overføring av tilsettingsmyndighet blir forhandlet i tråd med reglementets § 22.
6. Kirkemøtet ser at overføringen av tilsettingsmyndigheten til Kirkerådet gjør det nødvendig å avklare bispetjenestens selvstendighet i forhold til kirkens sentrale rådsstruktur, og ber Kirkerådet ta initiativ til dette i samarbeid med Bispemøtet.
7. I det videre arbeid med kirkeordningen bør det skje en fullstendig gjennomgang av regelverket for nominasjon og tilsetting av biskoper, der også alternativer for utpeking av biskoper vurderes:
  - Bruk av eget sentralt tilsettingsorgan
  - Valgordning, (jf KM 09/07)
  - Utlysning
  - Åremål
8. Kirkemøtet viser til at regjeringen i Prop. 71L (2011-2012), avsnitt 5.1.3, fremhever at det kan fastsettes særlige ”regler for utpeking av biskop i, eller i medhold av, kirkeloven.” Kirkemøtet forutsetter at hjemmel for fremtidige justeringer av disse reglene gis Kirkemøtet i medhold av kirkeloven.
9. Merknadene følger saken.

Regler om nominasjon mv. ved tilsetting av biskoper

§ 1. Ved ledighet i en bispestilling i Den norske kirke underretter Kirkerådet vedkommende bispedømmeråd om at det innen fastsatt frist kan nominere 5 personer som bispedømmerådet anser skikket til å bli tilsatt som ny biskop. Gyldig vedtak om nominasjon skal omfatte begge kjønn. De som nomineres må oppfylle kvalifikasjonskravene for tilsetting som menighetsprest.

§ 2. Bispedømmerådet skal før det gjør vedtak om nominasjon avholde et forberedende møte, og på det grunnlag gi kandidater som vurderes nominert anledning til å uttale seg om de ønsker å motta nominasjon.

Nominasjonen foregår på den måten at de enkelte medlemmer, etter at rådslagningen har funnet sted, avgir stemme på tre kandidater. De fem kandidatene som har fått flest stemmer, er nominert. Ved stemmelikhet for femte kandidat, avgjøres nominasjonen av denne kandidaten ved ny stemmegivning. Ved fortsatt stemmelikhet for femte kandidat foretas loddrekning. Dersom det er avgitt stemme på til sammen tre eller fire kandidater blir kun disse nominert.

Dersom avstemningen ikke har ledet fram til gyldig vedtak, foretas ny rådslagning og ny avstemning.

Vedtak kan ikke gjøres uten at samtlige av rådets medlemmer (eventuelt varamedlemmer) er til stede i møtet. Møtet holdes for lukkede dører. Rådslagningen er hemmelig. Nominasjonen,

eventuelt vedtak om ikke å nominere, innføres i bispedømmerådets forhandlingsprotokoll. De personer som blir nominert, nevnes i alfabetisk orden. Samtlige medlemmer underskriver protokollen hvorav en utskrift straks sendes Kirkerådet sammen med sentrale biografiske opplysninger om hver av de nominerte kandidatene.

Kirkerådet gir en frist for å stille alternative kandidater til bispedømmerådets nominasjon. Minst 100 stemmeberettigede fra kategoriene a, d og/eller e i §3, fra minimum tre forskjellige prostier kan gå sammen om å stille kandidater.

Menighetsrådsmedlemmer inngår enkeltvis i antallet stemmeberettigede som kan stille kandidater.

Alternative kandidater må være forespurt og villige til å bli nominert.

Kirkerådet kontrollerer at reglene for supplerende nominasjon er fulgt og at kandidatene oppfyller de formelle kvalifikasjonskravene.

§ 3. Kirkerådet sender underretning om de som er nominert etter § 2, til de stemmeberettigede med oppfordring om innen en frist å gi stemme til de tre personer som de anser mest skikket til å bli tilsatt som biskop. Gyldig stemme må inneholde tre navn i prioritert rekkefølge.

Underretningen skal inneholde de nominertes navn i alfabetisk rekkefølge og sentrale biografiske opplysninger om hver av kandidatene. Det skal opplyses om at forslaget er bindende for de stemmeberettigede.

Følgende er stemmeberettiget:

- a) prester i offentlig kirkelig stilling i vedkommende bispedømme,
- b) prostene i de øvrige bispedømmer,
- c) professorer i teologiske fag ved de teologiske fakulteter og ledere av praktisk-teologiske utdanninger ved Praktisk teologisk seminar, Menighetsfakultetet, Misjonshøgskolen og Kirkelig utdanningssenter i nord (KUN). Stemmeberettigede er de som er medlemmer av Den norske kirke.
- d) menighetsrådene i vedkommende bispedømme,
- e) vigslede kateketer, diakoner og kantorer i offentlig kirkelig stilling i vedkommende bispedømme.

I tvilstilfeller treffes avgjørelse om stemmerett av Kirkerådet. Avgjørelsen kan ikke påklages til departementet.

§ 4. Avstemningen i menighetsrådet foregår ved vanlig flertallsvotering, der det først voteres over hvem som skal føres opp som nr 1, dernest voteres over hvem som skal føres opp som nr 2 og til sist voteres over hvem som skal føres opp som nr 3.

Hvis ingen ved første stemmegivning får flertall av de stemmer som er avgitt, holdes ny stemmegivning. Ved denne regnes den for valgt som har fått flest stemmer. Det kan før ny stemmegivning gjøres vedtak om at det bare skal stemmes på to eller flere av dem som ved første stemmegivning har fått det høyeste stemmetall. Er valget fremdeles uavgjort fordi flere har fått like mange stemmer, treffes avgjørelsen ved loddrekning.

Det kan kreves skriftlig avstemning (jf. Regler om formene for menighetsrådets og kirkelig fellestråds virksomhet § 7.5)

Resultatet av avstemningen med opplysning om stemmetall eller i tilfelle vedtak om at erklæring ikke blir avgitt, føres inn i møteboken. Bekreftet utskrift av møteboken sendes inn til Kirkerådet innen utløpet av den frist som er satt.

Stemmeavgivningen i menighetsrådet er hennelig. Prestar, kateketer og diakonar som er stemmeberettiget etter § 3, deltar ikke i stemmeavgivningen.

§ 5. Når fristen for innsending av stemmer etter § 3 er utløpt, foretar Kirkerådet opptelling og offentliggjør utfallet.

I opptellingen teller stemmer fra menighetsråd 1/3 (§ 3, d), prester og andre i vigslende stillinger i det aktuelle bispedømmeråd 1/3 (§ 3, a og e) og nasjonale stemmer 1/3 (§ 3, b og c).

Førstestemmer gis vektning lik 1, andrestemmer lik 2/3 og tredjestemmer lik 1/3.

§ 6. Kirkerådet sender melding om utfallet av avstemningen samtidig til det aktuelle bispedømmerådet og biskopene med anmodning om innen en frist å uttale seg om hvem av de tre kandidatene som totalt har fått flest stemmer, de anser mest skikket til å bli utnevnt. Biskopene grunngir sin uttalelse.

Kirkerådet tilsetter en av de tre kandidatene som totalt har fått flest stemmer. Ved tilsetting kreves alminnelig flertall.

§ 7. Ved ledighet i stillingen som preses i Bispemøtet underretter Kirkerådet Bispemøtet om at det innen en frist skal nomineres inntil tre av de tjenestegjørende biskopene til den ledige stillingen.

Bispemøtet forelegger de nominerte for bispedømmerådene og stemmeberettigede tilsatte og menighetsråd i Nidaros domprosti med oppfordring om innen en frist å gi stemme til de nominerte i prioritert rekkefølge. Bispemøtet foretar deretter en prioritering av de nominerte og oversender dette til Kirkerådet innen den frist som fastsettes. Det skal ikke gis begrunnelser for prioriteringene.

Kirkerådet tilsetter en av de tre kandidatene som totalt har fått flest stemmer. Ved tilsetting kreves alminnelig flertall.

§ 8. Kirkerådet kan gi nærmere regler til utfylling av bestemmelsene i dette regelverket.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Dag Landmark

Saksordfører: Knut Lundby

Disse hadde ordet:

Knut Lundby, Harald Hegstad, Eldar Husøy, Egil Morland, Trygve Wyller, Bjørn Solberg, Atle Sommerfeldt, Olav Skjevesland, Ingeborg Midttømme, Laila Riksaasen Dahl, Tor Singsaas, Tor B. Jørgensen.

Endringsforslag

Harald Hegstad:

Vedtaks punkt 6: «...bispetjenestens *selvstendighet* i forhold til kirkens...» endres til «...bispetjenestens forhold til kirkens...».

Egil Morland:

§ 3 c sløyfes: «.. og Kirkelig utdannings senter i nord (KUN)»

Bjørn Solberg:

Punkt 1 siste linje: bør *foreløpig* legges...

Bytt rekkefølge slik at menighetsråd nevnes først:

- § 3 a) menighetsråd
b) tilsvarende

§ 6: Bispedømmerrådet bør kunne begrunne sin uttalelse

Trygve Wyller:

Nytt punkt 2: Kirkerådets tilsetning av biskoper bør skje ved et tilsettingsorgan, oppnevnt av Kirkerådet. Sammensetning av, og regler for tilsettingsorganet vedtas av Kirkemøtet 2013.

Votering

Forslagene oversendes komiteen.

Endelig innstilling fra komité E

Komiteens merknader

Komiteen legger saksorienteringen til grunn og vil komme med følgende merknader

Generelt

1. Når kirken overtar tilsetning av biskoper, er dette en historisk endring av stor betydning. Biskopens ansvar og myndighet er gjennom forkynnelse og sakramentsforvaltning å ta vare på den apostoliske lære etter Guds ord og vår kirkes bekjennelse, fremme og bevare enheten i Guds rike³ og rettlede og oppmuntre bispedømmets menigheter, kirkelig tilsatte og øvrige medarbeidere (Tjenesteordning for biskoper § 1). Biskopene i Den norske kirke er viktige symbolbærere i samfunnet.
2. Komiteen legger vekt på at den nye ordningen for nominasjon og tilsetning skal bidra til at mangfoldet i kirken kan representeres i Bispemøtet.
3. Reglene for nominasjon og tilsetning av biskop vedtas under forutsetning av at Stortinget vedtar de foreslåtte grunnlovsendringene og vedtar endringer i kirkeloven om tilsetning av biskoper. Komiteen har gjennomgått departementets forslag til lovvedtak, Prop. 71 L (2011-2012), som forelå etter at Kirkemøtets saksdokumenter var sendt ut. Proposisjon 71 L (2011-2012) behandles i Stortinget i løpet av vårsesjonen 2012. Den inneholder forslag til nødvendige endringer i kirkeloven for å overføre tilsetning av biskoper til kirkelige organer. Lovforslaget følger opp Kirkemøtets hørings svar fra 9. april 2011 (sak KM 10/11).
4. Kirkemøtets vedtak av nye regler for nominasjon og tilsetning av biskop, må forholde seg til Prop. 71 L (2011-2012). Dette er en del av kirkeforliket på Stortinget 10. april 2008. Kirkeforliket endret forutsetningene som Kirkemøtets forrige vedtak om nominasjon og tilsetning av biskop bygget på (sak KM 09/07).

---

³ I henhold til Tjenesteordning for biskoper skal det her stå «bevare enheten i Guds kirke.»

5. Kirkemøtet gjorde i sak KM 09/07 vedtak om å tilsette biskoper etter en valgordning. Komiteen tar til etterretning at en slik ordning ikke kan realiseres uten ved særlov, så lenge biskopene fortsatt skal være statstjenestemenn. Departementet ser ikke tilstrekkelig grunn til å gå inn for dette, da det ville innebære et vesentlig brudd med de grunnleggende prinsippene for tilsetting etter tjenestemannsloven.

6. Komiteen ser at når staten overfører til Kirkerådet å tilsette biskoper, kan dette på sikt påvirke relasjonen mellom Kirkerådet og biskopene. Komiteen mener dette må avklares og tydeliggjøres.

7. Kirkemøtet foretar derfor i denne omgang kun en revisjon av dagens regler, tilpasset endringene i Grunnloven og kirkeloven. I merknad til nytt fjerde ledd i § 25 i kirkeloven (Prop. 71 L (2011-2012), s. 41) framholder regjeringen at Kirkerådets tilsettingsmyndighet av biskop ikke kan delegeres. Kirkemøtet viser til at regjeringen i avsnitt 5.1.3 i proposisjonen, fremhever at det kan fastsettes særlige ”regler for utpeking av biskop i, eller i medhold av, kirkeloven.” Komiteen mener at Kirkemøtet

må gis nødvendig hjemmel til å kunne fastsette eventuelle endringer, også når det gjelder et demokratisk forankret, sentralt tilsettingsorgan.

8. Kirkemøtet har tidligere uttalt at arbeidsgiveransvaret for prestatetjenesten må overdras til kirken. Det blir da nødvendig å gjennomgå ordningen på nytt. Det vil være naturlig å gjøre større endringer. Komiteen har diskutert følgende forhold, uten å ha trukket konklusjoner om framtidige løsninger:

- a) Særskilt, sentralt tilsettingsorgan
- b) Valgordning (jf. sak KM 09/07)
- c) Utlysning
- d) Åremål

9. Særskilt, sentralt tilsettingsorgan

Kirkemøtet har tidligere gått inn for at myndigheten til å utpeke biskoper må legges til organ som har sin basis i kirkelige valg (sak KM 09/07). Med utgangspunkt i kirkeforlikets forutsetning om at biskoper fortsatt skal være statstjenestemenn, gikk Kirkemøtet i 2011 inn for at myndigheten til å tilsette biskoper skulle legges til Kirkerådet. Dette er fulgt opp i regjeringens proposisjon til Stortinget våren 2012 (Prop. 71 L, 2011-2012). Kirkemøtet vektla bispetjenestens helhetskirkelige ansvar og forpliktelse til å ivareta kirkens enhet. Med hensyn til relasjonen mellom Kirkerådet og biskopene (jf merknad 6) har komiteen drøftet alternativt tilsettingsorgan. Det vil også kunne styrke den regionale representasjonen i tilsettingsorganet. Mandat for et slikt tilsettingsorgan kan i tilfelle vedtas av Kirkemøtet. Komiteen mener dette spørsmålet kan tas opp igjen etter at en har vunnet noen års erfaringer med den ordningen som vedtas nå.

10. Prøvetid

Tjenestemannsloven § 8 regulerer prøvetid. Komiteen mener at det ikke er aktuelt å følge denne ordningen for biskoper.

Kommentar til reglene

11. Nominasjon - supplerende nominasjon

Kirkemøtet 2007 ønsket en nominasjonsordning bygd på delvis nominasjon i bispedømmerådene og mulighet for supplerende nominasjon. Komiteen har endret forslaget om 5-7 nominerte fra bispedømmerådet til 5, og går inn for at også avstemninger som kun gir 3 eller 4 nominerte er gyldige. Dette er begrunnet i erfaringer fra tidligere nominasjoner. Supplerende nominasjon styrker muligheten til å sikre et bredt tilfang av kandidater. Komiteen mener det skal være 100 stemmeberettigede fra kategoriene a, b og/eller c i § 3 bak en supplerende nominasjon. Også supplerende kandidater må på forhånd ha samtykket til å la seg nominere.

De som stemmer vil være bundet til å stemme på de nominerte. Hensikten er å utvikle en løsning hvor de som stemmer, kun stemmer på forespurte kandidater. Komiteen mener at det senere kan være aktuelt å vurdere et øvre antall kandidater ved supplerende nominasjon.

12. Nasjonale stemmer

Komiteen har vurdert om proster og professorer fortsatt bør ha stemmerett, og holder fast ved dette ut fra hensyn til teologisk kompetanse og nasjonal medvirkning. Dette bør imidlertid kunne vurderes på nytt senere.

13. Stemmerett for professorer og praktikumsrektorer/-ledere

Grunnet endringer i stillingsbetegnelser ved de praktisk-teologiske seminarene, foreslår komiteen en endret formulering i § 3. e). Ny formulering regulerer at det kun er professorer i teologiske fag ved de teologiske fakultetene som gis stemmerett. Videre endres bestemmelsen til å gi stemmerett til *lederne* ved de praktisk-teologiske utdanningene; Det teologiske Menighetsfakultet, Det praktisk-teologiske seminar (PTS), Misjonshøgskolen og Kirkelig utdanningscenter i Nord, KUN. Dette innebærer en utvidelse ved at også KUN gis en stemme.

14. Rådgivende avstemning – vekting av stemmer

Det foreslås endringer som berører opptellingen av stemmer fra den rådgivende avstemningen. Det foreslås å innføre vekting av stemmene på to måter i samsvar med vedtak i Kirkemøtet 2003 og 2007:

- a. Vekting mellom ulike grupper stemmeberettigede.
- b. Vekting av 1, 2. og 3. stemmer.

Kirkemøtet i 2003 (sak KM 10/03) ønsket å differensiere vektingen av første, andre og tredje stemmer. Kirkemøtet foreslo da å vekte henholdsvis 1, 2. og 3. stemmer med 1, 2/3 og 1/3. Dette er tatt inn i forslag til regelverk § 5, tredje ledd. Dette kan drøftes ved senere revisjoner. Komiteen mener at en slik vekting forutsetter at de stemmeberettigede må stemme på tre kandidater i prioritert rekkefølge.

15. Biskopenes uttalelser

Ordningen med begrunnet uttalelse fra biskopene foreslås videreført. Komiteen vil understreke at biskopenes begrunnelser unntas offentlighet og behandles som dokumenter i ordinære personalsaker.

16. Uttalelse fra det aktuelle bispedømmeråd

Når Kirkerådet blir tilsettingsinstans, faller bestemmelsen om at Kirkerådet avgir uttalelse bort. Det foreslås at det aktuelle bispedømmerådet i stedet gis anledning til å uttale seg etter at den rådgivende avstemningen er gjennomført. Dette vil styrke det regionale leddet og bispedømmerådets rolle i prosessen.

Komiteen har vurdert spørsmålet om også bispedømmerådene skal gi begrunnet uttalelse, men har kommet til å ikke anbefale dette.

17. Nominasjon og tilsetting av preses (ledende biskop)

Kirkemøtet gikk i 2009 (sak KM 08/09) inn for benevnelsen ledende biskop. Regler for bispemøtet, fastsatt i kgl. res. 6. juni 1997 (sist endret 17. desember 2010) fastsetter preses som benevnelse.

Ordning for utnevning av preses er i det vesentlige foreslått videreført i vedlagte forslag til regler. Endringen som foreslås er at biskopene skal nominere *inntil* 3 kandidater. Dette for det tilfellet at ikke flere enn 1 eller 2 personer er villige til å la seg nominere. Begrepet embete er også byttet ut med stilling, siden preses ikke lenger skal utnevnes i kirkelig statsråd.

Komiteen mener at begge kjønn bør være representert ved nominasjonen.

I høringen om å opprette et 12. bispeembete la Bispemøtet i brev av 23. november 2009 vekt på at preses tradisjonelt har vært en tillitsvalgt for biskopene; møteleder, kollegieleder og talsperson. ”De som etter gjeldende ordning utnevnes til biskoper, har vært igjennom en omfattende prosedyre som er bredt, demokratisk forankret. Bispemøtet anbefaler nå at det er de tjenestegjørende biskoper som er valgbar til et nytt embete som preses. Om nominasjon til presesembetet i fremtiden bare skal begrenses til tjenestegjørende biskoper, er imidlertid blant de spørsmål som må utredes videre.”

Kirkemøtet gikk i 2009 også inn for at ledende biskop skulle nomineres og utnevnes blant de sittende biskoper (sak KM 08/09). Dette vedtaket gjaldt en overgangsperiode mens utnevninger fremdeles skjer i kirkelig statsråd. Komiteen mener dette må utredes og fastsettes før neste nominasjon og tilsetting av preses.

18. Tilstedeværelse for tjenestemannsorganisasjoner ved tilsetting

Ved tilsetting av prester i bispedømmerådene tiltrer tjenestemannsorganisasjonene bispedømmerådene med møte- og talerett i tilsettingssaker (jf Personalreglement for prester i Den norske kirke § 10 pkt 6). Komiteen finner ikke å foreslå dette ved tilsetting av biskop, med henvisning til Prop. 71 L (2011-2012 avsnitt 5.1.3) om at særlige hensyn gjør seg gjeldende ved tilsetting av biskoper.

Forslag til vedtak

Komiteen anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

1. Kirkemøtet viser til sin høringsuttalelse til Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013 i sak KM 10/11. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for biskoper overføres fra statsråd til et kirkelig organ, mener Kirkemøtet at tilsettingsmyndighet for biskop bør legges til Kirkerådet.
2. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for biskoper overføres til Kirkerådet, fastsetter Kirkemøtet vedlagte Regler om nominasjon mv. ved tilsetting av biskop. Reglene trer i kraft fra den dag tilsettingsmyndigheten overføres.
3. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for biskoper overføres til Kirkerådet, mener Kirkemøtet at beslutninger om ordensstraff, oppsigelse, suspensjon, avskjed og klage vedrørende biskop treffes av Kirkerådet, i henhold til tjenestemannsloven § 17.

4. Dersom saken krever særlig rask avgjørelse, mener Kirkemøtet at vedtak om suspensjon eller overføring til annen tjeneste treffes av preses, Kirkerådets leder og nestleder i fellesskap.
5. Kirkemøtet forutsetter at nødvendige endringer i Personalreglement for prester som følge av overføring av tilsettingsmyndighet blir forhandlet i tråd med reglementet § 22.
6. Kirkemøtet ser at overføringen av tilsettingsmyndigheten til Kirkerådet gjør det nødvendig å avklare bispetjenestens forhold til kirkens sentrale rådsstruktur, og ber Kirkerådet ta initiativ til dette i samarbeid med Bispemøtet.
7. I det videre arbeid med kirkeordningen bør det skje en fullstendig gjennomgang av regelverket for nominasjon og tilsetting av biskoper, der også alternativer for utpeking av biskoper vurderes:
  - Bruk av eget sentralt tilsettingsorgan
  - Valgordning, (jf sak KM 09/07)
  - Utlysning
  - Åremål
8. Kirkemøtet viser til at regjeringen i Prop. 71 L (2011-2012), avsnitt 5.1.3, fremhever at det kan fastsettes særlige ”regler for utpeking av biskop i, eller i medhold av, kirkeloven.” Kirkemøtet forutsetter at hjemmel for fremtidige justeringer av disse reglene, herunder fastsetting av tilsettingsmyndighet, gis Kirkemøtet i medhold av kirkeloven.
9. Merknadene følger saken.

Regler om nominasjon mv. ved tilsetting av biskoper

§ 1. Ved ledighet i en bispestilling i Den norske kirke underretter Kirkerådet vedkommende bispedømmeråd om at det innen fastsatt frist kan nominere 5 personer som bispedømmerådet anser skikket til å bli tilsatt som ny biskop. Gyldig vedtak om nominasjon skal omfatte begge kjønn. De som nomineres må oppfylle kvalifikasjonskravene for tilsetting som menighetsprest.

§ 2. Bispedømmerådet skal før det gjør vedtak om nominasjon avholde et forberedende møte, og på det grunnlag gi kandidater som vurderes nominert anledning til å uttale seg om de ønsker å motta nominasjon.

Nominasjonen foregår på den måten at de enkelte medlemmer, etter at rådslagningen har funnet sted, avgir stemme på tre kandidater. De fem kandidatene som har fått flest stemmer, er nominert. Ved stemmelikhet for femte kandidat, avgjøres nominasjonen av denne kandidaten ved ny stemmegivning. Ved fortsatt stemmelikhet for femte kandidat foretas loddtrekning. Dersom det er avgitt stemme på til sammen tre eller fire kandidater blir kun disse blir nominert.

Dersom avstemningen ikke har ledet fram til gyldig vedtak, foretas ny rådslagning og ny avstemning.

Vedtak kan ikke gjøres uten at samtlige av rådets medlemmer (eventuelt varamedlemmer) er til stede i møtet. Møtet holdes for lukkede dører. Rådslagningen er hemmelig. Nominasjonen, eventuelt vedtak om ikke å nominere, innføres i bispedømmerådets forhandlingsprotokoll. De

personer som blir nominert, nevnes i alfabetisk orden. Samtlige medlemmer underskriver protokollen hvorav en utskrift straks sendes Kirkerådet sammen med sentrale biografiske opplysninger om hver av de nominerte kandidatene.

Kirkerådet gir en frist for å stille alternative kandidater til bispedømmerådets nominasjon. Minst 100 stemmeberettigede fra kategoriene a, b og/eller c i § 3, fra minimum tre forskjellige prostier, kan gå sammen om å stille kandidater.

Menighetsrådsmedlemmer inngår enkeltvis i antallet stemmeberettigede som kan stille kandidater.

Alternative kandidater må være forespurt og villige til å bli nominert.

Kirkerådet kontrollerer at reglene for supplerende nominasjon er fulgt, og at kandidatene oppfyller de formelle kvalifikasjonskravene.

§ 3. Kirkerådet sender underretning om de som er nominert etter § 2, til de stemmeberettigede med oppfordring om innen en frist å gi stemme til de tre personer som de anser mest skikket til å bli tilsatt som biskop. Gyldig stemme må inneholde tre navn i prioritert rekkefølge.

Underretningen skal inneholde de nominertes navn i alfabetisk rekkefølge og sentrale biografiske opplysninger om hver av kandidatene. Det skal opplyses om at forslaget er bindende for de stemmeberettigede.

Følgende er stemmeberettiget:

- a) menighetsrådene i vedkommende bispedømme,
- b) prester i offentlig kirkelig stilling i vedkommende bispedømme,
- c) vigslede kateketer, diakoner og kantorer i offentlig kirkelig stilling i vedkommende bispedømme,
- d) prostene i de øvrige bispedømmer,
- e) professorer i teologiske fag ved de teologiske fakultetene og ledere av praktisk-teologiske utdanninger ved Det praktisk-teologiske seminar (PTS), Det teologiske Menighetsfakultet, Misjonshøgskolen og Kirkelig utdanningssenter i nord (KUN). Stemmeberettigede er de som er medlemmer av Den norske kirke.

I tvilstilfeller treffes avgjørelse om stemmerett av Kirkerådet. Avgjørelsen kan ikke påklages til departementet.

§ 4. Avstemningen i menighetsrådet foregår ved vanlig flertallsvotering, der det først voteres over hvem som skal føres opp som nr. 1, dernest voteres over hvem som skal føres opp som nr. 2 og til sist voteres over hvem som skal føres opp som nr. 3.

Hvis ingen ved første stemmegivning får flertall av de stemmer som er avgitt, holdes ny stemmegivning. Ved denne regnes den for valgt som har fått flest stemmer. Det kan før ny stemmegivning gjøres vedtak om at det bare skal stemmes på to eller flere av dem som ved første stemmegivning har fått det høyeste stemmetall. Er valget fremdeles uavgjort fordi flere har fått like mange stemmer, treffes avgjørelsen ved loddtrekning.

Det kan kreves skriftlig avstemning (jf. Regler om formene for menighetsrådets og kirkelig fellesråds virksomhet § 7.5).

Resultatet av avstemningen med opplysning om stemmetall eller i tilfelle vedtak om at erklæring ikke blir avgitt, føres inn i møteboken. Bekreftet utskrift av møteboken sendes inn til Kirkerådet innen utløpet av den frist som er satt.

Stemmegivningen i menighetsrådet er hemmelig. Prester, kateketer, diakoner og kantorer som er stemmeberettiget etter § 3, deltar ikke i stemmegivningen.

§ 5. Når fristen for innsending av stemmer etter § 3 er utløpt, foretar Kirkerådet opptelling og offentliggjør utfallet.

I opptellingen teller stemmer fra menighetsrådene 1/3 (§ 3, a), prester og andre i vigslede stillinger i det aktuelle bispedømme 1/3 (§ 3, b og c) og nasjonale stemmer 1/3 (§ 3, d og e).

Førstestemmer gis vekting lik 1, andrestemmer lik 2/3 og tredjestemmer lik 1/3.

§ 6. Kirkerådet sender melding om utfallet av avstemningen samtidig til det aktuelle bispedømmerådet og biskopene med anmodning om innen en frist å uttale seg om hvem av de tre kandidatene som totalt har fått flest stemmer, de anser mest skikket til å bli utnevnt.

Biskopene grunngir sin uttalelse.

Kirkerådet tilsetter en av de tre kandidatene som totalt har fått flest stemmer. Ved tilsetting kreves alminnelig flertall.

§ 7. Ved ledighet i stillingen som preses i Bispemøtet underretter Kirkerådet Bispemøtet om at det innen en frist skal nomineres inntil tre av de tjenestegjørende biskopene til den ledige stillingen.

Bispemøtet forelegger de nominerte for bispedømmerådene og stemmeberettigede tilsatte og menighetsråd i Nidaros domprosti med oppfordring om innen en frist å gi stemme til de nominerte i prioritert rekkefølge. Bispemøtet foretar deretter en prioritering av de nominerte og oversender dette til Kirkerådet innen den frist som fastsettes. Det skal ikke gis begrunnelser for prioriteringene.

Kirkerådet tilsetter en av de tre kandidatene som totalt har fått flest stemmer. Ved tilsetting kreves alminnelig flertall.

§ 8. Kirkerådet kan gi nærmere regler til utfylling av bestemmelsene i dette regelverket.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Dag Landmark
Saksordfører: Knut Lundby

Disse hadde ordet:

Knut Lundby, Ingeborg Midttømme, Harald Askeland, Olav Skjevesland, Harald Hegstad, Hans Ove Samuelsen, Karin-Elin Berg.

Endringsforslag

Forslag fra 1. plenum:

Harald Hegstad: Forslaget er tatt inn av komiteen.

Ingeborg Midttømme: Forslaget er tatt inn av komiteen.

Egil Morland: Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Bjørn Solberg: Delvis tatt inn av komiteen, resten av forslaget trukket.

Trygve Wyller: Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Votering

Dirigentskapet satte punkt 9 «Merknadene følger saken» under votering.

Forslaget om at merknadene følger saken falt mot 50 stemmer og komiteens punkt 9 tas ut.

111 stemmeberettigede.

Kirkemøtets vedtak

Komiteen anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

1. Kirkemøtet viser til sin høringsuttalelse til Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013 i sak KM 10/11. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for biskoper overføres fra statsråd til et kirkelig organ, mener Kirkemøtet at tilsettingsmyndighet for biskop bør legges til Kirkerådet.
2. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for biskoper overføres til Kirkerådet, fastsetter Kirkemøtet vedlagte Regler om nominasjon mv. ved tilsetting av biskop. Reglene trer i kraft fra den dag tilsettingsmyndigheten overføres.
3. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for biskoper overføres til Kirkerådet, mener Kirkemøtet at beslutninger om ordensstraff, oppsigelse, suspensjon, avskjed og klage vedrørende biskop treffes av Kirkerådet, i henhold til tjenestemannsloven § 17.
4. Dersom saken krever særlig rask avgjørelse, mener Kirkemøtet at vedtak om suspensjon eller overføring til annen tjeneste treffes av preses, Kirkerådets leder og nestleder i fellesskap.
5. Kirkemøtet forutsetter at nødvendige endringer i Personalreglement for prester som følge av overføring av tilsettingsmyndighet blir forhandlet i tråd med reglementet § 22.

6. Kirkemøtet ser at overføringen av tilsettingsmyndigheten til Kirkerådet gjør det nødvendig å avklare bispetjenestens forhold til kirkens sentrale rådsstruktur, og ber Kirkerådet ta initiativ til dette i samarbeid med Bispemøtet.
7. I det videre arbeid med kirkeordningen bør det skje en fullstendig gjennomgang av regelverket for nominasjon og tilsetting av biskoper, der også alternativer for utpeking av biskoper vurderes:
  - Bruk av eget sentralt tilsettingsorgan
  - Valgordning, (jf sak KM 09/07)
  - Utlysning
  - Åremål
8. Kirkemøtet viser til at regjeringen i Prop. 71 L (2011-2012), avsnitt 5.1.3, fremhever at det kan fastsettes særlige ”regler for utpeking av biskop i, eller i medhold av, kirkeloven.” Kirkemøtet forutsetter at hjemmel for fremtidige justeringer av disse reglene, herunder fastsetting av tilsettingsmyndighet, gis Kirkemøtet i medhold av kirkeloven.

Regler om nominasjon mv. ved tilsetting av biskoper

§ 1. Ved ledighet i en bispestilling i Den norske kirke underretter Kirkerådet vedkommende bispedømmeråd om at det innen fastsatt frist kan nominere 5 personer som bispedømmerådet anser skikket til å bli tilsatt som ny biskop. Gyldig vedtak om nominasjon skal omfatte begge kjønn. De som nomineres må oppfylle kvalifikasjonskravene for tilsetting som menighetsprest.

§ 2. Bispedømmerådet skal før det gjør vedtak om nominasjon avholde et forberedende møte, og på det grunnlag gi kandidater som vurderes nominert anledning til å uttale seg om de ønsker å motta nominasjon.

Nominasjonen foregår på den måten at de enkelte medlemmer, etter at rådslagningen har funnet sted, avgir stemme på tre kandidater. De fem kandidatene som har fått flest stemmer, er nominert. Ved stemmelikhet for femte kandidat, avgjøres nominasjonen av denne kandidaten ved ny stemmegivning. Ved fortsatt stemmelikhet for femte kandidat foretas loddtrekning. Dersom det er avgitt stemme på til sammen tre eller fire kandidater blir kun disse blir nominert.

Dersom avstemningen ikke har ledet fram til gyldig vedtak, foretas ny rådslagning og ny avstemning.

Vedtak kan ikke gjøres uten at samtlige av rådets medlemmer (eventuelt varamedlemmer) er til stede i møtet. Møtet holdes for lukkede dører. Rådslagningen er hemmelig. Nominasjonen, eventuelt vedtak om ikke å nominere, innføres i bispedømmerådets forhandlingsprotokoll. De personer som blir nominert, nevnes i alfabetisk orden. Samtlige medlemmer underskriver protokollen hvorav en utskrift straks sendes Kirkerådet sammen med sentrale biografiske opplysninger om hver av de nominerte kandidatene.

Kirkerådet gir en frist for å stille alternative kandidater til bispedømmerådets nominasjon. Minst 100 stemmeberettigede fra kategoriene a, b og/eller c i § 3, fra minimum tre forskjellige prostier, kan gå sammen om å stille kandidater.

Menighetsrådsmedlemmer inngår enkeltvis i antallet stemmeberettigede som kan stille kandidater.

Alternative kandidater må være forespurt og villige til å bli nominert.

Kirkerådet kontrollerer at reglene for supplerende nominasjon er fulgt, og at kandidatene oppfyller de formelle kvalifikasjonskravene.

§ 3. Kirkerådet sender underretning om de som er nominert etter § 2, til de stemmeberettigede med oppfordring om innen en frist å gi stemme til de tre personer som de anser mest skikket til å bli tilsatt som biskop. Gyldig stemme må inneholde tre navn i prioritert rekkefølge.

Underretningen skal inneholde de nominertes navn i alfabetisk rekkefølge og sentrale biografiske opplysninger om hver av kandidatene. Det skal opplyses om at forslaget er bindende for de stemmeberettigede.

Følgende er stemmeberettiget:

- a) menighetsrådene i vedkommende bispedømme,
- b) prester i offentlig kirkelig stilling i vedkommende bispedømme,
- c) vigslede kateketer, diakoner og kantorer i offentlig kirkelig stilling i vedkommende bispedømme,
- d) prostene i de øvrige bispedømmer,
- e) professorer i teologiske fag ved de teologiske fakultetene og ledere av praktisk-teologiske utdanninger ved Det praktisk-teologiske seminar (PTS), Det teologiske Menighetsfakultet, Misjonshøgskolen og Kirkelig utdanningscenter i nord (KUN). Stemmeberettigede er de som er medlemmer av Den norske kirke.

I tvilstilfeller treffes avgjørelse om stemmerett av Kirkerådet. Avgjørelsen kan ikke påklages til departementet.

§ 4. Avstemningen i menighetsrådet foregår ved vanlig flertallsvotering, der det først voteres over hvem som skal føres opp som nr. 1, dernest voteres over hvem som skal føres opp som nr. 2 og til sist voteres over hvem som skal føres opp som nr. 3.

Hvis ingen ved første stemmegivning får flertall av de stemmer som er avgitt, holdes ny stemmegivning. Ved denne regnes den for valgt som har fått flest stemmer. Det kan før ny stemmegivning gjøres vedtak om at det bare skal stemmes på to eller flere av dem som ved første stemmegivning har fått det høyeste stemmetall. Er valget fremdeles uavgjort fordi flere har fått like mange stemmer, treffes avgjørelsen ved loddtrekning.

Det kan kreves skriftlig avstemning (jf. Regler om formene for menighetsrådets og kirkelig fellesråds virksomhet § 7.5).

Resultatet av avstemningen med opplysning om stemmetall eller i tilfelle vedtak om at erklæring ikke blir avgitt, føres inn i møteboken. Bekreftet utskrift av møteboken sendes inn til Kirkerådet innen utløpet av den frist som er satt.

Stemmegivningen i menighetsrådet er hemmelig. Prester, kateketer, diakoner og kantorer som er stemmeberettiget etter § 3, deltar ikke i stemmegivningen.

§ 5. Når fristen for innsending av stemmer etter § 3 er utløpt, foretar Kirkerådet opptelling og offentliggjør utfallet.

I opptellingen teller stemmer fra menighetsrådene 1/3 (§ 3, a), prester og andre i vigslede stillinger i det aktuelle bispedømme 1/3 (§ 3, b og c) og nasjonale stemmer 1/3 (§ 3, d og e).

Førstestemmer gis vektning lik 1, andrestemmer lik 2/3 og tredjestemmer lik 1/3.

§ 6. Kirkerådet sender melding om utfallet av avstemningen samtidig til det aktuelle bispedømmerådet og biskopene med anmodning om innen en frist å uttale seg om hvem av de

tre kandidatene som totalt har fått flest stemmer, de anser mest skikket til å bli utnevnt. Biskopene grunngir sin uttalelse.

Kirkerådet tilsetter en av de tre kandidatene som totalt har fått flest stemmer. Ved tilsetting kreves alminnelig flertall.

§ 7. Ved ledighet i stillingen som preses i Bispemøtet underretter Kirkerådet Bispemøtet om at det innen en frist skal nomineres inntil tre av de tjenestegjørende biskopene til den ledige stillingen.

Bispemøtet forelegger de nominerte for bispedømmerådene og stemmeberettigede tilsatte og menighetsråd i Nidaros domprosti med oppfordring om innen en frist å gi stemme til de nominerte i prioritert rekkefølge. Bispemøtet foretar deretter en prioritering av de nominerte og oversender dette til Kirkerådet innen den frist som fastsettes. Det skal ikke gis begrunnelser for prioriteringene.

Kirkerådet tilsetter en av de tre kandidatene som totalt har fått flest stemmer. Ved tilsetting kreves alminnelig flertall.

§ 8. Kirkerådet kan gi nærmere regler til utfylling av bestemmelsene i dette regelverket.

Enstemmig vedtatt.

114 stemmeberettigede.

KM 11/12 Ordning for tilsetting av proster

Saksdokument:

KM 11.1/12 Saksorientering

KM 11.1.1/12 Saksbehandlingsregler ved utnevning av prost

Viser og til vedlegg KM 10.1.3/12 Personalreglement for prester i Den norske kirke

Første innstilling fra komité E

Sammendrag

De politiske partiene på Stortinget inngikk i april 2008 et forlik for stortingsperioden ut 2013, om det framtidige forholdet mellom staten og Den norske kirke. Avtalens punkt 1 handler blant annet om overføring av utnevning av biskoper og proster fra kirkelig statsråd til kirkelig organ som kirkemøte eller bispedømmeråd. Etter planen skal Stortinget gjøre de nødvendige grunnlovsendringer i løpet av vårsesjonen 2012. Ny ordning for tilsetting av prost vil da tre i kraft umiddelbart. Kirkemøtet bør derfor, under forutsetning av grunnlovsendringene, foreslå endringer i personalreglement for prester i Den norske kirke, slik at de også dekker tilsetting av proster.

Kirkemøtet bør også uttale seg om hvilket organ som skal tilsette proster; Kirkerådet, særskilt tilsettingsorgan eller bispedømmerådet. Kirkerådet anbefaler at det blir bispedømmerådene som tilsetter proster.

Komiteens merknader

Komiteen legger saksorienteringen til grunn og vil komme med følgende merknader:

1. Komiteen slutter seg til regjeringens forslag om at tilsetting av proster i den nye ordningen skal overføres til bispedømmerådene (jf Prop. 71 L, 2011-2012). Dette er i tråd med vedtak i sak KM 10/11. Bispedømmerådene har både nødvendig kompetanse og større nærhet til det lokale og vil derfor kunne ivareta tilsettingsmyndigheten på en god måte. Komiteen ser samtidig at dette vil endre biskopens rolle ved tilsetting av prost.
2. Komiteen vil påpeke at i arbeidet med ny ordning for Den norske kirke må både hensynet til det regionale og den enkelte menighet ivaretas. Samtidig må behovet for å ivareta kirken som en nasjonal enhet tas hensyn til. Komiteen har derfor drøftet muligheten for at tilsetting av ikke bare biskoper, men også proster kan legges til Kirkerådet eller et sentralt tilsettingsorgan.
3. Komiteen innser at det verken er mulig eller ønskelig å opprette et sentralt tilsettingsorgan på dette tidspunktet i prosessen med å etablere nye ordninger for Den norske kirke. Komiteen mener at Kirkemøtet bør vurdere tilsettingsordningen etter å ha høstet erfaringer med denne.
4. Komiteen diskuterte også hvordan søknadene på prostestillingene skal fremmes når unntaksbestemmelsen for proster i personalreglementet fjernes. Komiteen mener at det

er viktig at biskopen i det bispedømmet der søkeren er ansatt, bidrar med sin vurdering i form av påtegning i tråd med gjeldende saksbehandlingsregler ved utnevning av prost. Komiteen mener at dette kan tas inn i § 7 i Personalreglement for prester i Den norske kirke.

5. Komiteen vurderte også om vigslede medarbeidere i det aktuelle prostiet bør gis mulighet for å kunne uttale seg om søkerne til prostestillinger. Flertallet (14 for, 4 mot) avviste dette forslaget. Flertallet viste blant annet til at lek kirkelig tilsatt og prester er representert i gjeldende ordning.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet viser til sin høringsuttalelse til Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013 i sak KM 10/11. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for proster overføres fra statsråd til et kirkelig organ, mener Kirkemøtet at tilsettingsmyndighet for prost bør legges til det aktuelle bispedømmerådet.
2. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for proster overføres til bispedømmerådene, ber Kirkemøtet om at nødvendige endringer i Personalreglement for prester i Den norske kirke som følge av overføringen av tilsettingsmyndigheten, blir forhandlet i tråd med reglementets § 22.
3. Blant de forhold som gjøres til gjenstand for forhandlinger, påpeker Kirkemøtet følgende:

§ 2 Unntak fra reglementsbestemmelser: Pkt 1: Prost tas ut av unntaksbestemmelsen i første punktum.

§ 6 Behandling av søknader: Pkt 1, nytt siste punktum: Når det gjelder prost sendes søkerliste og kopi av søknadene til alle menighetsråd i det aktuelle prostiet.

§ 7 Vurdering av søkerne: Pkt 1, innskutt etter «som er gitt i søknadene,»: biskopens påtegning og opplysninger

§ 9 Innstillingsrådet og innstilling: Pkt 1, nytt andre punktum: Ved tilsetting av prost bestemmer biskopen hvilken prost som skal sitte i innstillingsrådet.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordfører: Ingjerd Sørhaug Bratsberg

Disse hadde ordet:

Ingjerd Sørhaug Bratsberg, Arne Tveit, Bjørn Solberg, Dag Landmark, Sigurd Skollevoll, Jan-Erik Sundby.

Endringsforslag

Arne Tveit:

Vedtaks punkt 3, § 9: Ved tilsetting av prost bestemmer bispedømmerådet, eventuelt rådets arbeidsutvalg, hvilken prost som skal sitte i innstillingsrådet.

Votering

Forslaget oversendes komiteen.

Endelig innstilling fra komité E

Komiteens merknader

Komiteen legger saksorienteringen til grunn og vil komme med følgende merknader:

1. Komiteen slutter seg til regjeringens forslag om at tilsetting av proster i den nye ordningen skal overføres til bispedømmerådene (jf Prop. 71 L (2011-2012)). Dette er i tråd med vedtak i sak KM 10/11. Bispedømmerådene har både nødvendig kompetanse og større nærhet til det lokale og vil derfor kunne ivareta tilsettingsmyndigheten på en god måte. Komiteen ser samtidig at dette vil endre biskopens rolle ved tilsetting av prost.
2. Komiteen vil påpeke at i arbeidet med ny ordning for Den norske kirke må både hensynet til det regionale og den enkelte menighet ivaretas. Samtidig må behovet for å ivareta kirken som en nasjonal enhet tas hensyn til. Komiteen har derfor drøftet muligheten for at tilsetting av ikke bare biskoper, men også proster kan legges til Kirkerådet eller et særskilt sentralt tilsettingsorgan.
3. Komiteen innser at det verken er mulig eller ønskelig å opprette et særskilt sentralt tilsettingsorgan på dette tidspunktet i prosessen med å etablere nye ordninger for Den norske kirke. Komiteen mener at Kirkemøtet bør vurdere tilsettingsordningen etter å ha høstet erfaringer med denne.
4. Komiteen diskuterte også hvordan søknadene på prostestillingene skal fremmes når unntaksbestemmelsen for proster i personalreglementet fjernes. Komiteen mener at det er viktig at biskopen i det bispedømmet der søkeren er ansatt, bidrar med sin vurdering i form av påtegning i tråd med gjeldende saksbehandlingsregler ved utnevning av prost.
5. Komiteen vurderte også om vigslede medarbeidere i det aktuelle prostiet bør gis mulighet for å kunne uttale seg om søkerne til prostestillinger. Komiteen avviser dette forslaget og viser blant annet til at lek kirkelig tilsatt og prester er representert i gjeldende ordning.
6. Personalreglement for prester i Den norske kirke framforhandles i tråd med reglementet § 22. Komiteen peker på at de paragrafene som Kirkemøtet foreslår endringer i (§§§ 2,6, 9) og ny paragraf om tjenestevei for søknad til prostestilling) blir en forhandlingssak mellom arbeidsgiveren (FAD) og arbeidstakerorganisasjonene.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet viser til sin høringsuttalelse til Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013 i sak KM 10/11. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for proster overføres fra statsråd til et kirkelig organ, mener Kirkemøtet at tilsettingsmyndighet for prost bør legges til det aktuelle bispedømmerådet.
2. Under forutsetning av at tilsettingsmyndigheten for proster overføres til bispedømmerådene, ber Kirkemøtet om at nødvendige endringer i Personalreglement for prester i Den norske kirke som følge av overføringen av tilsettingsmyndigheten, blir forhandlet i tråd med reglementet § 22.
3. Blant de forhold som gjøres til gjenstand for forhandlinger, påpeker Kirkemøtet følgende:

§ 2 Unntak fra reglementsbestemmelser: Pkt 1: Prost tas ut av unntaksbestemmelsen i første punktum.

§ 6 Behandling av søknader: Pkt 1, nytt siste punktum: Når det gjelder prost sendes søkerliste og kopi av søknadene til alle menighetsråd i det aktuelle prostiet.

§ 9 Innstillingsrådet og innstilling: Pkt 1, nytt andre punktum: Ved tilsetting av prost bestemmer biskopen i samråd med rådets leder og nestleder hvilken prost som skal sitte i innstillingsrådet.

Ny paragraf: Søknad til prostestilling sendes tjenestevei.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordfører: Ingjerd S. Bratsberg

Disse hadde ordet:

Ingjerd S. Bratsberg, Sigurd Skollevoll, Ingeborg Midttømme, Helga Haugland Byfuglien.

Endringsforslag

Forslag fra 1. plenum:

Arne Tveit: Forslaget er ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Votering

Sigurd Skollevoll (muntlig):

I vedtakspunkt 3: «Ny paragraf: Søknad til prostestilling sendes tjenestevei» strykes.

Forslaget falt mot 23 stemmer.

102 stemmeberettigede.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet viser til sin høringsuttalelse til Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013 i sak KM 10/11. Under forutsetning av at tilsetningsmyndigheten for proster overføres fra statsråd til et kirkelig organ, mener Kirkemøtet at tilsetningsmyndighet for prost bør legges til det aktuelle bispedømmerådet.
2. Under forutsetning av at tilsetningsmyndigheten for proster overføres til bispedømmerådene, ber Kirkemøtet om at nødvendige endringer i Personalreglement for prester i Den norske kirke som følge av overføringen av tilsetningsmyndigheten, blir forhandlet i tråd med reglementet § 22.
3. Blant de forhold som gjøres til gjenstand for forhandlinger, påpeker Kirkemøtet følgende:

§ 2 Unntak fra reglementsbestemmelser: Pkt. 1: Prost tas ut av unntaksbestemmelsen i første punktum.

§ 6 Behandling av søknader: Pkt. 1, nytt siste punktum: Når det gjelder prost sendes søkerliste og kopi av søknadene til alle menighetsråd i det aktuelle prostiet.

§ 9 Innstillingsrådet og innstilling: Pkt. 1, nytt andre punktum: Ved tilsetting av prost bestemmer biskopen i samråd med rådets leder og nestleder hvilken prost som skal sitte i innstillingsrådet.

Ny paragraf: Søknad til prostestilling sendes via biskopen i det bispedømmet søkeren bor.

Enstemmig vedtatt.
102 stemmeberettigede.

KM 12/12 Evaluering av demokratireforma 2008-2011

Saksdokument:

KM 12.1/12	Saksorientering
KM 12.1.1/12	Tiltak som er gjennomført etter evalueringen av Kirkevalget 2009
KM 12.1.2/12	Ulla Schmidt: Evaluering av demokratireformen i Den norske kirke. Sluttrapport (KIFO Notat nr. 5/2011).
KM 12.1.3/12	Ulla Schmidt: Kirkevalget 2011. Evaluering (KIFO Notat nr. 4/2011). Finnes på www.kyrkjevalet.no

Første innstilling frå komité D

Samandrag

Kyrkja sine organ har gjennom ein lengre reformprosess teke til orde for ein endra relasjon mellom kyrkja og staten. Eit samla Storting vart i april 2008 samde om ein politisk avtale som på sikt skulle gje kyrkja større sjølvstende. Før dette kan skje skulle kyrkja, med utgangspunkt i Bakkevig II-utvalets innstilling, gjennomføre ei demokratireform.

Kyrkjevala i 2009 og 2011 var demokratireforma sine milepælar.

Kyrkjevalet 2009 gav kyrkja viktige erfaringar, ny kunnskap og auka kompetanse. Valdeltakinga i 2009 enda på 13,1 % i soknerådsvalet og 9,8 % i bispedømerådsvalet.

Den forskingsbaserte evalueringsrapporten frå KIFO ”Når alle stemmer teller...” vart lagt fram for Kyrkjemøtet 2010. Rapporten slår fast at kyrkja gjennom kyrkjevalet i 2009 langt på veg har følgd opp føringar i det politiske forliket. Reelle valalternativ var, slik KIFO ser det, berre delvis følgd opp. Basert på evalueringsrapporten frå KIFO, og erfaringar frå kyrkja sjølv, vedtok Kyrkjemøtet i 2010 reviderte valreglar gjeldande for Kyrkjevalet 2011.

Med bakgrunn i endra valreglar vart det sett inn ei rekkje tiltak framfor kyrkjevalet i 2011. Målingar stadfestar at kunnskapen om valet var på nivå med 2009 (over 90%), og valoppslutnaden gjekk opp. Til soknerådsvalet røysta 13,4 % (mot 13,1 %) og til bispedømerådsvalet røysta 10,6 % (mot 9,8 %).

KIFO leverte evalueringsrapport av Kyrkjevalet 2011, og ein sluttrapport av demokratireforma 31.12.11. Rapportane er oversendt departementet og vil danne grunnlag for ein stortingsproposisjon våren 2012, og vidare grunnlovsendingar som må skje innan oktober 2012.

Sluttrapporten konkluderer med at tre av fire føringar i kyrkjeforliket er godt ivareteke i reforma. Når det gjeld etablering av reelle valalternativ, har rapporten fleire kritiske merknader. Evalueringa konkluderer likevel med at ein gjennom demokratireforma har fått styrka dei kyrkjelege organ sin demokratiske legitimitet og forankring hjå kyrkjemedlemmene.

Merknader frå komiteen

Komiteen syner til saksorienteringa og legg den til grunn.

Komiteen syner óg til *Prop. 71 L (2011-2012) Endringer i kirkeloven m.m. og Innst. 233 S (2011-2012) til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen* som inneheld moment av relevans for saka.

Evaluering/erfaringar frå demokratireforma

Komiteen syner til sluttrapporten frå evalueringa av demokratireforma, som konkluderer med at dei kyrkjelege organ har fått sterkare demokratisk legitimitet og forankring hjå kyrkjemedlemmene. Valdeltakinga har auka, og det har blitt større breidde både i veljargrunnlag og mellom dei valte medlemmene av råda. Dette er viktige og positive resultat av demokratireforma. Komiteen meiner difor at demokratireforma samla sett er tilfredsstillande følgt opp. Denne breie deltakinga er eit viktig grunnlag for vidare utvikling av kyrkja sine demokratiske ordningar. Demokratireforma som var føresett i kyrkjeforliket er gjennomført, men kyrkja si utvikling av kyrkjedemokratiet må halde fram. Demokratireforma har lagt eit godt grunnlag for dette. Brei demokratisk deltaking er eit viktig kjenneteikn på ei vel fungerande folkekyrkje.

Komiteen vil særleg framheve at kyrkjevalet i 2009 og 2011 var betre tilrettelagt for veljarane enn tidlegare. Veljarane hadde auka tilgjenge til valet og vallokala. Gjennomføring av kyrkjevalet til same tid og i umiddelbar nærleik til dei politiske vala vert i sluttrapporten framheva som den faktoren som har hatt størst innverknad på den auka valdeltakinga. Det var óg betre kommunikasjon med medlemmene mellom anna gjennom utsending av valkort. Veljarane sin innverknad på kven som skal veljast vart styrkt, mellom anna gjennom auka bruk av direkte val til bispedømmeråd og Kyrkjemøtet. Alle desse faktorane har verka saman til å gjere demokratiet meir tilgjengeleg for alle de røysteføre medlemmene i kyrkja. Komiteen meiner det er viktig å bygge vidare på slike røymsler frå demokratireforma i den vidare utviklinga av kyrkja sine demokratiske ordningar.

Komiteen viser til sluttrapporten som peiker på at det står att store utfordringar i høve å etablere reelle valalternativ. Informasjonen om kandidatane og kva dei står for og om skilnader mellom dei har ikkje vore god nok. Mykje meir kan gjerast for at kandidatane kan gjere seg sjølve betre kjende. Informasjonen om kva kandidatane står for kan nyttast betre i nominasjonsarbeidet. Ordninga med preferanseval ved valet av bispedømmeråd og Kyrkjemøtet kravde at veljarane var godt informerte både om korleis ein skulle røyste og om kva dei einskilde kandidatane sto for. Komiteen meiner talet på forkasta røyster ved valet på bispedømmeråd og Kyrkjemøtet syner at ordninga med preferanseval ikkje har fungert tilfredsstillande. Ordninga har óg ført til at forbokstaven i kandidaten sitt etternamn har hatt for stor innverknad i valet. Dette syner at ikkje alle veljarane har hatt nok rettleiing til å røyste etter si oppfatning. Det har vore krevjande for veljarane at handsaminga av røystesetelen ved soknerådsvalet og ved valet på bispedømmeråd og Kyrkjemøte har vore ulik. Komiteen meiner at det må arbeidast for å finne ei betre valordning ved valet på bispedømmeråd og Kyrkjemøte.

Komiteen vil peike på dei positive erfaringane med den endra opptellingsmåten ved soknerådsvalet i 2011. Den gav større påverknad til dei som aktivt endra på røystesetelen, og overførte makt frå nominasjonskomiteen til veljarane. I motsetnad til tidlegare, hadde alle

kandidatane på lista reell sjanse til å bli valt inn. Komiteen meiner kyrkja no har funne ei god ordning for soknerådsvalet.

Komiteen registrerer at det samla talet på kandidatar til soknerådsvalet er gått ned, og at fleire og fleire sokn ikkje klarer å fylle listene med nok kandidatar. Dette er ei utvikling kyrkja ikkje er åleine om. I all friviljug verksemd er det vanskelegare enn før å rekruttere folk til å ta på seg tillitsverv og langsiktige forpliktingar. Komiteen vil likevel framheve at meir enn 15.000 kyrkjemedlemmer stilte opp som kandidatar til soknerådsvalet.

Komiteen vil og peike på dei positive erfaringane med supplerande nominasjon ved val til bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Ordninga har gjeve kyrkjemedlemmene større innverknad på nominasjonsprosessen, i tillegg til sjølve valet.

Komiteen understrekar at kyrkjeval med så omfattande tilrettelegging og kommunikasjon ikkje hadde vore mogleg utan dei auka løyvingane på statsbudsjettet. Det er store kostnader knytta til kommunikasjon og til gjennomføring av val til same tid og i umiddelbar nærleik som dei politiske vala. Det siste krev både fleire vallokale enn før, lenger opningstider i vallokala og fleire valfunksjonærar. Skal ein halde fram med å gjennomføre val samtidig og i umiddelbar nærleik til dei politiske vala, krev det løyvingar på same nivå som ved kyrkjevala i 2009 og 2011.

Komiteen vil framheve at valkortet, som ei personleg utsending til alle røysteføre kyrkjemedlemmer har vist seg som eit effektivt og målretta kommunikasjonstiltak. Over 90 % av kyrkjemedlemmene visste om valet. Kyrkja har aldri hatt liknande høve til direkte kommunikasjon med alle sine medlemmer i røystefør alder. Samstundes er det rom for forbetringar i kommunikasjonen kring kyrkjevalet. Det gjeld både presentasjon av kandidatane, rask kunngjering av valresultat og kven som vart valt. Det er ønskjeleg at det blir sett av meir ressursar til presentasjon av kandidatane.

Komiteen viser til at talet på unge veljarar i alderen 15-17 år nesten vart dobla frå 2009 til 2011. Komiteen legg ei særleg vekt på dei unge si valdeltaking. Den er ein verdi i seg sjølv, og kan bidra til større demokratisk breidde. Komiteen meiner det er naudsynt å arbeide aktivt for å mobilisere aldersgruppa 15-18 år. Kyrkja har eit unikt høve til å inkludere dei unge i vala. Dei får røysterett i ein livsfase der kyrkja og lokalmiljøet kan bidra til opplæring og motivasjon til demokratisk deltaking gjennom val.

Vegen framover

Dei to siste kyrkjevala vart gjennomført etter midlertidige reglar. Før kyrkjevalet i 2015 er det naudsynt med endringar i valreglane. Desse reglane må handsamast av Kyrkjemøtet seinast i 2014. Komiteen meiner det er særskilt viktig å finne ei betre ordning for val til bispedømmeråd og Kyrkjemøtet. Komiteen viser til dei positive erfaringane med endringane i reglar for val av sokneråd. Komiteen foreslår at Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet å vurdere om element frå denne ordninga kan nyttast ved val til bispedømmeråd og Kyrkjemøtet.

Kyrkjeforliket av 2008 føreset at Stortinget skal vedta endeleg valordning for Den norske kyrkja. Komiteen ser at det innanfor ramma av kyrkjeforliket kan vere naudsynt å justere kyrkjelova i det som vedkjem samansetjing og val til bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Under demokratireforma vart samansetjinga av bispedømmeråd og Kyrkjemøte endra i medhald av ein forsøksheimel i kyrkjelova. Innanfor ramma av kyrkjeforliket kan det vere hensiktsmessig at desse endringane vert nedfelt i kyrkjelova.

Komiteen er kjend med at ei sak om valordning i Den norske kyrkja er venta lagt fram for Stortinget våren 2013. Det er lagt opp til at denne saka skal førebuast i samarbeid med Den norske kyrkja sine organ. Komiteen føreset at dette vert følgd opp. Komiteen viser til kyrkjelova § 24 tredje leddet, bokstaven a: *Kirkemøtet gir uttalelse i saker om viktige endringer i lover på det kirkelige område.* Komiteen vil understreke at eit eventuelt lovframlegg må leggjast fram for Kyrkjemøtet til uttale før endeleg handsaming i Stortinget. Det vil krevje tett samarbeid mellom departementet, Kyrkjerådet og Stortinget å få til ein god prosess der kyrkja si røyst blir høyrst i samsvar med kyrkjelova.

Komiteen vil minne om at Kyrkjemøtet tidlegare har uttalt at fastsetjing av valordning for Den norske kyrkja prinsipielt ligg innanfor området for intern-kyrkjeleg regulering (sak KM 8/07, pkt. 1.1.2). Kyrkjemøtet meinte samstundes at den framtidige lovreguleringa av Den norske kyrkja måtte innskrenkast til ei kortfatta rammelov for Den norske kyrkja, og at Kyrkjemøtet bør få mynde til fastsetje reglar for kyrkja si verksemd. Komiteen ser at det innafor ramma av kyrkjeforliket ikkje er tale om ein slik rettstilstand, og at det er den noverande kyrkjelova som eventuelt skal endrast.

Komiteen ser at kyrkja sine valordningar kan utviklast på mange måtar, og at mange spørsmål kan diskuterast, som til dømes om dei ulike valkategoriane ved val til bispedømmeråd og Kyrkjemøte skal behaldast. Komiteen meiner slike spørsmål må sjåast i samanheng med utviklinga av den framtidige kyrkjeordninga for Den norske kyrkja.

Komiteen bed Kyrkjerådet følgje utviklinga av og erfaringane med elektronisk røysting ved politiske val nøye. Nettval vil kunne gje de som er busette utanfor heimsoknet betre høve til å røyste, og ivareta dei som allereie kan røyste elektronisk ved dei politiske vala.

Framlegg til vedtak

Komiteen tilrår Kyrkjemøtet å gjere fylgjande vedtak:

1. Demokratireforma har styrka dei kyrkjelege organ sin demokratiske legitimitet og forankring hjå medlemmene, og ført til større deltaking og auka breidde i det kyrkjelege demokratiet. Kyrkjemøtet meiner difor at demokratireforma samla sett er tilfredsstillande følgt opp. Kyrkjemøtet meiner det er viktig å bygge vidare på erfaringane frå demokratireforma i den vidare utviklinga av kyrkja sine demokratiske ordningar. Brei demokratisk deltaking er eit viktig kjenneteikn på ei velfungerande folkekyrkje.
2. Kyrkjemøtet understrekar at gjennomføring av kyrkjeval som i 2009 og 2011 krev løyvingar på minst same nivå. Dette inneber mellom anna kostnader til valkort og andre kommunikasjonstiltak, samt kostnader knytt til gjennomføring av kyrkjelege val samtidig med og i umiddelbar nærleik til dei politiske vala.
3. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet å arbeide vidare med planar og system for kommunikasjon kring kyrkjevala. Kyrkjemøtet vil framheve at valkortet, som ei personleg utsending til alle røysteføre kyrkjemedlemmer har vist seg som eit effektivt og målretta kommunikasjonstiltak. Kyrkjemøtet meiner det er rom for forbetringar

særleg når det gjeld tiltak for å gjere kandidatane kjende for veljarane, og for kunngjering av valresultatet snarast råd.

4. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet i samarbeid med Samisk kyrkjeråd om å utarbeide framlegg til ei betre ordning ved val på samiske representantar til bispedømmeråd og Kyrkjemøtet. Kyrkjerådet vert óg beden om å følgje opp Strategiplan for samisk kyrkjeliv når det gjeld samiskkyrkjeleg demokrati (pkt. 5. 17).
5. Kyrkjemøtet viser til tidlegare kyrkjemøtevedtak om at det er kyrkja sine organ som bør definere innhaldet i ei framtidig valordning (sak KM 8/07, pkt.1.1.2). Kyrkjemøtet ser at det innafor ramma av kyrkjeforliket av 2008 kan vere behov for justering av kyrkjelova sine reglar om samansetjing og val av bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Kyrkjemøtet føreset at eventuelle framlegg til endringar i kyrkjelova blir utarbeidd i samarbeid med kyrkja sine organ. Ein føreset vidare at Kyrkjemøtet får lovframlegg til uttale før endeleg handsaming i Stortinget.
6. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet å utarbeide framlegg til reviderte valreglar før neste kyrkjeval i 2015. Dette må leggjast fram for Kyrkjemøtet seinast i 2014. Det er særskilt viktig å etablere ei betre ordning for val til bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Ordninga med preferanseval har ikkje fungert tilfredsstillande. Valordninga må vere enklare for veljaren og gje veljaren reelle valalternativ. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet å vurdere element frå den reviderte valordninga til soknerådsvalet i 2011 og viser til dei positive erfaringane med denne.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordførar: Harald Hegstad

Desse hadde ordet:

Harald Hegstad, Ingeborg Midttømme, Ingrun Jule, Solveig Fiske, Knut Lundby, Ingeborg Holberg, Aud Kvalbein, Øivind Benestad, Marius Berge Eide, Karin-Elin Berg, Torstein Eidem Nordal, Jan-Erik Sundby, Gyrid Espeland, Erling Birkedal, May Lisbeth Hovlid Aurdal, Tor B. Jørgensen, Hans Ove Samuelson, Agnes Sofie Gjeset, Ingjerd Sørhaug Bratsberg, Dag Landmark, Eldar Husøy, Einar Bovim, Elin Oveland, Per Eilert Orten, Egil Morland, Roald Braathen, Torill Kristiansen, Svein Arne Lindø, Martin Jakobsen.

Endringsframlegg til 1. innstilling

Øivind Benestad:

Valg til bispedømmeråd skal i alle bispedømmer skje ved at tilnærmet halvparten av kandidatene velges ved direkte valg og tilnærmet halvparten ved indirekte valg.

Marius Berge Eide:

Punkt 6 i vedtaket:

Stryk alt etter: «[...] betre ordning for val til bispedømmeråd og Kyrkjemøte.»

Ingeborg Holberg (I):

Sette inn en fortsettelse av setning 4 i 4. avsnitt, s. 3:

«Komiteen meiner det er naudsynt å arbeide aktivt for å mobilisere aldersgruppa 15-18 år. I denne sammenheng understrekes verdien av muligheten til forhåndsstemming på de arenaer der unge mennesker møtes.»

Ingeborg Holberg (II):

Som en ekstra setning etter siste avsnitt på s. 4 før «Fremlegg til vedtak»:

«Dette er særlig viktig for å øke den unge deltakelsen ved valget.»

Ingrun Jule og Solveig Fiske:

Etter punkt 6: Valordninga må vere enklare for veljaren og gje veljaren reelle valalternativ. Forslag til tillegg: Direkte val må innførast som einaste ordning for val til bispedømeråd og kyrkjemøte.

Knut Lundby:

Tilføyelse i forlengelsen av vedtakspunkt 6:

Nominasjonsprosessen med sammensetning av nominasjonskomiteen må vurderes nøye.

Ingeborg Midtømme:

Vedtaks punkt 6:

Tillegg til 1. punktum: (... neste kyrkjeval i 2015) og vurdere om demokratiet blir styrket om valgene igjen holdes samtidig med Stortingsvalget. Endring i 2. punktum: fra «seinast i 2014» til innen den tid stortingsbehandlinga krever.

Votering

Framlegga sendes komiteen.

Endeleg innstilling frå komité D

Merknader frå komiteen

Komiteen syner til saksorienteringa og legg den til grunn.

Komiteen syner óg til *Prop. 71 L (2011-2012) Endringer i kirkeloven m.m. og Innst. 233 S (2011-2012) til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen* som inneheld moment av relevans for saka.

Evaluering/erfaringar frå demokratireforma

Komiteen syner til sluttrapporten frå evalueringa av demokratireforma, som konkluderer med at dei kyrkjelege organa har fått sterkare demokratisk legitimitet og forankring hjå kyrkjemedlemmene. Valdeltakinga har auka, og det har blitt større breidde både i veljargrunnlag og mellom dei valte medlemmene av råda. Dette er viktige og positive resultat av demokratireforma. Komiteen meiner difor at demokratireforma samla sett er tilfredsstillande følgt opp. Denne breie deltakinga er eit viktig grunnlag for vidare utvikling av kyrkja sine demokratiske ordningar. Demokratireforma som var føresett i kyrkjeforliket er gjennomført, men kyrkja si utvikling av kyrkjedemokratiet må halde fram. Demokratireforma har lagt eit godt grunnlag for dette. Brei demokratisk deltaking er eit viktig kjenneteikn på ei velfungerande folkekyrkje.

Komiteen vil særleg framheve at kyrkjevalet i 2009 og 2011 var betre tilrettelagt for veljarane enn tidlegare. Veljarane hadde auka tilgjenge til valet og vallokala. Gjennomføring av kyrkjevalet til same tid og i umiddelbar nærleik til dei politiske vala vert i sluttrapporten framheva som den faktoren som har hatt størst innverknad på auken i valdeltakinga. Det var òg betre kommunikasjon med medlemmene mellom anna gjennom utsending av valkort. Veljarane sin innverknad på kven som skal veljast vart styrkt, mellom anna gjennom auka bruk av direkte val. Alle desse faktorane har verka saman til å gjere demokratiet meir tilgjengeleg for alle dei røysteføre medlemmene i kyrkja. Komiteen meiner det er viktig å bygge vidare på slike erfaringar frå demokratireforma i den vidare utviklinga av kyrkja sine demokratiske ordningar.

Komiteen viser til sluttrapporten som peiker på at det står att store utfordringar i høve å etablere reelle valalternativ. Informasjonen om kandidatane og kva dei står for, og om skilnader mellom dei har ikkje vore god nok. Mykje meir kan gjerast for at kandidatane blir betre kjende. Informasjonen om kva kandidatane står for kan nyttast betre i nominasjonsarbeidet. Ordninga med preferanseval ved valet av bispedømmeråd og Kyrkjemøtet kravde at veljarane var godt informerte, både om korleis ein skulle røyste og om kva dei einskilde kandidatane sto for. Komiteen meiner talet på forkasta røyster ved valet på bispedømmeråd og Kyrkjemøtet syner at ordninga med preferanseval ikkje har fungert tilfredsstillande. Ordninga har òg ført til at forbokstaven i kandidaten sitt etternamn har hatt innverknad i valet. Dette syner at ikkje alle veljarane har hatt nok rettleiing til å røyste etter si oppfatning. Det var krevjande for veljarane at handsaminga av røystesetelen ved soknerådsvalet og ved valet på bispedømmeråd og Kyrkjemøte har vore ulik. Komiteen meiner at det må arbeidast for å finne ei betre valordning ved valet på bispedømmeråd og Kyrkjemøte.

Komiteen vil peike på dei positive erfaringane med den endra opptellingsmåten ved soknerådsvalet i 2011. Den gav større påverknad til dei som aktivt endra på røystesetelen, og overførte makt frå nominasjonskomiteen til veljarane. I motsetnad til tidlegare, hadde alle kandidatane på lista reell sjanse til å bli valt inn. Komiteen meiner kyrkja med dette har funne ei betre ordning for soknerådsvalet.

Komiteen registrerer at det samla talet på kandidatar til soknerådsvalet er gått ned, og at fleire og fleire sokn ikkje klarer å fylle listene med nok kandidatar. Komiteen vil likevel framheve at meir enn 15 000 kyrkjemedlemmer stilte opp som kandidatar til soknerådsvalet.

Komiteen vil og peike på dei positive erfaringane med supplerande nominasjon ved val til bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Ordninga har gjeve kyrkjemedlemmene større innverknad på nominasjonsprosessen, i tillegg til sjølve valet.

Komiteen vil understreke at kyrkjeval med så omfattande tilrettelegging og kommunikasjon ikkje hadde vore mogleg utan auke i løyvingane på statsbudsjettet. Det er store kostnader knytt til kommunikasjon og til gjennomføring av val til same tid og i umiddelbar nærleik som dei politiske vala. Det siste krev både fleire vallokale enn før, lenger opningstider i vallokala og fleire valfunksjonærar. Skal ein halde fram med å gjennomføre val samstundes og i umiddelbar nærleik til dei politiske vala, krev det løyvingar på same nivå som ved kyrkjevala i 2009 og 2011.

Komiteen vil framheve at valkortet, som ei personleg utsending til alle røysteføre kyrkjemedlemmer har vist seg som eit effektivt og målretta kommunikasjonsiltak. Over 90 % av kyrkjemedlemmene visste om valet. Kyrkja har aldri hatt liknande høve til direkte kommunikasjon med alle sine medlemmer i røystefør alder. Samstundes er det rom for forbetringar i kommunikasjonen kring kyrkjevalet. Det gjeld både presentasjon av kandidatane, rask kunngjering av valresultat og kven som vart valt. Det er ønskjeleg at det blir sett av meir ressursar til presentasjon av kandidatane.

Komiteen viser til at talet på unge veljarar i alderen 15-17 år nesten vart dobla frå 2009 til 2011. Komiteen legg særleg vekt på dei unge si valdeltaking. Den er ein verdi i seg sjølv, og kan bidra til større demokratisk breidde. Unge under 18 år har ordinært ikkje røysterett ved politiske val. Komiteen meiner difor det er naudsynt å arbeide særskilt aktivt for å mobilisere denne aldersgruppa. Kyrkja har eit unikt høve til å inkludere dei unge i vala. Dei får røysterett i ein livsfase der kyrkja og lokalmiljøet kan bidra til opplæring og motivasjon til demokratisk deltaking gjennom val.

Vegen framover

Dei to siste kyrkjevala vart gjennomført etter midlertidige reglar. Før kyrkjevalet i 2015 er det naudsynt med endringar i valreglane. Desse reglane må handsamast av Kyrkjemøtet seinast i 2014. Komiteen meiner det er særskilt viktig å finne ei betre ordning for val til bispedømmeråd og Kyrkjemøtet. Komiteen viser til dei positive erfaringane med endringane i reglar for val av sokneråd. Komiteen meiner ein kan vurdere om element frå denne ordninga kan nyttast ved val til bispedømmeråd og Kyrkjemøtet.

Komiteen bed Kyrkjerådet følgje utviklinga av og erfaringane med elektronisk røysting ved politiske val nøye. Nettval vil kunne gje dei som har opphald utanfor heimsoknet, mellom anna skuleelevar og studentar, betre høve til å røyste. Det vil óg ta omsyn til dei som allereie kan røyste elektronisk ved dei politiske vala.

Kyrkjeforliket av 2008 føreset at Stortinget skal vedta endeleg valordning for Den norske kyrkja. Komiteen ser at det innanfor ramma av kyrkjeforliket kan vere naudsynt å justere den delen av kyrkjelova som vedkjem samansetjing og val til bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Under demokratireforma vart samansetjinga av bispedømmeråd og Kyrkjemøte endra i medhald av ein forsøksheimel i kyrkjelova. Innanfor ramma av kyrkjeforliket kan det vere tenleg at desse endringane vert nedfelt i kyrkjelova.

Komiteen er kjend med at ei sak om valordning i Den norske kyrkja er venta lagt fram for Stortinget våren 2013. Det er lagt opp til at denne saka skal førebuast i samarbeid med Den norske kyrkja sine organ. Komiteen føreset at dette vert følgd opp. Komiteen viser til kyrkjelova § 24 tredje leddet, bokstaven a: *Kirkemøtet gir uttalelse i saker om viktige endringer i lover på det kirkelige område*. Komiteen vil understreke at eit eventuelt lovframlegg må leggjast fram for Kyrkjemøtet til uttale før endeleg handsaming i Stortinget. Det vil krevje tett samarbeid mellom departementet, Kyrkjerådet og Stortinget å få til ein god prosess der kyrkja si røyst blir høyrst i samsvar med kyrkjelova.

Komiteen vil minne om at Kyrkjemøtet tidlegare har uttalt at fastsetjing av valordning for Den norske kyrkja prinsipielt ligg innanfor området for intern-kyrkjeleg regulering (sak KM 8/07, pkt. 1.1.2). Kyrkjemøtet meinte samstundes at den framtidige lovreguleringa av Den norske kyrkja måtte innskrenkast til ei kortfatta rammelov for Den norske kyrkja, og at Kyrkjemøtet bør få mynde til fastsetje reglar for kyrkja si verksemd. Komiteen ser at det

innanfor ramma av kyrkjeforliket ikkje er tale om ein slik rettstilstand, og at det er den noverande kyrkjelova som eventuelt skal endrast.

Komiteen ser at kyrkja sine valordningar kan utviklast på mange måtar, og at mange spørsmål kan diskuterast, til dømes om ein skal halde fram med dei ulike valkategoriane ved val til bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Komiteen meiner slike spørsmål òg må sjåast i samanheng med utvikling av den framtidige kyrkjeordninga for Den norske kyrkja.

Komiteen har drøfta spørsmålet om direkte val og kombinasjon av direkte og indirekte val. Komiteen meiner dette er viktige spørsmål ein må drøfte vidare fram mot revisjonen av valreglane før valet i 2015.

Framlegg til vedtak

Komiteen tilrår Kyrkjemøtet å gjere fylgjande vedtak:

1. Demokratireforma har styrka dei kyrkjelege organa sin demokratiske legitimitet og forankring hjå medlemmene, og ført til større deltaking og auka breidde i det kyrkjelege demokratiet. Kyrkjemøtet meiner difor at demokratireforma samla sett er tilfredsstillande følgt opp. Kyrkjemøtet meiner det er viktig å bygge vidare på erfaringane frå demokratireforma i den vidare utviklinga av kyrkja sine demokratiske ordningar. Brei demokratisk deltaking er eit viktig kjenneteikn på ei velfungerande folkekyrkje.
2. Kyrkjemøtet vil understreke at gjennomføring av kyrkjeval som i 2009 og 2011 krev løyvingar på minst same nivå. Dette inneber mellom anna kostnader til valkort og andre kommunikasjonstiltak, samt kostnader knytt til gjennomføring av kyrkjelege val samstundes med og i umiddelbar nærleik til dei politiske vala.
3. Kyrkjemøtet viser til tidlegare kyrkjemøtevedtak om at det er kyrkja sine organ som bør definere innhaldet i ei framtidig valordning (sak KM 8/07, pkt.1.1.2). Kyrkjemøtet ser at det innanfor ramma av kyrkjeforliket av 2008 kan vere trong for å justere kyrkjelova sine reglar om samansetjing og val av bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Kyrkjemøtet føreset at eventuelle framlegg til endringar i kyrkjelova blir utarbeidd i samarbeid med kyrkja sine organ. Ein føreset vidare at Kyrkjemøtet får lovframlegg til uttale før endeleg handsaming i Stortinget.
4. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet om å utarbeide framlegg til reviderte valreglar før neste kyrkjeval i 2015. Dette må leggjast fram for Kyrkjemøtet seinast i 2014. Det er særskilt viktig å etablere ei betre ordning for val til bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Ordninga med preferanseval har ikkje fungert tilfredsstillande. Valordninga må vere enklare for veljaren og gje veljaren reelle valalternativ.
5. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet om å arbeide vidare med planar og system for kommunikasjon kring kyrkjevala. Kyrkjemøtet vil framheve at valkortet, ei personleg utsending til alle røysteføre kyrkjemedlemmer, har vist seg som eit effektivt og målretta kommunikasjonstiltak. Kyrkjemøtet meiner det er rom for forbetringar særleg når det gjeld tiltak for å gjere kandidatane kjende for veljarane, og for kunngjering av valresultatet snarast råd.

6. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet i samarbeid med Samisk kyrkjeråd om å utarbeide framlegg til ei betre ordning ved val på samiske representantar til bispedømmeråd og Kyrkjemøtet. Kyrkjerådet og Samisk kyrkjeråd vert óg bedne om å følgje opp Strategiplan for samisk kyrkjeliv når det gjeld samiskkyrkjeleg demokrati (pkt. 5. 17).

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordførar: Harald Hegstad

Desse hadde ordet:

Harald Hegstad, Einar Bovim, Karin-Elin Berg, Ingeborg Midttømme, Jens-Petter Johnsen, Solveig Fiske, Marius Berge Eide, Ingrun Jule, Ingeborg Holberg, Per Eilert Orten.

Endringsframlegg til 2. innstilling

Framlegg frå 1. plenum:

Øivind Benestad: Framlegget er ikkje teke inn av komiteen. Framlegget vart trekt.

Marius Berge Eide: Framlegget er ikkje teke inn av komiteen. Held fast på framlegget.

Ingeborg Holberg: Framlegga er ikkje teke inn av komiteen. Framlegga vart trekte.

Ingrun Jule og Solveig Fiske: Framlegget er ikkje teke inn av komiteen. Framlegget vart trekt.

Knut Lundby: Framlegget er ikkje teke inn av komiteen. Framlegget vart trekt.

Ingeborg Midttømme: Framlegga er ikkje teke inn av komiteen. Held fast på framlegget.

Framlegg frå 2. plenum:

Einar Bovim (muntlig): Ønskjer siste setning i punkt 4 i vedtaket ståande.

Votering

Marius Berge Eide og Ingeborg Midttømme:

Begge framlegga falt mot 32 røyster.

Einar Bovim:

Framlegget falt mot 1 røyst.

95 røysteføre.

Kyrkjemøtet sitt vedtak

1. Demokratireforma har styrka dei kyrkjelege organa sin demokratiske legitimitet og forankring hjå medlemmene, og ført til større deltaking og auka breidde i det kyrkjelege demokratiet. Kyrkjemøtet meiner difor at demokratireforma samla sett er tilfredsstillande følgt opp. Kyrkjemøtet meiner det er viktig å bygge vidare på erfaringane frå demokratireforma i den vidare utviklinga av kyrkja sine demokratiske ordningar. Brei demokratisk deltaking er eit viktig kjenneteikn på ei velfungerande folkekyrkje.

2. Kyrkjemøtet vil understreke at gjennomføring av kyrkjeval som i 2009 og 2011 krev løyvingar på minst same nivå. Dette inneber mellom anna kostnader til valkort og andre kommunikasjonstiltak, samt kostnader knytt til gjennomføring av kyrkjelege val samstundes med og i umiddelbar nærleik til dei politiske vala.
3. Kyrkjemøtet viser til tidlegare kyrkjemøtevedtak om at det er kyrkja sine organ som bør definere innhaldet i ei framtidig valordning (sak KM 8/07, pkt.1.1.2). Kyrkjemøtet ser at det innanfor ramma av kyrkjeforliket av 2008 kan vere trong for å justere kyrkjelova sine reglar om samansetjing og val av bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Kyrkjemøtet føreset at eventuelle framlegg til endringar i kyrkjelova blir utarbeidd i samarbeid med kyrkja sine organ. Ein føreset vidare at Kyrkjemøtet får lovframlegg til uttale før endeleg handsaming i Stortinget.
4. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet om å utarbeide framlegg til reviderte valreglar før neste kyrkjeval i 2015. Dette må leggjast fram for Kyrkjemøtet seinast i 2014. Det er særskilt viktig å etablere ei betre ordning for val til bispedømmeråd og Kyrkjemøte. Ordninga med preferanseval har ikkje fungert tilfredsstillande. Valordninga må vere enklare for veljaren og gje veljaren reelle valalternativ.
5. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet om å arbeide vidare med planar og system for kommunikasjon kring kyrkjevala. Kyrkjemøtet vil framheve at valkortet, ei personleg utsending til alle røysteføre kyrkjemedlemmer, har vist seg som eit effektivt og målretta kommunikasjonstiltak. Kyrkjemøtet meiner det er rom for forbetringar særleg når det gjeld tiltak for å gjere kandidatane kjende for veljarane, og for kunngjering av valresultatet snarast råd.
6. Kyrkjemøtet bed Kyrkjerådet i samarbeid med Samisk kyrkjeråd om å utarbeide framlegg til ei betre ordning ved val på samiske representantar til bispedømmeråd og Kyrkjemøtet. Kyrkjerådet og Samisk kyrkjeråd vert óg bedne om å følgje opp Strategiplan for samisk kyrkjeliv når det gjeld samiskkyrkjeleg demokrati (pkt. 5. 17).

Samrøystes vedtatt.

95 røysteføre.

Deltakere på Kirkemøtet 2012

Aano	Kjetil	leder MKR
Aarflot	Andreas Henriksen	Borg
Aas	Ann Mari	Nidaros (vara for Solveig K. Bratseth)
Andersen	Anne Brun	Borg
Andersen	Leif Christian	Stavanger
Andreassen	Gunnhild	Nord-Hålogaland
Andreassen	Jarle-Wilfred	Nord-Hålogaland
Arstad	Fredrik	Oslo
Askeland	Harald	Tunsberg
Aukan	Modulf	Møre
Aurdal	May Lisbeth Hovlid	Møre
Bakken	Anne Marie	Nord-Hålogaland
Barkved	Silje Arnevik	Stavanger
Benestad	Øivind	Agder og Telemark
Berg	Sigmund Rye	Hamar
Berg	Karin-Elin	Oslo
Bergslid	Kjartan	Nidaros
Birkedal	Erling	Borg
Bjerkestrand	Geir Ivar	Agder og Telemark
Bjørnerud	Berit	Agder og Telemark
Bonden	Ole Kristian	Hamar
Bovim	Einar	Sør-Hålogaland
Braathen	Roald	Hamar
Bratsberg	Ingjerd Sørhaug	Tunsberg
Braut	Ivar	Bjergvin
Brekken	Marianne Hermann	Møre
Brenna	Eleanor	Hamar
Brun	Reimar	Sør-Hålogaland
Brunvoll	Hilde Bergfjord	Møre
Byfuglien	Helga Haugland	Preses
Dahl	Merethe Kjønne	Tunsberg
Dahl	Laila Riksaasen	Tunsberg
Dale	Berit Nøst	Bjergvin
Dalheim	Anne	leder SKR
Dekko	Kjellfred	Tunsberg
Drangsholt	Kjetil	Agder og Telemark
Eide	Marius Berge	Oslo
Eikli	Gabriel	Nidaros
Eira	Nils Mathis Nilsen	Nord-Hålogaland
Elseth	Eivind Eidheim	Bjergvin (vara for Nils Dagestad)
Espelund	Gyrid	Stavanger
Evang	Anne Berit	Oslo
Fiske	Solveig	Hamar

Fjeldheim	Terje	Stavanger
Fjærvoll	Dag Jostein	Sør-Hålogaland
Folden	Grete	Nidaros
Gjeset	Agnes Sofie	Nidaros
Glette	Liv Hjørdis	Stavanger
Granerud	Mette-Marit S.	Nord-Hålogaland
Grastveit	Marie Klakegg	Stavanger
Gunleiksrud	Kristin	Oslo
Hedberg	Ingjerd Breian	Tunsberg
Hegstad	Harald	Oslo
Heiene	Herborg Finnset	Nord-Hålogaland (vara for Per Oskar Kjølaas)
Hermstad	Marit	Sør-Hålogaland
Holm	Trude	Nidaros
Holmestrand	Liv-Eli	Nord-Hålogaland
Hugdøl	Liv Marie	Nidaros (vara for Gunnar Winther)
Husøy	Eldar	Møre
Indgjerdingen	Frøydis	Borg
Jakobsen	Martin	Agder og Telemark
Jakobsen	Målfrid Synnøve	Møre
Johnsen	Hilde-Solveig Trogstad	Tunsberg
Jule	Ingrun	Hamar
Junker	Karen	Agder og Telemark
Jønsson	Nils Enar Bertil	Nidaros
Jørgensen	Tor Berger	Sør-Hålogaland
Kaslegard	Ingvild	Tunsberg
Kaspersen	Trude S.	Sør-Hålogaland
Kleiven	Anne Gangnes	Borg
Klevberg	Oddhild	Nord-Hålogaland
Kristiansen	Toril	Hamar
Kvalbein	Aud	Oslo
Kvarme	Ole Christian	Oslo
Landmark	Dag	Hamar
Lewin	Sølvi Kristin	Tunsberg
Lindø	Svein Arne	Stavanger
Ludvigsen	Geir	Nord-Hålogaland
Lundby	Knut	Oslo
Lånke	Ola Torgeir	Nidaros
Midttømme	Ingeborg	Møre
Mikkelsen	Mareno	Sør-Hålogaland
Morland	Egil	Bjørgvin
Muri	Kari Synnøve	Bjørgvin
Myhre	Jofrid Trandem	Borg
Nilsen	Helge	Nidaros
Nordal	Torstein Eidem	Agder og Telemark
Nordhaug	Halvor	Bjørgvin
Nordheim	Arnt Erik	Bjørgvin (vara for Inger Helene Nordeide)

Nyjordet	Tanja	Sør-Hålogaland
Olsen	Jan Olav	Agder og Telemark
Ording	Anne-Lise Brenna	Hamar
Orten	Per Eilert	Møre
Oveland	Elin	Oslo
Pettersen	Erling Johan	Stavanger
Risholm	Arne Leon	Borg
Saltnes	Knut Rune	Oslo
Samuelson	Hans Ove	Nord-Hålogaland
Sandmæl	Kristine	Sør-Hålogaland
Singsaas	Tor	Nidaros
Sivertsen	Unny Nome	Sør-Hålogaland (vara for Mari Haave Dvergsdal)
Skjevesland	Olav	Agder og Telemark
Skollevoll	Sigurd	Nord-Hålogaland
Solberg	Bjørn	Borg
Sommerfeldt	Atle	Borg
Soppeland	Tor	Stavanger
Steinkopf	Tone Synnøve Øygard	Bjørgvin
Sundby	Jan-Erik	Borg
Sørvik	Ann-Kristin	Møre
Sørås	Arne	Stavanger (vara for Berit Espeset)
Torvik	Rønnaug	Agder og Telemark (vara for Bergit Haugland)
Tveit	Arne	Sør-Hålogaland
Vatne	Kari	Møre
Waalder Halstensen	Cathrine	Bjørgvin
Wirgenes	Kjell Rune	Tunsberg
Ødegaard	Julie-Ane	Bjørgvin
Åsgård	Reidar	Hamar

Forfall

Svendson	Ingrid Breilid	UKM
Haugland	Bergit	Agder og Telemark
Kjølaas	Per Oskar	Nord-Hålogaland
Winther	Gunnar	Nidaros
Dvergsdal	Mari Haave	Sør-Hålogaland
Bratseth	Solveig Kopperstad	Nidaros
Dagestad	Nils	Bjørgvin
Espeset	Berit	Stavanger
Nordeide	Inger Helene	Bjørgvin
Melve	Ingrid Brækken	UKM

Forfall uten vara

Bjerkestrand	Helene	KR
Thorsen	Elisabeth	KR

Representanter fra Ungdommens kirkemøte

Hermstad	Gunnhild N.	UKM
Holberg	Ingeborg	UKM (vara for Ingrid Brækkken Melve)
Ørland	Lars Lauvvik	UKM (vara for Ingrid Breilid Svendsen)
Øvrebø	Håkon	UKM

Representanter fra de teologiske fakultetene

Wyller	Trygve	TF
Haanes	Vidar	MF
Meland	Bård	MHS

Andre

Reinertsen	Stein	KR
------------	-------	----

Komiteenes sammensetning 2012-2015

- LK = lek kirkelig
 G = geistlig
 B = biskop
 UKM = ungdommens kirkemøte

Kirkemøtet 2012 var fordelt på komiteene A-F.

Komité A - Gudstjeneste og evangelisering

KM 05/12Ny salmebok

Anne Brun Andersen, Borg
 Gunhild Andreassen, Nord-Hålogaland
 Karin Elin Berg, Oslo
 Sigmund Rye Berg, Hamar
 Geir Ivar Bjerkestrand (LK), Agder og Telemark
 Ivar Braut (G), Bjørgvin
 Hilde B Brunvoll, Møre
 Nils Mattis Eira, Nord-Hålogaland
 Gyrid Espeland, Stavanger
 Maria Kagge Grastveit, Stavanger
 Gunhild Hermstad, UKM
 Eldar Husøy, Møre
 Tor B. Jørgensen (B), Sør-Hålogaland
 Egil Morland, Bjørgvin
 Helge Nilsen (LK), Nidaros
 Sølvi Kristin Lewin (G), Tunsberg
 Anne-Lise Brenna Ording, Hamar
 Elin Oveland (LK), Oslo
 Stein Reinertsen, (G) KR
 Tor Singsaas (B), Nidaros
 Unny Nome Sivertsen (vara for Dvergsdal), Sør-Hålogaland

Komité B – Undervisning

KM 06/12 Revisjon av retningslinjer for OVF

KM 08/12 Endringer i alminnelige bestemmelser for gravferd – Kirkelig medvirkning ved askespredning

Øivind Benestad, Agder og Telemark
Erling Birkedal, Borg
Ole Kristian Bonden (G), Hamar
Laila Riksaasen Dahl (B), Tunsberg
Merethe K jonn  Dahl, Tunsberg
Agnes Sofie Gjeset, Nidaros
Liv H rdis Glette, Stavanger
Kristin Gunleiksrud, Oslo
Trude Holm, Nidaros
Liv Eli Holmestrand, Samisk representant
Martin Jakobsen, Agder og Telemark
Ingrun Jule, Hamar
Anne Gangnes Kleiven, Borg
Tanja Nyjordet, Sør-Hålogaland
Ingmar Ljones, (vara for Nordeide) Bjørgvin
Hans Ove Samuelsen, Nord-Hålogaland
Olav Skjevesland (B), Agder og Telemark
Elisabeth Thorsen (G), KR
Arne Tveit, Sør-Hålogaland
Kari Vatne (LK), Møre
Kjell Rune Wirgenes, Tunsberg

Komité C – Diakoni og samfunnsspørsmål

KM 04/12 Skaperverk og bærekraft. Midtveisrapport

KM 09/12 Likeverd, inkludering og tilrettelegging. Mennesker med utviklingshemning i Den norske kirke

Leif Christian Andersen, Stavanger
Marianne H. Brekken, Møre
Eleanor Brenna, Hamar
Reimar Brun, Sør-Hålogaland
Nils Dagestad, Bjørgvin
Anne Dalheim, Samisk kirkeråd
Gabriel Eikli, Nidaros
Berit Espeseth (G), Stavanger
Rønnaug Torvik (vara for Haugland), Agder og Telemark
Ingjerd Hedberg, Tunsberg
Ingvild Kaslegard, Tunsberg
Herborg Finnset Heiene (B) (vara for Kjølaas), Nord-Hålogaland
Aud Kvalbein, Oslo
Geir Ludvigsen, Nord-Hålogaland
Mareno Mikkelsen, Samisk representant
Kari Muri, Bjørgvin
Jan Olav Olsen, Agder og Telemark
Knut Rune Saltnes, Oslo
Kristine Sandm el (G), Sør-Hålogaland
Atle Sommerfeldt (B), Borg
Jan-Erik Sundby (LK), Borg

Komit fordeling

Lars L Ørland, UKM

Komité D – Kirkeordningsspørsmål

KM 12/12 Kirkelige valg 2011. Evaluering og oppfølging

Jarle Andreassen, Nord-Hålogaland
Harald Askeland, Tunsberg
Modulf Aukan, Møre
Helga Haugland Byfuglien (B), preses
Kjellfred Dekko (LK), Tunsberg
Anne Berit Evang (G), Oslo
Dag Jostein Fjærvoll, Sør-Hålogaland
Harald Hegstad, Oslo
Marit Hermstad, Sør-Hålogaland
Karen Junker, Agder og Telemark
Dag Landmark (LK), Hamar
Svein Arne Lindø, Stavanger
Ola T Lånke, Nidaros
Jofrid Trandem Myhre, Borg
Halvor Nordhaug (B), Bjørgvin
Sigurd Skollevoll (G), Nord-Hålogaland
Tor Soppeland, Stavanger
Bjørn Solberg, Borg
Liv Marie Hugdal (vara for Winther), Nidaros
Trygve Wyller, TF
Julie Ane Ødegaard, Bjørgvin
Reidar Åsgård, Hamar

Komité E – Personal og utdanning

KM 10/12 Ordning for nominasjon og tilsetting av biskoper

KM 11/12 Ordning for tilsetting av proster

Anne Mari Bakken, Nord-Hålogaland
Silje Arnevik Barkved, Stavanger
Berit Bjørnerud, Agder og Telemark
Einar Bovim, Sør-Hålogaland
Ingjerd Sørhaug Bratsberg, Tunsberg
Solveig Bratseth, Nidaros
Marius Berge Eide, Oslo
Solveig Fiske (B), Hamar
Vidar L Haanes, MF
Cathrine Halstensen, Bjørgvin
Målfrid Isene, Møre
Bertil Jønsson, Samisk representant
Knut Lundby, Oslo
Ingeborg Midttømme (B), Møre
Torstein Eidem Nordal, Agder og Telemark
Per Eilert Orten (G), Møre
Arne Leon Risholm (G), Borg
Tone Synnøve Ø Steinkopf (LK), Bjørgvin
Håkon Øvrebø, UKM
Andreas Henriksen Aarflot, Borg

Komité F – Informasjon og mellomkirkelige spørsmål

KM 07/12 Misjon til forandring – Utfordringene fra Edinburgh 2010

Fredrik Arstad, Oslo
May Lisbeth Aurdal, Møre
Kjartan Bergslid (G), Nidaros
Berit Nøst Dale, Bjørgvin
Kjetil Drangsholt, Agder og Telemark
Terje Fjeldheim (LK), Stavanger
Grete Folden, Nidaros
Mette-Marit S rem Granerud, Nord-Hålogaland
Frøydis Indgjerdningen, Borg
Hilde-Solveig Trogstad Johnsen, Tunsberg
Trude S. Kaspersen, Sør-Hålogaland
Oddhild Klevberg (LK), Nord-Hålogaland
Torhild Kristiansen, Hamar
Ole Chr Kvarme (B), Oslo
Ingrid B Melve, UKM
Bård M eland, Misjonshøgskolen
Roald Braathen, Hamar
Erling Pettersen (B), Stavanger
Ann Kristin Sørvik, Møre
Kjetil Aano, Mellomkirkelig råd

Sekretariatet

Berit Hagen Agøy
Hans Arne Aker 
Per Kristian Aschim
Ole Inge Bekkelund
Liv Janne Dehlin
Sigrun Egeland
Karen Marie Engeseth
Trude Evenshaug
Beate Fagerli
Knut Hallen
Ivar Hauge
Guro Hellgren
Dag Trygve Henriksen
 ge Haavik
Jens-Petter Johnsen
Tore Johnsen
Kari Winger Karlsen
Vidar Kristiansen
Svein Mathias K hn
Randi Langkaas

Susanne Lende
Øyvind Meling
Håkon Olaussen (BM)
Øyvind Rise (BM)
Hilde Vormeland R 
Gerd Karin Røsæg
Hans J rgen Schorre
Jahn-Oluf Skonnord
Christofer Solbakken (BM)
Synnøve Hinnaland Stendal
Per Tanggaard
Siv Thompson
Einar Tjelle
Brynjulf Jung Lindland-Tj nn
Øyvind Tobiassen
Bengt Arild Unnerud
Sissel Vartdal
Gunnar Westermoen
Paul Erik Wirgenes

Gjester

Gjester fra regjering, departement, storting, Fylkesmannen m.fl.

Marianne Aasen, leder KUF-komiteen, A
Rigmor Aasrud, statsråd FAD
Petter Berg, ordfører i Tønsberg
Dagrun Eriksen, KUF-komiteen, KrF
Svein Gjølseth, KUF-komiteen, A
Svein Harberg, KUF-komiteen, H
Hans Hilding Hønsvall, fylkesvaraordfører i Vestfold
Erling Lae, fylkesmann i Vestfold
Ingrid Vad Nilsen, ekspedisjonssjef FAD
Egil Olli, Sametingspresident
Bente Thorsen, KUF-komiteen, FrP
Anne Tingelstad Wøien, KUF-komiteen, Sp
Tone Toften, statssekretær FAD
Truls Wickholm, KUF-komiteen, A

Gjester fra Den norske kirke lokalt

Øystein Eilertsen, leder menighetsrådet Tønsberg Domkirke
David Gjerp, domprost Tønsberg
Øivind Grimsæth, kirkeverge Tønsberg
Yngve Sagedal, sokneprest Tønsberg domkirke
Stein Unneberg, leder Tønsberg kirkelig fellesråd

Gjester fra nordiske søsterkirker

Lars Rydje, kyrkomötets andre vice ordförande i Den Svenska Kyrkan
Åsa A. Westerlund, Mellomkirkelig råd, Den evangelisk-lutherske kirke i Finland

Gjester fra andre kirke- og trossamfunn

Stephanie Dietrich, CPCE
Janet Heil, Den anglikanske kirken i Norge
Øyvind Helliesen, Metodistkirken
Martin Junge, generalsekretær LWF
Rev Canon John Lindsay, Scottish Episcopal Church/ The Porvoo Communion
Arnfinn Løyning, synodeformann Den Evangelisk Lutherske Frikirke
Heidi Martiniussen, kommunikasjonssjef LWF
Berit Westad, Metodistkirken

Øvrige gjester

Randi Bergkåsa, forbundsleder Det norske Diakonforbund
Roar Bredvei, fungerende dødeprost
Gaute Brækken, generalsekretær Norges kristelige studentforbund
Siv Bonde, Nettverksleder Kirkens Nødhjelp
Oddrun Bøhlerengen, ass. generalsekretær Søndagsskolen Norge
Bård Andreas Bårdsen, leder Norges kirkevergelag
Benita Christensen, direktør Stiftelsen Kirkens Familievern
Tor Even Fougner, leder teOLOgene
Inger Furseth, konst. Forskningssjef KIFO
Olav Gading, fung. leder Norges Kirkesangforbund

Frank Grimstad, adm. direktør KA
Judy Velle Hafredal, avd. direktør Opplysningsvesenets Fond
Alf P. Hagesæther, feltprost
Rolf Gunnar Heitmann, generalsekretær Den Norske Israelsmisjon
Espen Holm, styremedlem Acta
Jeffrey Huseby, generalsekretær i Det Norske Misjonsselskap
Ole-Johs. Huuse, generalsekretær Presteforeningen
Jørn Lemvik, generalsekretær Digni
Tor Einar Lie, kirkeverge i Døvekirken
Anne Kirsti Kjenne, leder Kateketforeningen
Rolf Kjøde, generalsekretær Normisjon
Tore Kopperud, prost Søndre Aker
Ingunn Dalan Kosnes, leder Norsk kvinnelig teologforening
Ingeborg Mongstad-Kvammen, generalsekretær Bibelselskapet
Ingvar Lyche, studieleder K-stud
Kjell Markset, Idrettsprest og generalsekretær KRIK
Gunnar Mindestrømmen, leder Presteforeningen
Eigil Morvik, styreleder KA
Sara E. Moss, nestleder Norges kristelige studentforbund
Audun Myhre, generalsekretær Sjømannskirken
Berit Nafstad, styreleiar Norske kirkeakademier
Else-Britt Nilsen, styreleder Norges Kristne Råd
Raag Rolfsen, direktør Areopagos
Margunn Sandal, konst. Generalsekretær Norsk kirkeakademier
Eli Selstad, fungerende direktør Opplysningsvesenets Fond
Christofer Solbakken, generalsekretær Bispemøtet
Ørnulf Steen, generalsekretær Norges Kristne Råd
Kari Skår Sørheim, leder av landsstyret i NMS
Anne Lise Søvde, Norme
Elisabeth Torp, leder Kirkens Ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep
Lise Tørnby, daglig leder Samarbeidsrådet for tros-og livssynssamfunn
Inger Helene Venås, generalsekretær Stiftelsen Signo
Liv Hukset Wang, Avdelingsleder for kommunikasjon Kirkens Nødhjelp
Bjørn A. Wegge, generalsekretær Stefanusalliansen
Thorhild Widvey, styreleder Sjømannskirken
Berit Øksnes, styreleder IKO
Mette Henriksen Aas, leder for Seksjon kirke, kultur og oppvekst i Fagforbundet

Øvrige programinnslag

Seminar – Kirkeordning

Mandag 16.04.2012 ble det avholdt et seminar for Kirkemøtets delegater, med tema kirkeordning. Direktør i Kirkerådet holdt foredraget «Kirkeordning – stat og kirke 1998-2012». Biskop Ingeborg Midttømme og biskop Solveig Fiske hadde vært sitt innlegg om kirkeordning.

Dirigent: Jan-Olav Olsen

Disse hadde ordet:

Harald Hegstad, Ola T. Lånke, Egil Morland, Ole Kristian Bonden, Vidar L. Haanes, Kristin Gunleiksrud, Leif Christian Andersen, Bjørn Solberg, Målfrid Synnøve Jakobsen, Helga Haugland Byfuglien, Harald Askeland, Atle Sommerfeldt, Ivar Braut, Marius Berge Eide, Einar Bovim, Jens-Petter Johnsen.

Gudstjeneste, morgen- og kveldsbønn

Hver morgen ble det avholdt morgenbønn i plenumssalen, utenom søndag, da det var gudstjeneste i Nøtterøy kirke. Kveldsbønn ble avholdt i kapellrommet. Bispedømmerådene hadde ansvar for hver sin morgen- eller kveldsbønn.

Søndagsgudstjenesten i Nøtterøy kirke kl.11, hadde følgende medvirkende:

Biskop Olav Skjevesland, domprost David Gjerp, sokneprest Maia Koren, sokneprest Tom Olaf Josephsen, medliturg Birgit Aster, Nøtterøy Ungdomskantori, kantor/dirigent Kristin Vold Nese, kantor Ingunn Aas Andreassen, gitar og trompet Terje Johannsen, slagverk Jon Rosslund, bass Emil Ljone.

Tirsdag 17.04.2012 ble Kirkemøtet avsluttet med en liturgisk utsendelse ved biskop Laila Riksaasen Dahl.

Taler, foredrag og hilsener

Biskop Atle Sommerfeldts preken ved åpningsgudstjenesten

Joh.20.24-31

Kristus er oppstanden!

Og alle sier: Kristus er sannelig oppstanden!

1. Mennesker står da ikke opp fra de døde!

I likhet med generasjonene før oss, har også vår generasjon arvet menneskets grunnleggende synd, den som i følge den kirkelige tradisjonen ligger til grunn for all annen synd: Hovmod. Den hovmodige forestiller seg at ens egen kunnskap, posisjon og utseende er langt overlegent alle andre og er et resultat av egen fortrefelighet, oftest i motsetning til de andre.

Det bør ikke overraske noen at vi med jevne mellomrom får presentert forståegpåere i det offentlige rom som hevder at det ikke går an for moderne mennesker å tro at Jesus faktisk sto opp fra de døde. Vi vet jo med sikkerhet at mennesket blir til jord når det dør. Og da er det umulig å tenke seg at den døde kroppen står opp. Slik resonneres det, gjerne avsluttet med et tilfreds lite smil som understreker hvor godt resonnementet sitter og dermed avslutter debatten med den lite opplyste og enfoldige kirke og kristenhet.

Overbevisningen om at tvilen på den tomme graven og Jesu oppstandelse tilhører vår tid, de europeiske generasjonene formet av opplysningstidens rasjonalitet, er ikke riktig. Folk sto ikke opp fra de døde på Jesu tid heller. Kvinnene som fant den tomme graven, kom med salve for å stelle den torturerte og mishandlede kroppen. Den tomme graven gjorde dem redde og de mannlige disiplene måtte selv sjekke. Men graven var tom, en dårskap også for den tidens kloke hoder.

2. Den hovmodiges trøst

For alle oss som i hovmod kan tvile på oppstandelsens realitet og tro at vår egen fornuft er tilværelsens sentrum, er fortellingen om Thomas en trøst og et ankerfeste.

Trøst, fordi vi i bibelen selv opplever at tvilen på det umulige ble delt av en av Jesu nærmeste disipler. Og Thomas er ingen hvem som helst, det er han som la grunnlaget for en kirke i det nåværende India, Pakistan og Afghanistan. I vår tid, nesten to tusen år senere, bærer en av kirkene i India hans navn og kan vise til kontinuitet helt tilbake til Thomas. Tvileren ble en stor kirkebygger.

Men enda viktigere er måten Jesus møter Thomas på. Han skyver ikke Thomas fra seg, han moraliserer ikke. Han hilser også Thomas med hilsenen han møter de andre disiplene med: Fred være med dere.

Og mer enn det. Jesus gir Thomas det Thomas trenger å se, sårene i siden og i hendene. Jesus inkluderer Thomas og gir Thomas støtte for troen og de troende til alle tider. Slik setter Jesus standarden for fellesskapet som i de påfølgende to tusen årene har møttes den første dag i uken. Det gudstjenestefeirende fellesskapet må gjenspeile dette og leve som et inkluderende og åpent fellesskap der vi møter den korsfestede og oppstandenes hilsen til oss: Fred være med dere.

3. Den oppstandnes kjennetegn.

Men det ligger mer i møtet mellom Jesus og Thomas. La oss synge oss inn i Kingos opplevelse slik han formidler det i salmen på nr 172:

"Som den gyldne sol frembryter gjennom den kullsorte sky og sin stråleglans utskyter, så at natt og mulm må fly, så min Jesus av sin grav og det dype dødens hav oppsto ærefull av døde i mot påskemorgen røde.

Ligger jeg i syndens veie, ligger jeg i armod ned, ligger jeg på sykdoms leie, ligger jeg i useelhet, ligger jeg fortrenget, forhatt, og av verden helt forlatt, skal jeg hus i graven tage, å, her er dog håp tilbake!"

Den kullsorte skyen som skygger for sol og varme, var ikke abstrakte, poetiske bilder for Kingo. Den gjenspeilte den grunnerfaringen han og hans generasjon nettopp hadde lagt bak seg: Over 30 år med krig der folk hadde dødd i enormt antall av vold, hungersnød og pest. Historikerne sier at 10 av 17 millioner mennesker i det tyske landområde døde i denne krigen. Opplevelsen av dødskreftenes herjinger ble forsterket av at krigen ble ført med religiøs begrunnelse og som et ledd også i en kirkelig maktkamp. Kirkelig tilhørighet var en trussel mot livet, slik Berthold Brecht viser oss det hans store drama Mutter Courage og hennes barn, skrevet i 1939, i skyggen av forrige århundre store katastrofe. Makthaveres kynisme og villighet til å ofre menneskeliv for egen makt og posisjon virket for 1600-talls mennesket å være uten grenser.

Synd, armod, sykdom, usselhet, ensomhet, død er derfor ikke allegorier, men uttrykker den altdominerende livsfølelse av ondskap og dødskreftenes dype hav.

Tegnet Thomas spør etter og som Jesus gir ham, er den korsfestedes sårmerker. Det var slik Thomas kjente ham og det var slik han kunne gjenkjennes. Thomas trengte visshet om at det var den Jesus han hadde sett korsfestet, som var oppstått fra de døde. Og det fikk han. Den oppstandne gjenkjennes på sine torturmerker.

Slik minnet Jesus disiplene på at han hadde fortalt dem at han i fremtiden, etter oppstandelsen, vil kunne gjenkjennes som sultne, tørste, fremmede, nakne, syke og fengslede mennesker. Slik myndiggjør Jesus dem all og gir dem korsmerkene som sine aldersmerker.

Det er den oppstandne som identifiserer seg med alle dem som erfarer dødskreftenes kullsorte sky over sine liv. Like virkelig som den korsfestedes sår er, synlig for alle, er den oppstandenes seier og tomme grav. Da gir den tomme graven de korsfestede håp. Da bryter oppstandelsens sol gjennom den mørke skyen og forteller at dødskreftene er overvunnet og livet har seiret og vil seire.

4. Oppstandelsens handlingsfellesskap

Erfaringen av kullsorte skyer over livene, er ikke unik for befolkningen i barokkens og tredveårskrigen Europa. I vår samtid er det alt for mange som har levd i 30-årskrigen, erfart hungersnød og epidemier, opplevd makthavere og andres sin ubegrensede villighet til å ofre andre menneskers liv på sin ideologi og økonomiske interessers alter.

For oss i Norge, som lever i verdens rikeste land med verdens beste velferdsordninger, er hovmodet ikke langt unna. Vår fortreffelighet gir oss ikke behov for verken å erkjenne hovmod eller ansvar for andres lidelse.

Kirkemøtesakene om Skaperverk og bærekraft og Likeverd, integrering og tilrettelegging bidrar de til å justere vårt hovmod. De avslører grunnleggende svikt i kirken og den norske samfunns relasjon til mennesker. Mennesker med utviklingshemming har erfart og erfarer

fortsatt utestenging, abortpraksis som truer deres menneskeverd og manglende oppfylling av grunnleggende rettigheter. De mange som erfarer livstruende endringer i sine levekår som følge av menneskeskapt klimaendring, høster fruktene av den velstand alle norske nyter godt av, fra vugge til grav. Vårt hovmod står for fall, slik Thomas erfarte det.

Nettopp derfor inviterer Jesus oss til å se.

Vi inviteres til å se de mange med den korsfestedes sår, dem alle kan se.

Vi inviteres til å erkjenne vårt hovmod som alle andre ser, men vi ofte selv er blinde for.

Vi inviteres til å se livskraften i de sårede, undertrykte og utstøtte som færre ser. Jesus inviterte ikke Thomas til å se svakhet, men til å se den oppstandenes kraft og styrke i den korsfestede. Og den finnes nettopp der.

Thomas ble en handlekraftig tjener for den korsfestede og oppstandene. Måtte vi få nåde til å være den korsfestede og oppstandenes lovsyngende og handlekraftige fellesskap i vår tid og på vårt sted. Da kan vi med hjerte og hode reise oss og synge med Kingo:

Takk for all din fødsels glede, takk for alt ditt guddomsord, takk for dåpens hellig væte, takk for nåden på ditt bord! Takk for dødens bitre ve, takk for din oppstandelse, takk for himmelen du har inne, der skal jeg deg se og finne.

Kirkerådsleder Svein Arne Lindøs tale

Deres Majestet, statsråd, sametingspresident, stortingsrepresentanter, fylkesvaraordfører og ordfører, - kjære kirkemøtedelegater.

Vi er samlet til Kirkemøte fordi vi er blitt valgt av Den norske kirkes medlemmer til å være kirkens øverste valgte organ. Det er en ære, et stort ansvar og et privilegium. Etter god tradisjon er Hans Majestet Kongen til stede når Kirkemøtet samles første gang etter valg. Vi er glade for at Kongen så ofte har takket ja til å være til stede ved store og mindre begivenheter i kirken. Kongens oppmerksomme deltakelse beriker kirkens fellesskap.

Denne våren vedtar Stortinget endringer i Grunnloven som gjør at relasjonen mellom stat og kirke endres og at Kongens særskilte kirkestyre avvikles. Hva betyr dette for relasjonen mellom Kongen og kirken? I februar hadde jeg gleden av å få møte Deres Majestet i audiens på slottet. Vårt viktigste anliggende den dagen var å få invitere Kongen til fortsatt aktiv deltakelse i kirkens liv. Når folk søker kirken, har vi erfart at Kongen har valgt å være med og være nær. Det har gitt styrke til samholdet – i krise, sorg og glede. Slik håper vi det fortsatt vil være også etter grunnlovsendingene. Kongen er alltid velkommen til kirke.

Trosopplæring gir kirkevekst

I år skal ikke Kirkemøtet drøfte trosopplæringsreformen, men jeg ønsker likevel å si noen ord om den. At kirken gir barna og de unge trosopplæring, er noe av det viktigste vi gjør. Barn som døpes i Norge skal få en helhetlig forståelse av hva dåpen innebærer og dermed også av hva kristen tro er tuftet på. Trosopplæringen skaper kulturforståelse. Gjennom den får barna våre ta del i et lærende fellesskap, som gir dem ferdigheter i interkulturell kommunikasjon. Trosopplæring er å ta vår visjon på alvor: En bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.

Hans Majestet Kongen har vist å sette pris på at den kristne tro blir formildet til barn. I Stavanger Aftenblad leser vi at Kongen i perioden 1997 – 2011 har delt ut ikke mindre enn 100 fortjenestemedaljer i sølv til frivillige og ubetalte søndagsskolelærere. For å få medaljen må man normalt ha mer enn 40 års tjenestetid bak seg. Det er flott at så mange er blitt satt pris på.

Trosopplæringsreformen har medført et betydelig engasjement og utviklingsarbeid i våre menigheter. Vi ser resultater: For en drøy måned siden kunne vi lese at antallet mennesker på gudstjenester i Agder og Telemark stiger for andre året på rad. En av årsakene synes å være økt satsning på trosopplæring og mer involvering av barn og unge i gudstjenestene.

Kjære statsråd: Statsbudsjettet for 2012 var en stor skuffelse for alle som er opptatt av trosopplæring. Det er Stortinget som har vedtatt reformen. Reformen forutsetter at alle dømte barn og unge i Norge skal få tilbud om trosopplæring. Det får de ikke i dag. Ni år etter at reformen ble innført, bor fortsatt en kvart million dømte barn og unge i menigheter som ikke mottar støtte til trosopplæring. Dette er uholdbart og urettferdig. Vi ber innstendig om at bevilgningene til reformen følges opp og at den nødvendige tilleggsbevilgningen på revidert nasjonalbudsjett 2012 og i statsbudsjettet for 2013 blir foreslått. Her er det bare for regjeringen å følge opp sin egen ambisjon fra Soria Moria II. I Soria Moria-erklæringen lister regjeringen også opp andre fine mål for sin kirkepolitikk, og jeg ser det som min jobb å benytte enhver anledning til å minne om dette: Regjeringen har som mål «å øke tallet på preste- og diakonstillinger».

Historisk reform

Årets kirkemøte er lagt til en tid som for kirken er historisk. Kirkeforliket skal i 2012 utløse endringer i Grunnloven. Med dette realiseres først og fremst en helt nødvendig reform av staten. Samtidig innledes en av de største reformene for kirken i moderne tid. For et kirkesamfunn er det helt avgjørende å kunne ansette proster og biskoper selv. Denne våren er vi endelig der. Heretter skal det ikke lenger være et krav at minst 50 % av regjeringsmedlemmene er medlemmer av kirken, og kirken får et løsere bånd til staten. Dette stiller nye krav til oss. Løsere bånd til staten krever tettere bånd til medlemmene. Reformen har allerede gitt kirken og alle kirkens organer en sterkere demokratisk legitimitet og forankring hos medlemmene, og det er dette vi skal utvikle videre i årene fremover.

Statsråd og stortingsrepresentanter: Vi er enige i at valgordningen ved Kirkevalget må forbedres. Vi skal ha en valgordning som stimulerer til deltakelse og som ikke er så komplisert at velgere snur i døra eller får forkastet stemmen sin. Her har vi felles mål. Jeg forventer derfor at kirken blir vist den tillit at vi selv kan finne fram til en valgordning som fungerer best mulig.

Kirken står sterkt i det norske samfunnet. Men en levende kirke trenger engasjerte medlemmer, og den er avhengig av at unge mennesker velger kirken som arbeidsplass. Jeg blir derfor bekymret når jeg ser at kirken strever med å rekruttere til kirkelige stillinger. Babyboomen etter krigen har sikret kirken ansatte til stillinger over det ganske land i mange år. Men bildet er nå et annet, særlig når det gjelder prester. Og det skyldes ikke bare at mange prester snart blir pensjonister. Parallelt med pensjons-boomen ser vi at prester forlater sine jobber til fordel for stillinger utenfor kirken, og vi ser at opptakstallene til profesjonsstudiet i teologi er lavere enn det kirken har behov for. Her står kirken foran en stor og krevende utfordring.

Jeg er opptatt av at stat-kirke-reformen ikke skal skape usikkerhet om kirken som arbeidsplass. Jeg er opptatt av at kirken også i fremtiden skal ha en samlende, skapende, sosial, åndelig og demokratisk funksjon. Jeg er opptatt av at vi alle forstår at en svekket kirke rammer sentrale samfunnsverdier og reduserer det immaterielle velferdsnivået i samfunnet. Og jeg er opptatt av å vise gleden over det kirken gir alle oss som har et forhold til den.

Preses Helga Haugland Byfuglien stiller i en kronikk i Aftenposten 7. mars spørsmålet om kirkereformene styrker kirken i tråd med politikernes intensjoner da de vedtok dem. Kirkens økonomiske situasjon, manglende midler til å drive aktiv medlemskontakt og store rekrutteringsutfordringer styrker ikke kirken. Et bredt og tverrpolitisk samlet Storting – inklusive et samlet Senterparti – ønsket stat-kirke-reformen velkommen i 2008. Hvis ikke det samme Stortinget ønsker å følge opp reformen med økonomiske midler nå i 2012, da styrkes heller ikke kirken. Dette bekymrer meg.

Forbruket må ned

Kirkemøtet skal i år behandle saken *Skaperverk og bærekraft - revidert prosjektplan*. Jeg skal ikke kommentere selve saken. Likevel mener jeg det er viktig fra denne talerstolen å understreke hvor nødvendig det er at kirken holder oppe trykket på vårt ansvar for skaperverket. Saken er blitt aktualisert ved flere anledninger det siste året. Blant annet under klimatoppmøtet COP 17 i Durban i Sør-Afrika. Jeg fikk selv være til stede under første halvdel av møtet. Religiøse ledere fra ulike trossamfunn var samlet for å påvirke verdens politikere til modige beslutninger.

Det gjorde et uutslettelig inntrykk å høre kristne brødre og søstre trygle den vestlige verden om å ta ansvar slik at ikke havet sluker deres åkerland, og undergraver deres boliger. Biskop

Tutu viste til hva religiøst engasjement har utrettet i Sør-Afrika og talte om at tro gjør mirakler. Tutu slo fast at det samme under vil skje igjen når "trosfolket" gjør felles sak. "Gud skapte verden som en hage. Vi er i ferd med å gjøre den til en ørken", sa biskopen videre.

En annen biskop, vår egen Erling Pettersen, rettet et kritisk søkelys på tempoet i norsk oljeutvinning for bare noen uker siden. Reaksjonene lot ikke vente på seg. Dette har ikke kirken noe med, ble det sagt, dette har ikke kirkens folk greie på. Kjære kirkemøtedelegater: Kirken må la sin røst høre for å mane til ansvar for skaperverket. Vi skal gi våre politikere mot til å fatte de nødvendige beslutningene. Klimameldingen må komme snarest, slik at vi vet hva våre myndigheter mener om dette viktige spørsmålet.

Samisk kirkeråds engasjement for skaperverk og bærekraft og urfolksspørsmål har det siste året kommet til uttrykk i oljesandspørsmålet. Samisk kirkeråd er sammen med de andre rådsorganene i Den norske kirke, svært kritisk til Statoils oljesandengasjement i Canada. Prosjektet har en altfor høy pris – for klima, for miljø og for urfolk. Regjeringen er blitt utfordret til å trekke Statoil ut av oljesandprosjektet, og Samisk kirkeråd har oppfordret Sametinget om å engasjere seg i saken. Fram mot Statoils generalforsamling 15. mai vil kirken oppfordre Opplysningsvesenets fond om å trekke sine plasseringer ut av Statoil, hvis ikke Statoil endrer kurs.

Samtidig som kirken skal ha en tydelig stemme i forbindelse med de globale miljø- og klimaspørsmålene, må vi rette et kritisk søkelys på vårt eget forbruk. Det handler om vår private energibruk, vår bruk- og kast-mentalitet og vårt krav til stadig bedre materiell levestandard. Vi, 3,8 millioner kirkemedlemmer i Norge, utgjør et betydelig forbrukermarked, og det er vår overdrevne etterspørsel etter varer og tjenester som bidrar til rovdriften på jordas ressurser og bærekraft. Vår troverdighet i klimaspørsmålene er avhengig av at vi selv vil vise måtehold og evne til å redusere forbruket. Slik jeg ser det, må dette forankres i det gudgitte ansvaret vi har fått for skaperverket.

Bearbeiding av et kollektivt traume

Mens vi er samlet til Kirkemøte her i Tønsberg, vil saken mot Anders Behring Breivik starte i Oslo tingrett. Det kommer til å prege slutten av oppholdet vårt her, som det vil prege resten av nasjonen. Så overveldende var brutaliteten som rammet 22. juli, at rettssaken angår alle. Ingen er uberørt. Rettssaken er neste skritt i samfunnsfellesskapets behandling av et kollektivt traume. Kirkens deltakelse i krisehåndteringen, i begravelsene, i sorgbearbeidingen og i den offentlige samtalen har bidratt til det samme.

Lørdag 23. juli reiste jeg til Oslo for å være til stede rundt og i Oslo domkirke for å vise støtte til det arbeidet som allerede hadde kommet i gang. Senere under den store markeringen i Oslo Spektrum sa Kongen: "Det er ikke flere ord igjen å si." Vi kjente oss igjen i det som ble sagt.

Kirkene var åpne, kirkens medarbeidere var til stede, noen ganger med ord, andre ganger tause. I ettertid har kirken vunnet anerkjennelse for måten å håndtere krisen på. Den anerkjennelse og takk skal også gå til Kongehuset, og til landets politiske lederskap. Det er i kriser at vi forstår best hva den kristne troen betyr for oss, og faktisk for vår nasjon. Den norske kirkes utbredelse utover landet, - med sine mange kirkebygg og sine dyktige medarbeidere, viser hvilket viktig samfunnsoppdrag vi bærer. Vi som er ledere i Den norske kirke har et stort ansvar for å videreføre folkekirken slik at den fortsatt vil være det stedet mennesker søker når vi ikke lenger har ord, når sorgen lammer, og når vi trenger noe utenfor oss selv å få trøst fra.

Ny kirkeordning – Ny bibeloversettelse

I løpet av Kirkemøtet skal vi ha et eget seminar om ny Kirkeordning. Dette kommer årets nyvalgte kirkemøte til å jobbe mye med de nærmeste årene, og vi trenger å sette oss grundig inn i de kompliserte spørsmålene dette temaet reiser.

Når Grunnloven endres 21. mai, er kirken klar til å utarbeide en ny ordning for kirken. Kirkerådet har behandlet saken flere ganger allerede, og i løpet av våren sendes et refleksjonsdokument ut til menighetsråd, fellestråd og bispedømmeråd. Dokumentet skal sette i gang viktige samtaler om organiseringen av kirken. Det arbeidet som er gjort så langt, alt fra vedtak i tidligere kirkemøter, det betydelige arbeidet som direktørens arbeidsgruppe leverte i 2011, og de utredninger som både KA og Presteforeningen har gjort, er alle verdifulle innspill til diskusjonen. Alt dette er tilgjengelig og anbefales lest.

Kirkerådet har i sin behandling av saken vært tydelige på tre forhold:

- tidligere vedtak i Kirkemøtet skal ligge som premisser for det utredningsarbeidet som gjøres
- rådet skal sikre at det er en åpen og demokratisk anlagt prosess
- det materialet som nå sendes ut, skal ikke bære preg av at viktige veivalg allerede er gjort, ut over allerede fattede kirkemøtevedtak.

Vi står foran et krevende, men spennende arbeid, som skal utfoldes i en fruktbar spenning mellom kontinuitet og endring. Fristillingen av Den norske kirke som trossamfunn og arbeidet med ny kirkeordning representerer endringen. Kirkens forkynnelse av Guds ord og kirkens fortsatte nærvær i folks liv og historie representerer kontinuiteten. En ny tid krever nye ordninger for kirken, på samme måte som nye generasjoner trenger at Bibelen oversettes på nytt. Bibelen er hovedtema her på Kirkemøtet 2012: *I begynnelsen var Ordet*, og *Ordet* er i dette tilfellet en nyhet. Sist høst opplevde vi at den nye bibeloversettelsen nærmest ble en kioskvelter. Guds Ord i ny språkdrakt har vitalisert bibellesningen landet over. Vår ambisjon må være at en ny ordning for kirken skal bidra til å vitalisere kirkens liv.

Tur til Midtøsten

Kirkens ledelse har nettopp vært i Midtøsten. Formålet med turen var å følge opp Kirkemøtets bekymring for at Midtøsten tømmes for kristne og vedtaket om å støtte de kristne kirkene i området. Det var også et besøk til vår søsterkirke, Den evangeliske lutherske kirke i Jordan og Det hellige land og en anledning til å bli bedre kjent med arbeidet som Den norske kirke ved Mellomkirkelig råd og Kirkens Nødhjelp driver i Midtøsten, gjennom diakoni, fred- og forsoningsarbeid og religionsdialog. De kristne i Midtøsten deler kår med resten av befolkningen, og vi ønsket derfor å oppdatere vår innsikt om situasjonen i regionen etter omveltningene etter 'den arabiske våren'.

Vi møtte kristne, jøder og muslimer som lever sine liv på en urolig del av vår klode. Det gjør et utslettelig inntrykk å se hvordan palestinere blir trakassert på veg til jobb. Frykten for bomber gjør at israelske barn øver på å søke til bomberommene. Samtidig møtte vi troende av ulike religioner som viste både vilje og evne til å leve i fredelig sameksistens. Men det var ikke mye håp å spore når det gjelder mulige løsninger på den israelske-palestinske konflikten. Emigrasjonen fortsetter som resultat av ufrihet og elendige levekår. Nå brer det seg også en økende frykt for utvikling av ekstremisme i hele Midtøsten. Vi kristne må, sammen med fredselskende jøder og muslimer, arbeide for å forebygge ekstremisme som er begrunnet i religiøs overbevisning og kompromissløshet. Derfor er religionsdialogen Den norske kirke er involvert både her hjemme og i Midtøsten i så viktig å fortsette.

Jeg forlot Midtøsten fra Amman i Jordan. På veg til Amman besøkte vi det stedet der Jesus ble døpt av Johannes. Biskop Helga leste beretningen fra vår nye bibeloversettelse, og vi ba Herrens bønn sammen. Det var her Jesus så tydelig viste hvem han var: Sann Gud og sant

menneske. På det aller laveste punktet på jordens overflate, 300 meter under havnivået, ble Jesus døpt. Fra det dypeste punktet på jorden begynte han sitt virke, for senere å bli hengt på et kors på en høyde. Deretter kom han ut av graven, - for så opp til himmelen. Han skapte fred og forsoning. Og Han sa: ”Jeg har gitt dere et forbilde”.
Godt Kirkemøte!

Statsråd Rigmor Aasruds tale

Deres Majestet, kjære medlemmer av Kirkemøtet!

Grunnlovs- og kirkehistorie

Denne våren skriver vi grunnlovshistorie og kirkehistorie. Den 21.mai skal Stortinget gjøre endringer i sju grunnlovsparagrafer som handler om forholdet mellom stat og kirke. Den norske kirke endrer status fra å være ”statens religionsvesen” til å bli et av flere trossamfunn som understøttes av staten. Dette er en grunnleggende forfatningsreform. Den skaper en ny plattform for utvikling av forholdet mellom stat og kirke.

Folkekirka består. Men det er noe annet å være folkekirke i 2012 enn det var i 1539.

Grunnlovsendringene legger et nytt og bedre fundament for kirkens oppgave i dagens og morgendagens norske samfunn.

Demokratireformen har lagt grunnlaget for grunnlovsendringene. Dere er Den norske kirkes øverste myndighet. Og dere er valgt med det breieste velgergrunnlaget noen gang. Gratulerer med det! Når makt skal flyttes i samfunn og kirke, er det avgjørende viktig at demokratiet fungerer. Ei folkekirke er avhengig av å ha valgte organer som har bred støtte blant medlemmene.

Det har vært en viktig prinsipp sak for kirka å få myndighet til å velge egne ledere. Når grunnloven endres, skjer dette. Kirkelig statsråd oppheves og dere får nå ansvaret som bispedømmeråd og kirkeråd. Jeg ønsker dere lykke til med oppgaven. Hvilke ledere et kirkesamfunn velger, gir viktige signaler til medlemmene om veivalg videre.

Vi står nå ved slutten av en periode som har vart i nesten 500 år. Det gir grunn til ærefrykt og ettertanke. Vi tar et avgjørende viktig skritt for endrede relasjoner mellom stat og kirke.

Samtidig vil de fleste av Den norske kirkes medlemmer knapt merke følgene av denne historiske begivenheten. Det syns jeg er bra. Det er all grunn til å kommunisere at det er den samme kirken som lever videre og vil være til stede i folks -og lokalsamfunnenes liv akkurat som før. Samtidig er jeg klar over at det hos mange av dere er stor utålmodighet etter å finne fram til en kirkelig organisering med forenkling og forbedring. Det håper jeg vi kan samarbeide videre om slik at vi også i fortsettelsen kan få gode og samlende løsninger på veien videre.

Tida etter 22. juli

Det siste året har vært krevende for mange av oss. 22. juli blei et tidsskille på mange måter.

I tida etter 22. juli gikk vi noen nye skritt sammen som samfunn og kirke. En imam vandret ved siden av en prest foran den samme kista på vei mot graven. ”Til Ungdommen” lød som salmesang i Oslo domkirke.

Noen kan være engstelige for at dette var livssyns- og religionsblanding. Er vi blitt helt likegyldige slik at alt er blitt like gyldig?

Min opplevelse er at det skjedde noe avgjørende viktig når mennesker med ulik tro fant fram til hverandre. Enten det var sammen i rose-tog eller ved lystenning i kirker, samling i moskeer og ved begravelser og minnekonsert. Det var en opplevelse av at noe av det aller viktigste sto på spill. Vi så at folkekirka fortsatt har en viktig rolle å spille i det norske samfunnet.

Denne rollen kan ivaretas med stor dristighet uten at kirka mister sin sjel. Når kirka er trygg på sitt eget trosinnhold, og andre tros- og livssynssamfunn også er det, kan samspillet være noe positivt. Det skapte nye rom for religionens plass i et flerkulturelt og flerreligiøst samfunn. 22. juli minnet oss på en brutal måte om den felles sårbarheten som hører med til å være menneske. Da søker vi sammen og vi søker etter trøst og håp.

Da tragedien var et faktum, strømmet folk til kirker over hele landet. Jeg var innoen Oslo domkirke mange ganger disse dagene. For å minnes døde venner og kolleger. Og for å finne

fellesskap og styrke i en oppkavet og krevende tid som statsråd. Mange, som egentlig hadde avskrevet sitt forhold til kirka, har etterpå sagt at terrorhandlingene gjorde at de på nytt så en verdi og et behov for kirka.

Jeg er glad og stolt over å være medlem i ei kirke som så raskt, og med så høy kvalitet, klarte å takle så mange utfordringer. Og som gjorde det med varhet for menneskers ulike religiøse ståsted. Dette var folkekirka på sitt beste, og jeg vil benytte anledningen til å si tusen takk til dere som var i direkte kontakt med skadde, pårørende og andre berørte! Takken går også til alle dere andre som tettet hullene etter kolleger og bidro til å få oss gjennom de første ukene etterpå.

22. juli viste oss at en av vår tids største utfordringer til Den norske kirke, er å finne fram til og dyrke de verdiene som gjør kirka til kirke, når det viktigste står på spill.

Demokratireformen – kultur, verdier og regler

Derfor er demokratireformen viktig. Den handler om å dyrke en demokratisk kultur som sikrer at Den norske kirke også i framtida er ei kirke som folk flest kjenner tilhørighet og eierskap til.

Takk for innsatsen – så langt! Det ble gjort en kjempejobb under valgene i 2009 og 2011. Menighetsrådsvalget fungerer stort sett bra. Den største utfordringen ser ut til å være å få flere til å ta ansvar og si ja til å stå på listene. Vi har fått breiere sammensatte bispedømmeråd og menighetsråd. Direkte valg har utløst mer engasjement og gitt rådene en tryggere demokratisk legitimitet og forankring. Oppslutningen om valgene har blitt bedre, selv om vi må jobbe for å øke oppslutningen enda mer. Vi har hatt gode erfaringer med å avholde valg samtidig med, og tilnærmet på samme sted som, offentlige valg.

Vi har fortsatt noen utfordringer. Preferansevalg fungerte ikke slik vi hadde håpet. For mange stemmer måtte forkastes. Her må vi komme fram til bedre løsninger som sikrer at velgerne har reelle valg. De må vite hvem de stemmer på og hvordan de skal stemme.

Det kirkelige demokratiet kan ikke fullt ut sammenlignes med det politiske demokratiet, er det noen som sier. I kirka legges det større vekt på å finne samlende løsninger og ta vare på enheten i kirka. Jeg ser det. Men hvis valg skal være reelle, må velgerne vite hva kandidatene står for og hvilke saker som skiller dem. Velgerne må oppleve at det å stemme gjør en forskjell i forhold til viktige veivalg for kirka. Så har jeg stor sympati for at de valgte rådene prioriterer å komme fram til breie forlik og samlende løsninger i vanskelige saker.

Demokratireformen er ikke avsluttet. Fortsatt gjenstår det å fastsette ordningene og reglene for de kirkelige valgene. Det er en del av kirkeforliket at ”Stortinget vedtar endelig ordning for valg til Kirkemøtet og Bispedømmeråd” på bakgrunn av evalueringen av demokratireformen.

Stortinget vil behandle sak om ny valgordning våren 2013. Dette skal skje på bakgrunn av kirkas behandling. Det gir oss noen tidsmessige utfordringer som jeg håper vi i fellesskap kan løse. I praksis betyr det at jo tydeligere signaler som kommer fra dette Kirkemøtet, jo enklere vil det være for oss å legge fram et godt høringsgrunnlag.

Det vil sikkert være ulike politiske og kirkelige vurderinger av hva som bør reguleres i lov. Jeg håper dere vil overveie om valgformen bør lovreguleres, - at bispedømmerådsvalg gjennomføres som et direkte flertalls- eller forholdstallsvalg. Hvis vi i fortsettelsen skal ha kirkevalg samtidig med offentlige valg, kan det også være nødvendig å regulere dette i lovs form.

Tilsetting av biskoper og proster – arbeidsgiveransvar for prestedtjenesten

Dere skal vedta regler for tilsetting av biskoper. Lovreguleringen av dette er nå til behandling i Stortinget samtidig som det nærmere regelverket behandles her i Kirkemøtet. Alt ligger nå til

rette for at tilsetting av biskoper og proster i valgte kirkelige organer kan tre i kraft forholdsvis umiddelbart etter at Stortinget har vedtatt grunnlovs- og kirkeovsendringene. Mange er opptatt av hva som videre skjer med arbeidsgiveransvaret for prestene. Det handler om hva som vil være tjenlige og nødvendige kirkelige reformer etter utløpet av kirkeforlikets avtaleperiode. Partienes programmer for neste stortingsperiode er viktige med hensyn til både retning og tempo i dette arbeidet. Som kirkestatsråd vil jeg arbeide for at prosessene blir gode og at beslutninger kan bygges på breie forlik også i fortsettelsen. Uansett kirkeordning, må alle være opptatt av å bevare prestedtjenesten som en nødvendig tjeneste i alle lokalsamfunn. Limet i folkekirken er at barn blir døpt, unge konfirmert og døde gravlagt. At kirkeklokkene ringer og kirkedørene åpnes til gudstjeneste på søndag. Dette må være tilgjengelig for alle kirkas medlemmer. Det vil fortsatt være et politisk engasjement for at vi ikke må miste dette.

Trosopplæring og religionspolitikk

Kunnskap om kristen tro er også et nødvendig grunnlag for folkekirken framtid. Derfor er trosopplæringen så viktig. I Soria Moria 2 har vi sagt at vil videreføre trosopplæringsreformen. Vi er på god vei mot en fullføring av reformen. Da skal trosopplæring være en integrert del i den ordinære virksomheten. Men det er fortsatt nødvendig med fullt fokus på at lokale planer følges opp.

Kunnskap om og kjennskap til egen tro er et viktig fundament i livet. Det er også en grunnleggende forutsetning for å kunne møte mennesker med annen tro med trygghet, åpenhet og tillit. Trosopplæringen er derfor også viktig i forhold til å lære oss til å leve i et flerreligiøst samfunn.

Utviklingen i det norske samfunnet aktualiserer et økende behov for en helhetlig religionspolitikk. Jeg tror at religionspolitikken vil komme mer på dagsordenen i alle de politiske partiene i tida framover. I høst leverer Ståsettutvalget sin utredning. Da vil vi få nye innspill til hvordan tros- og livssynspolitikken i vårt samfunn kan ordnes for framtida. Dette har også sammenheng med retningen på arbeidet etter kirkeforliket.

Før jul hadde jeg gleden av å reise sammen med Mellomkirkelig Råd til Israel og de Palestinske områdene. Det var et lærerikt og spennende opphold. Jeg så hvordan Den norske kirke, gjennom sitt økumeniske nettverk, arbeider i området. Det ble en sterk opplevelse av hvor viktig dialogen mellom ulike tros- og livssyn er for å skape fred, forsoning og fredelig sameksistens. Jeg er glad for arbeidet Mellomkirkelig Råd gjør på dette området, og for viktige kirkelige dialog-bidrag både ute og hjemme. Derfor ser jeg fram til at vi seinere i vår skal møtes slik at jeg kan bli breiere orientert om dette arbeidet.

I den offentlige samtalen om det flerreligiøse samfunnets utfordringer, betraktes ofte religionene som et problem. Min opplevelse er at religion kan gi viktige bidrag til løsningen i stedet. Det gjelder både på den internasjonale arena og her hjemme. Religion kan være en kilde til rettferdighet, fred, forsoning og bygging av gode samfunn.

Jeg ønsker Kirkemøtets delegater lykke til med forhandlingene, og velkommen til fortsatt konstruktivt samarbeid, til beste for Den norske kirke og det norske samfunn.

Preses Helga Haugland Byfugliens hilsen

Kirkemøtet 2012 er åpnet. Vi skal forholde oss til saker som er viktige for kirken – i dag og i årene fremover.

Men i år vet vi mer enn tidligere at kirken brått kan utfordres som fellesskap på en måte vi ikke kan forutse eller legge inn i planer.

22. juli er blitt stående – og så for kirken vår – som en skjellsettende dato – den lange fredagen. Da ble det krevet av oss at vi fremstod som kirke, i stand til å handle klokt og raskt – på det totalt uforutsette. Vi erfarte at det stilles forventninger til kirken, på alle nivå og til alle tjenester vi utfører.

Også kirken høstet dyrt kjøpt lærdom. Forskjellige arbeidslag i kirken har på sine felt reflektert over hvordan vi ivaretok oppdraget som kirke.

Vi har mer lært om betydningen av beredskap på hvordan vi skal handle når katastrofen inntreffer. Vi har erfart viktigheten av profesjonell organisering av alt fra gravferd til åpne kirker til håndtering av media. Vi ble utfordret til å forkynne evangeliet i møte med den dypeste kollektive fortvilelse. Sammen med samfunnet for øvrig har vi blitt utfordret til å tenke gjennom årsakene til de grufulle hendelsene, i vårt antatt fredelige hjørne av verden. *Tema religiøs ekstremisme handler ikke kun om de andres tro, men kan også finne motivasjon i en forvrengt oppfatning av kristendommen.* Vår kirke er en majoritetskirke med et særskilt ansvar for å gi annerledes troende rom og respekt i møte med rystelsen. Samtidig som vi ikke skal undervurdere betydningen det hadde for fellesskapet at vi sammen er bærere av den kristne og humanistiske arven, som sterkt kom til uttrykk i de vondeste dagene.

Kirken fremstod som kirke, tydelig i det offentlige rom. Det mange jevnlig erfarer av lokalkirken, ble gjenkjent i Den norske kirkes uttrykk også nasjonalt. Det bekrefter at kirken alltid er både lokal, nasjonal og universell.

Kirken favnet mange, også utover medlemmene. Det skjedde ikke minst i de mange kirkelige gravferdene. Men kirken kunne bare trøste, samle til lystenning, gudstjeneste og samtale ved å være kirke, bevisst på kirkens budskap og sentrum – evangeliet om den korsfestede og oppstandne Kristus. Det kommer til oss gjennom nådens midler som er dåpen, nattverden og Guds ord, *som nå er enda mer tilgjengelig med ny bibeloversettelse.*

Der er en uoppgivelig sammenheng mellom kirkens dybde og bredde. Der er tette bånd mellom et klart sentrum og en åpen periferi. Uten kirkens tydelighet på hva som er troens kjerne, mister kirken relevans, i alle spørsmål. Vi ønsker at barn, unge, voksne og gamle skal kjenne at de hører til i en kirke som er åpen, som tar troen på alvor og som gir mennesker trygghet når livet røyner på. Men også identitet i møte med moderne religiøsitet, sekulær humanisme og etablerte religioner. Det er en berettiget forventning til kirken at den skal gi hjelp til å leve og hjelp til å tro og formidle med substans.

Hvilket språk har vi for ondskap? Hva betyr forsoning og tilgivelse i møte med det grusomste? Hvordan utfordres menneskeverdet?

Vi må våge å være i samtale om de vanskelige eksistensielle spørsmålene, som også vil bli aktualisert gjennom rettsaken som starter mens vi er her.

Dette fordrer vårt jevne arbeid med trosuttrykk og forkynnelse, undervisning og diakoni. Det krever også vårt oppmerksomme og kritiske blikk på hva vi fokuserer på og engasjerer oss i. Vi sier ofte med ettertrykk at kirken ikke er et meningsfellesskap. Det gjelder alle krevende etiske dilemma – både de som angår individet og fellesskapet. Hva skal vi som kirke mene noe om og hva vi skal la være, vel vitende om at kirken er kirke?

Der finnes ingen enkel fasit. Enhver tid utfordrer kirken, men kirken skal også utfordre sin tid. Til alle tider har kirken samme budskap om håp: Guds grenseløse kjærlighet gitt oss i han som gikk i vårt sted, han som stadig kaller oss til å være en neste.

Godt kirkemøte!

Sametingspresident Egil Ollis hilsen

Gonagaslaš majestehta, stáhtaráđđi, stuoradiggeáirasat, preses, bismmát ja eará Norgga Girku ovddasteaddjit, Girkočoahkkima oasseváldit ja guossit!

Sámedikki, ja sámi álbmoga bealis, lea munnje stuora gudni ja stuora illu buktit dearvuodaid dán jagáš Girkočoahkkima rahpama oktavuodas.

Girkus, ja girkolaš meanuin, lea, ja lea leamaš guovddáš sadi ollu sámiid gaskkas. Lean ilus ja duhtavaš go Norgga Girku diimmá Sámi girkoeallima strategijaplána giedahallama oktavuodas válddii buori ja mearrideaddji ovddasvástádusa searvvahit sámi girkoeallima iežas organisašuvdnii. Mus lea doaivva ahte dán plána čuovvoleami bokte lea vejolaš addit sámi álbmogii, Norgga álgoálbmogii, su lunddolaš sámi Norgga Girkus.

Dáiguin sániiguin sávan didjiide lihku dán jagáš Girkočoahkkima čadaheapmái, ja sávan lihku bargguin ovddidit sámi sisdoalu Norgga Girkus!

Giitu beroštumi ovddas!

*

Deres majestet, statsråd, stortingsrepresentanter, preses, biskoper og øvrige representanter for Den Norske Kirke, deltakere og gjester på Kirkemøtet!

På vegne av Sametinget og det samiske folk har jeg den store ære og glede å overbringe en hilsen til dere i anledning åpningen av årets Kirkemøte.

Kirken, og kirkelige handlinger har, og har hatt, en sentral plass hos mange samer. Det er med glede og tilfredshet jeg opplever at Den norske kirke gjennom behandlingen av Strategiplan for samisk kirkeliv på Kirkemøtet i fjor tok et godt og avgjørende ansvar for å inkludere samisk kirkeliv i sin organisasjon. Jeg har tro på at man gjennom oppfølgingen av denne planen skal kunne gi det samiske folk, som landets urbefolkning, sin naturlige plass i Den norske kirke.

Med disse ord ønsker jeg dere lykke til med årets Kirkemøte, og med arbeidet med å fremme og utvikle det samiske i Den norske kirke!

Takk for oppmerksomheten!

Generalsekretær i Det lutherske verdensforbund

Martin Junges hilsen

Your Majesty,
Honorable chairperson of the General Synod
Honorable presiding Bishop of the Church of Norway, honorable Bishops
Distinguished members of the General Synod
Dear sisters and brothers:

I greet you today on behalf of the Lutheran World Federation (LWF), a communion of 145 member churches to which you belong, and which describes its witness in this world as a journey with *passion for the church and with passion for the world*.

I come to your General Synod today with a word of thanks, and with an invitation.

My word of thanks relates to the many ways, through which you have supported the LWF communion of churches and have shaped its self-understanding. In 1947, a remembered leader of your church, Bishop Eivind Berggrav, was pivotal in bringing the LWF together. He also promoted the notion of the prophetic voice as a constitutive element for the life and witness of the LWF. Since then, many leaders of your church have followed. As a Latin American, let me take this opportunity to express our gratitude to for your support through the LWF to the peace agreements in Central America two decades ago. Let me thank you for the ways in which your church supports today the prophetic and healing presence of the LWF Augusta Victoria Hospital in Jerusalem. Let me also thank you on behalf of the communion for the response of your church to the violent events that hit your country last summer. We felt your pain as our own pain. We experienced your pastoral and diaconal response as our own ministry to the suffering. And we received your strong public voice during these times as an impressive gift to all of us.

These few examples are an affirmation of the conviction, that Christian faith, and religions in general, are not meant to be stumbling stones to people aiming at living in justice and peace. They are meant to be building bricks, creating bridges among people, communities and countries to live in peace with justice. Violence is never to be accepted as a genuine expression of faith.

From my dialogues with your presiding Bishop, Rev. Helga Byfuglien, the LWF Vice President for the Nordic region, I have understood that the redefinition of the relationship between the Church and the State of Norway appears to be a very significant change in which you find yourself. It carries structural implications, but it raises also important questions about the *inherited* and the *intended* identity of this church.

And here comes my invitation: please consider having the LWF as a resource in your own discernment when adapting to these changing contexts. The LWF has today arrived to the point, in which it has realized that there is no longer a church so old, so strong, so well endowed that it can't still be at the receiver's end; and that there is no church so new, so vulnerable and in such scarcity of resources that it can't be still at the giver's end. This is the core of what it means to be in communion with each other.

What an opportunity for your church also to have your discernment in the horizon of the 500th anniversary of Lutheran Reformation in 2017! It just calls for an approach that is carried by joyful trust in the power of the Gospel. It invites to explore anew the particular Lutheran insight of the "*ecclesia semper reformanda*". For a church in faithful participation in God's mission, reform is always possible.

This General Synod of the Church of Norway falls exactly into the liturgical period, which some 2000 years ago found two disciples of Jesus Christ walking back to their home in Emmaus: coping with radically changed contexts, wondering about the match of Scriptures with their experienced realities.... Yet, also with that vivid memory of those powerful words and signs of the in-breaking reign of God in their hearts, and therefore so profoundly dialogical in their seeking of the truth, so amazingly hospitable to the stranger at their table...

I pray that this old biblical text may serve as a promise over this General Synod, so that this Synod becomes a journey where discernment is blessed by revelation. May God bless your deliberations and decisions.

Biskop Olav Skjeveslands preken til gudstjenesten søndag

Prekentekest: Joh 21.15-19

Påsken ble både katastrofe og ny begynnelse. Katastrofen besto i Jesu død og disiplenes svik. Langfredagen ble det totale sammenbrudd etter tre fabelaktige år: Mesteren korsfestet og begravet og disiplene spredt for alle vinder.

- Men Jesus kom tilbake. Maken til «come-back» har verden aldri sett! Jesu, den Oppstandne, møter sine egne igjen. Gang etter gang. Gjensyn på gjensyn. En forvirret disippelkrets fikk to tegn – en tom grav og flere gjensyn.

- Etter fadesen langfredag – og sviket – skulle vi tro at Jesus hadde en bitter melding til gamle venner. Et bittert «takkt for sist», kunne vi vente. Men hans første ord er: Fred! Sjalom! Alt er i orden! Våre relasjoner er åpne!

- Det er dén Jesus vi har å gjøre med! Som ikke hilser bittert, men sier: ”Fred” !

- Etter påske begynner Jesus ikke med å bebreide og anklage. Nå har han én ting i tankene: å rette opp katastrofen! Lage en ny begynnelse. Den knuste flokken med disipler skal opp å stå, og gå - igjen. Det må en ny begynnelse til!

- Så Jesus arrangerer møte etter møte med gamle venner: Tomas fikk se sårene, kjenne på arrene. Maria fikk et møte med den Oppstandne i haven. To på vandring til Emmaus fikk et kveldsmøte de aldri glemte.

- Og så, nå Jesu møte med alle disiplene, ved Genesaretsjøen. Her hadde det hele begynt for tre år siden – med et kall: Følg meg! som var for sterkt til å stå imot. Så fulgte tre utrolige år. Som altså endte i katastrofen, så det ut til! Nå er de tilbake ved utgangspunktet. De er sammen igjen.

- Peter var i ferd med å finne tilbake til gamle kunster: «Vi drar ut og fisker, gutter!». Det kunne vi engang ihvertfall!

- Jesus møtte dem på stranden. De spiser sammen igjen. Det er som om det ligger en eim av grillt fisk over hele tekstens scene i Joh kap 21.

- Disiplene tror det knapt, men det er Herren! Denne kretsen var kjernen i den kristne kirke – den gang. Dette var faktisk et slags kirkemøte ved Gennesaretsjøen. Og Jesu poeng er å sette en ny begynnelse.

- Det er denne Jesus vi har å gjøre med! Den Oppstandne, som tok våre synder med seg inn i graven. Han som ble reist opp av Gud – fordi døden ikke maktet å holde ham fast. Og så, så får Peter en spesialbehandling som gjør alt nytt! Peter – lederen – som sviktet så totalt, tross sine store, selvsikre løfter.

- Jesus må ha lagt til rette for en spesiell samtale med Peter. En vandring langs strandkanten tenker jeg meg. Jesus – og Peter, igjen. Det må ha vært et «ladet» møte. Det siste blikket Peter

husker, var Jesu øyekast i yppersteprestens gård. Etter sviket. Etter fornektelsen. Da gikk Peter ut i natten og gråt bittert. Det ble hans store personlige katastrofe.

- Nå går Jesus tett på Peter. Jesus er direkte, nærgående, men varm. Det er den Jesus vi har å gjøre med! Som går tett på oss, og er direkte.

- «Simon, sønn av Johannes, elsker du meg mer enn disse?» Det er denne Jesus vi har å gjøre med: som spør etter vår kjærlighet, som vil ha oss tett inn til seg. Hengitt. Overgitt. «Elsker du meg?»

Dette uttrykket: «mer enn disse»? er interessant. For grunnteksten kan også leses som nøytrum, altså som intetkjønn flertall. Og da blir meningen slik: «Simon, elsker du meg mer enn disse greiene her: båtene, garnene, hele dette fiskeriet?» Peter hadde jo dratt av sted for å fiske igjen! –Vel, om «disse» er flertall hankjønn eller intetkjønn er en artig detalj i grunnteksten. Vi merker oss at Peter ikke går inn på dette «mer enn». Men han har åpenbart et inderlig behov for å si: «Ja, Herre, du vet at jeg har deg kjær!».

Og Jesus følger opp: «Ja vel, vær da gjeter for sauene mine!» Peter innsettes som disippel- leder på ny: Vær en god leder, styrk dine tros-søsken, ta deg av mine venner! Dette er det Jesus legger på Peter, igjen. Gå foran, finn god næring! Fø mine lam!

- Tre ganger kommer det samme spørsmål: «Simon, Sønn av Johannes, elsker du meg?»

- Skal Peter plages med det her? Er det som om Jesus holder Peter på gaffelen? Nå skal jeg kjøre denne Peter, kraftig! Er det dette Jesus vil? Tyne en gammel sviker?

- Nei, Jesus er i ferd med å skape en ny begynnelse for en venn som hadde sviktet så katastrofalt. Det er en slik Jesus vi har. Peter må klargjøres for ny tjeneste, han skal få et fornyet kall. Og Jesus griper tilbake til Peters gutteår. Jesus tiltaler ham som «Simon, sønn av Johannes». Jesus formelig kaller opp gutten Simon, før han stelte i stand så mye misère: Simon, før alle dine store ord og dype fall – elsker du meg? Slik spør Jesus.

- Jesus vil ha Peter opp å stå – og gå igjen! Og da må fortiden klareres. Det må ryddes opp! Tre ganger får Peter det samme spørsmål: «Elsker du meg?» Tre ganger – en for hver fornektelse i yppersteprestens gård. Slik fører Jesus Peter fra svik til nåde, fra fall til nytt kall. Tre ganger ja – og Peter kapitulerer: «Herre du vet alt!» Og du vet at jeg har deg kjær! Hvor skulle jeg ellers gå? Hvem skulle jeg ellers søke?

- Dette er Peters nye begynnelse! Det er en slik Jesus vi har å gjøre med – en Jesus som gir nye begunnelser!

*

Dette er en 2000 år gammel fortelling. Og det ligger nær å spørre: Hvorfor komme med denne beretningen i dag, 2000 år senere? Hvorfor leser vi fremdeles de gamle fortellingene i evangeliene? Hvorfor holder vi dem opp for hverandre – så lenge etter?

Svaret er ikke så vrient. Poenget er at den samme Jesus kan møte mennesker i dag. Nå som oppstanden. Våre kirker er ikke minne-haller. Denne kirken er ikke et mausoleum over en avdød helt. Vakre Nøtterøy kirke er et møtested, hvor den samme Jesus møter oss – som Peter den gang. Jesus kommer tett på oss, for å klarere oss. For å rydde opp i vår fortid, i vårt svik.

- Peter hadde sin historie, den gang. Vi har vårt i dag. Men det er den samme Jesus vi har å gjøre med. Som utfordrer oss til å gi vår bekreftelse: «Herre du vet alt, du vet at jeg har deg

kjær!»

- Peter og Jesus fikk snakket ut. For Peter ble det en befriende vandring lang Genesaretsjøens bredd den gang. Kallet ble fornyet. Tjenesten fikk ny start, men óg et varsel om martyriet. Nå er det oss det går om! Om vårt kall, vår tjeneste. Når vi har snakket ut med Jesus, er vi klare til ny begynnelse i påskens kraft. Det er en slik Jesus vi har å gjøre med!

Amen

«Kirkeordning 1998-2012»

Foredrag ved Jens-Petter Johnsen

Veien fram mot grunnlovsendingene mai 2012

Mai 2012 blir en milepæl i Den norske kirkes historie. Den 21. mai behandler Stortinget etter planen den største samlede grunnlovsendingen siden 1814.

Staten blir etter dette ikke lenger en konfesjonell luthersk stat, med en offentlig statsreligion. I stedet får vi en ny formulering av grunnlovens verdigrunnlag, og grunnlovsbestemmelser om understøttelse og likebehandling av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Staten skal ikke lenger drive religiøs virksomhet, men understøtte Den norske kirke som folkekirke, og andre tros- og livssynssamfunn på like linje. (FADs Høringsnotat 1. feb 2011) Noen uker etter grunnlovsendingene, og som konsekvens av disse, behandles regjeringens forslag til endringer av Kirkeloven. Med disse vedtakene følger Stortinget opp kirkeforliket mellom alle de politiske partiene fra april 2008.

Forut for dette har Den norske kirke gjennomført en demokratireform, slik det var forutsatt i kirkeforliket. Kirkemøtet 2012 har evalueringen av demokratireformen oppe til behandling. Dette Kirkemøtet har også saker som er konsekvenser av grunnlovsendinger, sakene om tilsetting av biskoper og proster.

Neste Kirkemøte blir det første Kirkemøte i en statsunderstøttet folkekirke som ikke lenger forvalter statens offentlige religion. Og den nye biskopen i Agder og Telemark som skal erstatte Olav Skjevesland når han går av 1. juni, vil være den første biskopen tilsatt av Kirkerådet.

Hvordan har vi kommet hit?

Kirkerådets kirke-/stat-utvalg 1998-2002

Jeg skal ikke dra hele den lange historien fra de første forslag om «fri folkekirke» fra professor Absalon Taranger i 1906 over Kirkekommissjonen av 1908, Kirkeordningsnemda av 1945 og Sivertsen-utvalget som sto bak *NOU 1975:30 Stat og kirke*. Disse prosessene ledet fram til opprettelsen av Kirkemøtet i 1984 og lærenemnda i 1988.

Jeg skal heller ikke gjennomgå den gradvise overføringen av myndighet til kirkelige organer, med overføring av tilsettingsmyndighet for menighetsprester, kateketer og diakoner til bispedømmerådet fra 1989 og overføring av liturgimyndigheten til Kirkemøtet fra 1991 som de viktigste.

Dette nevner jeg bare for å vise at spørsmålene om kirkens forhold til staten, og om hvordan kirken skal ordnes og organiseres ikke er nye spørsmål.

Jeg vil starte omkring 1998.

I 1996 vedtok Stortinget ny kirkelov som erstattet Lov om Den norske kirkes ordning fra 1953. Hovedsaken her var organiseringen av kirken på sokne- og kommunenivå. Den lokale kirkes ordning. *Kirken* fikk selvstendige forvaltningsorganer overfor *kommunen*.

Ikke lenge etter tok daværende Oslobiskop Andreas Aarflot initiativ til en utredning av forholdet mellom stat og kirke. Primært ønsket man seg en offentlig utredning, men da det ikke var politisk vilje til det, vedtok Kirkerådet i februar etter Bispemøtets anbefaling å oppnevne et kirkelig «kirke-stat-utvalg».

Utvalget avgav innstillingen *Samme kirke – ny ordning* i 2002. Det leverte også en rekke delrapporter.

Det banebrytende ved innstillingen var at spørsmålet om kirkens forhold til staten ikke bare ble betraktet fra kirkens synsvinkel, med hovedhensyn til kirkens frihet i forhold til

staten. Ved siden av dette perspektivet vektla utvalget at spørsmålet om kirkens forhold til staten må nyordnes av hensyn til staten selv. Omkvedet, som utvalgets leder Trond Bakkevig i særlig grad preget, ble: «Staten er for alle, kirken er for dem som vil høre til.»

Som følge av dette, gikk utvalget grundig inn på religionspolitiske spørsmål med et prinsipielt utgangspunkt i menneskerettighetene, dvs. særlig tros- og livssynsfriheten. Utvalget leverte en viktig delrapport om Religionsfrihet og religionspolitikk (2001) skrevet av Ingvill Thorson Plesner. Hun bidro sterkt til at uttrykket «aktivt støttende tros- og livssynspolitik» ble lansert av Kirke-stat-utvalget. Siden er uttrykket tatt inn i offisielle tros- og livssynspolitiske dokumenter fra regjeringen.

I ettertid kan det se ut til at kirke-stat-utvalgets nye religionspolitiske tilnærming bidro vesentlig til den politiske nyorienteringen omkring stat-kirke-spørsmålet som har kommet i de følgende ti årene.

Kirke-stat-utvalget foreslo en ny ordning mellom staten og Den norske kirken.

- Alle grunnlovsbestemmelser som bare gjelder Den norske kirke ble foreslått fjernet.
- Den norske kirke måtte få et annet rettsgrunnlag enn gjeldende kirkelov.
- Utvalget foreslo at Kirkemøtet skulle vedta en kirkeordning som et rettslig grunnlag for Den norske kirkes virksomhet.
- Utvalget kom også med forslag som berørte Den norske kirkes finansiering, organiseringen av Den norske kirke og andre spørsmål.

Utredningen ble sendt på en bred høring til alle landets menigheter, fellesråd, bispedømmer og andre kirkelige instanser. Nesten 1400 høringsinstanser avgav høringsuttalelser. Det viste seg at nesten halvparten av høringsinstansene ikke støttet utvalgets hovedforslag. Men saken var satt i bevegelse.

To spor fra 2003 og framover: Gjønnnesutvalget og Prosjekt kirkelige reformer

Fra «Samme kirke – ny ordning» gikk deretter prosessen videre på to spor.

Gjønnnes-utvalget

Regjeringen med kirkestatsråd Valgerd Svarstad Haugland i spissen oppnevnte i mars 2003 det såkalte «Gjønnnes-utvalget», et offentlig utvalg for å vurdere forholdet mellom stat og kirke under ledelse av fylkesmann Kåre Gjønnnes.

Blant utvalgets 20 medlemmer var alle de politiske partiene på Stortinget representert, i tillegg til representanter for Den norske kirke, andre tros- og livssynssamfunn og faglig og juridisk ekspertise. Kirkerådets nåværende direktør var medlem av utvalget.

Utvalget avgav innstilling 31. januar 2006. Et stort flertall i utvalget (18 av 20) anbefalte at dagens statskirkeordning oppheves, og at det etableres en ny kirkeordning for Den norske kirke.

De fleste av disse (14) anbefalte at Den norske kirke skulle organiseres som en «lovforankret folkekirke», 4 medlemmer anbefalte å gå lenger og etablere Den norske kirke som en «selvstendig folkekirke». 2 utvalgsmedlemmer anbefalte en videreføring av statskirkeordningen innenfor de gjeldende grunnlovsbestemmelsene («grunnlovsforankret folkekirke»).

Et flertall gikk inn for at det skulle innføres en mindre medlemskontingent i Den norske kirke, ved siden av fortsatt statlig og kommunal finansiering. Flertallet gikk også inn for en omfordeling av utgiftsforpliktelsene mellom stat og kommune.

Prosjekt Kirkelig reformarbeid 2003-2006

For det andre: Kirkemøtet vedtok i 2002 at det skulle arbeides videre med kirkelige reformspørsmål som ikke hadde nødvendig sammenheng med kirkens forhold til staten. Kirkerådet fulgte opp Kirkemøtets vedtak med å etablere Prosjekt Kirkelig reformarbeid 2003-2006 med en egen styringsgruppe ledet av Ådne Berge. Gunnar Thelin ble tilsatt som prosjektleder. Prosjektet drev forsøks- og utviklingsarbeid og utarbeidet utredninger og ressursmateriale på flere delområder.

Kirkeforståelsen: Det viktigste resultatet her var Kirkemøtets uttalelse fra 2004 om Den norske kirkes identitet og oppdrag. Dette dokumentet ble oversendt Gjønnnes-utvalget som uttrykk for Dnks selvforståelse i relasjon til stat-kirke-prosessen og kirkeordningsarbeidet. På *økonomi*-området ble det utarbeidet en rapport om Ressursnivået i Den norske kirke (2004).

Når det gjelder *kirkelig organisering og arbeidsgiveransvar* ble det gjennomført en rekke forsøksprosjekter på sokne- og fellesrådsnivå. Det ble utarbeidet notater om Kriterier for kirkelig inndeling og en rapport om Kirkens reformarbeid. Organisasjons- og arbeidsgiverspørsmål (2005).

Dette munnet ut i kirkemøtets vedtak i sak 8/05 som bl.a. la til grunn

- at kirkens oppdrag og oppgaver skal ivaretas på lavest mulig tjenlig nivå
- at en fremtidig kirkeordning bør ha tre forvaltningsnivåer med demokratisk valgte organer
- at det skal være et felles arbeidsgiveransvar i en fremtidig kirkeordning

Kirkemøtet ba også Kirkerådet klargjøre konsekvensene for det biskoppelige tilsynet med et eventuelt endret forhold til arbeidsgiveransvaret.

Etter Kirkemøtet 2005 tok KA initiativ til et partssammensatt arbeid om arbeidsgiveransvaret i en framtidig kirkeordning. Kirkerådet støttet dette arbeidet økonomisk. I 2008 kom rapporten *Framtidig organisering av arbeidsgiveransvaret i Den norske kirke* (FOA). Det viste seg vanskelig å komme fram til enighet i arbeidsgruppen. Presteforeningen trakk seg fra arbeidet, og biskop og stiftsdirektør tok dissens. Dermed munnet prosessen så langt ut i at de to arbeidsgiver- og arbeidstakerlinjene i kirken ikke kom til konsensus om hvordan arbeidsgiveransvaret skulle organiseres framover.

I samme periode, fra 2003 og framover var det også andre prosesser i gang som skulle bidra til vitalisering av menighetslivet: Trosopplæringreform, gudstjenestereform, Plan for diakoni, kirkemusikk, strategiplan for Samisk kirkeliv og kirkens kulturmelding.

Fra Gjønnnesutvalget til Kirkeforliket

Høringen etter Gjønnnesutvalget

Kirkestatsråd Trond Giske sendte Gjønnnes-utvalgets innstilling på høring og kalte det norgeshistoriens største dugnad. Alt som kunne krype og gå av kirkelige og offentlige høringsinstanser fikk mulighet til å uttale seg.

I høringen var det ganske jevnt løp mellom de som ønsket en endring av forholdet mellom stat og kirke og de som ønsket en videreføring. Det var tydelig bevegelse fra høringen i 2002.

Åpenheten for endringer i statskirkeordningen var blitt større også blant kirkelige organer. Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og Norges kristne råd var entydige i ønsket om endring i relasjonen mellom stat og kirke.

Men Gjønnnes-utvalgets forslag om en liten medlemskontingent for medlemmer i Den norske kirke fikk overveldende motstand i høringen. Forslaget om å overføre ansvaret for gravferdsforvaltningen fra kirkelig fellesråd til kommunen møtte også betydelig motstand.

Kirkemøtet i 2006 (sak KM 8/06) gikk med et betydelig flertall (63 mot 19 stemmer) inn for en «lovforankret folkekirke» hvor statens særskilte kirkestyre avvikles, kirkeloven endres til en kortfattet rammelov og Kirkemøtet får myndighet til å fastsette Den norske kirkes ordning.

Kirkerådets strategi: Valgordninger og bispeutnevnelser

Etter Kirkemøtets høringsuttalelse i 2006 la Kirkerådet en strategi som fulgte tre spor.

1. Kirkemøtet fulgte opp sin høringsuttalelse året etter med å tegne ut rammer og premisser for en framtidig kirkelov og kirkeordning (saken *Grunnlovsforankring, kirkelov og kirkeordning for Den norske kirke* (sak KM 8/07)).

Kirkemøtet uttalte seg om

- forholdet mellom statlig og intern-kirkelig regulering,
- hvilke endringer kirken ønsket i grunnloven,
- ønsket innhold i en kirkelov og om forholdet mellom kirkelov og kirkeordning
- hovedprinsipper og føringer for utarbeidelse av kirkeordning for Den norske kirke
- og prioriteringer og føringer for videre utredning og saksbehandling.

2. Samtidig så man at nøkkelen til forandringer i forholdet mellom stat og kirke antakelig lå i spørsmålet om *kirkelige valgordninger*. Siden slutten av 1990-tallet hadde politiske miljøer brukt dette som et hovedargument mot endringer i relasjonen mellom stat og kirke.

3. For det tredje så man muligheter for at spørsmålet om *utnevning av biskoper og proster* kunne bidra til bevegelse i saken. Flere galluper om forholdet mellom stat og kirke viste at det var stor tilslutning til at kirken burde få utnevne biskopene selv - fra over 60 % av de spurte. Kirken hadde også hatt en prøveordning for nominasjon og rådgivende avstemning som skulle evalueres.

Fram mot Kirkeforliket:

Stortingsmeldingen som lot vente på seg.

Høringen etter Gjønnnes-utvalget skulle lede fram til en stortingsmelding om forholdet mellom stat og kirke. Opprinnelig var stortingsmeldingen varslet i desember 2007. I løpet av våren 2007 hadde flere av de politiske partiene stat-kirke-spørsmålet oppe på sine landsmøter eller på landsstyremøter. Det var også en interpellasjonsdebatt i Stortinget i april 2007.

Det politiske bildet som avtegnet seg, var at regjeringspartiene var splittet i stat-kirke-spørsmålet.

- SV gikk inn for avvikling av statskirkeordningen.
- SP ønsket fortsatt grunnlovsfesting av Den norske kirke.
- Arbeiderpartiet var delt i tre fløyer, en statskirkebevarende fløy, en statskirke-oppløsende fløy og en mellomgruppe som var åpne for en løsning i retning av Gjønnnesutvalgets flertall. På Arbeiderpartiets landsmøte fikk et forslag om å avvikle statskirkeordningen ca. 30 % av stemmene.
- Opposisjonspartiene ønsket alle i større eller mindre grad et skille mellom stat og kirke og/eller en mer selvstendig stilling for Den norske kirke.

En hovedgrunn til at Stortingsmeldingen lot vente på seg, var splittelsen blant regjeringspartiene.

Det lå lenge an til at saken skulle trekke ut, og at det ville bli små resultater av prosessen også denne gangen (i likhet med i 1911 og 1975).

Et møte mellom Kirkerådet og regjeringen i januar 2008 ble viktig. Dette møtet er tidligere kjent bl.a. gjennom Vårt Land. Her møttes Kirkerådets ledelse både statsminister og kirkeminister.

Kirkerådet hadde med en skisse til mulige mellomløsninger på en del punkter, mens statsministeren ga klart uttrykk for at denne saken skulle løses og føre til konkrete resultater. Det gikk ikke lang tid før ting begynte å skje. I februar 2008 nedsatte Kirkedepartementet en arbeidsgruppe for kirkelig demokrati og valgordninger. Arbeidsgruppen ble nedsatt i samråd med Kirkerådet. Den skulle være hurtigarbeidende og legge fram sin innstilling innen 1. mai. Det ble også klart at en Stortingsmelding senest måtte legges fram i april 2008, for at eventuelle forslag til endringer i grunnloven skulle kunne legges fram i tide.

I månedsskiftet mars-april tok kirkestatsråden kontakt med arbeidsgruppens leder, Trond Bakkevig, og anmodet om at noen hovedkonklusjoner fra arbeidsgruppen kunne legges fram for regjering og stortingskomite i begynnelsen av april. Arbeidsgruppen hadde da et ekstraordinært møte 5. april, hvor noen hovedprinsipper ble vedtatt. Bakkevig og jeg kunne møte KUF-komiteen på Stortinget med hovedlinjer til en kirkelig demokratiinnstilling, som jeg ga en foreløpig tilslutning til på vegne av Kirkerådet. Dette møtet fant sted 7. april. Forut for dette møtet, hadde det vært konsultasjoner i et underutvalg i Regjeringen for å finne en omforent løsning i regjeringen. På disse møtene deltok statsråder fra AP, SP og SV med statssekretærer. Jeg var også innkalt og deltok uoffisielt for kirken.

Kirkeforliket

Den 9. april var jeg på vei inn på flyet på Gardermoen. Jeg skulle på landskonferanse for prostere i Stavanger, hvor kirkestatsråden skulle holde en innledende hilsen. Det var naturligvis knyttet stor spenning til statsrådets hilsen, og til når og om det ville komme en stortingsmelding. Siste dato for stortingsmeldingen var angitt til 11. april. Det var nå bare to dager igjen til denne datoen.

Idet jeg går inn i flyet ringer telefonen. Det er statsråd Giske. Han ber meg komme til Statsrådets kontor der underutvalget skal møtes, nå også med Dagfinn Høybråten (KrF) som representant for opposisjonen. Det er bare å snu og reise til en intens og spennende forhandlingsprosess fra ettermiddagen 9. april og utover natten. Etter møtet på statsrådets kontor, flytter prosessen over til Stortinget. Her fortsetter forhandlingene med partiene med sikte på å få til et bredt kirkeforlik, med Kirkerådet (jeg og Olav Fykse Tveit) sittende klare for konsultasjoner på vegne av kirken.

Klokken 14 neste dag kan Giske og representanter for alle de politiske partiene på Stortinget presentere et omforent kirkeforlik som alle partiene sto bak. Det var harde tautrekkinger. Senterpartiet vedtok med knapt flertall i landsstyre og stortingsgruppe å stille seg bak forliket. Men det kom i mål.

Og prostene samlet i Stavanger måtte nøye seg med en DVD-innspilt og allerede utdatert hilsen fra kirkestatsråden.

Kl. 14.00 den 10. april ble kirkeforliket offentliggjort. Dagen etter, 11. april, skulle Stortingsmeldingen om stat og kirke gå i statsråd. Departementets skrivere hadde en lang og arbeidsom natt med å skrive inn kirkeforlikets forslag som konklusjon på Stortingsmeldingen. Da Stortingsmelding nr. 17 (2007-2008) ble presentert på pressekonferanse fredag 11. april, forelå den i en foreløpig utgave som var rykende varm fra hustrykkeriet.

Kirkeforliket inneholdt som vi vet forslag til den største samlede revisjon av grunnloven siden 1814.

Alle de 7 paragrafene som helt eller delvis omhandlet «statens offentlige religion» eller statskirkesystemet ble foreslått opphevet eller endret. Forliket skulle forplikte alle de sju politiske partiene på Stortinget ut Stortingsperioden 2009-2013. Dette betød at forslag til

grunnlovsendringer måtte settes fram våren 2008, og behandles av Stortinget senest i vårsesjonen 2012.

En rekke elementer i statskirkeordningen skulle videreføres i forlikperioden.

Kirken skulle gjennomføre en demokratireform. Denne skulle gjennomføres «med utgangspunkt i Bakkevigutvalgets innstilling». Hva det gikk ut på kunne ingen vite mye om, for «Bakkevigutvalgets innstilling» forelå ikke i april 2008. Innstillingen «Styrket demokrati i Den norske kirke» ble først lagt fram 13. mai 2008.

Men da Stortingsmeldingen ble debattert i Stortinget fredag 13. juni 2008, var innholdet i «Bakkevigutvalgets innstilling» klart. Og i september 2008, like før utløpet av vårsesjonen 2008, ble de nødvendige grunnlovsforslag levert inn på Stortinget.

Religionspolitisk arbeid

Stat-kirke-spørsmålet handler ikke bare eller først og fremst om Den norske kirkes forhold til staten. Det handler vel så mye om hva slags stat den norske staten skal være. Og det handler om hvordan staten forholder seg til tros- og livssynssamfunn generelt.

Kirkemøtet ba allerede i 2006 om en religionspolitisk utredning som oppfølging av Gjønnesutvalgets innstilling. Kirkemøtet gjentok dette i 2008. Det ble også tatt et samlet initiativ om dette fra en rekke religionsledere som i april 2009 sendte brev til statsministeren. Endelig, våren 2010, ble det bevegelse i saken. En interpellasjon fra Dagfinn Høybråten til statsministeren førte til en omfattende religionspolitisk debatt i Stortinget i mai 2010.

Statsministeren varslet da at regjeringen ville nedsette et tros- og livssynspolitisk utvalg. Dette ble oppnevnt 25. juni 2010. Under ledelse av Sturla Stålsett skal utvalget legge fram forslag til en helhetlig tros- og livssynspolitikk innen årsskiftet 2012-2013.

Prop. L. 71

Demokratireformen ble gjennomført i årene 2008-2011. Dette har vi vært innom både i forbindelse med taler på åpningsdagen, i årsmeldingen, og i sak KM 12/12 om Evaluering av demokratireformen. I kirkeforliket var som nevnt gjennomføring av demokratireformen i Den norske kirke gjort til forutsetning for grunnlovsendringene.

Regjeringen har i proposisjon L. 71 konkludert med at demokratireformen alt i alt er tilfredsstillende gjennomført, selv om den – i likhet med våre egne vurderinger – peker på at ordningen for bispedømmeråds- og Kirkemøtevalg må forbedres.

Dermed konkluderer regjeringen med at det er grunnlag for grunnlovsendringene, og legger fram forslag om de nødvendige lovendringene som følger som konsekvens av dette. Det foreslås at

- Kirkerådet skal tilsette biskoper,
- bispedømmerådene skal tilsette proster.
- Kirkerådet får myndighet til å fremme saker for lærenemnda, først og fremst til å fremme læresaker mot biskoper (vi håper det blir en myndighet uten større praktisk betydning).
- Det vil ikke lenger være krav til kirkestatsråd og embetsmenn i kirkeavdelingen om at de må være medlemmer av Den norske kirke.
- Departementet forpliktes til å innhente faglig skjønn fra vedkommende kirkelige myndighet når saker som behandles i departementet har læremessige sider, noe som først og fremst kan handle om visse saker departementet får som øverste arbeidsgiver for prestene.

Kirkemøtet uttalte seg i 2011 om departementets foreløpige forslag til lovendringer. Vi registrerer at det ikke lenger foreslås å opprettholde krav om kirkemedlemskap for statsråd og embetsmenn i kirkesaker.

Kontroll- og konstitusjonskomiteens innstilling

Også kontroll- og konstitusjonskomiteen i Stortinget, som behandler grunnlovsendringene, har kommet til at demokratireformen er tilfredsstillende gjennomført, og at grunnlovsendringene kan gjennomføres etter planen. Innstillingen forelå 27. mars og var enstemmig. Tre partier fremmet separate primærforslag, men en samlet komite sluttet seg til komiteens forslag om å vedta de foreslåtte grunnlovsendringene.

Stortinget vil vedta grunnlovsendringene 21. mai 2012. Denne dagen blir en merkedag ikke bare i Den norske kirkes historie, men i den norske statens historie og i norsk tros- og livssynspolitikks historie.

Fra 21. mai er ikke lenger Norge en konfesjonell luthersk stat. Staten har ikke lenger en religion,

men understøtter Den norske kirke som folkekirke og alle tros- og livssynssamfunn på like linje.

Lovendringene vil bli stortingsbehandlet i begynnelsen av juni.

Hvor er vi? Kirken etter gjennomføringen av kirkeforliket

For å oppsummere: Gjennomføringen av kirkeforliket innebærer

1. Gjennomføring av demokratireformen i Den norske kirke
2. Endringer i gravferdsloven
3. Gjennomføring av grunnlovsendringer / overføring av tilsetning av biskoper og proster til kirkelige organer o.a
4. Det er også varslet en sak om mulige endringer i kirkeloven vedr. valgordninger til bispedømmeråd og Kirkemøte – våren 2013

I tillegg ventes utredningen fra statens tros- og livssynspolitiske utvalg innen utgangen av 2012.

Hva er oppnådd? Hva ikke?

Hvor er vi så når grunnlovsendringer og lovendringer er gjennomført?

- nye grunnlovsbestemmelser medfører avvikling av statsreligion, men fortsatt statlig understøttelse av en folkekirke – og andre tros- og livssynssamfunn
- staten avvikler sitt særskilte kongelige kirkestyre,
- kirken som tilsetter sine biskoper og proster selv,

Kirken skal imidlertid fortsatt finansieres av stat og kommune. Finansieringsordningene ligger fast i rammen av kirkeforliket.

Viktige spørsmål gjenstår – og de må løses etter utløpet av kirkeforliket:

- prester, proster og biskoper er fortsatt statstjenestemenn,
- Kirkerådet og bispedømmerådene er fortsatt statlige forvaltningsorganer og
- Den norske kirke opprettes ikke som eget rettssubjekt.

Kirkemøtet har gitt klart uttrykk for at det må skje endringer også på disse områdene, slik at det også i realiteten blir slik at Staten ikke driver og heller ikke styrer Den norske kirke, men understøtter den. Veien er så langt ikke klar for at Kirkemøtet som Den norske kirkes

øverste organ får den øverste regelgivende myndigheten i kirken. Det gjenstår mye arbeid. Ikke minst gjenstår det arbeid med videre utvikling av Den norske kirkes ordninger framover.

Kirkeordning etter 2013

Dagens kirkeordning fungerer på mange måter godt. Årsmeldingen for 2011 viser både i tall og temaer at Den norske kirke er nærværende og tilstede. Men etter grunnlovsendringene og kirkeforliket er det enkelte spørsmål som må finne en ny organisatorisk løsning. Samtidig åpnes et mulighetsrom for løsning også av andre spørsmål som vi kan gjøre noe med. Stortingsmelding nr. 17 (2007-2008) slår fast at gjennomføringen av kirkeforliket og grunnlovsendringene legger «mindre bastante rammer» for en videre utvikling av Den norske kirke. Fra politisk hold legges det opp til en skrittvis utvikling framover – også etter at grunnlovsendringene er gjennomført.

Kirkemøtet har gitt Kirkerådet mandat til å arbeide for:

- Etablering av Den norske kirke som selvstendig rettssubjekt
- Overføring av arbeidsgiveransvaret for presteskaper til kirken
- At bispedømmeråd og de sentralkirkelige råd ikke lenger skal være statlige forvaltningsorganer

Kirkemøtet har gitt retningsgivende vedtak for arbeidet med kirkeordning både i 2005 og 2007.

Disse vedtakene gir rammer og prinsipper for arbeidet med framtidig kirkeordning. For å ta arbeidet med framtidens kirkeordning videre, nedsatte jeg i januar 2010 en arbeidsgruppe som skulle komme med forslag til regeltekst for en framtidig kirkeordning. Arbeidsgruppen la fram sin rapport «Kjent inventar i nytt hus» i august 2011. Våren 2011 arrangerte bispedømmene i samarbeid med Kirkerådet seminarer om framtidig kirkeordning. Både arbeidsgruppens rapport og seminarturneen har stimulert debatt og samtale om kirkeordningsspørsmålene.

Nå ønsker Kirkerådet å gi alle som ønsker anledning til å komme med innspill og respons på et refleksjonsdokument som skal sendes ut i slutten av mai, med svarfrist 1. desember 2012.

Gitt at Kirkemøtet (som representant for Dnk som eget rettssubjekt)

- har fått regelgivende kompetanse i kirken,
- arbeidsgiveransvaret for prester, proster og biskoper er overført fra staten til Dnk,
- Kirkerådet og bispedømmerådene ikke lenger er statlige forvaltningsorganer:

Hvordan skal kirken da organiseres og hvordan skal da Den norske kirkes kirkeordning se ut? Dette er spørsmålet som refleksjonsprosessen dreier seg om. Endringer vi KAN eller BØR gjøre noe med. Fremdeles vil det være Stortinget som er siste avgjørende myndighet i de overordnede spørsmålene, inntil en eventuell grundigere revisjon av kirkelovgivning. Kirkerådet legger opp til at Kirkemøtet allerede i 2013 skal få en sak om kirkeordning til behandling. Kirkemøtet vil da kunne uttale seg om i hvilken hovedretning vi skal gå, og med hvilket tempo.

Konklusjon

21. mai blir en historisk dag for Norge og for Den norske kirke.

Det gjenstår arbeid både når det gjelder forholdet mellom stat og kirke og framtidens kirkeordning. Kirken får nå mulighet til å utvikle en kirkeordning som ikke først og fremst gjenspeiler en statlig struktur, men som kan bygges på et ekklesiologisk utgangspunkt. Hvordan bør den kirkeordningen utformes i dette hundreåret, som best tjener kirkens mål og oppgave: Å være en folkekirke som tjener evangeliets sak?

«Hva i vår kirkeforståelse er viktig å vektlegge i arbeidet med ny kirkeordning?»

Innlegg til seminar om kirkeordning ved biskop Solveig Fiske

Utgangspunktet mitt for å nærme meg et svar på dette spørsmålet er at kirke hører til i et lokalmiljø, i menneskers konkrete møte med kirkens evangelium og med sakramentene. Folkekirken har sitt utgangspunkt i folks alminnelige liv og erfaringer, og hjelper folk til å leve og tolke sine liv i lys av evangeliet om Jesus Kristus. Midt i folks liv skal kirken være, representert ved kirkebygg, kirkegård og mennesker som møter oss og tar oss på alvor. Kirken er en stabil faktor i samfunnet og folks liv, i motsetning til, og til forskjell fra alle døgnfluene som kommer og går. Som biskop i et bispedømme med høy dåpsprosent, stor oppslutning om konfirmasjon og trosopplæring og sterke tradisjoner for å ivareta kirker og kirkegårder, kjenner jeg et ansvar for å bære fram stemmene fra dem som sier det omtrent slik: «Den framtidige kirke må være gjenkjennelig som den kirka vi har tilhørighet til!» Jeg vil utfordre til å gjennomtenke tre spørsmål som berører dette.

1. Når vi snakker om «kirken selv» eller kirkens «vi», HVEM snakker vi om da?

Kirkens «vi» er mangetydig. Jeg tror det trengs en bevisstgjøring om det, i måten det kommuniseres om kirken på. Når snakker vi om hva?

Media snakker oftest om kirken som dens ledere. Når kirken bestemmer noe, er det som regel Kirkemøtet det snakkes om – eller kanskje Kirkerådet eller Bispemøtet. Hva med dem som er uenige i det kirken har vedtatt? Er de ikke fortsatt en del av kirken?

Kirken har sin organisasjon og sine beslutningsorgan. Kirkeloven sier at kirken består av alle dømte og tilhørende Den norske kirke. Når vi har en medlemsmasse på 80 % av den norske befolkning, så forplikter det oss som organisasjon, på å gjøre vårt ytterste for å slippe de ulike stemmene og ressursene til. Som kirkemøte er vi ansvarlige for å se hva som kan ivareta helheten og mangfoldet, og det gjelder i både den ene og den andre retningen – for vi trenger hverandre! Hvem representerer vi egentlig, når vi sitter her?

Kirkens «Vi» er ikke først og fremst en demokratisk eller politisk størrelse. Kirken er mennesker. Den har kjerneord som fellesskap, forsoning, nestekjærlighet. Alt dette som beskriver at vi er ett – i Kristus. I gudstjenesten synliggjøres kirkens «vi». Der det finnes et «vi», vil det også være et «dere». Slik må det være, men ingenting er så ekskluderende som å bli betraktet som ikke tilhørende et fellesskap, når du selv betrakter deg som en del av det. Hvem er kirkens «vi» i gudstjenesten, hvem inkluderes da?

Jesus var grenseløst alminnelig og inkluderende. Han gikk i synagogen med de skriftlærde og søkte fellesskap med de vantro og urene. Han praktiserte en åpenhet som kirka stadig må passe på å leve troverdig opp til. Hvem er kirkens «vi», og hvordan preger det våre prioriteringer, våre bønner og vår organisasjon. Jeg tror det er viktig at dette spørsmålet klinger med i vårt arbeid med gudstjenesteliv, med diakoni og med trosopplæring.

I folkekirkelig tradisjon er det beste å skrive spørsmålet om og ikke spørre så mye om HVEM kirken er som HVA kirken er.

Hva gjør kirken til kirke? Jesus sa det helt enkelt: Der to og tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dere! Folkekirkens viktigste teologiske kjennetegn er Ordet som det som konstituerer kirken. Det er den tilbudte nåden som utgangspunkt for kirkeforståelsen. Jeg tror

dette fokuset er viktig som en påminnelse om at kirken ikke er en målbar størrelse, og at det ikke er gitt oss å veie og måle den.

Men jeg tror vi trenger det første spørsmålet som en korrigerende påminnelse: Hvem er kirkens «vi»? Det neste spørsmålet jeg vil utfordre til å gjennomtenke i arbeidet med framtidens kirke er dette:

2. Hvordan kan vi trygge at kirkens rom og ritualer holdes åpne for menneskers alminnelige liv?

Vi må ikke lage en kunstig spenning mellom gudstjenesten og livsritene. Vår gudstjenestefeiring har mye å lære av de kirkelige handlingene sitt fokus som spør: Hvem er samlet her, og hva er den livserfaringen som preger oss i møtet med evangeliet denne dagen? Jeg tror at en langsiktig tenkning med fokus nettopp på evangeliets og gudstjenestenes berøringspunkt med mennesker på vegen gjennom livet, er avgjørende for å bevare vår kirke som folkekirke.

For mange kirkemedlemmer er kirken ikke først og fremst en organisasjon, men det konkrete bygget eller kirkerommet de kjenner, og alt det representerer. Til dette konkrete og synlige uttrykket for Guds nærvær i verden knytter mennesker sin forankring og sin tilhørighet. Jeg mener det henger godt sammen med forståelsen av kirken som fellesskap, og kirken som stedet der ordet forkynnes og sakramentene forvaltes. Kirken i denne betydningen er ikke avhengig av bestemte ledere eller organisasjoner. Kirkens rom og ritualer holder oss fast i det bestandige og uforgjengelige, i det uutsigelige i tilværelsene. Kirkebygget synliggjør Guds nærvær der vi bor. Det betyr uendelig mye for folk at kirkebygget er der. Det merker vi når kirker brenner, eller når mennesker av andre årsaker blir forhindret fra å komme dit. Prester forteller om ungdommer som satt og ventet på kirketrappa om morgenen den 23. juli. Å ivareta kirkene kommer til å bli en kjempeutfordring i årene som kommer. At de holdes fysisk åpne og tilgjengelige må være et mål for oss.

Oppslutningen om de kirkelige handlingene er en viktig forutsetning for at vi skal kunne kalle oss folkekirke. Gravferdene er i mange mindre lokalsamfunn de mest besøkte gudstjenester. Likevel etterspørres ikke oppslutningen om gravferd i årsstatistikken for menighetene. Hvorfor gjøres ikke det? Det problematiseres også av og til, at prestene må bruke altfor mye dyrebar tid på sørgesamtaler og begravelser. Vi er en seremonikirke, sies det da. Men hvor ellers skal evangeliet lyse for menneskene, om ikke i møte med livets mest eksistensielle erfaringer? I sin nye doktoravhandling peker vikarprest i Dovre Bjarte Leer-Salvesen på at påskens budskap om Jesu lidelse, død og oppstandelse er det det oftest prekes om i gravferd. De helt sentrale elementer i kirkens tro blir forkynt, men det regnes ikke med i statistikken over kirkens liv.

Det er underlig at noen kirkelige stemmer ser ut til å ville gå i tospann med tabloide medier i å løfte fram hvor lite sann tro der er å finne blant kirkens medlemmer. Jeg er urolig for at vi ikke verdsetter nok at så mange søker kirken gjennom livsritene, at det er kirken mennesker går til, ved alle de viktigste anledningene i livet. Vi må huske på at det er ingen selvfølge. I Sverige erfarer de nå at dåpsprosenten mange steder er helt nede på 30 %. Det utfordrer kirkens identitet, når dåpen blir bare for de få. I noen menigheter i Den norske kirke kan man få inntrykk av at mange dåp er et problem. Jeg håper det ikke kommuniseres for ofte. Å bevare den høye dåpsprosenten vil være avgjørende for kirken framtid. Dette må løftes fram i vår strategiske tenkning.

Det tredje spørsmålet jeg vil stille er dette:

3. Hvilke strukturer vil best ivareta menneskers tilhørighet til og bruk av kirka?

Luther har lært oss at det ikke er en bestemt organisering eller form som gjør kirken til kirke, men at evangeliet får lyde og at sakramentene blir forvaltet. Kirkens organisering må vurderes til enhver tid etter hvordan den tjener eller ikke tjener evangeliets frie løp. Det betyr ikke at strukturer og ordninger er likegyldige. De er dypt ladet med verdivalg og innhold. Hvor vi i framtiden plasserer innflytelse og myndighet i kirken, vil prege hvordan kirken framstår for kirkens medlemmer. Valg av struktur sier noe om hvilken kirke vi vil ha.

Jeg har ikke tenkt å skissere opp en ny kirkeordning, men jeg vil peke på noen faktorer som jeg mener er viktige:

For det første: Vi må fastholde at soknet er den grunnleggende enhet i kirken, og det må gis innflytelse i henhold til det. Alle mennesker bor et sted, i kort eller lengre tid.. Kirkens identifikasjon med livsvilkårene på det enkelte sted må være et kjennetegn ved folkekirken. Der lever mennesker sitt liv, der har de sin tilknytning og sitt eiendomsforhold til kirken. Derfor må det arbeides videre for å styrke lokaldemokratiet i kirken. Kirkens beredskap til å være et tilfluktssted når små eller store kriser rammer folket vårt, prøves ikke i sentralkirkelige beredskapsordninger, men i hvordan tilhørighet og relasjoner bygges i det daglige. I skiftende tider, skal kirken gjøre det den alltid har gjort.

For det andre: Strukturene og demokratiske organ må understøttes av tydelige rammer og lover. Disse skal sikre kirkens åpenhet, trygge de ansattes arbeidsvilkår og tydeliggjøre oppgaver og ansvarsfordeling. I dette ligger også økonomi til kirkelig betjening og ivaretagelse av bygg og anlegg.

For det tredje: Strukturene må videreføre et **overfor** i forholdet mellom råd og den kirkelige tjeneste på alle nivå. Den kirkelige tjeneste må forbli både avhengig og uavhengig av det kirkelige demokrati. Slik må det være for å ivareta forkynnelsen av ordet og forvaltningen av sakramentene som uunnværlig for kirken. En menighet må ha en prest. En kirke må forrette gudstjenester og kirkelige handlinger for å være kirke. Kirkens lære kan til syvende og sist heller ikke vedtas demokratisk. Den må alltid forkynnes og fortolkes. Vi må derfor ha myndige råd og myndige kirkelige medarbeidere i samspill, som stimulerer og korrigerer hverandre. En slik uavhengighet er viktig for kirken.

Så tilbake til spørsmålet:

Hva i vår kirkeforståelse er viktig å vektlegge i arbeidet med ny kirkeordning?

Til dette spørsmålet har jeg valgt å vektlegge følgende fokus: *«Den framtidige kirke må være gjenkjennelig som den kirke mennesker har sin tilhørighet til!»*

Og for å styrke dette fokuset vil jeg til slutt repetere de tre spørsmålene, som bør følge oss i det videre arbeidet:

1. Når vi snakker om «kirken selv» eller kirkens «vi», HVEM snakker vi om da?
2. *Hvordan kan vi trygge at kirkens rom og ritualer holdes åpne for menneskers alminnelige liv?*
3. *Hvilke strukturer vil best ivareta menneskers tilhørighet til og bruk av kirka?*

Innlegg ved biskop Ingeborg Midttømme

Hva er viktig vektlegges i vår kirkeforståelse i arbeidet med ny kirkeordning?

- Spennende sak. Vi tilhører en folkekirke der alle medlemmer; alle de døpte har medansvar for å styre kirken. KL §§ 9 og 23.
- Forskjellig tilnærming; forskjellig bakgrunn og rammer i det daglige. Bare i Møre blir vi utfordret av byer med folkerike menigheter, små bygder med krevende infrastruktur, tilgjengelighet til fellesskapet i Døvekirken og ivaretagelse av skoleungdom som må bo på hybel allerede i videregående, for å nevne noe. Hva innebærer det å være kirke i alle disse ulike sammenhengene?
- Hvor blir brennpunktet? Hvor er det trående samles? Eller hvor tar vi utgangspunktet?
- Selve kjennetegnet ved kirken er at den er kalt til forsoningens tjeneste: å forkynne og være tegn på at Gud i Kristus har forsonet verden med seg selv. (sak BM 23/03) 2. Kor. 5,17-20 er kjernetekst i alle vigslingsliturgiene.
- Viktig at vi hjelper hverandre til å løfte blikket og spørre hvorfor er vi kirke? Hva betyr det? Hva er vårt hovedmål? At stadig nye mennesker i hver generasjon skal få mulighet til å leve i tro på den oppstandne Jesus Kristus og i tjeneste for ham.
- KM vedtok det i dåpsliturgien i fjor: «Kjære menighet. Gjennom dåpen setter Gud oss inn i sin verdensvide kirke og gir oss del i Jesu kall og oppdrag. La oss stå sammen i vitnesbyrd og tjeneste, inntil dagen kommer da alt det skapte skal bli forløst ved vår frelser, Jesus Kristus.»
- Denne korte formuleringen gir oss perspektiv også langt ut over vår egen kirke / vårt eget land. Samtidig fastholder den dåpen som det kriteriet vi har for medlemskap i vår kirke.
- Fra årets sak KM 9/12, side 7: Menneskesynet legger premisser for kirkeforståelsen. I disse premissene ligger at kirken er et fellesskap av alle troende, de som ved dåpen er satt inn i fellesskap med Gud om med hverandre, uavhengig av funksjonsnivå, livsfase, yteevne, livssituasjon eller kommunikasjonsevne. Alle som tilhører kirken, har lik rett til å være del av fellesskapet. (...) menighetens fellesskap blir ufullstendig uten at også de som i andres øyne kan bli sett på som «svake» eller «små», er med, jfr. 1.Kor.1,26ff.; 12,13-26 og Matt.11,25.
- Kirken lever hele tiden i spenningen mellom å være fellesskap mellom mennesker og Gud og å bidra til å skape dette fellesskapet.
- Gudstjenesten er kirkens nerve.
- Kirken er først og fremst et gudstjenestefeirende fellesskap og ikke en beslutningsstruktur. Beslutningsstrukturen må sikre at det er ressurser (menneskelige og materielle) som bygger opp rundt samlingen om ord og sakrament. Her har også tilsynet sin viktigste funksjon.
- Bispemøtet sa i høst (sak BM 41/11) at vi «har et medansvar for helheten i tilretteleggingen av kirkeordningsarbeidet. (...) En hovedmålsetting må hele tiden være å lage så enkle strukturer som mulig, hvor fokus er rettet mot livet i menigheten og hvor overbyggende strukturer er innrettet mot å støtte og fremme det lokale menighetslivet. Samtidig er kirken tjent med gode administrative ordninger og enheter.»

- Hva trenger vi for at kirken skal nå sitt mål? Hva er tjenlig? Hva er hensiktsmessig? Hva er nødvendig for at vi skal forbli – og styrkes som – folkekirke?
- Sak KM 2004 «Kirkens identitet og oppdrag» kan gi oss med den gode samtalen om dette.

Presentasjon av årsmelding for de sentralkirkelige råd 2011

Ved direktør Jens-Petter Johnsen

Åpning

Kjære delegater!

Dere har fått de sentralkirkelige råds årsrapport for 2012, laget slik vi blant annet også rapporterer til departement og Riksrevisjon. Samtidig har dere også fått en kortutgave i en litt mer leservennlig form der året kommenteres.

I denne muntlige orienteringen skal jeg peke på utvalgte sider av årsrapporten. I tillegg vil jeg introdusere enkelte temaer som skal behandles på dette eller senere kirkemøter i deres periode. Jeg vil ikke omtale ny salmebok, klima eller misjon, da dette er egne saker på Kirkemøtet.

Demokratireform/kirkevalg

Proessen mot en mer fristilt kirke, har blant annet foregått gjennom kirkelige valg. Demokratireformen har gjort at de kirkelige organene har fått sterkere legitimitet og forankring blant medlemmene. Med dette er en viktig målsetting oppnådd. Kirkevalgene har mobilisert en halv million kirkemedlemmer til urnene. Det gir en samlet valgoppslutning på 16 prosent. Ser vi på valget i et tiårsperspektiv, har vi gått fra 3,6 prosent oppslutning i 2001 til 13,5 % i 2011. Så er det slått fast at valgordningen til bispedømmerådene ble både fremmed og komplisert. Preferansevalgene har ikke fungert godt nok. Dette må og skal forbedres til neste valg. Kirkemøtets intensjon om å flytte makt radikalt – fra nominasjonskomiteen til velgeren – var bare delvis vellykket. Selv med en historisk kommunikasjonssatsing foran begge kirkevalgene, utløste preferansevalgordningen et større informasjonsbehov enn vi forutså. Valgordningen ble derfor for ambisiøs, spesielt for velgeren, men også for kandidatene og for valgapparatet.

Kirkeforliket

Kirkeforliket er nær endelig gjennomføring. Stortinget legger nå opp til å behandle grunnlovsendringene 21. mai. Dette er en historisk begivenhet som vil gi oss en ny relasjon mellom stat og kirke. Forlikavtalen varer imidlertid til ut stortingsperioden 2013. Kontroll- og konstitusjonskomiteen gikk i sin innstilling om grunnlovsendringene 27. mars inn for «at regjeringen på bakgrunn av Kirkens behandling av forslag til valgordning, kommer tilbake til Stortinget med egen sak om ny valgordning for Den norske kirke i løpet av våren 2013».

Skal dette skje innenfor forlikperioden, må Kirkemøtet høres i en slik sak.

Vi må derfor få til en prosess i samarbeid med de politiske myndighetene slik at Kirkemøtet kan få behandlet valgordningen før Stortinget våren 2013 skal ha «en sak» om dette.

Vi regner med et konstruktivt samarbeid med de politiske organene om dette.

Fremtidige kirkevalg skal fortsatt gi velgeren størst mulig innflytelse.

Ved bispedømmeråds-/kirkemøtevalg kan dette oppnås for eksempel ved å ta utgangspunkt i dagens ordning for valg til menighetsråd, en ordning som er kjent og dermed mer tilgjengelig for velgerne. Med denne valgordningen kan stemmeseddelen leveres urettet, eller den kan rettes, og ordningen gir mulighet for supplerende nominasjon.

Slik kan målsettingen om velgermakt ivaretas.

Kommunikasjon

Demokratireformen har også vært en kommunikasjonsreform. Kirkevalgene har gitt kirken en sjelden sjansje til utvidet kontakt med medlemmene. Gjennom demokratireformen har vi lyktes med å markere et kirkelig nærvær på en ny måte. Evalueringen av valgene har samtidig dokumentert at valgordningen gir kirken en informasjonsoppgave som neppe lar seg løse. Dette har gitt kirken et omdømmeproblem. Det er verd å drøfte nærmere om ikke sammenligningen med offentlige valg medvirker til det samme. Det kan synes som en uløselig kommunikasjonsoppgave å få 10-13 prosent valgoppslutning til å se ut som en suksess. Stor oppmerksomhet om kirkelige valg setter kirken i en paradoksal situasjon: Det fører til økt interesse, engasjement og deltakelse – samtidig som det for all verden peker på mangelen på det samme. Styrket engasjement og deltakelse blir tolket som det motsatte, fordi målestokken er urealistisk – og kanskje gal. Målt mot politiske valg, blir Kirkevalget en dårlig kopi. Poenget her er at vi tror ikke nødvendigvis bedre valgordninger og verdens best tilrettelagte informasjon vil løse *dette* problemet, folk vil uansett ikke forbinde kirken først og fremst med valg. Men hvilke forventninger er rimelig å stille til en kirke? Jeg ønsker at kirken skal bli møtt med følgende forventning – både fra folk flest og det politiske miljøet: At kirken skal gjøre det den er kalt til å gjøre og som den er god på – å være kirke. Jeg ønsker at politikere sier høyt om kirken: Av kirken forventer vi at den er kirke! Nå som kirkens relasjon til staten endres, er kirkens kommunikasjon med medlemmene og samfunnet viktigere enn noen gang. For når kirkens relasjon til staten svekkes, må kirkens relasjon til folket styrkes! Gjennom kirkevalgene i 2009 og 2011 ble medlemmene invitert til demokratisk deltakelse i kirken. Føringsen i den politiske avtalen er imøtekommet, men demokratireformen er ikke fullført med dette. Engasjement, deltakelse og tilhørighet til kirken bygges ikke gjennom valg, men mellom valgene. I årene som kommer, vil det være avgjørende at medlemmene får erfare kirkens nærvær og relevans. I tillegg til lokalt nærvær, krever dette en betydelig kommunikasjonsinnsats fra nasjonalt hold. Vi må ha dialog med våre medlemmer og mener at vi må få henvende oss bredt til offentligheten med noe annet og mer enn at det er valg.

Kirkeordning

Kirkerådet mottok høsten 2011 en rapport fra en arbeidsgruppe som har utarbeidet forslag til ny kirkeordning. Dette er et omfattende tekstmateriale som gir innføring i mange sider ved kirkens organisering. Rapporten har fått navnet «Kjent inventar i nytt hus», og den har vist oss at å utvikle en kirkeordning, er en omfattende og krevende jobb. Det er svært mange delområder som hver for seg er kompliserte og som henger nøye sammen i en helhet.

Rører en ved et av delområdene påvirkes gjerne helheten. Noen slike temaområder er

- På hvilket forvaltningsnivå skal ansvar og oppgaver plasseres?
- Trenger kirken et organ på kommunalt nivå?
- Hvor selvstendige skal soknene og menighetsrådene være? Hva blir fellesrådenes rolle?
- Hvordan skal biskopenes tilsyn organiseres - i relasjon til de demokratiske organene?

Debatten som har gått den siste tiden, viser at det finnes ulike svar på disse spørsmålene.

Kirkerådet ønsker en bred og åpen prosess i arbeidet med ny kirkeordning og har derfor bedt Kirkerådets sekretariat om å sende ut et refleksjonsdokument til alle kirkelige organer i 2012. Kirkemøtet har de senere år gjort en rekke vedtak som danner basis for det arbeidet som Kirkerådet har gjort til nå. På seminaret mandag vil jeg gi en nærmere presentasjon av dette.

22. juli

De fryktelige terrorhandlingene i Oslo og på Utøya 22. juli skapte en dyp smerte i oss. Terroranslaget rammet et virkelig høyt antall mennesker. Terroranslaget hadde også adresse

til grunnleggende samfunnsverdier som demokrati, toleranse og åpenhet. Både kirke og samfunn arbeidet intenst med omsorg og hjelp til de rammede og med å tydelig uttrykke hvilke grunnleggende verdier vi vil skal prege vårt samfunn. Umiddelbart og i tiden etter julidagen fikk Den norske kirke svært mange henvendelser – fra hele verden - som uttrykte støtte, forbønn og omsorg. Dette har minnet oss på tilhørigheten til den verdensvide kirken og har gitt nytt innhold til skriftordene om at når et lem lider, så lider hele legemet. Den norske kirke har et eget planverk for sin tjeneste ved katastrofer og ulykker. Kirken er landsdekkende, og vi har ansatte med kompetanse i møte med mennesker i krise og sorg. På pårørendesenter og evakueresenter arbeidet kirkens folk sammen med psykososiale støtteteam og etter hvert ble mange kirker åpnet. Domkirken i Oslo ble sentral, men det var også mange andre åpne kirker hvor svært mange mennesker fikk komme, tenne lys, be, være i stillhet eller delta på minnesamlinger. Prester, diakoner, kirkeverger, andre tilsatte og frivillige gjorde en stor innsats for å møte mennesker i denne situasjonen. Dessverre traumatiseres enkeltmennesker også andre dager i året – i det mer stille. Overgrep har skjedd, overgrep skjer, overgrep skal ikke skje. Denne erkjennelsen samlet bredt på tvers av kirkesamfunn og kristne organisasjoner innen Den norske kirke, i forbindelse at Kirkens Ressurssenter mot vold og seksuelle overgrep markerte sine 15 år med en økumenisk gudstjeneste 6. desember i fjor. I løpet av våren 2012 vil alle menigheter i Den norske kirke få et eksemplar av hustavlen i en innrammet versjon til å henge opp i våpenhuset, på kirketorget eller annet aktuelt sted.

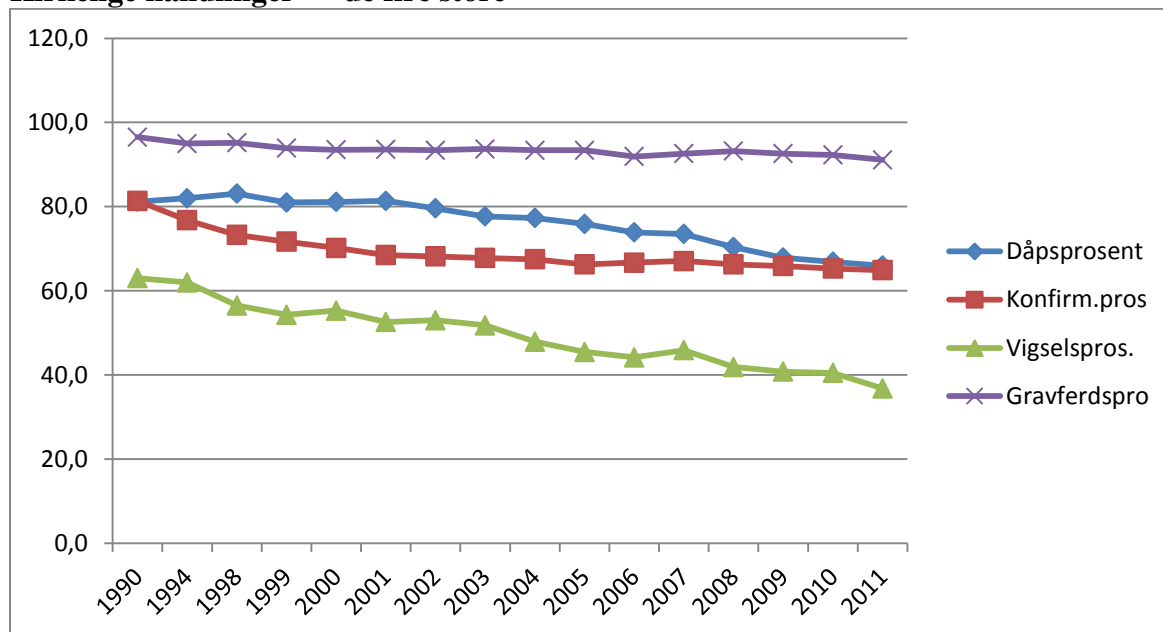
Kirkelig statistikk

Statistikk gir et interessant bilde av utviklingen i vår kirke. Vi hadde en grundigere analyse av dette i fjor, men noen tall vil jeg også nevne i år. Jeg vil her ta utgangspunkt i de foreløpige tallene fra Statistisk sentralbyrå, med mulighet for at tallene blir justert når de endelige tallene kommer 15. juni. Statistikken tar utgangspunkt i *hele befolkningen*, ikke bare medlemmer i Den norske kirke.

Medlemstallet

Det er i dag om lag 3,9 millioner medlemmer i Den norske kirke. Dette tallet har vært stabilt de siste årene, men når befolkningen vokser med økende andel innflyttere som tilhører andre kulturer og religioner, går også prosentandelen kirkemedlemmer ned. Fra 1999 til 2011 har medlemsprosenten gått ned med ti prosentpoeng, fra 87,4 prosent til 76,9 prosent medlemmer. Men det er bare 0,18 prosent som melder seg ut av kirken hvert år.

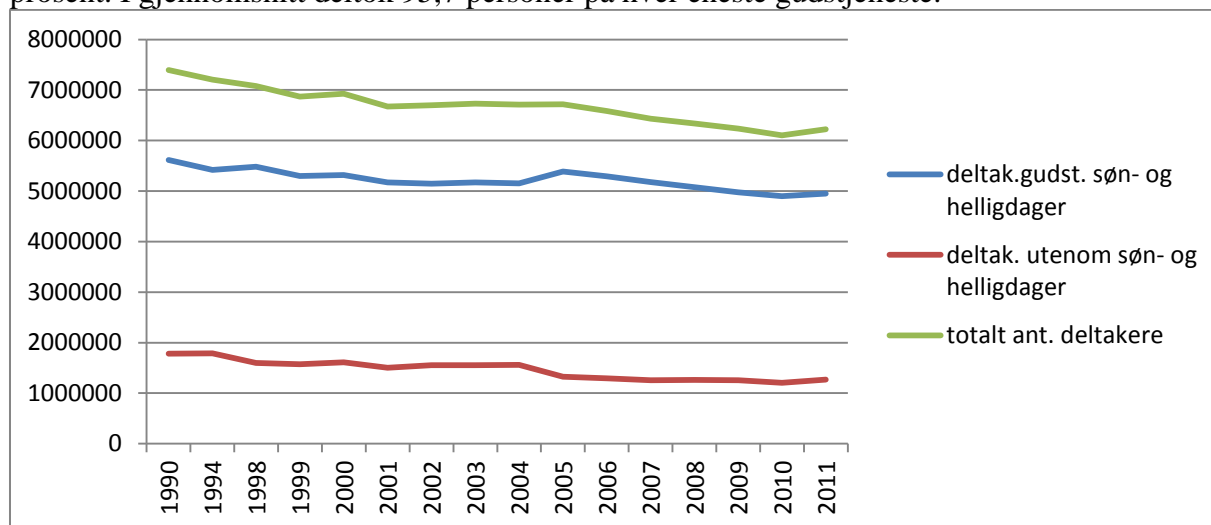
Kirkelige handlinger – «de fire store»

Vi ser noen tendenser som likner utviklingen de tidligere år. Det er nedgang i alle de «fire store», andelen som velger dåp, konfirmasjon, vigsel og gravferd går alle svakt ned. Prosentvis størst nedgang er i antall kirkelige vigsler. For å se det i et litt større bilde, ser dere her utviklingen over de siste to tiårene: Dåpsprosenten (blå) har gått ned med 15 prosentenheter og er på 66,0 %. Konfirmasjonsprosenten (rød) har gått ned med 5,3 prosentpoeng og er nå på knapt 65 %, men positivt kan vi merke oss at det er bare en liten nedgang de siste årene. Vigselsprosenten (grønn) har gått ned med 18,5 prosentenheter til 36,8 %, så det tydelig at det er her vi mister flest. Gravferdsprosenten (lilla) har gått ned med bare 2,4 prosentenheter til 91,1 %. Så er det også riktig å minne om at over 90 prosent av alle kirkemedlemmene døper barnet sitt, og cirka 87 prosent av alle 15-årige kirkemedlemmer velger kirkelig konfirmasjon. Når det gjelder kirkelig gravferd, velges dette av flere enn bare medlemmene, og ligger altså på over 100 prosent. Slik kan vi velge hvordan vi vil vurdere tallene.

Gudstjenestedeltakelse i fjor

Den norske kirke inviterte i fjor til 65.000 gudstjenester totalt, dette er en nedgang på 1 prosent. I gjennomsnitt deltok 95,7 personer på hver eneste gudstjeneste.

På søndager og helligdager var det en økning på vel 1 prosent som gikk til gudstjeneste. På

gudstjenester utenom søndager og helligdager var økningen på 5,5 prosent. Med andre ord, det ble avholdt *færre* gudstjenester, men *flere* møtte opp. Tallene i fjor er de samme gledelige som året før; det er flere kirker som opplever en *økning* i antall gudstjenestebesøk enn de som registrerer en *nedgang*. Kurvene viser altså at gudstjenestedeltakelsen de siste 20 årene har gått ned, og det er derfor gledelig at vi nå registrerer en økning.

Utfordringer til kirken

Dette kan være et svar til Norges handelshøyskole-professor Magne Supphellen. Han hadde debattinnlegg i Vårt land 22. februar der han mente at kirken har liten tro på vekst, og at vårt viktigste mål så ut til å være å bremse tilbakegangen. Dette er ikke vi enige i. Det har i de siste seks årene vært arbeidet mye med strategier og planer i Den norske kirke. Fordi vi ønsker å nå lenger ut med evangeliet, både blant de som er medlemmer og de som ikke er det! Både trosopplæringsreformen og gudstjenestereformen er to omseggripende reformer som også har som mål å øke oppslutningen om gudstjenesteliv og kirkelige handlinger. Kanskje er det noe av dette vi høster fruktene av nå som tallet på gudstjenestedeltakere går opp? Til dette strategiske arbeidet trenger vi tall, gode og riktige tall både i menigheter, bispedømmer og for kirken nasjonalt. De tallene vi har, skal hjelpe oss til å se hva som går bra og hva som går dårlig, slik at vi kan lære av det. Tallene er ikke bare til for riksrevisjon og årsmeldinger. De er til for å hjelpe oss til å drive et strategisk godt kirkelig arbeid slik at vi kan nå ut med evangeliet.

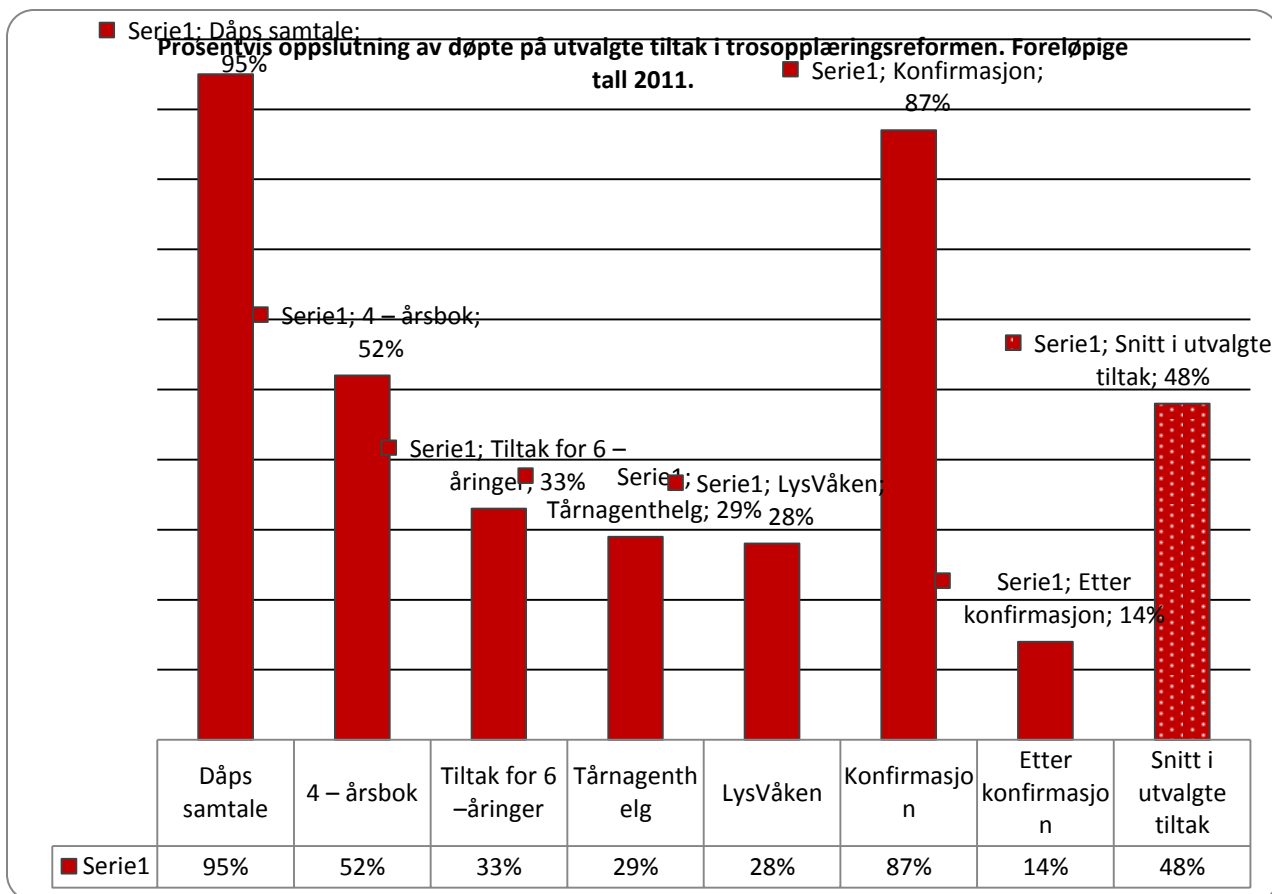
Nye nettløsninger

Kirkemøtet er ved flere anledninger blitt orientert om arbeidet med å samle kirken til ett IKT-rike. En helhetlig IKT-strategi for Den norske kirke ble utarbeidet i 2009 og siden den gang er det gjort et omfattende utredningsarbeid. I 2012 er elektronisk kirkebok i ferd med å erstatte de skinninnbundne kirkebøkene, og vi arbeider for å få på plass løsninger som gjør at elektronisk kirkebok og lokale fagsystemer kan snakke sammen. Dette vil lette arbeidet lokalt. Høsten 2011 gjennomførte Kirkerådet og KA – Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon en bred kartlegging av behov for et fremtidig internett og intranett i Den norske kirke. Rapporten fra denne kartleggingen konkluderer slik: det må lages et nytt internett og et intranett for hele Den norske kirke. For alle nasjonale IKT-prosjekter gjelder at vi er avhengig av statlig finansiering. Vi har ikke fått bevilgninger som på noen måte setter oss i stand til å samle kirken til ett IKT-rike. Det lanseres for tiden store IKT-prosjekter i staten, og vi oppfordrer vår kirkeminister - som også er regjeringens ansvarlige IKT- og fornyingsminister - til å prioritere dette også for kirken.

Menighetsutvikling

Trosopplæring

Trosopplæringen er fortsatt en av de viktigste bærebjelkene i norsk kirkeliv. Utfordringen de siste årene, har vært at regjeringen ikke har fulgt opp med de lovte midler, slik at vi kan komme i mål neste år – som forventet. Per i dag er kun 203 av 250 millioner bevilget til trosopplæringstiltak, og dette er i 2003-kroner. I 2013 tilsier lønns- og prisvekst at totalsummen må være 350 millioner. Slik vi har satt det opp, er lønnsutviklingen på kirkelig sektor tatt inn i regnestykket da nærmere 80% av beløpet er lønnsmidler som går utover konsumprisindeksen. Siste års tildeling på seks millioner, dekket bare lønns- og prisveksten, og ga altså lite rom for at flere menigheter kunne omfattes av trosopplæringstiltakene. Fortsatt mangler nær hver tredje menighet trosopplæringsbevilgning. Det er mange som står utålmodige og venter, og dette håper vi politikerne gjør noe med – ved rett og slett å holde løftene sine.

(Tallene i tabellen handler om hvor stor andel av de døpte i alderen 0-18 som deltar i menigheter med trosopplæringsmidler.)

Når det gjelder trosopplæringsreformens breddeperspektiv, har vi gode tall å vise til: menighetenes rapportering viser at de innarbeidede tiltakene har god oppslutning, og også at de nye breddetiltakene som Tårnagent, Lysvåken og 6-årsopplegg når ca. 30 prosent av årskullene. Dette er påfallende gode tall på såpass kort tid. Det er krevende å finne tiltak som når bredt i alderen etter konfirmasjon. Kirkerådet arbeider med dette i 2012 ved å utvikle ressurser og et pilotprosjekt for året etter konfirmasjon.

Satsningen Kirke 18-30

Gjennom satsingen Kirke 18-30 er vi opptatt av spørsmålet: «Hvordan kan aldersgruppen 18-30 erfare at kirken er relevant, livsnær og tilgjengelig gjennom relasjonsbygging, gode fellesskap og ord og sakrament?» Det publiseres kontinuerlig nettartikler på www.kirke18-30.no som aktualiserer temaer knyttet til unge voksne i kirken. Hensikten er at artiklene skal være ressurser menighetene kan benytte seg av, og at de skal bidra til inspirasjon og refleksjon rundt hva kirke kan være for aldersgruppa 18-30. Dette bidrar inn i prosessen med å forberede en strategisak til Kirkemøtet 2013.

Gudstjenestereformen

Det er lett å konstatere at det har skjedd mye med gudstjenestereformen siden forrige Kirkemøte: Gudstjenestebøkene er ferdigstilt og i bruk. De forelå da startskuddet for reformen gikk 1. søndag i adventstiden, datoen da den nye tekstboken ble tatt i bruk i våre menigheter. Tekstboken gir oss et langt rikere utvalg av Bibeltekster. Dette sammen med den nye Bibeloversettelsen setter et betimelig fokus på Bibelens sentrale rolle i kirke og samfunn.

Her finnes liturgiene, regelverket og tekstboken som Kirkemøtet fattet vedtak om i 2011. I tillegg er det her mye veiledningsstoff og en stor perm med liturgisk musikk til utprøving. Den digitale programvaren har det vært stor diskusjon om, både når det gjelder priser og rettigheter, og Eide forlag har senket de opprinnelige prisene betydelig. Vi håper derfor at det digitale stoffet kan tas i bruk innenfor akseptable økonomiske rammer for menighetene, og på en måte som tar på alvor opphavspersonenes rettigheter. Viktige sider ved gudstjenestereformen er at den inviterer til en bred samtale og engasjement om gudstjenesten – og at den fører til at flere feirer gudstjeneste. Reformen legger opp til at man over tid jobber målrettet for å involvere mange i dugnaden om gudstjenesten.

Samisk kirkeråd

Kirkemøtet vedtok i fjor *Strategiplan for samisk kirkeliv*, og 2012 er første året i strategiplanens handlingsplanperiode. Som et resultat kom flytting av Samisk kirkeråd på statsbudsjettet i oktober. Samisk kirkeråd flytter inn i nye lokaler i Tromsø 1. juli i år. Arbeidet med rekruttering av nye medarbeidere og praktisk tilrettelegging av flyttingen pågår. Det er også et par kirkehistoriske begivenheter som skal nevnes: Nå på mandag er det 250 år siden den første same i Norge ble ordinert til prestedtjeneste. 11. november i år er det 20 år siden Kirkemøtet vedtok å opprette Samisk kirkeråd. Samisk kirkeråd forbereder derfor et samisk kirkehistorieseminar i samarbeid med Universitetet i Tromsø denne novemberhelgen med påfølgende jubileumsgudstjeneste i Tromsø domkirke. Som oppfølging av strategiplanen har Kirkerådet i 2012 opprettet ny samisk ungdomsrådgiverstilling. Målet er å etablere et samisk ungdomsarbeid fra høsten 2012. Med dette er Samisk kirkeråds stab økt til 4,5 årsverk fra sommeren av. De siste par årene har Samisk kirkeråds relasjon til Sametinget blitt styrket, og man har inngått en viktig samarbeidsavtale godkjent av Sametingsrådet. Planleggingen av nye Samiske kirkedager i Mo i Rana i august 2013 er godt i gang. Dette er et felles samiskkirkelig arrangement for Norge, Sverige, Finland og Russland og det er forventet 1000 deltakere.

Mellomkirkelig råd

Fellesuttalelse om religiøs ekstremisme

Mellomkirkelig råd og Islamsk Råd Norge lanserte 22. november en fellesuttalelse mot religiøs ekstremisme. I fellesuttalelsen tar ikke bare norske kristne og muslimer i fellesskap avstand fra ekstremisme, men angir også ulike *kjennetegn* på religiøs ekstremisme slik at dette kan oppdages og forebygges på et så tidlig stadium som mulig. Fellesuttalelsen har derfor blitt et hjelpemiddel for å oppdage og kjempe mot ekstremisme i alle former.

Fellesuttalelsen er allerede eksportert til en rekke land og har fått mye internasjonal anerkjennelse i økumeniske og interreligiøse sammenhenger.

«Ingen er ulovlige» – kampanje

Sammen med over 46 andre organisasjoner, både humanitære, menneskerettighetsbaserte og tros- og livssynsorganisasjoner, har Mellomkirkelig råd og Bispemøtet vært sterkt engasjert i arbeidet for å sikre de såkalte «papirløse» innvandrere elementære menneskerettigheter. Oppmerksomheten har særlig vært rettet mot papirløse som har bodd i landet i årtier og fått en sterk tilknytning til riket.

Kirkenes verdensråd: Fredskonferanse Jamaica – våpenkampanje

Over tusen kristne fra mer enn hundre land var samlet til Kirkenes verdensråds (KV) fredskonferanse på Jamaica i mai i fjor. Konferansen markerte avslutningen av Tiåret mot vold og skulle også gi innspill til KVs neste generalforsamling i Sør-Korea i 2013. Her håper man å kunne enes om en felles økumenisk forståelse av et begrepet «rettferdig fred». Blant

medlemskirkene i KV er det bred enighet om at «rettferdig krig» ikke lenger er et brukbart begrep. Heller enn å fokusere på krig og vold, vil man løfte fram kirkens håp og potensiale som fredsbygger. Mellomkirkelig råd var sammen med Norges kristne råd initiativtaker til et helt konkret fredsinitiativ på Jamaica. Vi ønsker å påvirke arbeidet som nå pågår i FN med å forhandle fram en *våpenhandelsavtale*, kalt Arms Trade Treaty. Kirkene ønsker å sikre en streng avtale som i størst mulig grad hindrer at menneskeliv går tapt. Dette initiativet har etter Jamaica-møtet vokst til en stor global kirkelig kampanje, ledet av KV i samarbeid med Mellomkirkelig råd og Kirkelig fredsplattform i Norges kristne råd og med økonomisk støtte fra Utenriksdepartementet.

Avslutning

Det skjer mye i kirken disse årene. Jeg tenker at vårt store fornyelsesarbeid gjør oss målrettet og strategisk i møte med fremtiden. Mange i kirken vil si at nå skjer det for mye! Jeg vil se det på en annen måte! Vi snakker om trosopplæring, gudstjenestereform, ny salmebok, ny Bibel, endringen i relasjonen mellom stat og kirke. Jeg tenker at det er en meget oppegående og sterk kirke som gjør dette, - som vil fornyes. Som vil nå hele folket med evangeliet om Jesus. Ikke bare de mest kirkeaktive, ikke bare våre medlemmer, men nå *hele* folket. Relasjonen til staten blir løsere, men vi vil ha en tettere tilknytning til folk. Jeg er opptatt av at vi skal være en kirke for folket, en kirke som med kjærlighet, åpenhet og raushet har trygghet, mot, kraft og vilje til å utfordre alle mennesker og hele folket til tro på Jesus og ha tillit til ham, til kristent liv og kristen tjeneste. Da kan Den norske kirke være både offensiv og selvbevisst når vi nå går inn i en ny kirkehistorisk tid.